STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07850

OYF-TSU-KLOYMERSHT

Der Tunkeler

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער טונקעלער

אויף-צו-כלומרשט

הומאָרעסקעס

ווילנע — 1931
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

Der Tunkeler — „Ojf cu kłymerst“

Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

אינהאַלט

דער טעכניקער 5
ער וויל נישט קיין יובילעאום 17
יאָ חתונה האָבען, נישט חתונה האָבען 25
אין פאָטאָגראַפיע 37
ביים דאָקטאָר 42
נחת פון קינדער 46
אידישיסטען 53
נחת פ'ן א זוהן 68
אַ ווייך־האַרץ 71
איסשטעהענישען פון א מאַלער 78
דעם ערשטער שניי 87
אייפערזוכט 93

זומער־מעשות

ביים ים 99
דער רוהיגער פענסיאָנאַט 100
טאַלינעס 120
אין פענסיאָנאַט 129
צווישען סצילאַ און כאַריבדאַ 134

מלחמה'דיגס

דער משוגענער מלמד 141
משה'ל 151
אַ פרנסה 159
איך ווער אַ שפעקוליאַנט 167
אַ גלעזעל טיי 171
צו דער סעודה 177
רעטעכלעך מיט סמעטענע 182
אַ מעשה מיט דאָלאַרן 187

סתם־זאַכען

וואָלט געווען א קאַפּעטשקע, וואָלט געווען גוט, אַלאַ נישט—איז נישט 195
פעטש 201
געמאַכט ס'געשעפט 206
ווי אַזוי מען האָט מיך דערקענט 212

דער טעכניקער

(אַ נודעניש אין פינף באַזוכן)

ערשטער באַזוך

די טעג האָט זיך צו מיר „איינגעלאַדעט" אַ יונגערמאַן, אַן עמיגראַנט, וואָס קומט טאָג־טעגלעך פון קייגנאיבערדיקן אבסניה־הויז, טיילט מיר אויס זיין „פּאָרציע נודיעריי" און גייט אַוועק, כדי מסתמא צוצוגרייטן אַ נייע פּאָרציע אויף מאָרגן.

אַ יונגערמאַן, אַזוי אַרום די פערציקער מיט אַ שיטער בערדל, שוויציקן נאָז מיט קורצזיכטיקע אויגן, אין אַ געלב קאַפּעלושל, אַרויפגעזעצט טיף אויפן קאָפּ אַזוי, אַז די אויערן זייבע ווערן אָנגעשפּיצט און סטאַרטשען אָפּ ווי די אויערן פון אַ סאַמאָוואַר. ער רעדט און מאַכט בעת מעשה מיט אַ קרענקלעך־בלאַס הענטל באַוואַקסן מיט שיטערע הערלעך, ווי די האַנט פון אַ קליינשטעדטלדיקן זייגערמאַכער.

דעם ערשטן טאָג איז ער געקומען און זיך פאָרגעשטעלט:

— פנחס פומפעדיקעל פון וואָלקאָווישק. אַ מעכאַניק פון דעם וואָרט „מעכאַניזם" כמעט אינזשינער. מעכאַניקער און אינזשינער איז כמעט איינס און דאָסזעלבע. נישטמער מעכאַניקער נעמט זיך פון דעם וואָרט „מעכאַניזם" און אינזשינער איז אַ „אינאָסטראַנע" וואָרט, פון דעם וואָרט „אינזשינעריע".

איך בעט אים זיצן, ער ענטפערט „אַ דאַנק איך קען באַשטיין" און זעצט זיך.

אַ קורצע ווײַלע זיצט ער שטיל. רייסט אויס אַ האָר פון שיטערן בערדל, פון אונטער דער גאָמבע, טראָגט זי צו צום קורצזיכטיקן אויגל און פרעגט מיך:

— זאָגט מיר איך בעט אייך, וואָס האָב איך אייך געוואָלט פרעגן, איר זענט דאָך אַ שרייבער—גוט, איר זענט אַ קאָפּ־מענטש, אָבער צי האָט איר אַ ידיעה אין אַ רעדל אויך? איך מיין, צי האָט איר אַ חוש פאַר אַ מאַשין פאַר אַ ספּרענזשינע? איך מיין, אַז יעדער מענטש דאַרף האָבן אַ חוש פאַר אַ מאַשין, און ליב האָבן אַ מאַשין. און זען טאַקע צו פאַרגרינגערן דאָס לעבן מיט דער הילף פון אַ מאַשין — וואָרום אם לאו טאָ וואָס איז דער חלוק צווישן אַ מענטשן און אַ בהמה? אַ מענטש איז נישט קיין בהמה, אַ מענטש טראַכט אויס אַ מאַשין און לעבט מיט אַ מאַשין און מיט טעכניק, דער עיקר טעכניק.

איך בין מיר אַ מענטש פון ציוויליזאַציע און האָב שטענדיק געהאַלטן שטאַרק פון מאַשינעריע און געלעבט מיט טעכניק.

און דערפאַר טאַקע, פאָר איך איצט קיין אַמעריקע, ווייל אַמעריקע, ווי איך האָב געהערט איז אַ לאַנד פון מאַשינעס. אַלץ ווערט דאָרט געמאַכט מיט מאַשינעס. דאָס גאַנצע לעבן איז ז'אָרט פול מיט מאַשינעס. דאָרט וווינען די גרעסטע אינזשינערן און מעכאַניקער, ווי למשל עדיסאָן מיט זיין הימלקראַצער און פּראָפּ. איינשטיין מיט זיין דראָטלאָזן טעלעגראַף און מאַקס לינדער מיט זיין ברוקלין־בריק—הכלל אַ לאַנד פון בלויז טעכניק. און פאַר אַזאַ מענטשן ווי איך איז אַמעריקע טאַקע ווי געבוירן, ווייל פון קינדהייט אָן האָב איך געזוכט דעם שכל פון אַ ספּרענזשינע און דעם טעם פון אַ רעדל און פון אַ ציינדל און פון אַ שרייפל. דאָ ביי אונז זאָל אונז צו קיין חרפה נישט זיין, איז נישטאָ קיין טעכניק און נישט קיין אינזשינעריע. מיר לעבן ווי די באַרבאַרן, ווי די ווילדע. קיינער האָט נישט קיין ברעקל זין פאַר קיין מאַשין.

מיט מיין ערשט ווייב, אונז צו לענגערע יאָר, האָב איך אויך שטענדיק געלעבט מיט טעכניק. זי האָט ביי מיר נישט אַריינגעטון קיין פינגער אין קאַלט וואַסער. אַלץ מאַשינעס. די גאַנצע קיך איז ביי מיר געווען פול מיט מאַשינדלעך, המצאות, איינפאַלן, ערפינדונגען. אויף יעדער זאַך אַ מאַשינקע. אַ טשוק— און פאַרטיק! אויף שיילן קאַרטאָפל — נאַ דיר אַ מאַשינקע. און

מיט אַ מאַשינקע, דאַרפֿט איר ווי־סן זיין, אַז מען שיילט קאַרטאָפֿל, זעט גאָר דער קאַרטאָפֿל אַנדערש אויס, און דאָס שאָלעכץ אַנדערש. דאָס שאָלעכץ איז אומעטום גלייך. נישט דינער נישט גרעבער און עס רייסט נישט קיין שטיקער קאַרטאָפֿל און עס איז עקאָנאָמישער. אַלע טאָג פֿלעג איך איר ברענגען מאַשינקעס, אַ מאַשינקע צו בראָקן לאָקשן. אַ מאַשינקע זאָג איך אייך אַ בחיר! מיט אַזאַ מעכאַניזמוס, וואָס מען קען עס אָנשטעלן ווי מען וויל, וועלכע לאָקשן איר ווילט: לאַנגע לאָקשן, קורצע לאָקשן, גראָבע לאָקשן, געהאַקטע לאָקשן, ברייטע לאָקשן, גראָב־קורצע און דינע־לאַנגע אָדער דינע־קורצע און לאַנג־ברייטע, געדרייטע ווי מאַקאַראָנען, און פֿלאַטשיקע. הכלל, וועלכע לאָקשן איר ווילט נאָר הערן און געדענקן. און אָט אַזוי אָ, פֿלעג איך איר פֿאַרשאַפֿן כל־ערליי מאַשינקעס: צום שאַטקעווען קרויט, צום שלאָגן ווייסל פֿון אייער און געלכלעך פֿון אייער און פּראָשקעס אַלערליי מיט פּעטנס מיט זייפֿן, מיט מאַשטשן, מיט פּאַסטעס צו שייערן כלים, צו ליטעווען געפּעס, דראָטעווען טעפּ, קאָכן וועש. היינט אַ מאַשינדל צו פּרובירן מילך: שטעלט אָן די מאַשינקע און דו זעסט באַשיינפּערלעך, וויפֿיל מילך איז אין דער מילך און וויפֿיל וואַסער. און נאָך און נאָך מאַשינקעס: צו שלאָגן פּוטער, רייבן חריין, מאַכן גאָמולקעס, און אַ טאַקסאָמעטער אַזאַ צו מעסטן די צייט פֿון אייער קאָכן: דהיינו אויף גאַנץ־שיטער, האַלב־שיטער, שיטערלעך, אַ ביסל שיטער, אויף שטייף, שטייפֿער, האַלב־שטייף, האַרט, האַרטלעך, און נאָך האַרטער און אַזוי האַרט, כאָטש נעם און שיס דערמיט פֿון אַ האַרמאַט אַז מען זאָל דאָס איי קענען נעמען צידה לדרך אין וועג אַריין כאָטש קיין אויסטראַליע. און מאַשינקעס אַזעלכע צו בראָקן דאָס איי אויף גלייכע טאָלערלעך צו לייגן אין קלאָפּס אַריין; אַ מאַשינקע צו האַקן קאָטלעטן, האַקן לעבער. קורץ איך פֿלעג איר האַלטן אין איין ברענגען מאַשינקעס, אַבי זי זאָל זיך פֿאַרגרינגערן דאָס לעבן. זאָל זי ניט דאַרפֿן אַרבעטן אַזוי פֿיל. וואָרום אַ פֿערד אַרבעט, אַ מענטש מאַכט עס אַלץ מיט אַ מאַשינקע, טשוקו! — און פֿאַרטיק!.. נו — נו, האָב איך איר אָבער

אַזוי גרינג געמאַכט דאָס לעבן, ביז זי האָט גענומען אויסגיין ווי אַ ליכט. איך ברענג איר אַ מאַשינקע און זי צאַנקט. נע-בעך זיך ניט געקענט אַן עצה געבן מיט די אַלע מכשירים, ניט געהאַט קיין געפיל פֿאַר אַ רעדל, פֿאַר אַ מאַשין און ניט פֿאַר קיין המצאה. נו האָט זי נעבעך געטליעט, איינגעגאַנגען, ביז זי האָט אויסגעהויכט די נשמה.

מנע, פֿאַר הייטיקס מאָל גענוג. האָט אויף מיר קיין פֿאַר-איבל ניט מאָרגן אי"ה וועלן מיר זיך ווידער זען. אַדיע.

צווייטער באַזוך.

אויף מאָרגן איז דאָס יידל ווידער געקומען. ער האָט זיך באַגריסט אַרויסגענומען זיין פּאָרטסיגאַרל, אויפֿגעעפֿנט, מכבד געווען מיך מיט אַ פּאַפּיראָס, און געמאַכט דערביי אַ כיטרע שמייכעלע, פֿאַרזשמורנדיק אַן אויגל. איך האָב אַריינגעלייגט מיינע פֿינגער אין פּאָרטסיגאַרל און געוואָלט נעמען אַ פּאַפּיראָס, נאָר דער פּאָרטסיגאַר איז געווען ליידיק. ער האָט זיך צולאַכט.

— כי, כי, כי!.. ניטאָ קיין פּאַפּיראָסן, איר מיינט אודאי אַז עס איז נישטאָ? האָט איר אַ טעות. באַלד וועט יאָ זיין.

ער האָט אַן עפֿן געטאָן דאָס פּאָרטסיגאַרל פֿון אַ צווייטער זייט, און עס האָבן זיך באַוויזן פּאַפּיראָסן.

כי, כי, כי — האָט ער אָנגעקוואָלן מיט גרויס נחת — אָט אַזאַ פּאָרטסיגאַר איז עס; מיט אַ המצאה מיט אַקונץ. איך האָב ליב, אַז אַלץ זאָל מיר זיין מיט אַ שפּיצל, ניט סתם אַזוי. איך האָב ליב עס זאָל שמעקן מיט טעכניק. אָט האָט איר מיין פּאָרטסיגאַרל, עפֿנט איר פֿון דער זייט, איז נישטאָ קיין פּאַפּי-ראָסן, עפֿנט איר פֿון דער צווייטער זייט, איז פֿאַראַן פּאַפּיראָסן. פֿאַר זיך האָט איר און פֿאַר יענעם — נישט. כי, כי, כי... נאָר פֿאַר אייך איז יאָ פֿאַראַן. שייך זאָגן, ביטע!

ער האָט מיך מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס זיך אויך גענומען אַ פּאַפּיראָס. איך האָב אָנגעצונדן אַ שוועבעלע און גע-וואָלט געבן צו פֿאַרויכערן, נאָר מיין פֿאַרשוין האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן ווי איך וואָלט אים אָפּגעבריט מיט זודיק וואַסער

— אַ שוועבעלע גאָר? פֿע! מיט אַ שוועבעלע פֿאַרויכערן? וואָס זענען מיר עפּעס אַזיאַטן, באַרבאַרן? און אויף וואָס האָט מען אויסגעטראַכט אַ צינד־מאַשינקע? אַ שוועבעלע גאָר! און ווו איז ציוויליזאַציע? און ווו איז טעכניק?

ער נעמט אַרויס פֿון וועסטל־טאַש אַ מאַשינקעלע און נעמט רויכערן.

— פֿאַרשטייט איר מיך, איך אַלס מענטש פֿון טעכניק, כמעט אינזשיניער, וועל זיך נישט באַנוצן מיט קיין אַלטמאָדישע שוועבעלעך, מיט דעם רייבעניש, שלעפּן מיט זיך אַ האָלצערנע שאַכטל. אין קעשענע ביי מיר איז דאָ אַ צינד־מאַשינקע, צו יעדער צייט גרייט, שטענדיק אין דער אַרבעט, ווילסט פֿייער — טשיק! און פֿאַרטיק.

ער רייבט די מאַשינקע, זי וויל זיך נישט אָנצונדן.

— פֿאַרשטייט איר מיך, — האָט ער ווייטער גערעדט — שוועבעלעך קענען נאָך אַמאָל פֿאַרנעצן, אַ האָלצערן שוועבעלע האָט אַ טבע זיך צו צוברעכן, אָדער די סערקע אויפֿן שאַכטל רייבט זיך אָפּ און דאַן מעגט איר רייבן דאָס שוועבעלע פֿון היינט ביז מאָרגן... אַ צ י נ ד־מ אַ ש י נ ק ע איז גאָר עפּעס אַנדערש. עס איז ציוויליזאַציע, קולטור טשיק—און פֿאַרטיק!

די מאַשינקע וויל זיך בשום אופֿן נישט אָנרייבן.

— אַ שוועבעלע! שוועבעלעך זענען שוין לאַנג אַרויס פֿון דער מאָדע—אַ ציוויליזירט לאַנד ווייס נישט פֿון קיין שוועבעלעך. אַמעריקע ווייס שוין מסתמא לאַנג נישט פֿון קיין שוועבעלעך. אַ שוועבעלע שטינקט מיט זויער־שוועבל. עס שיסט, עס קאָן נאָך חלילה טרעפֿן ווען אין אויג, עס קען זיך נאָך אָנכאַפּן דאָס גאַנצע שאַכטל מיט שוועבעלעך און ברענגען אַן עקספּלאָזיע. וואָס דאַרף איך דאָס אַלץ האָבן, אַז איך האָב אַזאַ זי־כערע זאַך ווי אַ צינד־מאַשינקע—טשיק! און פֿאַרטיק... (עס צינדט זיך נאָך אַלץ נישט אָן).

— קאַליע געוואָרן—מאַכט ער מיט אַ טאָן פֿון רעזיגנאַציע, (ער נעמט ביי מיר די שוועבעלעך פֿון האַנט, צינדט אָן זיין מאַשינקע און פֿאַררויכערט).

— דאַנק... יאָ... כ'מיין, אַז אַ מענטש פֿון ציוויליזאַציע מוז האָבן אַ זין פֿאַר אַ מאַשינקע, פֿאַר אַ רעדל, פֿאַר אַ ספּרענזשינקע, מחמת עס פֿאַרגרינגערט דאָס לעבן. מיין צווייט ווייב האָב איך קיינמאָל נישט געלאָזט באַנוצן דאָס אָפּגע־לעבטע מיטל — שוועבעלעך. שטענדיק איר געצוווּנגען צו באַנוצן זיך מיט מאַשינקעס... נאָר געהאַט מיט איר צו טון.. אין אַמע־ריקע, מסתמא, ווייס מען שוין לאַנג נישט פֿון קיין שוועבעלעך. אַלע פֿאַרשטייען דאָרטן וואָס הייסט אַ צינד־מאַשינקע. כ'לעבן! אָט, טאַקע דערפֿאַר פֿאָר איך אַהין. נו, האָט מיר אַ גוטן תמיד. מאָרגן אי"ה נאָך דער וויזע קום איך צו אייך ווידער.

אַדיע!..

דריטער באַזוך.

אויפֿן דריטן טאָג איז ער ווידער אַריינגעקומען. עס איז געווען אַ רעגנדיקער נודנער טאָג. ער איז אַריינגעקומען אַ נאַסער, געריבן די נאַסע קרענקלעכע הענט און געזאָגט:

— איך בין געקומען צו אייך באָרגן אייער פּאַראַסאָל איך באַדאַרף צו לויפֿן צום קאָנסול. וואָס פֿאַר אַ פּאַראַסאָל איז ביי אייך? אַ געוויינלעכער פּאַראַסאָל? עהע! ביי מיר איז שוין גאָרנישט קיין געוויינלעכער פּאַראַסאָל. ביי מיר אַ זאַך מוז עס זיין מיט אַ שכל, מיט אַ המצאה. נישט־מער ער איז קאַליע געוואָרן. איך האָב אים אַנומעלט צענומען גלידערווייז אויס־צוגעפֿונען דעם שכל פֿון פּאַראַסאָל, איצט קען איך אים נישט פֿאַרמאַכן. איך האַלט ניט פֿון קיין סתם־פּאַראַסאָל, הגם אין אַ געוויינלעכן פּאַראַסאָל שטעקט אויך אַ גוואַלטיקער שכל. דער, וואָס האָט עס אויסגעטראַכט איז זיכער געווען אַ גרויסער קאָפּ־מענטש, איך בין זיכער אַז דאָס איז עדיסאָנס. אין דעם געבוי פֿון די פּרענטלעך, די ספּרענזשינעס, דאָס עפֿענען זיך און צו־נויפֿלעגן זיך — דאָ שטעקט אַ טיפֿער שכל. און אויב איר ווילט, ליגט נאָך אַ טיפֿער סוד אויך דערביי. וואָרום עס איז נאָך ביז צום היינטיקן טאָג נישט אויפֿגעקלערט געוואָרן דער סוד, וואָס שטעקט אין אַ פּאַראַסאָל. דהיינו: דו עפֿנסט אויף דעם פּאַראַ־

סאָל, פֿאַרנעמט עס אַ געוויסן שטח, לייגסטו אים צענויף — אויס שטח. פרעגט זיך: ווו איז אַהינגעקומען דער פריערדי־קער שטח? האַ? כ'מיין באמת. ווו איז אַהינגעקומען דער שטח?..

איז עס אָבער לגבי מיין פּאַראַסאָל אַ גאָרנישט מיט אַ גאָרנישט. וואָרום מיין פּאַראַסאָל פֿאַרמאָגט נאָך אַ פּיל־גרעסערן שכל. דהיינו: אַז מען וויל איז עס אַ שטאָק פּשוט אַ שטאָק צום שפּאַצירן און אַז מען וויל איז עס אַ פּאַראַסאָל. איין זאַך — און מען קען דערפֿון מאַכן צוויי זאַכן. און ווייסט איר אין וואָס שטעקט דער שכל? אין שיידל. אינגאַנצן איז עס ווי אַ שיידל און דאָס שיידל איז אַזוי ווי אַ שטאָק, גייסטו, דאַכט זיך אין גאַס מיט אַ שטאָק קיין ילוד אשה וועט דיך נישט חושד זיין, אַז אין דעם שטאָק שטעקט אַ פּאַראַסאָל, הויבט אָן גיסן אַ רעגן שלעפּסטו אַרויס פון שיידל אַ פּאַראַסאָל, און דו האָסט אַ פּאַראַסאָל. אויס רעגן — שטופּסטו ווידער אַריין דעם פּאַראַ־סאָל אין שיידל און האָסט ווידער אַ שטאָק.

און ווי אַזוי עפֿנט ער זיך מיין פּאַראַסאָל? דו דאַרפֿסט נאָר אַ קוועטש טון אונטן „א דזינדזיק”, אַפּלאָון די ספּרענזשינקע, גיט עס זיך אַן עפֿן אויף מיט אַ קנאַק, ווי פון אַ ביקס: טשיק! — און פֿאַרטיק!.. אָט אַזאַ מענטש בין איך. און דאָס הענטל, די גאַלקע מיין איך, מיינט איר אַז דאָס איז אַ פּשוטע גאַלקע? האָט איר אַ טעות. ביי מיר איז קיין זאַך ניט פּשוט. ביי מיר איז אַזאַ הענטל אין פּאַראַסאָל, וואָס ווען איר דרייט אָפּ דאָס אויבערשטע דערזעט איר גאָר אַ שיינע זאַך... הע, הע, הע... אָט אַזאַ מענטש בין איך. אָנגעמאָסטן פֿאַר אַמעריקע! אַלץ איז ביי מיר מיט אַ שפּיצל... אַ מער, וואָס דאַרפֿט איר נאָך: אָט גיט נאָר אַ קוק אויף מיין קראַוואַטל. איר זעט אַ קראַוואַטל, דאָרט זיצט גאָרנישט. אַן איינפאַכער אויסבינד. אין־דער־אמתן אָבער שטעקט אין אים אַ טיפע חקירה, גאָר אַ טיפע. אַזאַ קינץ, וואָס איז ממש שווער צו באַגרייפֿן. אָט זייט אַזוי גוט און שטייט נאָר אויף אַ ווײַלע.

ער האָט מיך אויפגעהויבן פון אָרט און גענומען טאַנצן

פֿאַר מיר פֿון לינקס אויף רעכטס און פֿון רעכטס אויף לינקס.

— איר קוקט זיך נאָר איין אין מיין קראַוואַט: קוקט איר פֿון רעכטס — איז ער גרין, קוקט איהר פֿון לינקס — איז ער רויט. איר פֿאַרשטייט! איין און דער זעלבער אויסבינד: פֿון לינקס איז ער רויט און פֿון רעכטס איז ער גרין. איין זאַך מיט צוויי קאָלירן... ווי אַזוי איז עס? איר מיינט אודאי „אַן אָפּמאַן זיעניע", אסור דאָס איז פּשוט אַ סוד פֿון געוועבעכץ. דאָס געוועבעכץ איז אַזאַ און דאָס מאַטעריאַל מוז אויך זיין אַזאַ... אָט אַזאַ מענטש בין איך, איך וויל פֿון אַלץ וויסן דעם שכל. און אין אַמעריקע וועל איך מיך פֿילן ווי א פֿיש אין וואַסער. אַ ווערטעלע צו זאָגן: אַמעריטשקע! אַ לאַנד וואָס כּלו מאַשינען מיט טעכניק מיט אינזשינעריע.

נו, האָט מיר אַ גוטן. מאָרגן אי"ה, פּונקט אין דער צייט ברענג איך אייך אָפּ דעם פּאַראַסאָל. אַדיע.

פּירטער באַזוך.

אויף מאָרגן, ס'הייסט אויפֿן פּירטן טאָג איז ער געקומען און אָפּגעבראַכט מיר דעם פּאַראַסאָל. ער איז אַריין מיט אַ גדולה.

— אָט האָט איר אייך אייער פּאַראַסאָל אָבער אָפּגעבראַכט פּונקט אין דער מינוט, ווי אַ מאַשין! איך האָב ליב צו זיין פּינקטלעך ווי אַ מאַשין. ווי שפּעט איז ביי אייך? אויף דער מאַשין וואָס ווייזט די צייט? כ'מיין דעם זייגער.

איך האָב אַרויסגענומען מיין טאַשן-זייגער, נאָר נאָך איידער איך האָב באַוויזן צו זאָגן ווי שפּעט ס'איז האָט ער געגעבן אַ שפּרינג-אויף ווי אַ שלאַנג וואָלט אים אַ ביס געטון.

— וואָס? וואָס איז דאָס ביי אייך פֿאַר אַ זייגער? אַ פּשוטער זייגער, סתם אַ זייגער. פֿע, שעמט זיך! סתם אַ זייגער! לייגט אים אַריין צוריק אין קעשענע. איך בעט אייך!.. די רגע לייגט אים אַריין... א י ך וועל אייך באַלד ווייזן אַ זייגער.

ער האָט אַרויסגענומען פֿון וועסטל-טאַש אַ גרויסן ציבעלע-זייגער און טריומפֿירט.

— איר זעט אַ זייגער? אָט דאָס איז אַ זייגער. קודם־כּל ווייזט ער שעהן, מינוטן, סעקונדן, האַלבע סעקונדן, זעכצנטל־סעקונדן; איר קענט אויף אים מעסטן דעם דופק פון יעדן מענטשן; ווידער ווייזט ער די שקיעה, די דאַטע, דעם חודש און דאָס יאָר און אפילו די בערזע. ווידער קלינגט ער צו יעדער צייט, ווען איר דריקט נאָר אָן אָט דעם דאַזיקן „דזינדזיק" הויבט ער אָן צו קלונגען פערטל שטונדן, האַלבע שטונדן און גאַנצע שטונדן. איר הערט? — האָט ער אונטערגעטראָגן זיין זייגער נאָנט צו מיין אויער — איר הערט? איר הערט נישט?

— ניין — האָב איך געזאָגט.

— דאָס איז, ווייל ער איז קאַליע קלינגט ער נישט. דערפאַר אָבער האָט ער נאָך אַ זעלטענע מעלה: איר קענט אויף אים זעען וויפיל דער זייגער אין סאַמע שטאָק־פינצטערניש. אָט אויף טשיקאַוועס.

ער האָט אַרומגעמאַכט די לאַצן און אַרונטערגעשלעפּט מיך אונטערן טיש.

— נו, קומט אַהער דאָ אונטערן טיש איז בעסער דאָ איז שטאָק פינצטער. מען דאַרף האָבן, אַז קיין איין שטראַל זאָל ניט אַדורכדרונגען. נו? איר זעט?

איך האָב גאָר נישט געזען.

— איר זעט נישט? הם... דאָס איז, ווייל דער „באָספאָר" האָט זיך אויסגעוועפּט. די ציפערן און די ווייזערס זענען אָנגעזאַפּט מיט „באָספאָר" און דערפון לייכט זיך עס. אָבער אַז דער באָספאָר איז אויסגעוועפּט לייכט עס זיך נישט.

מיר זענען אַפּוירגעקראָכן פון אונטערן טיש, זיך אַ פּאָר מאָל אָנגעשלאָגן מיט די קעפּ און געבאָכקעט איינער אָן דעם אַנדערן מיט די נעזער.

— איר פאַרשטייט? אָט דאָס הייסט אַ זייגער! און דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקייגן דעם וואַנט־זייגער, וואָס הענגט ביי מיר אין דער היים. דאָרט האָב איך אַ וואַנט־זייגער איז ער פול מיט שכל, ווי אַ מילגרוים מיט קערנער. ראשית, דאַרף מען אים אָנציען בלויז איינמאָל אין יאָר, סיידן איר ווילט, אַז ער

זאָל גיין שטענדיק, מוז מען אים אָנציִען אַלע 6 שעה; והשנית, שפּילט ער מאַרשן, והשלישית איז ביים יעדן מאָל שלאָגן, גייט אַרויס אַ סאָלדאַטל און שיִסט אויס פון אַ ביקס, ואחר כל אלה פליט אַרויס אַ קוקושקע און מאַכט: קו־קו!, קו־קו!... איך בין געווען אַ בעלן צו דערגיין די אַלע שכלען און דער־קלערן זיי מיין ווייב אויך. האָב איך דעם זייגער צונומען די געדערים, און האָב געפּאָרשט און געגעבן מיין ווייב צו פאַר־שטיין, פאַרוואָס ער שפּילט מאַרשן, פאַרוואָס דאָס סאָלדאַטל שיסט פון אַ ביקסל, פאַרוואָס די קוקושקע מאַכט „קו־קו". איך האָב איר אַזוי לאַנג געגעבן צו פאַרשטיין, ביז זי האָט שוין כמעט פאַרשטאַנען, נעמט זי און ווערט משוגע און מען נעמט איר צו אין משוגעים־הויז. קוים מיט צרות איר אָפּגעגט. נע־בעך, ניט געגוג שטאַרק געווען צו פאַרשטיין דעם שכל פון אַ ספּרענזשינע און פון אַ רעדל. עך, עך, עך... אין אַמעריקע מסתמא, וואָלט מען יאָ פאַרשטאַנען. דאָרט פאַרשטייען אַלע דעם שכל פון א זייגער, פון אַ מאַשין, מחמת אַלע לעבן דאָרט מיט מאַשינען. דאָרט אַז דו וועסט זיך אַוועקשטעלן דערקלערן עמיצן דעם שכל פון אַ זייגער וועט מען פון דעם נישט לאַכן, אַז דאָס איז אַ משוגענער, אַ פאַרחושטער. אַז מען שמועסט מיר זענען ווילדע מענטשן, אַזיאַטן. ווי דערלעבט מען שוין צו זיין אין אַמעריקע אין דעם געבענטשטן לאַנד פון אינזשינעריע און מאַשינעריע.

נו, האָט מיר אַ גוטן, און האָט נישט קיין פאַריבל. איך מיין אַז איר דאַרפט צופרידן זיין, וואָס מיר רעדן וועגן אַזעלכע זאַכן. איר זענט דאָך עפּעס יאָ אַ קולטוראַלנער מענטש. נו, אַדיע.

פינפטער באַזוך.

עטלעכע טעג האָב איך אים נישט געזען, פאַרפאַלן געוואָרן. ערשט אויף דער צווייטער וואָך האָט ער זיך אָפּגע־זוכט. געקומען אַביסל בלאַסער און צושויבערטער ווי געוויינלעך. די נאָז האָט מער ווי שטענדיק געשוויצט און ער האָט געזאָגט מיט אַ קרענקלעך געלעכטערל.

— כי־כי־כי... איר האָט זיך אוודאי געוואונדערט וואָס

איך בין פאַרפאַלן געוואָרן? ס׳איז דאָ אַ שטיקל סבה. פאַר דער צייט איז ביי מיר געשען נייעס: איך האָב אויסגעטראַכט אַ מאַשין, אַ נייע מאַשין, „פענפעטו מאָרו״ הייסט די מאַשין. דאָס איז אַזאַ מאַשין, וואָס דאַרף זיך אייביק דרייען, אייביק באַוועגן. קיינמאָל דאַרף עס זיך נישט אָפּשטעלן. אַזאַ מאַשין דאַרף מאַכן אַ רושם אויף דער וועלט, און אַ פּשיטא שוין אין אַמעריקע. איך מיין, אַז איך וועל קומען מיט מיין „פענפעטו מאָרו״ קיין אַמעריקע, וועט אַמעריקע זיין אויף. ווייל אַמעריקע איז אַ לאַנד פון מאַשינען און וועט וויסן ווי אַזוי אָפּצושאַצן אַזאַ מאַשין. אַ שפּאַס, אַ מאַשין וואָס דאַרף זיך אייביק דרייען און דווקא פון זיך אַליין, גאָר אָן פּאַרע און עלעקטריע און אפילו אָן אַ ספּרענזשינע. די לעצטע עטלעכע טעג בין איך געווען פאַרטון אין מיין מאַשין. איך בין שוין מיט גאָטס הילף אויף אַ דרך. איך האָב שוין דערטאַפּט דעם אמתן שכל. און דער שכל איז אַ פּשוטער שכל, דאָס איז דערזעלבער שכל, וואָס פון בלינץ־לאָמפּ. האָט איר אַמאָל געזען אַ הענגענדיקן בלינץ־לאָמפּ, וואָס ציט זיך אַרויף און אַראָפּ? אויבן האָט עס אַ קויל אַזאַ, אַן אייזערנע קויל אויף קייטלעך און עס איז אָנגעפילט מיט שרויט. האָט עס אַזאַ טבע, אַז ווען דער לאָמפּ גייט אַרויף, גייט די קויל אַראָפּ, און גייט די קויל אַרויף, גייט דער לאָמפּ אַראָפּ. הגם אין פּלוג, וואָס האָט די קויל צו גיין אַראָפּ, ווען דער לאָמפּ גייט אַרויף? און וואָס האָט דער לאָמפּ צו גיין אַרויף ווען די קויל גייט אַראָפּ? האַ? ממה נפשך, על פּי לאָגיקע ועל פּי שכל־הישר, ועל פּי פיזיקע האָט באַדאַרפט זיין אַזוי: דו לאָמפּ דו גייסט אַרויף, דאַרפסטו קויל, אויך גיין אַרויף, און דו קויל דו גייסט אַראָפּ, דאַרפסטו לאָמפּ אויך גיין אַראָפּ. פאַרוואָס זאָל גראַדע איין זאַך גיין אַראָפּ ווען די צווייטע זאַך גייט אַרויף? און די אַנדערע זאַך אַרויף ווען די ערשטע זאַך גייט אַראָפּ? איז דער תירוץ, עס איז דאָ אַ שכל דערביי: אלמאי, אַ טינטער? ביי אייך איז עס אַ נייעס, אַ געוויינלעכער טינטער.

דאָס יידל כאַפּט מיין טינטער פון טיש קערט אים איבער און גיסט אויס די גאַנצע טינט אויפן טישטוך.

— אַך, אַנטשולדיקט. ביי אייך איז נאָך פון די אַלטע

טינטערס, וואָס קערן זיך אויס. איך אָבער האָב מיר מיין טינטער איז ער מיט אַן המצאה, מיט אַ שכל. קיינמאָל קערט ער זיך נישט אויס. איר מעגט אים קערן אין אַלע זייטן וועט איר נישט פאַרגיסן קיין איין טראָפּן טינט. דער שכל זאָל שטעקן דערין, וואָס די ברעגן פון טינטער זענען אַריינגעבויגן אינווייניק. נו, איז מה בכך? דאַרף זיך דען נישט אויסגיסן? אלא וואָס דען? עס איז דאָ אַ טיפערער שכל: דער כח האימפעט וכח הראַפּטום. איז מיט דעם שכל פון בליץ=לאָמפּ און שכל פון טינטער האָף איך, אַז איך וועל מיין „פּענפּעטו מאָרו" אויספירן. איך פיל, ווי געזאָגט, אַז איך בין שוין אויף אַ דרך. דער שכל איז אַ פּשוטער: איך האָב מיר געלאָזט מאַכן צוויי רעדער, הילצערנע רעדער אינעווייניק ליידיק. איך האָב אָנגעפילט די רעדער—איינעם מיט וואַסער אָנשטאָט טינט און דעם אַנדערן מיט אַרבעס אָנשטאָט שרויט, איז אַז מען גיט אַ דריי דאָס ערשטע ראָד הויבט זיך אָן צו גיסן דאָס וואַסער—ברענגט עס אין באַוועגונג די צווייטע ראָד הויבן זיך אָן צו שיטן און שיטן די אַרבעס און אַז עס שיטן זיך די אַרבעס דרייט זיך די ערשטע ראָד און אַז די ערשטע ראָד דרייט זיך מוז זיך דרייען די צווייטע ראָד. אַלץ מיטן כח האימפעט וכח הראַפּטום...

עס פרעגט זיך נאָר: ווי אַזוי מאַכט מען די ערשטע ראָד זאָל זיך אָנהויבן דרייען? דערצו דאַרף מען אַביסל צוטראַכטן. איז אָבער געשען אַן אומגליק—מיין ווייב איז מיר אַנטלאָפן, מיין דריט ווייב. האָב איך נישט ווער עס זאָל אפילו מיר מיר אַביסל וואַסער דערלאַנגען. ווי אַזוי קען איך טראַכטן? אָט האָסטו דיר, נישטאָ קיין איין ווייב וואָס זאָל וועלן מיך מיטפילן, זאָל וועלן זיך אַריינטון אין אַ רעדל, וועלן פאַרשטיין דעם שכל פון אַ ספּרענזשינקע. עך, עך, עך... נישט באַשערט. מען מוז שוין וואַרטן ביז איך וועל אָנקומען קיין אַמעריקע. דאָרט לעבן אַלע מיט מאַשינען. דאָרט פאַרשטייט מען זיך אויף דעם, אָבער נישט דאָ. דאָ איז מען נאָך ווילד פאַרשקלאַפט. זייט-זשע מיר געזונט. איך וועל גיין זוכן אפשר וועל איך נאָך געפינען מיין ווייבל, ברענגען אַהיים עך, עך, עך...

ער איז אַוועקגעגאַנגען און פון דאַן אָן האָב איך אים שוין נישט געזען.

ער וויל ניט קיין יוביליעום.

אין אַ שיינעם פרימאָרגן.

— גוט וואָס איך האָב אייך געטראָפן... גוט מאָרגן אייך!..
איך בין שוין געוועזן ביי אייך אַ פּאָר מאָל, זענט איר גע
שלאָפן... איך בין געקומען אייך זאָגן, אַז איך דאַרף ניט קיי
יובילעום... וואָס קוקט איר מיך אַזוי אָן? וואָס? איר ווייסט גאָר
ניט פון וואָס צו זאָגן? איר ווייסט ניט פון קיין פּותר, פֿאַ
קיין חלום? איר ווייסט גאָר נישט, אַז איך בין אַ יובילאַר
איר ווייסט גאָר נישט, אַז דעם אַכטצענטן דעם חודש ווערט
פּונקט 50 יאָר, זייט איך בין אַרויסגעטרעטן אויף דער ערגע
פון מיין קינסטלעריש-ליטעראַרישן שאַפן? איר ווייסט גאָרנישט.
אַז דעם אַכטצענטן דעם חודש איז אַ וויכטיקע היסטאָרישע ראַ
טע — דער 50-טער יובילעום פון מיין קינסטלעריש-דיכטערי
שער טעטיקייט? נישט מער, איך האָב פּיינט בכלל וועגן זיך
צו ריידן. און אין דער אמתן, וואָס איז דאָ צו ריידן? און אַז
עס ווערט שוין 50 יאָר, זינט איך שטיי אויף דער וואַך אוי
שמיד דעם מענטשלעכן געדאַנק, איז מה בכך? און אַז איך
דער גרויסער קינסטלער און וועג-ווייזער, האָב 50 יאָר געזייט
די הייליקע קערנער פון מענטשלעכן גייסט, קומט מיר אַ דאַנק
דערפאַר? און, אַז איך האָב אָנגעשריבן מיין אומשטערבלעך
ווערק „כח המושך און כח הדוחק”, וואָס האָט געמאַכט אַן איי
בערקעריניש אין די מוחות פון דער גאַנצער מענטשהייט און
אפילו פון דער פּראָווינץ, דאַרף מען מיך אויף די הענט טראָגן?..

נאָר מילא, איר וועט זיך איינשפּאָרן מיט די פּיס אין וואַנט — נישט אַנדערש, איר ווילט מיר מאַכן אַ יובילעום, זאָג איך אייך אָן, אַז איך וועל מיך נישט מישן. נישט מיין זאַך! מחמת איך בין באַשיידן. רויבט ביי מיר נישט אַוועק מיין הייליקע איינגעשאַפּט פון עניות, איך בעט אייך!..

אויף מאָרגן אָוונט.

— גוט נ׳אָוונט! איך זוך אייך שוין אַרום אַ גאַנצן טאָג... וואָס איר זאָגט — אַ יובילעום. איך זע אָן אייערע אויגן, אַז איך וועל מיך שוין פון קיין יובילעום נישט אַרויסדרייען... וואָס קוקט איר מיך אַזוי אָן, ווי איר וואָלט דערביי געפֿונען גע־האַלטן? מאַכט זיך נישט אַזוי תמעוואַטע. איך ווייס, איך קען אייך. איר זענט איינער פון די ענערגישסטע און באַדייטנדסטע מיטגלידער פון אונזער ליטעראַרישער משפחה, און אַז איר וועט זיך איינשפּאַרן מאַכן מיר אַ יובילעום וועט איר מאַכן וואָרום איר, ווי די גאַנצע ליטעראַרישע וועלט, ווייסט זיכער, ווי צו שעצן און אָפּשאַצן מיינע פאַרדינסטן פאַר דער אַלוועלטלעכער ליטעראַטור אין משך פון די 50 יאָר... מילא, זאָל איך זיך גיין מיט אייך שלאָגן? זאָל איך זיך גיין איינרייסן מיט אַ גאַנצער וועלט און מיט די ברייטע מאַסן פון פֿאָלק, וואָס וועלן זיכער ווי די אַמאָליקע רוימער שטורמען און שרייען: ברויט און אַ יובילעום פאַר דעם גרויסן דיכטער און קינסטלער פון דער נייער צייט!... טאָ מילא, טוט אייך, וואָס איר ווילט. איך וויל מיך ניט מישן...

אין אַ ווײַלע אַרום.

— מחשבותן... איך האָב דאָ פאַרגעסן מיין שירעם...

יאָ... אגב האָב איך אייך געוואָלט זאָגן, אַז אויב איר וועט זיך פּאָרט איינשפּאַרן און וועלן אָרגאַניזירן מיין יובילעום, קען איך אייך רעקאָמענדירן אַ לאָקאַל טאַקע ביי מיין פריינט און [illegible]

ערער זלמן פינקעלאָק אין פּראַגע. איך בין שוין ביי אים געווען. גאָר א גרויסער לאָקאַל. דאָרטן קענט איר מאַכן אייערע זיצונגען, פאַרזאַמלונגען, קלויבן קאָמיסיעס, גרינדן יובילעום־קאָמיטעטן, דרוקן אויפרופן, פּראָספּעקטן, מאַכן פאַרלאַגן אויף אַרויסצוגעבן מיינע טאַלאַנטפולע ווערק, וואָס זענען געשריבן מיט מאַרך פון מיינע ביינער און בלוט פון מיין האַרץ. מיט איין וואָרט, איר קענט אייך טון וואָס איר ווילט פאַר מיין יובילעום, וואָס איז מיר על אפּי ועל חמתי. איך וועל מיך נישט מישן. איך בין נישט מער, ווי אייערער אַ קרבן, אַ קרבן...

אין אַ וואָך אַרום.

— נו זאָגט אַליין, זענט איר אַ מענטש?! אַ גאַנצע וואָך אַז איך לויף נאָך אייך נאָך, אין דער פרי, ביי טאָג און אויף דער נאַכט, און בעט זיך ביי אייך רחמים, ווי ביי אַ גזלן, אַז איך וועל מיך נישט מישן, לסוף נעמט איר נעכטן, מיר אויף צופּיקעניש און רופט צונויף אַ פאַרזאַמלונג כדי זיך צו באַראַטן וועגן מיין יובילעום. איר מיינט, איך ווייס נישט, אַז די פאַרזאַמלונג איז אָבגעהאַלטן געוואָרן טאַקע ביי מיין פריינט פינקעלאָק אויפן 6־טן שטאָק. איך בין געגאַנגען אַהיים, אויף נאָוואָליפּיע האָב איך פאַרבלאָנדזשעט אהין אין פּראַגע. איך האָב אַפילו אַריינגעקוקט אין שליסל־לאָך און צוגעהערט זיך, וואָס איר האָט גערעדט. איך האָב געהערט ווי איר האָט זיך געבעטן רחמים ביי אייערע חברים, אַז מען זאָל מיר וואָס גיכער מאַכן אַ יובילעום, וואָרום איך בין אייך אַריינגעקראָכן אין די געדערים. איך ליג אייך אין די בלוטן, אַז מען וועט מיר ניט מאַכן קיין יובילעום, האָט איר געזאָגט, וועט איר שטאַרבן... דאָס האָט איר גערעדט, מסתמא, וועגן מיין שאַפן: מיין שאַפן איז אייך אַריין אין די געדערים, עס ליגט אייך אין די בלוטן, געוויס. איך האָב קיינמאָל נישט געצווייפלט אין דעם גרויסן איינפלוס, וואָס מיינע ווערק האָבן געהאַט אויף אייך, און איר פילט אייער גרויסע פליכט מיך צו באַערן. געוויס, דאָס נעמט זיך פון דער

גרויסער ליבע פון אַ תּלמיד צו זיין גרויסן לערער, די ליבע וואָס איז שטאַרקער פון טויט... אין אייער רעדן האָב איך געפילט טרערן, טרערן פון דאַנקבאַרקייט און פאַרגעטערונג. איך האָב זיך אַפילו געוואָלט אַריינרייסן און שטערן אייך, מחמת מיין עניוות-געפיל האָט פּראָטעסטירט, נאָר אויס מיטלייד צו אייך, האָב איך עס ניט געטון. מילא זאָל מיינס אַריבערגיין. מיין פּערזענליכקייט איז שוין לאַנג דאָס אייגנטום פון דער מענטשהייט. מיין געניוס געהערט דער גאַנצער וועלט.

אויף מאָרגן.

— איך בין געקומען צו אייך... גאָר נישט... אַזוי זיך... איך גיי פאַרביי... איך האָב געוואָלט אויף טשיקאַוועס אַקוק געבן, ווי אַזוי איר האָט צוזאַמענגעשטעלט דעם אויפרוף צו מיין יובילעום, ווי ער זעט אויס, עס גייט מיר ניט אינעם אינהאַלט, נאָר דער נוסח, דער סטיל... איך בין טשיקאַווע צו וויסן ווי אַזוי שרייבן מענטשן... איך בין אַפילו נעכטן ביי נאַכט געווען אין רעדאַקציע פון „די לאַנגע צונג", געוואָלט כאַפּן אַ קוק אויפן אויפרוף, איידער די זעצער וועלן עס אויסזעצן. איך האָב דאָרט געוואָלט צוגעבן אַ קליינינקייט און אגב געוואָלט זען מיט וועלכע שריפט מען וועט א.ם זעצן, צי „פּעטיט" צי „גאַרמאָנט", צי „ציצעראָ", אָדער אפשר גאָר מיט קעפּל-שריפט? איך מיין, פאַרוואָס נישט? עס איז דאָך עפּעס אַ סענסאַציע. איך מיין, אַז פאַר די צייטונגען איז עס זיכער אַ סענסאַציע... אַ היסטאָרישע סענסאַציע... איז ער אָבער, דער אויפרוף אין רעדאַקציע גאָר נישט געווען. האָב איך געשיקט מיין ווייב אין אַ צווייטע רעדאַקציע, די פּויליש דינסט-גויע האָב איך אויך אויפגעוועקט און געשיקט זי אין דער רעדאַקציע „דזשאָנאַנעק". די קינדער האָב איך צעשיקט אין אַנדערע רעדאַקציעס. איז אָבער אין ערגיץ דער אויפרוף ניט געווען. משמעות איר האָט אים נאָך ניט צעשיקט אין די רעדאַקציעס. פרעגט זיך, פאַרוואָס מאַרודיעט איר? איר האָט זיך דאָך אָנגענומען צו מאַכן מיר אַ יובילעום

אום מיר צו דערגיין די יאָרן, טאָ נעמט, מאַכט, און קוילעט מיך מיט אַמאָל, און אַסוף זאָל עס נעמען...

אין דעם זעלבן טאָג אָוונט-צו.

— איר עסט... עסט געזונטערהייט... איך וועל אייך ניט שטערן... איך בין געקומען אייך זאָגן, אַז דאָס וואָס דער אויפרוף וועגן מיין יובילעום איז נאָך היינט ניט געווען געדרוקט איז גם זו לטובה. גלייכער אַז נישט. ווייסט איר פאַר וואָס? ווייל מען וועט דערווייל קענען צוגעבן צו דעם אויפרוף מיין פאָטאָגראַפיש בילד. ווייל איך זע נאָך אייך, אַז איר ווילט אומבאַדינגט עס זאָל זיין געדרוקט מיין פאָרטרעט, האָב איך אייך געבראַכט צוויי בילדער. אָט איז איין בילד, ווי איך זיץ פאַרטיפט אין טיפע געדאַנקען. אַ טיפע דענקונגס-קראַפט קוקט אַרויס פון מיינע טיף-שוואַרצע קאַרשן-אויגן. מיין מח ברעכט זיך אונטער דעם לאַסט פון די שווערע לעבנס-פראָבלעמען און וועלט-שמערץ... און אָט דאָס צווייטע בילד שטעלט פאָר, ווי איך זיץ מיט דער פען אין האַנט און שאַף מיינע שאַפונגען. דאָס פנים דריקט אויס גרויס באַגייסטערונג און ערנסטקייט... אין אָט דאָס דריטע בילד, ווו מיינע געזיכטסציגע זענען פאַר-צויגן מיט אַ וואָלקן פון אומעט, — דאָס ווייזט אַז מיין גייסט איז פאַרטרויערט דורך דעם גרויסן גלות-פיין און דעם צער פון מיין אומה... איך מיין, אַז דאָס דריטע בילד פּאַסט אַם-בעסטן פאַר אַזאַ היסטאָרישן אויפרוף. אַגב אפשר ווילט איר, האָב איך די בילדער פון מיינע עלטערן, פון מיין מלמד ר׳ זרח, פון מיין שדכן יעקל דער בלינדער. נאָר דער עיקר וואָלט איך וועלן, איר זאָלט אַריינשטעלן דאָס בילד פון מיין ווייב... איבּ-ריגנס, טוט ווי איר ווילט. איך וועל אייך ברענגען מיין גאַנצן אַלבּום און קלייבט אייך אויס וואָס איר ווילט. איך וועל מיך נישט מישן...

אויף צומאָרגנס באַגינען.

— גוט מאָרגן!... אַנטשולדיקט... איך האָב אייך אויפגע־וועקט... עס איז דאָך שוין באַלד 6 אַ זייגער... שוין האַלבער טאָג... הם, איר האָט שוין געליינט היינט די צייטונגען? נאָך נישט? איך האָב שוין געליינט אַלע צייטונגען. דער אויפרוף צו מיין יובילעום איז שוין געדרוקט. עס פאַרדריסט מיך אויף אייך? צו וואָס באַדאַרפט איר עס? און אַז איר דרוקט שוין, איז עס אַזוי קורץ?! און וואָס פאַר אַ פלאַץ אין צייטונג איר האָט גע־געבן? פאַרוקט ערגעץ צווישן די נייעס! פע! איך האָב ממש שברי לב. מיט די זעצער און מיט דעם מעטראָנפאַזש האָב איך נעכטן געאַרבעט מעשים. אמתע באַנדיטן! מענטשן זאָלן נישט לאָזן צושרייבן קיין האַלבן וואָרט צום אויפרוף. איך וואָלט זיך מיט זיי אפשר צוהרגעט. אַ נס, זיי האָבן מיך באַצייטנס אַרויס־געטריבן פון דרוק...

אין אַ טאָג אַרום.

— שלום עליכם. אַזש פון נעכטן אָן האָב איך אייך נישט געזען... איז וואָס? איר מאַכט טאַקע מיר אַ באַנקעט אויך?... איר האָט זיך פשוט אָנגעזעצט אויף מיר... נאָר איך בין אייך געקומען זאָגן, אַז איך וועל מיך אין דעם נישט מישן. איך וועל אַפילו נישט אַ קלאַפ טון אַ פינגער אין אַ פינגער. אַ גאַנצן טאָג, אַז איך זוך אייך אַרום צו זאָגן אייך, אַז איך וועל מיך נישט מישן: ווו בין איך נישט אויסגעוועזן? איך בין שוין געוועזן אין רעסטאָראַן „ווענעציע" אויך. מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָרטן ווערט ער געמאַכט, דער באַנקעט. איך האָב זיי גע־האָלפן דאָרטן, די קעלנער, צונויפשטעלן די טישן און אגב האָב איך אַהין אַוועקגעטראָגן עטלעכע שטולן... די קעלנער האָבן מיר געזאָגט, אַז עס וועט קאָסטן, 2000 מאַרק פון אַ פּאַרשוין. אַביסל טייערלעך. איך האָב מורא, אַז עס וועט נישט זיין צוגענגלעך פאַר די ברייטע מאַסן. דאָס פאָלק וועט נישט קענען אָן אַנטייל

נעמען, איר פֿאַרשטייט? עס וועט פֿעלן דאָס פֿאָלק! אפשר וואָלט מען געקאָנט מאַכן אַביסל ביליגער, כּדי עס זאָלן קענען אַנטייל נעמען אַלע שיכטן פֿון פֿאָלק אין אָט דעם דאָזיקן היסטאָרישן יום טוב. וואָרום מ ײַ ן יום טוב איז דאָך דער יום טוב פֿון גאַנצן פֿאָלק, פֿון דער גאַנצער מענטשהייט און אַפֿילו פֿון דער פּראָווינץ!... און נאָך אַ זאַך בין איך געוואָר געוואָרן, אַז קיין פֿיש וועט דאָרטן נישט זײַן. עס וועט זײַן בלויז פֿלייש־יויך מיט מאַנדעלעך, זויערע אוגערקעס און צימעס. מילא קאָמפּאָט בין איך אײַך מוחל. אָבער פֿיש! סטייטש פֿיש! ווו האָט איר געהערט אַ פּאַראַדנעם מאָלצייט אָן פֿיש? ובפֿרט נאָך אַזאַ מאָלצייט! אַזאַ היסטאָרישער מאָלצייט! אפֿשר איז פֿאָרט מעגלעך פֿיש? צו טייער, זאָגט איר? עס וועט נישט זײַן קיין עולם? טאָ דאַרף מען מאַכן טאַקע ביליגער. אַז ביליג, זאָגט איר, מוז זײַן אָן פֿיש? איך מיין, אַז עס וואָלט געווען אַ יושר, ווען מען קען מאַכן אי ביליג, אי מיט פֿיש. נאָר אויב איר וועט געבן פֿיש, זאָלט איר זען מיר צו דערלאַנגען אַ קאָפּ און נישט קיין עק. מחמת פֿאַר אַ בעל־הבית פּאַסט צו עסן אַ קאָפּ און נישט קיין עק און אַפֿילו נישט קיין מיטל־חלק. איך האָב אַפֿילו שוין וועגן דעם אָפּגערעדט מיט די קעלנער... האָט זשע מיר אַ גוטן.

דעם זעלבן טאָג שפּעט אין דער נאַכט.

— גוטן אָוונט!... וואָס? איר גייט שוין שלאָפֿן?... אַ פּאַסקודנע דינסט בײַ אײַך... אַ גרויסע ליגנערין: איך פֿרעג: ווו איז דער הער? זאָגט זי: אַז איר זענט אין דער היים נישטאָ, אַז אײַך האָט איבערגעפֿאָרן אַ טראַמוואַי און איר ליגט אין שפּיטאָל... הי, הי, הי... און איך האָב אַ קוק געטון אין שליסל־לאָך און האָב אײַך גלײַך דערזען, אַז איר זיצט גאָר אין קאַבינעט. האָב איך אַן עפֿן געטון די טיר, האָב איך געזען ווי איר האָט זיך דורכגעשמוגלט אין עס־צימער אַרײַן און פֿון עס־צימער אין שלאָף־צימער... וואָס זשע טוט איר עפּעס אונטערן בעט?... איר זוכט די פּאַנטאָפֿל?... הם... איר גייט שוין שלאָפֿן?

אַזוי פּרי? עס איז דאָך איצט נאָך האַלב איינס... איך בין געקומען אייך זאָגן, אַז אין דעם גאַנצן ענין פון מיין יובילעום וועל איך מיך נישט מישן. נישט מער, איך האָב געהערט, אַז מען קלייבט זיך מיר צו דערלאַנגען אַן אַדרעס וואָלט איך וועלן וויסן, אויף וואָס עס וועט זיין: צי אויף פּאַפּיר, צי אויף פּאַרמעט. איך וואָלט געראַטן—אויף פּאַרמעט, און אַגב וואָלט איך געוואָלט, אַז איידער איר גייט אים איבערשרייבן אויף ריין, זאָל איך אים אַביסל רעדאַגירן. אַ קליין ביסעלע. אָט דאָס איז ער? טאָ גיט, מיר זייט מוחל, טינט און פּעדער, און פּאַרהענגט, זייט מוחל, די פענסטער... אָט אַזוי... און אויב איר וואָלט וועלן מיר אַביסעלע רעדאַגירן... איר זעט! אָט דאָ שרייבט איר: „איך בין פון די טאַלאַנטפולסטע פּערזענלעכקייטן פון אונזער צייט". דאָ וואָלט איך נאָך צוגעגעבן: „און פון אַלע צייטן, עפּאָכן און דורות"... עס קלינגט בעסער. און אָט דאָ שרייבט איר: „איך געהער צו די באַדייטנדסטע וואָרט־קינסטלער"... דאָס זאָגט גאָר נישט. איך וואָלט נאָך צוגעגעבן: „און צו די יחידי סגולה פון הויכן אָדלער־פלי, נירוואַנאַ־רו און געהיימניספולע לעבנס־סודות". אָט אַזוי איז שוין אַ סך בעסער... און אָט דאָ: — „ער שפּיגלט אָפּ" — דאַרף זיין: „ווי אין אַ געטלעכן קוואַל פון אומערשעפּלעכע עמפּנדונגען און ערהאַבענע לעגענדאַרישע וויזיאָנען"... און אָט דאָ צום סוף וואָלט איך סתם צוגעגעבן איין וואָרט: „ער, דער גרויסער יובילאַר, איז די לעבעדיקע שכינה, וואָס באַלויכט מיט אירע וואַרעמע שטראַלן דעם יאָמערטאָל פון אונזער טריויעריקייט, וואָס זוכט די באַהעפטונג מיט דעם אין סוף פון דער נייער אַבסטראַקציע". איצט איז עס אויסגעצייכנט. נאָר זעט מען זאָל דאָס איבערשרייבן וואָרט ביי וואָרט! אי"ה מאָרגן באַגינען וועל איך ביי אייך זיין, כדי צו זאָגן אייך נאָך אַמאָל, אַז איך וועל מיך נישט מישן און אַז מיר גייט דער גאַנצער יובילעום מיינער נישט אָן, אָט איר זאָלט זאָגן אויף אַזוי פיל! אָ, האָט מיר אַ גוטן. אַדיע!

יאָ חתונה האָבן, [ניט] חתונה האָבן

(אַ נ׳עצה)

איך האָב דערהערט אַ ציטערדיגען קלונג ביים טיר. די דינכט האָט די טיר געעפּענט. עמיצער איז אַריינגעקומען. איך האָב געהערט, ווי זיין האַרט קאַפּעליוש איז עטליכע מאָל אַראָפּגעפאַלען פון הענגער. ניט געוואָלט בשום אופן הענגען. זיין שטעקל האָט זיך אויסגעגליטשט און געפאַלען מיט אַ מאוסן הילכיגען קלאַפּ. נאכדעם, ווען אַלעס האָט זיך באַרוהיגט, האָט זיך געעפענט פאַמעליך די טיר און אין צימער איז אריינגעקומען אַ יונגער מאַן מיט א פלאַטשיג ביינערדיגען לאַנג ניט קיין ראַזירט פנים, אַ פלעיכעוואַטער, אין א ווייסען ניט גאָר זויבערן וועסט מיט פערל-מוטערנע קנעפּלאַך, אין אָפּגעריבענע פּאַסאָווע הויזען און אַנ׳אָבגעטראָגענעם סורדוט מיט אָפּגעריבענע זיידענע לאַצען און אין א האַרטען קאלנער אויסגעקעהרט אויף דער לינקער זייט. ער האָט זיך טיף פאַרנויגט און באַגריסט.

— זדראַסטי!

— זדראַסטי, מיט וואָס קען איך אײַך דינען?

— איר קוקט מיך אָן — האָט ער געזאָגט — אומזיסט. איר וועט מיך ניט דערקענען. איר קענט מיך ניט. איך קען אײַך. הי, הי, הי. ווי זאָגט מען: „פּאָפּאַ ווסיע זנאיוט א פּאָת ניקאָוואָ". ענטשולדיגט. וואס איך נעם ביי אייך צו א ביסעל צייט. נאר איך בין געקומען צו אייך וועגען זעהר אַ וויכטיגען ענין. איך בין געקומען מיט אייך זיך אנ׳עצה האַלטען,

— דהײַנו? וואָס פאַר אנ׳עצה? זעצט זיך.

— עס איז כדאי צו וויסען אייער מיינונג וועגען חתונה האָבען. איר זענט דאָך אַ מענטש אַ קראַסנאָרעטשיווער מיט אַ פּראַקטיקע און דער עקר מיט אַזאַ פּסיכאָלאָגיע, וויל איך איר זאָלט מיר קראַסנארעטשיווע דערקלערען: צי דאַרף אַזאַ מענטש, ווי איך חתונה האָבען, צי ניט? ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך מיר אַזוי אַ בחור צווישען די יאָרען 23 און 49 אַ כאָלאָסטיאַק. פאַרנעם זיך מיט דירות-מעקלעריי און אדוואָקאַטוריי. און דער עקר מיט שרייבעריי. ניט קיין ביכער מיט קיין קריטיקעס מיט קיין זשורנאלען, חלילה הגם ווען איך האָב צייט און באַשרייב מיין לעבען, וואָלט עס נאָך געוועזן אַ בעסערע קריטיקע ווי די קריטיקעס וואָס איר קריטיקירט. פון נאַטור און לעבען, נאָר וואָס דען? איך לערן מיידלאַך שרייבען. איך לערן זיי שרייבען פּראַזעס, בריפענשטעלער, און דער עקר „פּאָטשעראָק" זיי זאָלען קראַסנאָרעטשיווע אויסשרייבען די האַנד. קיין גרויסע פּרנסות איז דאָס ניט. נאָר פאַר אַ כאָלאָסטיאַק, אַ בחור איז עס גענוג. וויפיל דאַרף אַ מענש? קיין פאַרלעבער בין איך ניט. וואוין מיר אין איין צימער און עס וואָס עס מאַכט זיך. קיין פענסטער אין מאָגען איז ניטאָ. קיינער זעהט ניט. אין טאָמער פעלט מיר אַ מאָל אויס איז — אַדנאַ גאָלאָוואַ ניע בעדנאַ! נאָר חתונה האָבען האָב איך מורא. וואָרום אַ ווייב איז גאָר אַנ׳אַנדער זאַך. אַ ווייב דאַרף מען געבען עסען. טאָ וואָס, אַ שטייגער, וועל איך איר געבען, ווען איך האָב אליין ניט וואָס צו עסען? און אַז אַ ווייב געהט אַרום אַ הונגעריגע אוז אהן שיך און האָט נאָך דערביי צייןוועהטאָג מוז זיין גאָר אַ פּאַסקודנע זאַך. דאַמאָלס מוז מען זיך גוט אונטערגאַרטלען און

זוכען פרנסה און אַקערן די ערד מיט דעם נאָז. וואָרום אַז עס איז ניטאָ קיין פרנסה, קומט דער דלות, אַז עס קומט דער דלות, איז ניטאָ קיין שלום-בית. און אָהן שלום בית איז אַ גיהנום. פרעג איך אייך איר זאָלט מיר זאָגען קורץ און דייטליך: האָב איך אַ מאָראַלנע רעכט חתונה האָבען, צי ניט? דאַכט זיך אַז ניט. אָיא ניט?

— איך מיין אויך, אַז איר האָט ניט קיין מאָראַלנע רעכט. קאָם זענט איר נאָך ניט פאַרזאָרגט מיט חיונה, ווי געהעריג איז, טאָרט איר ניט חתונה האָבען.

— ניט פאַרזאָרגט מיט חיונה, זאָגט איר. און ווען וועל איך ווערען פאַרזאָרגט מיט חיונה? פאַרוואָס בין איך ביז איצטער ניט פאַרזאָרגט מיט חיונה? וואו האָט איר געזעהן אַ בחור זאָל זיין פאַרזאָרגט מיט חיונה? אט אַז מען נעמט אַ ווייב און מען נעמט אויף זיך די אמתע הכבדה, ווערט מען גאָר אַנ׳אַנדער מענטש. מען ווערט ענערגיטשנע מען הויבט אָן אַרבייטען מיט מער חשק, ביז מען ווערט אַנ׳עושר. וואָרום די לאָגיקע ווייזט: בחור-ווייס איז מען אַ קבצן. ווייסט איר פאַרוואָס? ווייל מען האָט קיין געלט ניט. אבער נאָך דער חתונה קריגט מען געלט. און אַז מען האָט געלט איז מען אַנ׳עושר. ניט אזוי? און טאָמער חלילה האָט מען ניט קיין געלט און ניט קיין פרנסה, איז ממה נפשך: איז פאַראַן פרנסה איז מה טוב. אלא וואָס דען, די שעה זאָל ניט זיין עס וועט קיין פרנסה ניט זיין, איז—עט! עס וועט זיין! ווייל עס מוז זיין. ווי אין פסוק שטייט: „אדם ובהמה תשיע ד״ — גאָט העלפט מאַן און ווייב... אַי, וואָס? טאָמער חלילה וועט קיין געלט פאָרט ניט זיין? האָב איך מיר דאָך דערפאַר אַ ווייב! און פון וואַנען איז געדרונגען, אז געלט אָהן אַ ווייב איז בעסער איידער אַ ווייב אָהן געלט? היינט הצָס איז ווערט, וואָס מען ווערט אַ שטיקעל מ.ב.ש אין און מען קריגט אַוואַזשעניע ביי לייטען? מען הויבט מיך גאָר אָן צו „אירצען״. אזוי איז די טבע פון דער וועלט: אַ בחור איז „דו״ האָסט אַ ווייב ווערסטו שוין „איר״. איך האָב אַליין געהערט ווי אַנ׳עלטערער איד האָט מיך געפרעגט: „זאָג מיר — זאָגט ער — יאָשע-בער (אַזוי הייס איך) „ביזטו״ נאָך אַ בחור אָדער „איר״ זענט שוין באַווייבט״. איר פאַרשטעהט? און דער שכל איז מחיב

צוז פֿאַר אַבֿאַווייבטען דאַרף מען האָבען דרך ארץ. ווייל ווער האָט פֿון אַ בחור הנאה? פֿון אַ באַווייבטען אָבער לעבען אַ וועלט מיט מענשען. אָט איר זענט דאָך אַ קראַסנאָרעטשיווער מענטש, ענטפֿערט מיר, אדרבה. אַ כּלי־זמר איז אַ מענטש, צי ניט? זאָג פֿרעג אייך. אַ יאָ, מענטש? און אַ שדכן איז אויך אַ מענטש? און זיי דאַרפֿען לעבען? טאָ פֿאַרוואָס זאָל איך זיי ניט געבען צו פֿאַרדינען? איך האָב אָבער חתונה, הויבען אָן פֿון מיר צו לעבען אַ וועלט מיט מענטשען: אַ שדכן, אַ כּלי־זמר, אַ בדחן, אַ סאַרווער אַ רב, אַ שמש, אַ מסדר קדושין, און אַ יאָר אַרום, אי״ה: אַ הויבאַם, אַ נ׳אם אַ מוהל און ווער ניט? איך מיין, אַז ווען אַ מענש וויל האָבען אַ שטיקעל פֿאַטשאָט מיט סאַמאָלוביע, דאַרף ער נעמען און חתונה האָבען.

— איך מיין אויך אַזוי, אַז צוליב פֿאַטשאָט און סאַמאָליוביע דאַרף מען חתונה האָבען.

— איאָ אַזוי? נעמען און חתונה האָבען. איז אָבער די צרה וואָס מען קען דערנאָך שוין צוריק ניט כאַפּען. מען ווערט געפּענטעט מיט די פֿיס און מיט די הענד, מען ווערט איינגעוואָרצעלט מיט די פּאַטריכעס אין דער ערד אַריין, אַז מען קען שוין קיין תחית המתים ניט אויפֿשטעהן. פֿרעג איך אייך, איר זאָלט מיר ענטפֿערן קראַסנאָרעטשיווע: צו וואָס דאַרף איך דעם יאָך אויף זיך? אַז איך וויל ניט זיין קיין פֿאַרקויפֿטער מענטש. איך האָב ליב פֿרייהייט. סוואָבאָדע! וואָס געהט מיר אָפּ, אַז איך בין אַ פֿרייער פֿויגעל. האָב איך ניט וואָס צו עסען — הונגער איך. אָבער אַליין. האָב איך ניט וואו צו שלאָפֿען — געה איך אין הקדש אין „אַ נאָצשלעזשקע” אָבער אַליין. אָבער אַז ביי דיר אויפֿן האַלז הענגט נאָך אַ באַשעפֿעניש און דאָס באַשעפֿעניש האָט אויך אַ דעה און האָט אויך אַ רצון און עס מאָנט, עס פֿאָדערט, דאַמאָלס איז גאָר אַ ביטערע געשיכטע. אָבער גאָר אַביטערע. איך מיין, אַז אַזאַ מענטש, ווי איך, מיט מיין טאָטשקע זרעניע און מיט מיין סלאָבאָדע טאָר ניט חתונה האָבען. ווי מיינט איהר?

— איך מיין אויך, אַז איר, מיט אייער טאָטשקע זרעניע

און „סלאָבאָדע" טאָרט ניט חתונה האָבען.

— סלאָבאָדע, זאָגט איר. און צופיל סלאָבאָדע מיינט איר איז גוט? און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל מיך אָנלויפען און אָנטאַנצען און אָנזינגען זיך, ווי אַ פויגעל — איז וואָס וועט זיין דערפון דער תכלית? נאָר דעם תכלית בין איך אייך מוחל. איר, אַלס אינטעליגענטנער און קראַסנאָרעטשיווער מענטש, האַלט אפשר ניט שטאַרק פון תכלית, אָבער דער ציעל וואו איז, דער „טשעל קישיזשני"? פאַר וועמען לעב איך און צו וואָס לעב איך? ניט קיין דור, ניט קיין „פאָקאָלעניע" און ניט קיין „פראָדאָלזשעניע טשעלאָוועטשעסקאַוואָ ראָדאַ". איך ווייס ניט, איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין באַווייבטער, נאָר איך פאַרשטעה קראַסנאָרעטשיווע, אַז אַקינד מוז זיין זעהר אַ גוטע זאַך. וואָרום, אַז אַ קינד גיט אַ שפיל, אַ לאַך, אַ גלעט, פאַרגעהען דאָך אַלע וועהטאָגען. מיך, ברוך השם, גלעט קיינער ניט, אַ חוץ—דעם פריזירער, ווען ער ראַזירט מיך. אַ באַווייבטער מענטש האָט ווער עס זאָל נאָך אים בענקען, עמיצער וואַרט אויף אים. איך, אַז איך קום צופאָרען וואַרט אויף מיר—דער איזוואָזשיק... און אַז גאָט שיקט צו די אמתע טייערינקע קינדערלאַך, די מחיהדיגע, די ראזעווענקע, די שעניבקע, און דו שפילסט מיט זיי, און דו עטיפסט מיט זיי און דו לעגסט זיך מיט זיי שלאָפען, און זיי טוליען זיך צו צו דיר, און דו שלאָפסט אַזוי זיס, אַ מחיה!.. דער קלאָהרער קאָפּ, דער גרויסער ישוב הדעת!.. וואָס דאַרפט איר מער. אָט נעמט למשל אַ סעמייני קאַרטע. איז דען דאָ אויף דער וועלט אַ שענערע זאַך ווי אַ סעמיינע פאָטאָגראַפיע? איר קוקט זיך נאָר צו צו אַ סעמיינע, קאַרטע, אין איהר וועט זעהן דאָס גאַנצע גליק פון אַ פאַמיליען-לעבען: דער מאַן אינדערמיט, דאָס ווייב ביי דער זייט, די קינדער אַרום זיי, אַלע שיינען, ווי זיבען זינען; טאַקי ווי אין שיר המעלת שטעהט: אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתיך, בניך כשתילי זתים סביב לשלחניך. אשריך וטוב לך — אַזוי וואויל און אַזוי גוט איז צו דיר!.. פרעג איך אייך, איז ניט כדאי צוליב דעם אַליין חתונה האָבען? צוליב קינדער ווענען?

— געוויס, געוויס. דאַרף מען חתונה האָבען. קינדער איז

אַ גרויסע זאַך.

— קינדער זאָגט איהר... המם... נאָר ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַז קינדער איז אויך גוט מיט אַ מאָס. קענט איר מיר אָבער קאַווירען, אַז גאָט וועט מיר ניט בענטשען מיט אַ כּאַליאַסטרע פּיקערס, אַז ביים טיש וועט פון די לעפּעל אַליין ווערען אַ זאַווערוכע? קענט איר מיר ערב זיין, אַז מיין ווייב וועט ביי מיר ניט זיין יאָר איין יאָר אויס אויף דער צייט מיט אַ צווילינג אָדער אַדריילינג און אפשר טאַקי אַ פּירלינג? עס טרעפט. אָט האָב איך אַליין אַנוסטען געזעהן אין אַ זשורנאַל, ווי אַ פרוי האָט ערגעץ אין אַ דאָרף, אין אַווסטראַליע, געבוירען אַ פּירלינג. פאַרוואָס זאָל עס מיט מיר ניט טרעפען?.. דאַרף איך עס האָבען אויף זיך דעם גאַנצען טאַראַראַם מיט באָבעס, הויב-אַמען, אַקושאַרינס, זייגעריגס, וויגעלאַך, וויקעלאַך און ווינדעלאַך... און וואָס איך טהון, אַז צווישען די קינדער וועט קיין איין זכר ניט זיין, נאָר דורכאויס מיידלאַך? און עס וועט שווימלען און גריבלען די שטיב מיט מיידלאַך: „איך מיט אַ מיידעל, דאָס ווייב מיט אַ מיידעל, אַ מיידעל מיט אַ מיידעל און אַ מיידעל מיט נאָך אַ מיידעל און אַ מיידעל אַליין"... ועל כּלם די מאָזעלאַך מיט די פּאָקעלאַך מיט די ציין-שניידעניש, מיט די ציין-געשווירלאַך, מיט די זאַוואַלקעס, מיט די זובישצעס, מיט די שטייפע מעגעלאַך, מיט די לייזע מעגעלאַך. טפו! דאַרף איך דאָס האָבען די קאַטאָרגע אויף זיך. איך זאָל אַ נאַכט ניט קענען רוהיג איבערשלאָפען... עט, זאָל דאָס געהן ווי עס געהט. איך האָב נאָך צייט. ווי מיינט איר?

— איך מיין אַז איר האָט נאָך צייט חתונה צו האָבען.

— איאָ אַזוי? איך האָב נאָך צייט. איך וועל מיך? נאָך מישב זיין. חתונה האָבען איז זעהר אַנ'ערנסטע זאַך. אַ גאַנץ לעבען דאַרף מען זיך וועגען דעם מישב זיין... איז אָבער די קשיה, אַז אַ גאַנץ לעבען וועל איך זיך מישב זיין, טאָ ווען זשע וועל איך חתונה האָבען? און אַגב וועלען דאָך די מיידלאַך זיך אויך אָנהויבען מישב זיין. און אַז די מיידלאַך וועלען זיך אָנהויבען מישב זיין, וועט זיין אַז אָך און וועה צו מיר! פאַרגעסט ניט, אַז איך בין

שוין אַ בחור אין די יאָרען צווישען 23 און 49. איצטער איז נאָך צודערליידען. איצט פרעגט מען נאָך ביי מיר: „יאָשע-בער, פאַרוואָס האָט איר ניט חתונה?“ אָבער נאָך אַביסעל וועט מען שוין ביי מיר פרעגען: „יאָשע-בער, פאַרוואָס האָט איר ניט חתונה געהאַט?“ דאַמאָלס איז גאָר פּאַסקודנע, אָבער טאַקי גאָר פּאַסקודנע!... וואָרום ווּעמען, אַשטייגער, וועל איך דאַמאָלס נעמען? אַן אַלטע? — וועט זי הוסטען און איך ניט. אַ יונגע? — וועל איך הוסטען און זי ניט. אַ כלל זאָלט איר האָבען, אַז אַ פּאַרפאָלק האָט ליב, אַזביידע זאָלען גלייך ה'סטען. אַניט פעלט די „גאַרמאָניע“ פון פאַמיליען-לעבען, עס פעלט די „פּראָפּאָרצ'יע“ און, אַז עס ווּעלען נאָך זיין קינדער אפלו וועל איך ניט האָבען קיין כח צו געבען זיי די ריכטיגע ערציהונג... איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַזאַ געזונד מיר, ווי גערעכט עס זענען געווען אונזערע חכמים, ווען זיי האָבען געזאָגט: עד עשרים שנה — ביז צוואַנציג יאָר יושב הקדוש ברוך הוא—זיצט דער רבנו של עולם, ומצפה לאדם— און וואַרט צו דעם מענטשען: מתי ישא אשה — ווען וועט ער שוין נעמען אַ ווייב. כון שהגיע — וויבאַלד עס איז געקומען די צייט ולא נשא — און ער האָט קיין ווייב ניט גענומען, הקדוש ברוך הוא אומר — זאָגט דער רבונו של עולם: תפח עצמותיו? — אַ קרענק אים אין די ביינער... איך מיין, אַז עס איז ניטאָ וואָס צו וואַרטען. טאַקי חתונה האָבען און טאַקי דערלעבען אַ דור און טאַקי האָבען קינדערלאַך און אייניקלאַך. זיין אַ טאַטע, אַ זיידע, אַן עלטער זיידע... וואָרום ווי האָט איינער אַמאָל געזאָגט: עס איז ניטאָ קיין גרעסער גליק פאַר אַ מענטשען אויף דער עלטער, ווי ווען ער קען זאָגען צו זיין טאָכטער: "טאָכטער-לעבען, זאָג דיין טאָכטער, אַז זי זאָל זאָגען איר טאָכטער אַז איר טאָכטערס טאָכטער וויינט„ און איך מישטיינסגעזאָגט, וואָס איז מיין לעבען און וואָס וועל איך דערלעבען אויף דערעלטער? עט, מען דאַרף נעמען און חתונה האָבען און פּטור אַן'עסק. ווי מיינט איהר?

— איך מיין אויך, אַז מען דאַרף נעמען און חתונה האָבען. און אַ סוף זאָל עס נעמען!

— „אַ סוף זאָל עס נעמען“. אייך איז גרינג אָפּצוזאָגען.

און דאגת הפרנסה האָט איר פּערגעסען. אין צער גדול בנים האָט איר פֿאַרגעסען, און אַ ווייב אַ צרה האָט איר פאַרגעסען, וואָרום וואָס איז דען אַ ווייב אויב ניט אַ צרה אין טעגליכע פֿאָרזעצונגען? און שלאָפֿלאָזע נעכט, און קאַפּדרעהעניש, און האַרצוועהטאָג, און שרעק. אין פרעניות, און קרענק, און פאָקעלאַך, און מאַזעלאַך, און זאַוואַלקעס, און זובישצעס, און שטייפע מעגעלאַך, און ליזע מעגעלאַך. און דינסטען און קיכען מיט סאָלדאַטען מיט ירידען און האַראַמידערס... צו וואָס דאַרף איך עס? און צו וואָס דאַרפט איהר עס? עס איז אייך דאָס לעבען נמאס געוואָרען? וואָס אַרט אייך, אַז איך בין אַ בחור? וואָס געהט אייך אָפּ? עס געהט אייך אין לעבען, געהט אייך, איך זאָל חתונה האָבען?... אַ כפּרה, איך האָב ניט חתונה און פטור! ווי מיינט איר מיט אייער קראַסנאָרעטשווע לאָגיקע?

איך מיין אַזוי: מען נעמט און מען האָט ניט חתונה—

— „ניט חתונה האָבען". איז אָבער אַ צרה, וואָס טהוט מען מיט דאָס עלענדקייט? האָט איר דען אַ „פּאָניאַטיע" ווי אַ בחור איז עלענד? „אַליין זאָלסטו עסען דיין ברויט!"— איז דען דאָ אַ גרעסער קללה אויף דער וועלט? כל השרור בלא אשה שרור בלא ברכה — ווער עס לעבט אָהן אַ ווייב, ווייס ניט, וואָס ער לעבט אויף דער וועלט, איצט איז נאָך אַ האַלבע צרה, איצט איז מען נאָך יונג, קראַסנאָרעטשיווע, און מען קען נאָך פאַרברענגען מיט געזעלשאַפט, אָבער נאָך אַביסעל וועט מען דאָך מיך אויפן שוועל ניט אַרויפלאָזען. עס וועט דאָך ניט זיין ווער זאָל מיר אַביסעל וואַסער דערלאַנגען, ווער עס זאָל מיר אַ האַרציצניק צולעגען. איך מיין, אַז צוליב דעם אַליין דאַרף אַ מענש נעמען אַ ווייב. וואָרום אַ ווייב איז דאָך דער שבת קודש פון מאַן. אַ ווייב איז אַ חבר, אַ ווייב איז אַ טאָוואַרישץ, וואָס טיילט זיך מיט דיר אי פריידען אי ליידען, הן אין גוטע אָבסטאַיאַטעלסטוועס הן אין שלעכטע אָבסטאַיאַטעלסטוועס. אַ ווייב איז אַ מאַמע, אַ שוועסטער. אַ עקאָנאָמקע, אַ שפּאַס פּאָליטישעסקע עקאָנאָמיע! זי פאַרציר'וועט אייך אַ זאָק. גיט אייך וועש אין באָד אַריין, איר קריגט אַ רעמאַטיזם, שמירט זי אייך אויס מיט רעמאַטיזנעם עסיג; איר קריגט

אַ געשוויר, לעגט זי אייך צו אַ האָניג-טייגעל; איר קריגט בויך-וועהטאָג, לעגט זי אייך צו אַ הייסען קאָמפּרעס; איר באַקומט שטעכעניש אין די זייטען, לעגט זי אייך צו אַ האַרציצניק; איר גיט אַ ניס, זאָגט זי אייך „צו געזונד" און גיט אייך אַ ציה פאַר'ן אויער און זאָגט לשועתך קויתי"... און אַז גאָט העלפט, דאָס ווייב איז געבענטשט מיט משפחה, בין איך דאָך שוין גאָרניט עלענד. די משפחה חלשט נאָך מיר; אַלע שלינגען מיינע טריט און יעדער ברענגט מיר מתנות. קודם כל די דרשה-געשאַנק: די שענע לעפע-לאַך מיט די טייערע גאָפּעלאַך, הייזט אַ „בודילניק"! אַ גאַנץ יאָר — גלאַט מתנות: פורים — שלח-מנות פּסח — אַביסעלע חרסת, הושענה רבה — פאַרזאָרגט מען מיך מיט אַ הושענה, שבועות — מיט אַ פוטערפלעצעל. ביי דעם אַ שמחה, ביי דעם אַ קנס-מאָל, ביי דעם אַ ברית, לויטער שמחות. ביי דעם האָט זיך די קוה אָפּגעקעלבט ברענגט מען מיר אַביסעלע זויער מילך. אַ פרישען קריגעלע, דער פרעגעלט געגז, ברענגט מען מיר אַ ביסעלע גריוועז צו פאַרזוכען, אַ לעבערל, אַ פופּיקל, אַ העלזועלע, אַ פליגעלע, אַ ביסעלע גענזענשמאַלץ. אַז מען שמועסט, מען האַלט אין איין טראָגען. און די משפחה האָט קרובים... און די קרובים האָבען נאָך קרובים און די קרובים האָבען מקורבים און די מקורבים האָבען מקורבים'לאַך, און די מקורבים'לאַך האָבען נאָך מקורבים'לאַך און די מקו———

— האָט חתונה!... איר מוזט חתונה האָבען!... נאָר חתונה האָבען!...

— „נאָר חתונה האָבען"... אַבי איר האָט נאָר דערהערט פון אַ פופּיקעל און אַ לעבעריל און פון אַ משפחה פון דער ווייבס צד, איז שוין ביי אייך: „האָב חתונה!" און מיט וואָס קענט איר מיר קאַווירען, אַז מיין שווער וועט צו מיר ניט קומען צו פאָרען פּלוצלונג מיט אַ ראָק אין האַלז? און וועט זיך צולעגען קרענקען ווי אַ גראַף אין מיין בעט? און איך זאָל דאַרפען מאַכען קאָנסיליאומס? און מיט וואָס קענט איר מיר ערב זיין, אַז עס וועט ניט קומען צו מיר צופאָרען עפּעס אַ מומע פון דער ווייבס צד אָדער אַזוי אַנ'אָרימע קרובה און וועט ביי מיר געלעגען ווערען?... און מיט וואָס קענט איר מיר ערב זיין, אַז עס וועט ניט אין אַ שע-

נעם פרי-אָרגען אָנפּאָרען מיין ווייבס אַ גלידשוועסטער קינד אַ מיידעל, וואָס וועט קומען, איך זאָל איר חתונה מאַכען? און וועל כּלם — אַ שוויגער! — אַ מכּה מיט אַ בלאָטער! אויף דעם האָט איר גאָר פערגעסען. עפּעס מוז דאָך דאָס ה״ית זיין אַ שרעקליכע באַשעפעניש, אַ שוויגער, וואָס די גאַנצי וועלט האָט דערפאַר אימת מות. קענט איר מיר אויף דעם אַלעמען ערב זיין? ניין? טאָ וואָס פאַר אַ רעכט האָט איר מיר צו הייסען חתונה האָבען?

— טאָ האָט נ י ט חתונה!

— ניט חתונה האָבען? זאָל איך גיין פּראָטיוו זאַקאָנאַ פּרי-ראָדי? און דאָס, וואָס איך האָב ניט קיין היים און וואס איך האָב נ״ט קיין שבת און קיין יום טוב? און וואָס איך האָב ניט וואָהין אַריינצוגעהן? און וואָס איך לעב, ווי אַ הונד, און וועל שטאַרבען ערגעץ הינטער אַ פּלויט? און דער תּכלית וואו איז? מיין איך, דער „ציעל קזשיזני״? און ווי זיצט עס גלאַט אַ מענש אָהן אַ ווייב? וואָס עפּעס ווילט איר, איך זאָל געהן „פּראָטיוו זאַקאָנא פּריראָדי״? בין איך דען ניט קיין בשר ודם, אַ מענש, ווי אַלע מענשען? אלמאי זאָל איך זיין קליגער פון דער גאַנצער וועלט? ווייס איך. נאָ טשטאָ מניע פיזיקאַ! מען דאַרף חתונה האָבען און נעמען אַ ווייב. (אין חאָדיע!)

— איך מיין אויך אַזוי: מען האָט חתונה און מען נעמט אַ ווייב אין האָדיע!

—אַ ווייב?... מיט ניין מאָס רעד?... זי זאָל מיר פּיקען אין קאָפּ און שיטען פון אַלעכערדיגען זאַק! און מאָהלען ווי אַ מיהל און נאָך אפשר שעלטען זיך אויך. איך ווייס ניט. איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין באַווייבטער, נאָר איך פאַרשטעה עס קראַסנאָרעטשיווע, אַז אַ ווייב צורעדט זיך מוז שוין זיין איינמאָל אַנ׳אומגליק. עס שלאָגט אייך צום גאַל און עס רעדט, עס שלאָגט אייך צום חלשן און עס רעדט, איהר פיהלט, אַז איהר עקט זיך, און עס רעדט, און עס רעדט, און עס רעדט, און עס רע— — —

—האָט ניט חתונה!...

—און אפשר וועט זי אַנטשוויגען ווערען! אַ מענש איז דאָך ניט קיין מאשינע. זי וועט זיך אָנריידען און וועט אַנטשוויגען ווערען.

— טאָ האָט יאָ חתונה!

— און אַז אַ ווייב ווערט אַנטשוויגען, מיינט איר, איז שוין גאָר גוט? איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין באַווייבטער, נאָר פערשטעהן פארשטעה איך, אַז אַ ווייב ווערט אַנטשוויגען, איז נאָך ערגער. דאַמאָלס ווילט זיך אַז זי זאָל רעדען. זאָל מען כאָטש הערען אַ מענשליכען קול. זאָל זי רעדען. זאָל זי כאָטש שעלטען. ווען מען אַהרט עס? זאָל זי!..

— טאָ האָט יאָ חתונה.

— און וואָס וועל איך טהון, אז זי וועט מיר פיינט האָבען ווי אַ שפּין און וועט מיר פאַרשאַפען בזיונות מיט לייטישע געלעכ־טער? און איך וועל ביי איר ליגען ניין איילען אין דר'ערד? און עס וועט זיין; ווי מען זינגט אין טעאַטער: „א ווייב פאַר יענעם און פאר דיר א גיהנום"?

— טאָ האָט נ י ט חתונה!.

— און אפשר וועט זי מיך ליבען?

— טאָ האָט י אָ חתונה!

— און אַז אַ ווייב האָט ליב, מיינט איר, איז שוין גאָר גוט? איך ווייס ניט, איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין באווייבטער, נאָר מיר דאכט. אַז עס איז ניטאָ קיין ערגערע זאַך אויף דער וועלט, ווי אַז אַ ווייב ליבט דיר זעהר שטאַרק און זי איז מיט דיר אהבת נפש און לאָזט דיך פון אויג ניט און פאַדעט ארום דיר, ווי אַ קאַץ און קוקט דיר אין מויל, ווי דאָרטען וואָלט געווען אַ איליוזיאָן.

— האָט נ י ט חתונה! וואָס ווילט איר פון מיר? האָט נ י ט חתונה!

— אין די עלענדקייט האָט איר פארגעסען? און די עלטער? אַז איך וועל ווערען אלט און קראַנק, קראַנק און עלענד, עלענד און עובר בטל, עובר־בטל און שוואַך שוואַך און אָפּגעלאָזען?

— האָט יאָ חתונה! איר הערט וואָס מען זאָגט אייך?! האָ ט ח ת ו נ ה!

— און פאקעלאך און מאָזעלאך? און אַ שוויגער און לייזע מעגעלאַך און שטייפע מעגעלאַך—

— האָט ניט חתונה. ניט! איר זאָלט ניט חתונה האָבען און צו סוף זאָל דאָס נעמען!

— און אַ היים? און אַ תּכלית? און „אַ ציעל ק'זשיזני"? און „פּראָדאָלזשעניע טשעלאָוועטשעסקאָווּ ראָדאַ? און א האַרציצניק צולעגען?

— האָט י אָ חתונה!

— און...

— האָט נ י ט חתונה!... האָט יאָ חתונה!... האָט י אָ חתונה!.. האָט נ י ט חתונה! י אָ — נ י ט!.. נ י ט — י אָ!.. — — —

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

דער כּח הדם האָט מיר געגעבען אַ שלאָג אַריי אין מח. עס האָט מיך אויפגעריסען, ווי אַ באָמבע און האָב דעם אַרשוין אָנגעכאַפּט ביי די לאַצען געטרייסעלט ווי א לולב און געשריהענגיט מיט מיין קול:

— האָט חתונה!! איר הערט וואָס מען זאָגט אייך?! ממזר! באַנדיט! חתונה זאָלסטו מיר האָבען! די מינוט זאָלסטו מיר חתונה האָבען! ווארום איך וועל דיר!... חתונה! חתונה זאָלסטו האָבען! ח—תו—נה!.. ח—תו—נה!..

אויף מיין געשריי איז אָנגעלאָפען מיין ווייב, און זי האָט מיך קוים פון אים אָפּגעריסען. איך בין אַנידערגעפאַלען אויפן שטול כמעט אָהן חושים. די הענד האָבען מיר געטרייסעלט, און איך האָב קוים געקענט כאַפּען דעם אָטעם.

מיין פארשוין האָט זיך געבראַכט אין אָרדענונג. זיך פאַרנויגט, געריבען די הענט און געזאָגט.

— הייסט עס, האָב איך פון אייך היינט קיין ריכטיגע ריכטיגע עצה ניט באַקומען. איך זעה איר זענט טאַקי א מענש אַ קראַסנאָרעטשיווער נאָר אַ ביסעל אַ ספּיצליוועך. האָט ושע מיר אַ גוטען תמיד, אַדיע.

אין פּאָטאָגראַפיע.

I.

ביי'ם אַדוואָקאַט.

איך האָב איהם דעם קאָפּ צושפּאָלטען, דעם מוח גצפּלעט, די מאַשינע צובראָכען? געוויס. ווער קען דאָס לייקענען? נאָר אַז איך הויב מיך אָן צו דערמאָהנען אויף דער גאַנצער מעשה, ווי אַזוי דאס איז געוועזן, — מיין איך, אַז דאָס איז אַ חלום; וואָרום ווי קום איך גאָר אויפצוהויבען אַ האַנד אויף יענעם, אַז איך טשעפּע גאָרנישט קיין פליג אויפ'ן וואַנד. און אַז איך דערזעה בלוט, ווער איך אַ פּעוצ ערטער. ווי-זשע איז עס געשעהן, פרעגט איהר? אסור אויב איך ווייס. אַ בייזע שעה איז דאָס געוועזען, אַ פּאָרזעהעניש, אַ פּערבלענדעניש אדער אַ קליפּע, ר"ל, האָט זיך אין מיר אַריינגעזעצט, נישט אַנדערש. אַז איך ווייס גאָרנישט, פּאַניע אַדוואָקאַט, וואָס איך זאָל טענה'ען אין סוד און מיט וואָס איהר קענט מיך פערענטפערן. אַדרבה, לאָמיר זיך גוט איינטראַכטען אין דעם ענין, ווי אַזוי איז דאָס פאָרגעקומען. טאָמער וועט איהר פּאָרט געפינען אַ שטיקעל זכות. איך ווייס? איהר זענט דאָך אויף דעם אַ אַדוואָקאַט! טאָ הערט מיך טאַקי אויס. איך וועל אייך אויסדערצעהלען אַלץ „פּאָדראָבנע".

געשען איז עס, ווי איהר ווייסט שוין, אום היינטיגען חול-המ'עד פסח. נו, אַ פסח! אַז עס איז בעשערט אַ פֿערשטערניש, איז דאָך נישט שייך. טאָמער וואָלט איך אום יום-טוב זיך אַ ביסעל אויסגערוהט. וואָרום, עס פּאַסט צו זאָגען, אַ גאַנץ יאָהר איז מען דאָך ווי אַ רשע אין גיהנום, פֿערהאַוועט, צוטראָגען. מען וואַרט אויף יום-טוב ווי אַ גוטער איד אויף משיח'ן. היינט ביז וואַנען מען טראָגט אידם דעם פסח אין שטוב אַריין, ווערט מען דאָך גוט פֿערשוואַרצט און אויסגעריסען, האָפּט מען, וואַרט מען: דער יום-טוב וועט קומען, וועט מען די ביינער צונויפֿקלייבען, צו-זיך קומען, דעם אָטעם אָבכאַפּען... און וואָס טוט גאָט? בּאַשאַפֿט ער אַ פֿאָטאָגראַפֿיע מיט אַ פֿאָטאָגראַפֿטשיק, מיט ספּאַקטוועס, מיט קאַרטעס, מיט מאַשינעס, מיט פּאָטרעטשיקעס און מיט אַלע איבעריגע אָנשיקענישען... וועט איהר דאָך פֿרעגען: וואָס האָט דאָס [illegible] מיר צו טון? האָב איך אָבער אַ ווייב, זאָל געזונד זיין, מיט טעכטער, מיט אַ זוהן אין אַמעריקאַ, וואָס שיקט מיר אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג זיינע קאַרטעס, אָדער ווי ער רופֿט עס דאָרטען אין אַמעריקאַ — פּיקטשעס, און וויל נישט אַנדערש, אַז איך זאָל איהם אויך מיינס אַ פּיקטשע שיקען; איז טוען זיי אַלע און טאָטשען מיר און גריזשען און טרענען מיר די אָדערען, איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, איך זאָל געהן צום פֿאָטאָגראַפֿטשיק און אַראָבנעהמען זיך אויך אַ קאַרטע.

מילא, פֿון פֿרומקייט איז דאָך שוין אַבגערעדט. ווער קוקט היינט אויף דעם? אַמאָל, געוועהנטליך, איז אָבפֿאָטאָגראַפֿירען זיך געווען ווי האַלב גע'שמד'ט, נאָך ערגער ווי גע'שמד'ט. און אַזאַ יאָהר מיר, ווי זיי זענען געווען גערעכט, וואָרום זיי האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, אַז קיין גוטס וועט דערפֿון נישט אַרויס. והראיה, איהר זעהט דאָך, דאַרף איך האָבען צו טון מיט אַדוואָקאַטען, סוד'ען און משפּט'ען זיך און פֿערשוואַרט ווערען, און ווער ווייס, צי איך וועל אין אָסטראָג נישט זיצען? מעהר פּאַסט שוין גאָרנישט צו די עלטערע יאָהרען, — אין אַלץ איבער דער פֿערשאָלטענער פֿאָטאָגראַפֿיע.

מילא, האָבען זיי, הייסט דאָס, די ווייב און די קינדער ביי-

מיר גע׳פועל׳ט. איז ווען אַ שטייגער, געהט מען אין פאָטאָגראַפיע אַריין? עס פערשטעהט זיך, אַז נישט אין מיטען יאָהר און נישט אין אַ מיטען אַ מיטוואָך. על-פי-פנים, בין איך דאָך נישט חסר דעה, אָדער ח״ו פון זינען געריהרט, אַז איך זאָל מיר אין מיטען וואָך געהן אויסטראָנצלען און אויספוצען זיך אין בגדי שבת ויום-טוב און לאָזען זיך איבערן שטעדטעל אויף אַ״עמענס בייז וואונדער. איהר פערשטעהט דאָך, וואָס פאַר אַ פנים, אַ שטייגער, איך וואָלט האָבען ב״ לייטען און ביי זיך אַליין. און ווער רעדט, אום שבת, וועל איך דאָך אַודאי נישט געהן. על-כל-פנים איז דאָך נאָך אַזוי ווייט נישט געקומען, אַז איך זאָל צוליב דעם מחלל-שבת זיין. אַז נישט דער־הארען וועט דער פאָטאָגראַפטשיק מיט דער פאָטאָגראַפיע אינאיינעם!

האָבען מיר, הייסט דאָס, אָפגעלעגט דאָס אַראָבנעהמען זיך אויף חול-המועד פסח. ראשית איז דער יום-טוב אום חול-המועד אַ ביסעל וואָכעדיג, אָנגעטון איז מען יום-טוב׳דיג. דער קאָפּ איז, ווי זאָגט איהר, אויך רוהיגער, מעהר אויפגעלעגט פאַר אַזעלכע שטות׳ע־רייען... געהען מיר. געקומען אין פאָטאָגראַפיע אַריין, פיהרט מען מיך אין אַ הייזעל פון דורכאויס פענסטער, פערהאַנגען מיט אַלערליי פאַרהאַנקעס; היינט מאַשינעס מיט פרוזשינעס, מיט אַלערליי זאַר־טען מכשירים. ער, דער פאָטאָגראַפטשיק, זעצט מיך אַוועק אויף אַ שטוהל, די פאַטילניצע מיינע פערדוקט ער הינטער אַזאַ מין סאָרט אייזערנע מאַכערייקע... איך בין נישט פויל און גיב איהם טאַקי באַלד אויפ׳ן אָרט אַ פרעג: זאָגט מיר, זאָג איך, פאַני פאָטאָגראַפ־טשיק, וועט דאָס טאַקי שטאַרק וועה טון? און וואָס פאַר אַ וועה־טאָג אַנ׳ערך דאָס וועט זיין? צי, למשל, ווי מען גיט אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל, אָדער, ר״ל, ווי מען רייסט אַרויס אַ צאָהן? ניש׳קשה— זאָג איך איהם — איהר מעגט מיר זאָגען דעם גאַנצען אמת. איך האָב מיר שוין איינמאָל געמאַכט אַ האַרץ. עליהיי, זאָג איך, זאָל דוכ־טען—אַ אָפּעראַציע. ענטפערט ער מיר: גאָרנישט מיט גאָרנישט. נאָר באַלד גלויב איך איהבן אַז דער שכל איז מחייב, אַז עס מוז וועה טאָן. דען ווי באַלד דער כח פון פנים ווערט אָבגעקלאַפט אויף אַ גלאָז, וואָס האָט אַ מאַגנעט און עס ווערט דערפון אַ „טיען“ און פון דעם „טיען“ ווערט דערנאָך אַ קאַרטע,—טאָ מוז דאָך דאָס

וועה טון?—האַ? וואָס זאָגט איהר, נישט אַזוי?

מילא, זיץ איך אין געהאַקטע וואונדען, און ער, דער פּאָטאָגראַפטשיק, לויפט און שפּרינגט אַרום מיר ווי אַ פערסמ'טע מויז; שמייעט מיט אַ שטעקען אין האַנד, פערקאַטשעט אַ פאָרהאַנקע אַרויף, אַ פאָרהאַנקע אַראָב און אין מיטען ווערט ער גאָר נעלם און בעהאַלט זיך הינטער אַ קאָלדרע, פונקט ווי ער וואָלט מיט מיר שפּילען אין בעהעלטעניש; קוקט אויף מיר פון אַ שפּאַקטיוו. און ווידער אַמאָל געלאָפען, געשמייעט, געטאַנצט און געסאָפּעט און אַלץ עפּעס אַזעלכע אָנגעשוואָלענע, אָנגעדראָלענע דבורים און שפּרוך-ווערטער אַזוינע, וואָס מען דאַרף האָבען אַ קאָפּ פון אַ דייזשע זיי צו געדענקען: „יעסטעסטוועננע—שרייט ער— יעסטעסטוועננע! פּאָזשאַלעסטע יעסטעסטוועננע! גלאַווגאָיע אין אַ פּאָטאָגראַפּיע – זאָגט ער – דאַרף מען זיצען יעסטעסטוועננע!” איהר ווייסט, פּאַניע אַדוואָקאַט, וואָס הייסט עס זיצען יעסטעסטוועננע? איך ווייס, ווי מען זיצט אויף טערקיש — די פיס אונטער זיך. אָבער וואָס הייסט עס זיצען יעסטעסטוועננע? און פרעגען איז דאָך נישט שייך, וואָרום ריידען איז חיות נישט זיכער! און ער שרייט נאָך אַלץ יעסטעסטוועננע און יעסטעסטוועננע!... וואָט טאַק!... וואָט טאַק!... דעם קאָפּ אויף אַ זייט... אָט אַזוי, אָט אַזוי... נאָך אַ ביסעל, נאָך אַ ביסעל... די האַלז ציהט אויס... נאָך... נאָך... וואָט טאַק... יעסטעסטוועננע...

—איצט—זאָגט ער—מאַכט אַ פרעהליכע ווירזשעניע... שמייכעלט... שמייכעלט... ס'איז גרינג צו זאָגען שמייכעלט, אַז מיר איז אַ מינוט צו חלש'ען און אַ שמעק טאַבאַק ווילט זיך—אַז איך שטאַרב. נור אַ ברירה האָב איך? און איך שמייכעל, פונקט ווי די גאַנצע וועלט איז מיר ליב און מיין לעבען איז מיר זיס ווי אַ פּאַטעקע-האָניג. געפעלט איהם ווייטער נישט, ניין—זאָגט ער—סעריאָזנע!... אַ סעריאָזנע ווירזשעניע האָט מעהר „ויד“... די ברעמען הויבט אויף... העכער, העכער... אָ, אָ, אָט אַזוי!... עס וואָלט געווען גוט, זאָגט ער, ווען איהר מאַכט נאָך אַ פּאָר קנייטשען אויפ'ן שטערן... אָ, קנייטשען—זאָג איך— קען איך אייך מאַכען וויפיל איהר ווילט נאָר אַליין. אויף קנייטשען דעם

דעם שטערען — זאג איך — בין איך גאר א גרויסער מארים... אלא וואס דען? דער נאז געפעלט איהם נישט. מיין נאז — זאגט ער — איז צו גרוים. עס האט נישט די ריכטיגע פאנאראמע... איהר פערשטעהט? ביז אהער האב איך געמיינט, אז א נאז קאן האבען א בראדאווקע, א הויקער א זומער־שפינגעל וכדומה. אבער א נאז מיט א פאנאראמע — דאס הער איך דאס ערשטע מאל...

פרובט — זאגט ער — דעם נאז א ביסעל ארייִנשלעפען אין זיך... אטהעמט צו זיך, אין זיך... שמעקט... שמעקט... שטארקער... א, א, א!... און איך אטהעם, און דישע, און שמעק און הער אויפ'ן קיך פרעגעלט זיך פסח'דיגע חרעמזלעך, פאלידטשיקעס... ניין — זאגט ער — די נאז ווערט נישט קלענער. כ'וועל מוזען אויף איהם אוועקלעגען א רעטוש... וואס איז דאס אזוינס א רעטוש? וואס אזוינס קלייבט ער זיך ארויפלעגען ביי מיר אויפ'ן נאז? — ווייס איך נישט. נאר פערשטעהן, פערשטעה איך, אז מיט מיין נאז האלט ער נישט פרעהליך. און אין הארצען גיב איך א נדר, אז ווען איך וועל אי"ה פון זיינע הענד ארויס בשלום מיט א גאנ־צען נאז, — וועל איך גומל בענשען.

נו, איצט, זאגט ער, קוקט אהער!... קוקט אויף מיין שטערען, ווינאוואט, קוקט אויף מיין פינגער, קוקט אויף דע־טאטשקע זרעניע... די ליפען, די ליפען בענעצט! זיי זענען ביי אייך, פערטריקענט געווארען, בענעצט זיי מיט'ן צונג. איצט שטעקט ארויס די צונג, ווינאוואט, מיין איך דעם קאלנער. נישט פינטעלט מיט די אויגען. נישט אטהעמט, נישט געניצט... שט... איין מינוט... איך צעהל... איינס... צוויי... דריי... פיער...

— — — — — — — — — — — — — — — —

דא האט מיר מיין געדולד געפלאצט. דער כח הדם האט מיר א זעץ געטהון און קאפ. איך האב פערלוירען דעם שכל דעם ישוב הדעת מיט הכל בכל. האב געכאפט די מאשינע און גלייך איהם איבער'ן קאפ, טראך און טראך!... דעם קאפ איהם געשפאלטען, דעם מח געפלעט... דאס קען קיינער נים לייקענען. אבער ווייטער וואס? וואס טהוט מען פאניע אדוואקאט? גיט אנ'עצה!

II.

ביים דאָקטאָר.

יאָ, יאָ... אַזוי ווי איהר זעהט, העדר דאָקטאָר, בין איך קראַנק... איך הער ווי די כּוחות געהן מיר אויס... איך פערגעה ווי אַ ליכט... אַך — נאָ — נאָ... איך בין אַלט, געוויס. 78 יאָהר איז נישט קיין קלייניגקייט, אָבער נישט צו פערזינדיגען, געפיהלט זיך מעשה-מענש, געוועזן לייטען גלייך... אַ תענית, אָבפּאַסטען אַ שבעה-עשר-בתמוז'דיגען טאָג איז ביי מיר געווען פון די קלייניגקייטען; אַ יום-כּפּור'דיגען מעת-לעת אָבשטעהן אויף די פיס אין שוהל — פלעגט מיר נישט אָנהויבען צו אַרען. נאָר דאָ, פון הייַנטיגען חול-המועד-פּסח אָן, בין איך, לא עליכם, אויס מענש געוואָרען. אָך-כאָ-כאָ... אַראָבגעפאָהרען צראָב און אַראָב... קוים וואָס איך געה דורך דאָס געסיל אין בית-המדרש אַריין... פון טאָג צו טאָג ווער איך שוואַכער, קראַנקער. נעהנטער אַהין... אַהין...

און זאָגען: דאָס פּסח-דיגע עסען האָט מיר פערשאַדט? — ניין, אַדרבה, פּסח'דיגעס עסען איז מיר דוקא ניחא. און מצה האָב איך גראַדע ליב. מעהר נישט די „זאָשלעס" אַ ביסעל צושטאָכען; קיין צאָהן אין מויל, נישט פאַר אייך געדאַכט... אָבער לולא

זאת — נישט צו פֿערזינדיגען... וואָרום אַז איך כאַפּ אַנ׳איבעריגען ביסען, ווייס איך שוין וואָס און וואו און ווען... אָט ווייס איך, למשל, אַז זונטאָג בעדאַרף איך שוין נישט עסען, ווייל דער שבת׳־דיגער טשאָלענט ליגט נאָך מיר אין מאָגען — עס איך נישט... מאָנטאָג בין איך מיר שוין ווידער אַ מענש...

ניין, הערר דאָקטאָר, מיין קראַנקהייט נעהמט זיך גאָר פֿון אַנ׳אַנדער זאַך, גאָר פֿון אַנ׳אַנדער זאַך... איך ווייס, איהר וועט אפשר לאַכען. ביי אייך אין דאָקטאָריע לערנט מען נישט פֿון אַ־זעלכע זאַכען... ביי מיר אָבער איז דאָס קלאָר, קלאָר ווי דער ליכטיגער טאָג. איך ווייס, פֿון וואַנען דאָס נעהמט זיך און פֿון וואַנען דאָס קומט מיר... פֿון דער פֿערשאָלטענער פֿאָטאָגראַפֿיע, הערר דאָקטאָר... די פֿאָטאָגראַפֿיע איז מיין מלאך המות. יאָ...

וואָס הייסט? פשוט, געווען אין פֿאָטאָגראַפֿיע, אַראָפּגענומען זיך אויף אַ קאַרטע, געקומען אַהיים און דערפֿיהלט, אַז איך בין שוין נישט דאָס... פֿע... אָבער גאָר נישט דאָס... פֿערשאַדט...

— ווי אַזוי פֿערשאַדט? חע — ע, פּאַני דאָקטאָר, איהר ווילט אַ שכל, ביי אייך איז דאָך אַלץ על פּי שכל: אַ כח, אַ נאַטור־זאַך, אַ מאַגאַנעט, עלעקטרע...

ניין, הערר דאָקטאָר, פֿאַרהאַן זאַכען, וואָס זענען למעלה מן השכל. נישט איך און נישט איהר זען נישט קיינער פֿערשטעהט עס נית, אָבער עס איז פֿאַרהאַן, פֿאַרהאַן... און עס שאַדט...

אַדרבה, אַז אַלץ איז ביי אייך על פּי שכל, טאָ גיט מיר צו פֿערשטעהן, פֿאַרוואָס עפּעס אַז אַ מענש שטאַרבט, ווערט זיין קאַרטע אָבגעבלאַקעוועט, בלייך? האַ? איהר וועט דאָך אין דעם נישט לייקענען. אַ סימן, אַז דער מענש מיט דער קאַרטע האָבען אַ שייכות. וואָרום אַז עס זאָל נישט זיין קיין שייכות, וואָלט די קאַרטע נישט בלייך געווען. משמעות, אַז פֿון פֿאָטאָגראַפֿירען זיך קומט קיין געזונד נישט צו... נו. אַדרבה, ערקלערט מיר טאַקי אויך מיט׳ן שכל, פֿאַרוואָס איז עפּעס אונזער אַלטער הושע־בער דעם רב׳ס, ע״ה, געשטאָרבען און דוקא אין דעם זעלבען יאָהר, וואָס ער איז געווען אין פֿאָטאָגראַפֿיע?... געווען אין פֿאָטאָ־גראַפֿיע, אַרונטערגענומען זיך און אין דעמזעלבען יאָהר

געשטאָרבען... אָך־כאָ־כאָ. איך געדענק, ווי ער, ע"ה, פאַר דער פטירה האָט מיך צוגערופען און האָט געזאָגט: ר׳ משה, איבער דער פאָטאָגראַפיע געה איך פון דער וועלט אַוועק... אָט האָט איהר איך קלאָרע דבורים, פאַני דאָקטאָר... קכו, קכו, קכו...

געלאָזען זיך איינגשמועסען פון קינדער... קינדער שטעהען צו... זיי ווילען אַ זכרון... אַ זכר פון אַלטען טאַטען... די תמונה מיינע ווילען זיי האָבען. ס׳פערשטעהט זיך... אַי וואָס די תורה זאָגט: לא תעשה לך כל פסל וכל תמונה? און וואָס אין פיל היי־ליגע ספרים ווערט דערמאָנט, אַז עס איז נישט גאָר אַזוי רעכט צו לאָזען זיך אַרונטערנעהמען אויף אַ פאָטאָגראַפיע? און מן הסתם האָבען זיי דאָך געוואוסט, וואָס זיי האָבען געזאָגט — ווילען דאָך די קינדער דערפון נישט וויסען און שלעפען דעם אַלטען טאַטען אין פאָטאָגראַפיע אַריין... וואָס טענה׳ן זיי? ר׳ יצחק אלחנן, דער רמב"ם, דער ווילנער גאון, ר׳ שניאור זלמן, — זיי האָבען זיך אויך געלאָזען אַרונטערנעהמען אויף פאָרטרעטען. פראַים, זיי פערשטע־הען גאָר נישט, אַז ר׳ יצחק אלחנן, דעם רמב"ם, דעם ווילנער גאון, ר׳ שניאור זלמן האָט מען נישט אַרונטערגענומען, נאָר אַ־ראָבגעכאַפט. און צווישען אַרונטערנעהמען און אַראָב־כאַפען איז אַ גרויסע נפקא מינה... איהר וועט דאָך נישט זאָגען, אַז דער ווילנער גאון ז"ל איז געגאַנגען אין פאָטאָגראַפיע אין טלית און תפילין און זיך געהייסען: נא, נעהמט מיך אַרונטער, מעשה חוזק... אלא וואָס דען? ער איז געזעסען און געלערנט. האָט מען איהם צַראָבגעכאַפט; דער אַנדערער איז געגאַנגען אין בית־מדרש, האָט מען איהם אַראָבגעכאַפט; דער דריטער איז געשטאַנען שמונה עשרה, האָט מען איהם אַראָבגעכאַפט... אָהן זייער וויסען און אָהן זייער הסכמה... און ווער ווייסט, צי דאָס האָט זיי נ־ט פער־שאַדט?... ווער ווייס?...

יאָ, יאָ, הערר דאָקטאָר, אַ סך משולחת׳ן איז פאַרהאַן ביי דעם רבונו־של־עולם, האָט ער נאָך בעשאַפען די פאָטאָגראַפיע אַ צוגאָב... צו פערקירצען דעם מענשענס יאָהרען... און אַזוי ווי דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, האָב איך שטענדיג מורא געהאַט דערפ־ר אימת מות... געפיהלט האָב איך, אַז דאָ שטעקט אַ מין

ליפּה, ר"ל, וואָס ציהט אַרויס דאָס חיות, דעם געזונד, די קליאָק
קפּון די ביינער... אַז ביי מיר, הערט איהר, איז דאָס אַלץ איינס:
פאָטאָגראַפירען זיך, אַ צוואָה שרייבען, ודוי זאָגען, אַ מצבה שטע-
לען — אַלץ איינס און דיזעלבע זאַך, פון איין און דעמזעלבען
סאָרט... אַלץ שמעקט מיט דאָרטען... דאָרטען...

שפּאָל... זעהר שפּאָל... איך פּיהל, איך געה אויס, אויס און
אויס... פון טאָג צו טאָג פעהלט מיר כחות, געזונד... איך ווייס
גאָר נישט, פאַני דאָקטאָר, וואָס איהר קענט טאָן צו אַזאַ קראַנק-
הייט... מלא, איהר פערשרייבט אַ רעצעפּט, אַ רפואָה... שרייבט...
איהר זענט דאָך דעם אויבערשטענס אַ שליח און ער איז דאָך טאַ-
קי דער אמת'ער רופא חולים און דורך אייך וועט ער מיר אַוודאי
צושיקען די רפואָה שלמה... אָך, כאָ — קכו... קכו...

נחת פון קינדער

(אַ מאָנאָלאָג, געשריבען אין 1905-טען יאָהר)

אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: היינטיגע קינדער. קינדער האָב איך, ווי איהר זעהט מיך אַ יודען, דוקא וואוילע, גאַנץ גוטע קעפּלעך, שענע, נור קיין נחת פון זיי צו האָבען איז מיר, אפנים, ווי ניט בעשערט. עפּעס האָב איך פון זיי אַ פערשטערטען לעבען! און פרעגט: פאַרוואָס? פאַר ווען?

ווער וואָלט זיך דאָס אַמאָל גאָר געקענט פאָרשטעלען, סאַר אַ צרות היינטיגע עלטערן וועלען דאָס אַ ביסעל אויס-שטעהן פון קינדער; דאָס הייסט צרות פון קינדער איז אַמאָל אויך געווען געווען; צער גדול בנים האָבען עלטערן אויך גענוג געהאַט, אָבער צי פון אַזעלכע נאַרישקייטען, צי פון אַזעלכע משוגעת'ן האָט מען געליטען?

דאַכט זיך, וואָס? קיין גראָבע יונגען זיינען מיינע קינדער ניט, קיין עזות-פנים'ער אויך ניט; דוקא עדעלע, מיט גוטע כאַראַק-טאָרען; און זאָגען, גרויסען אום-כבוד, חס-ושלום, האָב איך פון זיי אויך ניט. נור ווען, אַ שטייגער, וואָלט דאָס אַרען, אַז אָט די איי-גענע קינדער טאַקי וואָלטען געווען שטיקלעך מענשען, מיט אַ שם,

מיט אַ נאָמען, מיט... מיט.. מיט אַ שטאָט! טאַקי געבילדעט און טאַקי אַ קענער, און דערצו נאָך אַ מענש! איז דאָך דאָס ערשט אַ קרן! ווי שען און פֿיין דאָס וואָלט געווען... איך רייד שוין ניט פֿון פֿרומקייט; ווער זוכט היינט, ברוך־השם, פֿרומקייט? נור זייט — האָב איך אַ קאַדיק! — מענשען מיט לייטען גלייך! פֿיהרט כּמעט אַ שטיקעל שטאָט — אַזוי וואויל און אַזוי גוט וואָלט איך געווען, און מיר אויך! ניין, בעדאַרף דיר גאָר אויפֿשטעהן אַ נייער דור, מיט קענטשאַפֿט, מיט ביכלעך, מיט חברות, מיט סאָגראַניעס, מיט די אַלע אומגעלומפּערטע נעמען, וועלכע, און דער שוואַרצער יאָהר ווייס זיי דאַרטען, וואָס נאָך. און עס וואַקסט אויס אַ דור פֿון משוגעים, מיט קרומע קעפּ, מיט צודרעהטע מחות, און מיינע קינדער אויך בתוכם!...

אַכט קינדער האָב איך, זאָלען געזונד זיין — פֿינף זיהן און דריי טעכטער, און אַלע האַלטען אין איין בילדען זיך; אַלע האָ־ווען אויף וואָס די וועלט שטעהט; טאָג ווי נאַכט זענען אַלע פֿער־נומען, צוטראָגען; אַלע זענען איינגעשריבען אין חברות, און יע־דער האָט זיך זיין נאָמען. איהר קענט ביי מיר געפֿינען פֿון אַלערליי סאָרטען, דהיינו: אַ טאָכטער אַ צאָהן־דאָקטאָרקע, אַ זוהן אַ צער־בעלי־חיים׳ניק, היינט אַ דאַנטיסט, אַ ציציליסט, אַ ציוניסט און אַ גימנאַזיסט און אַנאַרכיסט און... און... און ביי מיר געהט אַוועק צוויי געבעק ברויט אַ וואָך!

איך זאָג אייך, אז איך לעב פֿון זיי ניט, ממש איך לעב ניט! אַ נאַרישקייט גאָר, שלאָפֿען צפֿילו לאָזט מען מיך אויך ניט. איך געדענק שוין ניט די צייט, וואָס איך זאָל אָבשלאָפֿען אַ נאַכט ווי געהעריג איז. נאַכט אין נאַכט רק מען קלאַפּט, קלאַפּ־קלאַפּ, דאָ דער, דאָ יענער — מיט אַ אויג ניט צוצומאַכען.

אָקאָרשט דו לעגסט זיך, ווערסט אַנטדרעמעלט — אַהאַ, מען קלאַפּט. ווער איז? מיין טאָכטער, זאָל געזונד זיין; אַ מאָדע גע־מאַכט זיך—אומשלעפּען זיך ביז האַלבע נאַכט, דערנאָך קלאַפּ־זן. מיין אַלטע ווי איהר זעהט, איז גאָר קיין גברת ניט, נאָר אַ שוואַכע יודענע — קריכט זי שוין, נעבעך, אַ באָרוועסע עפֿענען דער טאָכ־טערעל די טיר און פֿערהוסט זיך אייף דריי זייגערנע שעה. מיין

טאָכ׳ע קומט אַריין און בלאָזט זיך נאָך, זי איז נאָך ברוגז, באשר די וועטשערע איז איהר קאַלט.

אין אַ ווײַלע אַרום — מען קלאַפּט ווייטער. איך האָב שוין פּשוט רחמנות אויף מיין אַלטער און קריך אַליין עפענען די טיר. ווער איז? מיין עלטערער זוהן איז געקומען, שדים ווייסען פון וואַנען, פון אַ סאָבראַניע, מסתמא, ערגעץ.

איך קריך צוריק אין בעט; קוים דערוואַרימט זיך אַ ביסעל אונטער׳ן קאָלדרע — אַהאַ, מען קלאַפּט ווייטער: מיין צער-בעלי-חיים׳ניק געהט. און דו, טאַטע, קריך, עפען זיי יעדע רגע. און אַזוי צורודערען זיי מיר דעם גאַנצען שלאָף. איך שלאָף שוין ניט ביז טאָג. און אַ גאַנצען טאָג בין איך ווי אַ דערשלאָגענער: אַ קליי-ניגקייט, אַ מענש דערשלאָפט ניט!

מיינט איהר, שוין דאָס גאָר? נאָך ניט גענוג. בעדאַרף איך זיין תמיד אין איין שרעק, אין איין פחד. זינט עס איז ביי מיר, ניט היינט געדאַכט, געווען דער אָביסק, לעב איך ניט. שטענדיג איז מיר דאָס האַרץ ווי אונטער׳ן אייז. אַ ווערטעלע צו זאָגען: אין מיטען נאַכט געהען דיר אָן אַ פולע שטוב מיט זשאַנדאַרען, מיט סאָלדאַטען, מיט פּאָליציי און מען קעהרט איבער די שטוב כפתר ופרח, מיט׳ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף! איך שטעה אין איין שרעק, עס קלאַפּט מיר אַ צאָהן אָן אַ צאָהן. איך ווייס? אפשר האָט אימיצער עפּעס אונטערגעוואָרפען? אַ גנבה? אַ גלבול? אַ קשיה אויף אַ מעשה! איבערגעריעט האָט מען יעדער ווינקעלע, אויסגע-זוכט, וואו עס איז נאָר פאַראַן אַ פערבאָרגענער ערטעלע; די פּאָדלאָגע געריסען, די ווענט געדראַפּעט, אַלע ספרים פון שטוב, אַלע קינדערשע ביכלעך, אלץ איבערגעזועהען, פון דער אַלטער כתובה ביז דער מזוזה — אַלץ איבערגעקוקט. שייך צו זאָגען, זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס, האָב איך אַזאַ שרעק ניט געהאַט! די אַלטע מיינע איז שיער אין חלשות ניט געפאַלען; די קינדער אַלע — טויטע, צאָהן אַ טראָפען בלוט, ממש געשטאָרבענע מענשען א״ע...

און וואָס האָט מען געזוכט? עפּעס ביכלעך, ווייס איך וועהר, עפּעס זאַפּרעשטשאָנע ביכלעך אַזוינע, וואָס מען רעדט דאָרט על

ד׳ ועל משיחו ועל נבתקה אין אײנעם!

נו, פֿרעג איך אײַך, בעדאַרף איך דאָס האָבען אויף דער עלטער אַזעלכע געשעפֿטען אויף זיך? דאַרף איך דאָס האָבען אַזעלכענע פּעקלעך? דאַרף איך דאָס האָבען, אַז אין זינען זאָל מיר ליגען דער שוואַרצער יאָהר, ווייס איך? אַז אַלע ווײַלע פֿון יעדען שאָ־ך ביינאַכט זאָל מיר די דמים אײַנפֿאַלען? קאַרג האָב איך אָהן דעם? קאַרג פּעקלעך און קאָפּ־דרעהעניש האָב איך אַ חוץ דעם? דאַרף איך גאָר האָבען אויף זיך צרות, וואָס מײַנע אבות אבותנו האָבען דערפֿון ניט געוואוסט. און פֿרעגט: פֿאַרוואָס? פֿאַר ווען? באשר מײַן טאָכטער מישט זיך אין אַלע נאַרישקײטען, באשר מײַן זוהן וויל מאַכען אַ טאָלק. נײַע פּאַראַדקעס ווײַל ער אײַנפֿיהרען. עס געפֿעלט איהם ניט — זאָגט ער — דער פּאָריאַ־דאָק! וואַלד — שרײַ איך — בהמות זענט איהר! וואָס טוט איהר וואָס? ווער הײסט אײַך מישען זיך אין פֿרעמדע עסקים און שטע־לען דאָס לעבען אין קאָן? ווער הײסט אײַך קריכען, וואו מען דאַרף ניט, אין סכנות נפֿשות?! וואָס דרעהט איהר אַ מח? איהר עסט אַליין ניט און לאָזט דעם אַנדערען ניט לעבען. איהר רוהט אַליין ניט און לאָזט דעם אַנדערען ניט רוהען! מילא — טענה איך — דאָס, וואָס איהר זאָגט, אַז בײַטאָג דאַרף מען שלאָפֿען און ביינאַכט דאַרף מען אַרומלויפֿען, האַוועט משוגענערווײַז — מהיכא תיתא. אפֿשר זענט איהר גערעכט, אפֿשר איז היינט אַ נײַע וועלט געוואָרען, ניט ווי אַמאָל, פֿלעגט מען ביינאַכט שלאָפֿען און בײַטאָג עפּעס טאָן... אָבער וואָס בין איך שולדיג? וואָס לאָזט איהר מיר ניט שלאָפֿען? וואָס לאָזט איהר מיר ניט לעבען אויף דער וועלט?! וואָס מוטשעט איהר מיך גאַנצע נאַכט? קאַרג האָב איך אַ גאַנצען טאָג האָרץ־וועהטאָג און קאָפּדרעהעניש ביז איך אַרבײַט אויס די הוצ:ה?! אַזאַ הוצאה! קריעה רײַס איך פֿון אײערטוועג!! די מאַמע — קוים וואָס זי לעבט, אַ שוואַכע, אַ קראַנקע און קומט די נאַכט, לאָזט מען מיט אַנ׳אויג ניט צומאַ־כען. רוצחים, גזלנים זענט איהר! איהר טוט — זאָגט איהר — פֿאַר׳ן כלל טוט איהר?! איהר ווילט די וועלט גליקליך מאַכען? צער־בעלי־חיים׳ניקעס זענט איהר? אויף דער קאַץ האָט איהר

רחמנות — אין אויף דעם אַלטען טאַטען און אַ קראַנקער מאַמען האָט איהר קיין רחמנות ניט! אַ יושר איז דאָס? אָט דאָס הייסט ביי אייך „סאָוועשץ"? היינטיגער „שאָוועשץ"! נור געה שריי חי וקים! טענה מיט זיי, רייד מיט זיי, אַז גערעכט זענען זיי און דער משוגענער בלייב איך...

די עלטערע טאָכטער מיינע האָט אויסגעשטודירט ציין-דאָקטאָרקע. נו, מהיכי תיתי, זעהר פיין, אַ גאַנץ עדעלע מלאכה און אַ פיינע פרנסה. דאַכט זיך, אַז דאָס איז עפּעס אַנ׳ענין. ווי זאָגט איהר—מעשה דאָקטאָר! געוויס קאָנט איהר זיך פאָרשטעלען וואָס איהר שטודירען האָט מיר אָבגעקאָסט: לעהרער, ביכער, פּאַפּיר; זיבען רובעל אַ חודש געצאָהלט דעם דאַנטיסט דריי יאָהר נאָכאַנאַנד, דערנאָך די עקזאַמענס—דאָ דאָ, דאָ דאָרטען, דאָ שיק איך געלד אין דער שטאָדט, דאָ שיק איך געלד אין יענער שטאָדט. היינט די דאָקומענטען, מיט די אינסטרומענטען, מיט געצייג אַלערליי. הכלל, עס האָט מיר אָבגעקאָסט גאַנץ גענוג. נור כ׳מיין, וועלכער טאַטע איז זיך ניט מפקיר פון קינדערס וועגען, אַבי ברענגען זיי צו אַ שטיקעלע תכלית. אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז אַ סברה, אַז מיין טאָכטער זאָל טאַקי עפּיס אָנהויבען פערדינען, אָנקלייבען אַ ביסעל נדן, אַ כלה ווערען, חתונה האָבען, און, פערשטעהט איהר מיך, ברוך שפטרנו, אראָב אַבאַרג פון די פלייצעס.

הכלל, אויסגעשטודירט! געקומען צופאָהרען אַ גאַנצע דאָקטאָרקע, מיט אַ דיפּלאָם, מיט אַן אַטעסטאַט, מיט אַל׳דאָס גוטס. בעדאַרף מען דאָך עפענען, הייסט דאָס, אַ קאַבינעט, מיט מאַשינעס אַזעלכע, מיט אַ שטוהל עפּעס אַנ׳אומגעלומפערטען, מיט אַ ביסעל כלי-בית, מיט אַ טאַבליצע צום גאַס, ווי געהעריג איז. לאָז איך איהר מסתמא אָפּ די בעסטע צוויי חדרים: די שאַלקע מיט דער קאַמער, און אַליין מיט דער גאַנצער געזינדעל פערשטעק איך זיך ערגעץ אין אַ ווינקעל הינטער׳ן „טשולאַנטשיק" און איך זינדיג גאָר ניט. ס׳איז מיר גאַנץ גוט; אַבי דערלעבט פון אַ קינד אַ שטיקעלע נחת, אַ פאַרדינערין אַ טאָכטער! און אַליין כאַפּ איך צייטענווייז אַ קוק דורכ׳ן שפּעלטעל פון טשולאַנטשיק אין מיין טאָכטערס חדר אַריין,—

וואָס טהוט זיך דאָרטען? אפשר ווייזט זיך אין אַנ׳ נאָוינע אַ גילדען לייזונג, אפשר וועל איך דערזעהען אַ מטבע אין די אויגען. נור עפּעס שטיל, גאָר אויסגעפּרוירען דער מין פון חולים און פּאַרטיגן...

זעהט איהר, אַזוי געסט זענען מיר, ברוך השם, גאָר ניט זשעדנע. אַלע ווייִלע קומען דיר אָן חברות פון יונגע לייטלעך, בחורים און מיידלעך פון אַלערליי סאָרטען: מיט ברילען און אָהן ברילען, מיט לאַנגע האָר און קורצע האָר, מיט רויטע העמדלעך און בלויע העמדלעך, מיט קרומע בוזעמס, און גלייכע בוזעמס און ביכלעך — לרוב! מען לייענט ביכלעך, מען חלופ׳ט ביכלעך, מען בלעטערט ביכלעך, אַ שלל ביכלעך! היינט זינגט מען דיר לידער מיט אַלערליי „פּיעסנעס“, מען קריגט זיך און מען רייסט זיך, עס איז אַ גערודער און אַ הו־האַ, אַז הימעל עפען זיך! דער שרייט: ווינאָקראַט! שרייט דער אַנדערער: ציוניסט! שרייט אַ דריטער: גראַף טאָלסטאָי! אַ פערטער: שלאָבאָדאַ מיט קאַמף! קאַמף מיט שלאָבאָדאַ! און אַזוי כסדר: גאָרקע, ניצשע, ציציניזם, ספּענצעריזם, איזם, פיזם—דער שוואַרצער יאָהר ווייס זיי דאָרטען, וואָס פאַר אָנגעדראָלענע, אָנגעשוואָלענע ווערטער אַזעלכע, וואָס עס איז גאָר קיין סברה ניט צו געדענקען.

און דער עולם האַלט אין איין קריגען זיך, ס׳איז אַ גערודער אַ האַמפּעריי, פונקט ווי מען וואָלט וועלען איינער דעם אַנדער׳ן אַ יורד לחייו זיין, אָדער מען וואָלט וועלען איינער ביים אַנדערען צונעמען די פרנסה. און וואָס ווילען זיי, וואָס קען מען זיך דאָרטען ניט צוטיילען — פרעגט מיך בחרם...

צום סוף, אַז מען האָרעוועט זיך גאַנץ גוט אָן, אַז אין די העלזער ווערט טרוקען און די צינגער ווערען ווי קלעצער, הויבט זיך ערשט אָן אַ סדרה: סאַמאָוואַר. מען שטעלט דעם סאַמאָוואַר (טיי און צוקער געהט דאָך ביי מיר פון שטוב ניט אַרויס). מיין טאָכטער, די בעלת־צדקה טראָגט אַרויף דעם לאַבען ברויט, און בהרף עין ווערט פון איהם אַנ׳ אָקרייעך; דער אַקרייעך ווערט אויך נעלם און דער עולם אַרבייט ווי נאָך אַ תענית. טיי טרינקט מען דוקא זיסע. עס פעהלט אויס גלעזער, איז אויך קיין

גרויסע סכנה ניט. טרינקט דער פֿון גלאָז, און דער פֿון טעצעל, אנ׳אַנדערש מאָל טרינקען צוויי אין איין גלאָז: דער אַ זופּ און דער אַ זופּ; און אַז עס טרעפֿט שוין גאָר אַ גרויסער דוחק אויף גלעזער, טרינקט מען פֿון דער בלעכענער קוואָרט. דער אַפּעטיט איז גרויס און מען קלייבט ניט איבער!

און איך קוק מיר אין שפּעלטעל פֿון טשולאַנטשיק אויף דעם גאַנצען פּעקעל האָלאָדריגעס און טראַכט זיך מיר: רבונו־של־עולם, אַ נייע וועלט געוואָרען! א וועלט פֿון חכמה, אַ וועלט פֿון בילדונג, אַ וועלט פֿון קענער, פֿון ביכלעך, סאָבראַניעס, עקזאַמענס און... און... ביי מיר גערט אַוועק צוויי געבעק ברויט אַ וואָך!...

יידישיסטען

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ קיעווער יוד)

—ווי געהט עס מיט מיין סעמייסטוואָ? נישט צו פערזיריגע? עס דרודעלט זיך... היינט געהט ביי אונז אַ נייע סדרה—אידישיזם, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייע נאמנה אַזאַ? — ווייס איך נישט זאָגען, זאָגט מען, אַז דאָס איז כמעט דאָס זעלבע, וואָס אידישקייט, נאָך מעהר פון אידישקייט, אידישקייט מיט אַ שמיציג... און מען פערטייטשט עס מיר מיט כל-ערליי משונה-מאָדנע ווערטער, הלואי זאָל עס זיין צו גוטען.

עס איז געקומען אַזוי ווייט מיט דער דאָזיגער אידישקייט, אַז איך בין שוין געוואָרען דער גוי. אַמאָל פלעג איך טענה'ן צו מיינע קינדער: זייט אידען! היינט טענה'ן זיי צו מיר: טאַטע, זיי אַ אידו... אַמאָל איז מיין עלטערער זוהן געווען זינאָוויע וולאַדימיראָוויטש, מיין יונגערער זוהן — געראַסים וולאַדימיראָוויטש און מיין טאָכטער, די קורסיסטקע—קלאַוודיאַ וולאַדימיראָוונאַ. איך בין, הייסט עס, געווען דער וולאַדימיר. געפעלט אייך עפעס אַ וולאַדימיר? וואָרום, איך, אַז איך נעהם אַראָב דאָס היטעל און בלייב אין יאַרמולקע, זעה איך דאָך אויס ווי אַנ'עלטער קריסט... היינט פרובט אָנרופען מיין זוהן „זינאָוויע",

וועט ער אייך די אויגען אויסדראַפּען. זלמן זאָל מען איהם רופען, און נישט נור זלמן, נאָר זלמן-טודרס—ער האָט זיך דערמאָנט אַז די באָבע, ע"ה, האָט אַמאָל געזאָגט, אַז ער האָט נאָך אַ נאָמען, נאָך אַן'עלטער-זיידען, טודרס... און מיין גערעסים הייסט זיך רופען ג ר ו נ ם. עס געפעלט איהם דער נאָמען גרונם. אַמאָל איז אַזאַ נאָמען געווען חוכא וטלולא, היינט איז עס אַ געהויבענע זאַך. עס האָט אין זיך, זאָגען זיי, אַ קלונג אַזוינעם. סע קלינגט מיט עפּיס אַזוינס, ווי רופען זיי עס, פאָלקטימליכקייט... דער גוטער יאָהר ווייסט זיי...

אַמאָל, אַ שטייגער, פלעגען קומען צו מיינע קינדער געסט-חברים. פלעג איך שוין און מיין אַלטע מוזען ברעכען די ציינער און רעדען רוסיש. נישט איינמאָל פלעגט מיין אַלטע זיך וועלען אויסדרעהען און שיקען מיך: געה-שוין, געה, ווערוועל, די געסט זענען געקומען און מען דאַרף מיט זיי רעדען רוסיש, און איך האָב אַזוי קיין צייט נישט און קיין כח נישט... פלעג איך שוין געהן. פאַרט אַ מאַנסביל, מעהר קוראַזש. „זדראַסטי, זדראַסטי"!.. היינט פּרובט זיך אויסרעדען „זדראַכטי", וועט מען אייך דורס זיין. און ביי מיר — אַן רגילות, אַ לעבען, אַז מען מושטירט מיך. כאַפּט זיך אַמאָל אַרויס מיט יונגוואַרג אַ „זדראַסטי!" איז הימעל עפען זיך, פּינקט ווי איך וואָלט בעגעהן, ווער ווייס וואָס פאַר אַ קרימינאַל. „אידיש, אידיש, זאָל מען רעדען!"— גוטע יאָהרען, אַז מען הייטט טאַטע-מאַמע רעדען אידיש. מילא, אידיש, איז אידיש. נאָר וואָס איז דאָס אָבער פלוצלונג געוואָרען אַזאַ בהלה מיט'ן אידיש, פערשטעה איך ניט. מיט דער שטוב-שיקסע רעדט מען שוין אידיש; מיט דער קאַץ, מיט דעם הונט, מיט דער בהמה... כ'מיין, אפשר זענען זיי גערעכט... פון וואַנען איז טאַקי געדרונגען, אַז מיט אַ בהמה און מיט אַ קאַץ דאַרף מען רעדען רוסיש? אָבער וואָס פערלאַנגען זיי— אַז עס קומט לפּידות דער רופא אָדער קלמנזאָן דער פּאָדריאַדטשיק, זאָל איך מיט זיי אויך רעדען אידיש. אַ שען פּנים וואָלט עס האָבען, ווי מיינט איהר ?

וואָלט עס געווען כאָטש אַ אידיש-רעדען! פערשטעה איך

זייער אידיש נישט מעהר פון דאָס גאַנצע אידישקייט זייערס, אַז געטראָפען אַ סלוטשיי״ איז ביי זיי „געשעהען אַ געשעהעניש״, אַז אַזאַ פשוט וואָרט, ווי „ניעפּריאַטנאָנסט״, איז ביי זיי אונאַנ־נענעמליכקייטישקייטען... איהר קענט עס אַרויסרעדען?

אַנו, זייט אַ בריה און טרעפט, וואָס איז דער טייטש: „אָנגעווענדעט די אויפמערקזאַמקייט״, „געמאַכט אַ בעמערקונג״ און „געענדיגט״? טענה איך צו זיי: אַמער רעדט אידיש: „אָבראַש־צאַעט ווניִמאַניע״, „געמאַכט אַ זאַמיעטשאַניע״ און „געקאָנטשעט״— וועט מען פערשטעהן וואָס איהר רעדט!

אַ פנים האָט עס געהאַט, ווען מיין טאָכטער פלעגט, נישט היינט געדאַכט, רעדען מיט מיין אַלטער רוסיש, און אַ פנים האָט עס ביי מיר היינט, ווען זי רעדט מיט איר אידיש, מיין טאָכטערס אידיש: שטימונג, און לאַנגווייליגקייט. און סאַנטימענטאַליטעטלויזי־קייט... פון וואַנען קען איך דאָס אָט די ווערטער? — אָט, מען הערט זיך אָן, איינגעשטודירט. פאָרט בין איך דאָך עפּיס אַ מאַנס־ביל, נור מיין אַלטע, נעבעך, מוטשעט זיך נאָך היינט מיט דעם אידיש, ווי אַמאָל, נישט היינט געדאַכט, מיט דעם רוסיש. אַ אי־דענע פערבייט זי די יוצרות. וואָרום, באמת, געה זיי אַ בריה און טרעף, ווען מען דאַרף זאָגען „אויסוואורף״, ווען „פאָרוואורף״ און ווען „אויפרוף״!?

אין וואָס נאָך בעשטעהט זייער אידישקייט?—מען שטודירט דעם צאינה־וראינה און נאָך אַזעלכע תחינות...

מיין זיבאָוויע, מיין זלמן טודרס. מיין איך, זעצט זיך אַוועק איבער׳ן צאינה־וראינה, ווי אַ פּראָפעסאָר אין פאָנסנע, אָהן אַ הי־טעל און לערנט מיט גרויס התמדה. קנייטשט דעם שטערען, דרעהט מיט׳ן גראָבען פינגער און פערגעהט זיך פון גרויס טיעפקייט און מתיקות... מיין גרעאַסים, גרונם מיין איך, שרייבט פון דאָרטען אויס גאַנצע שטיקער צו זיך אין ביכעלע אַריין, מיט הערות, מיט הגהות און פרושים, און מיין טאָכטער קלאַוודיאַ, קיילע מיין איך דרוקט עס אָפּ אויף אַ שרייב־מאַשין.

איהר פערשטעהט? 38 יאָהר איז מיין זלמן־טודרס אַלט, אויסגעשטודירט און אויסגעלערנט אַלע נאַאוקעס שבעולם; אויסגע־

זועך, וואו די וועלט האָט אַנ׳עק: אין לייפּציג, אין פּאַריזש אוך אין פראַנציע, אויסגעלייענט אַלע ביכער מיט אַלע פילאָזאָפיעס, מיט אַלע ביבלאָטעקעס מיט אַלע פּראָקלאָמאַציעס מיט טאָלסטאָיע און דאַרווינען און גאָרקי׳ן און איידיסאָאו. נישטאָ קיין זאַך, וואָס ער זאָל נישט ווינסען. ווילט איהר, וועט ער אייך דערקלערען דעם שׂכל פון אַ גראַמאָפאָן; ווילט איהר, וועט ער דערקלערען, פאַר־וואָס איז אין קיטיי אַ רעוואָלוציע. און טאָמער איז אין קימיי נישטאָ קיין רעוואָלוציע, וועט ער אייך דערקלערען, פאַרוואָס איז דאָרטען נישטאָ קיין רעוואָלוציע. ווילט איהר, וועט ער אייך מאַכען אַ רעגענבויגען אין מיטען העלען טאָג, נישט אויפ׳ן הימעל, חלילה, נור אויף דער ערד ממש. מיט אַ קוואָרט וואַסער און אַ שפּריצער... ווילט איהר וועט ער אייך דערקלערען, דעם שׂכל פון געלד, נישט ווי אַזוי מען פערדיענט געלד. אויף דעם, ברוך השם, דאַרט מיר נאָך דער מח. נור דער עצם ענין פון געלד, פאַר־וואָס. אַז מען האָט געלד איז מען אַ נגיד, און אַז מען האָט נישט קיין געלד איז מען אַנ׳אביון און אַ קבצן אין זיבען פּאָלעס. פאָרוואָס אַ שניידער נעהט קליידער און אַ שוסטער שיך. הכלל, וואָס איהר ווילט נור אַליין; און איצט איז ער געקומען צום שׂכל אַז די גרעסטע נאָאוקע איז רעדען אידיש, און אַז מען דאַרף רעדען אידיש דוקא מיט דקדוק, און די גרעסטע הכמה שטעקט אין צאיגה וראינה...

און איך האָב נאָרנישט געוואוסט, אָז דאָרט געפינט זיך אַזעלכע גאונות.

איהר האָט געמעגט אַמאָל זיך צוהערען, ווי אַזוי מיין זלמן־טודרס לייענט דעם צאנה־וראנה! הויך אויפ׳ן קול פאַר אַנ׳סולם פון זיינע געסט. ווי אַזוי אַלע האַלטען דאָס אָנגעשטעלט מייל און אויערען און זענען מכוון יעדער וואָרט: „און האָט גאָט געזאָגט צו נח, דאָש איך וועל טהון פערטיליגען אַלע בעשעפעניש און ווידמענונגען. וואָס טהוען טהון ווידמענען אויף דער ערד, ביירט דו דאָש דער געפינען האָט חן זעליגקייט”... ווערט אַ שמחה אויף אַלעמען: „פערטיליגען׳ אָוואַ! „טהוען טהין פערטיליגען” ס׳אַטייער וואָרט ס׳אַגאָלדען וואָרט „ווידמענונגען!” און „ביירט! היינט

„זעליגקייט"... הכלל, מען צעגעהט פאַר התפעלות.

און וואָס נאָך? די צאַצקעס פון צאינה וראינה פערנעהמט ביי זיי אַנ'אויג. קלייבען זיך אַרום נעבען יעדער צאַצקע פון טייטש־חומש בעיאָהרענטע מענטשען, סטודענטען, מאָהלער פון קאַדעמיע און מען לעקט די פינגער. וואונדער איבער וואונדער! איך כאַפּ אויך אַ קוק. אַ צאַצקע, „דאָס איז די מעשה, ווי אדם און חוה זענען אַרויסגעטריבען פון גן־עדן". „דאָ בויט נח די תבה פון פימסענהאָלץ". „דאָס איז, ווי רבקה גיט צו טרינקען די קעמלען פון אליעזר, דער קנעכט פון אברהם". וואָס זאָל זיין? אבגעמאַלעוועטע קאַרטינעס. וואָלט עס כאָטש זיין געמאָלט מיט'ן האַנד, איז עס געדרוקט מיט אַ מאַשין, זיי אָבער געפינען דאָרט מאָדגע חדושים: „שטיל" און „קונץ" און „שטריך" און „כאַראַקטערס" אין „היסטאָריע" און ווי ריפען זיי עס, פאָלקטילימליבקייט. זאָגט מיר, איך בעט אייך, ווייסט איהר נישט, וואָס דאָס איז אַזונס?

צו טוען זיי עפּעס, מיינע קינדער, געשעפט? איך ווייס? עפּעס האַוועט מען, עפּעס געהט ביי אונז אין שטוב אַ מסחר, נור איך ווייס נישט מיט וואָס. האָלץ נישט האָלץ, וואַלד נישט וואַלד, תבואה נישט תבואה, נור עפּעס אַ משונה־מאָדנע סחורה. ווערליג איך הער חזרנ'דיג דעם נאָמען, הייסט עס פאָלקלאָר. האָט איהר געהערט אַמאָל פון אזאַ סחורה?

דערווייל איז ביי מיר אין שטוב אַ פאָלנע קאַנטאָר, אַ קאַנטאָר פון פאָלקלאָר. מיין זוהן איז דער גלאַוונער דירעקטאָר. „טאָרגאָווי דאָם זלמן טודרס עט קאָמפּאַניע"... ביכער מיט שרייבגעצייג, מיט קאָרעספּאָדענציעס מיט קאַנצעלאַריעס. משולחים פאָהרען אַרום בכל תפוצות ישראל מיט טשעמאָדאַנען, מיט פּאָרטפעלען, ווער עס אַרבייט אויף געהאַלט, ווער אויף פּראָצענטען. און טעלעגראַמעס געהען, קאָרעספּאָדענציעס, געדרוקטע קאָנווערטען, פירמעס... און עס ווערט איינגעהאַנדעלט סחורה: אַלטפרענקישע מטלטלים, חפצים פון מלך סאָבעצקעס יאָהרען, שברי כלים, לידלאַך, אַ מעשה מיט אַ רב און אַ רביצין, ווערטלעך, משלים, רעטענישען... איך קאַוויר אייך, אַז ווען עס מאַכט זיך אייך אַ קאַזיאָנער פּאָדריאַד פון אינטענדאַנסטוואָ, וואו איהר קענט כאַפּען אַ

ר״ש אלפים רובל (און איהר זענט דאָך אַ איד אַ נצרך, וואָרום וועלכער איד איז נישט קיין נצרך?), וועט איהר זיך אַזוי נישט דערפרעהען, ווי מיינע קינדער, ווען זיי דערטאַפּען ערגעץ אַ קנעפּיל פון אַן׳אַלטער יאַרמולקע, אָדער אַ לידעל פון אַ ניקאָלאַ-יעווסקע סאָלדאַט.

מיין יונגערער זוהן, גרונם, אַרבייט דאָ הי אויפ׳ן פלאַץ. יעדעס מאָל פאַלט ער אַריין מיט אַן׳אַנדער נדולה. און יעדעס מאָל איז ער אויסגעשמירט, ווי אַ שד. דאָ איז ער געקראָכען אויף אַ בוידעם און געפונען אַן׳אַלט דעקעל פון אַ שמעק-טאַבאַק-פושקע און דאָ איז ער געלעגען אונטער אַ בימה פון ערגעץ אַ שוהל, געפונען אַ שמה פון אַן׳אַלטער תחינה.

איך, אַז איך וועל דערזעהן אַ שמה, וועל איך עס אויך נישט לאָזען וואַלגערן זיך אויף דער ערד, איך וועל עס אויפהויבען און פערשטעקען ערגעץ. ביי זיי איז דאָס אָבער גאָר אַ געהוי-בענע מצוה געוואָרען. ביי זיי גלעט מען עס אויס און מען פרעסט עס אויס און מען קלעבט עס אַריין אין אַ בוך, און מען שטעלט עס אַריין אין אַ שאַפע הינטער אַ גלאָז נאַ פאָקאַז.

איר האָט, אויף אַ טשיקאַווע געמעגט אָנקוקען די דאָזיגע שאַפע, וואָס דאָרט טוט זיך! אַ מין רומעל מיט סחורה: אַ צו-בראָכענער שופר, אַ פערשזאַווערטע רעהר פון אַ הענג-לייכטער, אַ טאָוועל פון אַ מעביר יבוק, אַ טייטעל, אַ שמחת-תורה-פאָהן, אַ פסול׳ע ציצה, אַן׳אָבגעשלאָגענע הושענה וכדומה...

אין יעדער זאַך ליגט „פאָ נאָמעראַציע״, פערשריבען אין רייסטער מיט אַ טדר, מיט אַן׳אָרדנונג און מיט אַ -אָראָדניק...

פרעג איך אַמאָל מיין זלמן טודרס׳ן: זאָג מיר, זאָג איך, צו-וואָס קלייבסטו דאָס דעם גאַנצן האַרמידער מיט קלאַפּערגעצייג און שברי-כלים? זאָגט ער, דאָס איז אים טייער, מחמת דאָס איז אידישקייט. זאָג איך אים: אַ מאָדנע אידישקייט איז ביי דיר, דיין שופר בלאָזט נישט, דיין הדס-פושקע שמעקט נישט, דיין גרע-גער גראַגערט נישט. אַ צוקאַליעטשעטע אידישקייט ביי דיר. זאָגט ער, אַז זיין אידישקייט איז די אמת׳ע אידישקייט און פאַרקעהרט: מיין אידישקייט איז אַ צוקאַליעטשטע, זאָג איך אים: אַ שען

אידעשקייט איז עס, אַז איבערשרייבען פון צאינה-וראינה, איז רעכט אָהן אַ היטעל, און לויפען הערען דעם רבינ'ס נגון אין שטיבעל פאָהרט מען אויפ'ן טראַמוואַי און דוקא אום שבת. זאָגט ער, אַז דאָס איז אַלץ גאָרנישט. דער עיקר איז דער תמצית פון אידישקייט. און דאָס האָט ער, און ביי מיר איז עס בלויז דער טפל. איר פערשטעהט? ער מיט די שברי-כלים איז דער גאַנצער איד און איך בין דער טפל-איד ווער איך שוין ברוגז און זאָג: אַז ביי מיר איז טאַקע דער טפל, פונדעסטוועגען וועלען מיר זעהן, ווער וועט אַ קיום האָבען. אידען זענען איבערגעקומען גרעסערע משולחת'ן, וועלען זיי איבערלעבען דאָס אידישקייט אויך!

קריגען מיר זיך, דאַכט זיך אין פלוג, קינדער זענען געוואָרען אידע', הייסע אידען, און רעדען עפּעס פון אידען און אידישקייט און די מחלוקת זענען געבליבען דיזעלבע, ווי, נישט היינט געדאַכט, אַמאָל, ווען איך בין געווען דער איד און זיי די פּאָליטישקע דעמאָקראַטען. נאָר אויף דעמאָקראַטסווע און ראַבאָטשעוואַפּראָס פערשטעה איך זיך נישט, אָבער אויף אידישקייט פערשטעה איך זיך שוין אויך נישט? איך פרעג אייך?

נור איר ווייסס, וואָס איך וועל אייך זאָגען? עס איז דאָך בעסער, ווי, נישט היינט געדאַכט, אַמאָל, ווען אין דער דאָזיגער-שאַפּע איז געלעגען די טריף-פּסולע סחורה מיט די זאַפּרעשצאָנע ביכלעך, און איך האָב בעדאַפט ציטערען, ווי אַ פיש אין וואַסער, היינט איז, דאַכט זיך, קיין געפאַהר נישטאָ, ווי מיינט איר? און אפשר? ווער ווייס? אידישיזם, פאָלקלאָר, פאָלקטילימליכקייט. עפּעס זענען מיר די נעמען נישט גלאַטיג. מען קען זיך נישט טשעפּען, ווי מיינט איר?

זאָג איך צו מיינע קינדער: איך וואָלט וועלען זעהן אַמאָל אַ קונה אויף דער דאָזיגער סחורה. עפּעס האַנדעלט איהר און האַנדעלט און קיין קונים זעהח מען נישט. ענטפערט מען מיר, אַז אַזאַ סחורה פערקויפט מען נישט. מחמת אַזאַ סחורה איז אַ נאַציאָנאַלע רייכטום, אַנ'עשירות פון אַ פאָלק. געפעלט אייך עפּיס אַזאַ מין עשירות?.. זאָג איך: איך וואָלט וועלען זיין אַ בעלן זעהן, צ קען מען פאַר די דאָזיגע עשירות נעהן אַ פאָר שיך—פאַלט מע

אויף מיר אָן, ווי אויף המנ'ען, אַז עס איז אַ חלול השם און אַז איך בין קיין ייִד נישט און איך ווייס נישט, ווי צו האַלטען הייליג די אידישע טראַדעציע. שאַ! עפּעס אַ ניי וואָרט!... איר ווייסט ניט, וואָס דאָס איז?

נור, מילא — טאַרדעציע • שמאַרדעציע, נור דער עיקר, טאַטע, גיב געלד! גיב אויף פּאַרטיעס, שקלים, בעוועגכצע און היינט אויף טאַרדעציע. וואָס איז דאָס אַזוינס. איך בעט אייך?

אין אַ שענעם פריהמאָרגען, למשל פאַלט צו מיר צו מיין זלמן טודרס:—אַ פינפאונצוואַנציגער! צו וואָס דאַרפסטו אַ פונפאונצוואַנציגער דאַרף. באשר ס'איז דאָ זעהר אַ וויכטיגע טעלעגראַמע פון ראָזשישץ וואָס שטעהט אין דער טעלעגראַמע?—נאַ, לייען. לייען איך: קופּיל רעזנאַי וואָסטאָק, קוסאָק זשיוואָווא דערעווא, כסידאַצקי קרושאָצעק, פּערעוואָדיטע, 25"... איר ווייסט נישט, וואָס דאָס איז? און איר וועט עס טאַקי נישט וויסען, מחמת דאָס איז נישט אייער בראַנזשע. מיין זוהן האָט עס מיר אָבער גלייך איבערגעזעצט. דאָס איז פשוט: דער משולח פון ראָזשישץ, וואָס פאָרט אַרום פון אונזער קאָנטאָר, קאָנטאָר פון פאָלקלאַר אויפצוקויפען די אַלע אַנטיקען. איז מודיע, אַז ער האָט געקויפט „רעזנאַי וואָסטאָק ד. ה. אַ געשניצטען מזרח, אַ שטיקעל עץ-חיים און אַ חסידישע רעדעלע, און די גאַנצע פּאַרטיע סחורה טרעפט אָן ס"ה 25 רובל. און מיין זוהן זאָגט, אַז דאָס איז אַ גוואַלדיגע קניה, אַ ווילדע מציאה, ממש בזיל-הזול...

אין אַ פּאָר טאָג אַרום — אַ פרישע טעלעגראַמע, אַ סרעטשנע: „וויסיליטע נעמעדלענאָ פאָנאָגראַף מעכאַניקאָם. נוזשנאָ זאַפּיסאַט באַזעצעניש", ד. ה. מען זאָל תיכף ומיד אַרויסשיקען אַ פאָנאָגראַף מיט אַ מעכאַניק. מען דאַרף פערשרייבען אַ בעזעצעניש.

און ווידער אַמאָל אַ טעלעגראַמע: „וויסילייטע נעמעדלענאָ פאָטאָגראַפיטשעסקאַ אַפּאַראַטאָם נוזשנאָ סניאַט רוטשנויו קאַדקו לעבעדיצקאַי כאָלאָדנאַי סינאַגאגי"... אַ ביסעל צייט האָבען מיר זיך דעם מח געבראָכען. וואָס איז דאָס אַזוינס? נאָר באַלד האָט ער, מיין זוהן, זיך אָנגעשטויסען. פאָרט אַ פאַך-מאַן. דאָס איז פשוט: מען זאָל גלייך אַרויסשיקען למע"ה אַ פאָטאָגראַף מיט דער מאַשין אַפּצופאָטאָגראַפירען דעם האַנד-פאַס פון לעבעוויצער קאַלטער שוהל.

אַז אַ משולח קומט פֿון דער נסיעה, איז ער אונזער גאַסט. אַזוי לאַנג, ביז ער ברענגט אין אָרדנונג זיינע געשעפֿטען, גיט אָפּ דין וחשבון פֿון זיין נסיעה, וועגען די אוצרות, וואָס ער האָט געהאַנדעלט און די עשירות, וואָס ער האָט געמאַכט.

דאָ ניט לאַנג קום איך אַהיים און טרעף צוויי פֿאַרשוינען, ווילד פֿרעמדע. דער ערשטער אַ איד אַ מנושמדיגער מיט אַצוקודעלטע שוואַרצע באָרד, מיט האָריגע הענד, מיט גרויסע ברעמען, אָדער ריכטיגער געזאָגט, איין גרויסע שוואַרצע ברעם פֿערוואָרפֿען איבער ביידע אויגען, ווי אַ שוואַרצע דוהע. דער אַנדערער — אַ יונגער מאַן, אַ לאַנגער און אַ דאַרער מיט אַ פּנים ווי אַ האַק, אַזוי אַז ווען מען קוקט פֿון דער זייט זעהט מען בלויז באַק און ווייטער גאָרנישט, אַ גרויסע פֿלאַטשיגע באַק, און אַז מען קוקט פֿון פֿאָרענט זעהט מען בלויז דעם שאַרף פֿון אַ גרויסע לאַנגע נאָז מיט אַ פּאָר גרויסע ברילען, וואָס שטעהען אויף אים דיבאָם. גיב איך אַ פֿרעג די שטוביגע: ווער זענען דאָס די אורחים? ענטפֿערט מען מיר, אַז דער ערשטער איז אַ איד אַ שוסטער פֿון אַ קליין שטעטעל פֿון פּאָלטאַווער גובערניע, און דער אַנדערער איז אַ משולח, וואָס פֿאָרט אַרום פֿון אונזער קאַנטאָר, — קאַנטאָר פֿון פֿאָלקלאָר. אונטערוועגענס האָט דער משולח דערטאַפּט דעם דאָזיגען אידען פֿון פּאָלטאַווער גובערניע און געבראַכט אים צופֿיהרען מיט זיך. דער איד איז אַ גרויסע זעלטענהייט. ער איז איינער פֿון די עלטסטע פּורים-שפּילער און קען די גאַנצע „מסירה", וואָס המן זאָגט פֿאַר'ן קעניג אַחשורש אויף אויסענווייניג מיט'ן ניגון, מיט'ן טראָפּ, פֿערפֿעהלט ניט קיין וואָרט. נו, איז וואָס? — פֿרעג איך — איז דען היינט פּורים? צו וואָס דאַרפֿט איר דעם פּורים-שפּילער, אַז ס"ה האָבען מיר היינט אַרום שבעה-עשר בתמוז? ענטפֿערט מיר שוין דער משולח אַליין: פּורים — זאָגט ער — איז טאַקי היינט ניט. נור די „מסירה" איז זעהר וויכטיג פֿאַר דעם ענין פֿון פֿאָלקלאָר. איז מילא, דעם נוסח וואָלט ער געקענט איבערשרייבען אויפֿ'ן אָרט גופֿא. אָבער דעם ניגון. וואָס טהוט מען מיט דעם ניגון? און קיין נאָטען קען ער, דער משולח, ניט. האָט ער זיך מיישב געווען און אַראָפּגעבראַכט דעם אידען אויף אונזער הוצאות.

גלייך צו אונז אין שטוב אריין. דאָ האָבען מיר די אמת'ע מוזי־קאַנטען. מיט די אמת'ע זינגער: דאָ וועט מען דעם אידען שוין טון זיין רעכט. ובכלל — זאָגט דער משולח—איז פון דעם אידען דאָ געגנוג צו נאַשען, מחמת דער איד איז אַ זעלטענער טיפּ. פרעג איך: וואָס איז דאָס אַזוינס פאַר אַ מלאָכה „טיפּ"? ענטפערט ער, אַז טיפּ איז ניט קיין מלאָכה, נור ער שטעלט מיט זיך פאָר אַזאַ מין טיפּ. — אַהאַ! פערשטעה איך שוין, זאָג איך, דאָס איז משמעות אַזאַ פאָרשטעלונג, אַזאַ פרעדסטאַווליעניע, אַ פּורים־שפּיל? ענטפערט ער, אַז דאָס איז ניט קיין פאָרשטעלונג און ניט קיין פרעדסטאַווליעניע, נור אַ מין כאַראַקטער, אַזאַ טיפּישקייט. ער איז דורך און דורך טיפּיש: ער רעדט טיפּיש, דענקט טיפּיש און פיהלט טיפּיש. המם—זאָג איך — און כאַפּ אַ קוק אויף דעם אידע און אויף דעם משולח—סאיז איז נאָך אַ שאלה, זאָג איך, ווער פון אייך עס איז דער טיפּיש און ווער דער חכם...

און רייך, זאָגט מען מיר, איז דער איד, אַ'עושר, מיט אַ גוואַלדיגען באַגאַזש, ניט ח"ו אין קאַפּיטאַל, און דער באַגאַזש מען זאָל עס אָנקוקען, איז אויך ניט גוואַלטיג. אַ קלומעך מיט אַ טלית־קטן. אלא וואָס דען? ער האָט אַ פערמעגען פון ווערט־לאַך. פאָלקס־ווערטלאַך, אַנעשירות פון שפּריכוועטער. קען דעם גאַנצען שמחת־תורה'דיגען פערדרעהטען קדוש. אַ צוויי דריי דרשות פון אַ פּורים־רב, און ווייס כמעט אַלע צונעהמענישען פון אַלע שטעדט: מינסקער חזרים, בעלזער גענז, סלוצקער פלאָדען, טישע־וויצער טענצער, באָברוּיקער לבנה, יאַמפּעלער ענדיקעס, באָברויסקער אַרעסטאַנטען וכדומה... ער וועט אייך קיינמאָל ניט פערבייטען, חלילה. און דאָס איז ניט קיין קלייניקייט! מחמת ניט איין מאָל קאָכען זיך ביי אונז אויף גוואַלדיגע וכוחים. חברה ווערט איינ־געטיילט אין צוויי כתות: איין כתה האַלט, אַז מען דאַרף זאָגען: „בעלזער געגז" און „יאַמפּעלער ענדיקעס", און אַ צווייטע כתה האַלט אַז מען דאַרף זאָגען פונקט פאַרקערט: „יאַמפּעלער גענז" און „בעלזער ענדיקעס"...

אַפילו מיין טאָכטער געפינט אויך, אַז דער איד האָט אין זיך עפּעס, עפּעס שפּיגעלט זיך אין איהם אָפּ, עפּעס דערמאָנט ער... מיט איין וואָרט, דער איד זאָל זיין אַ מערקווירדיגע בריאה, אַ

זינגלטענער אַנטיק. און איך קוק, און זוך, און זעה גאָרנישט. אַ איד, אַ שוסטער פון אַ גאַנץ יאָהר. און ביים טיש פּאַקט ער, אָהן עין-הרע, די סעודה ווי אַ געוויינליכער בשר ודם...

אויסגעריכט דעם אידען אין אַ גוטער שעה. געקומען אַהיים, דערוויס איך אַ נייעם גאַסט—אַ אידינע, אין שטיוועל, מיט אַ קויש. שוין אַ היגע. ווער איז די אידינע?—אַ אידינע, אַ מאַרק-זיצערין. גרונם מיינער האָט זי געבראַכט צו פיהרען פון מאַרק. וואָס איז מיט איר די שמחה? זי קען זיך שעלטען. שעלט מיט טויט-ביטערע קללות, האָט אַ זעלטענעם טאַלאַנט, זאָגט ער, צו שעלטען זיך. איז וואָס—זאָג איך — ביזטו עס בלק און זי אַ בלעם? און וועמען ווילסטו זאָל זי שעלטען?? קיינעם ניט—זאָגט ער. נור ער דאַרף עס האָבען צוליב דעם פאָלקלאָר. ער קלייבט אַ קאָלעקציע אידישע קללות. און איהרע קללות זענען אמת'ע קללות, אידישליכע קללות. פול מיט פאָלקסטימליכקייט! גוואַלד, רבונו של עולם! וואָס איז דאָס אַזוינס פאַר אַ זאַך אָט דאָס פאָלקסטימליכקייט, וואָס צו וואָס מען זאָל זיך ניט צושטעקען איז עס דאָרט פאַראַן?...

שטעהט זי, די אידינע און שעלט און שעלט מיט טויטע ביטערע קללות, „שבעה זאָלסטו זיצען אין אַזומער-טאָג און ציין-וועהטאָג זאָלסטו האָבען אין אַ ווינטער-נאַכט", „זאָל מען פון דיר, די קישקעס מאָטעווען און דעם בית-עולם מעסטען", „אַגרויסע מזל-ברכה אין דיין היבשען פעקעל צרות" און נאָך אַזעלכע קללות, אַז בעהיט זאָל מען ווערען. אויף וויסטע ווערטער און פוסטע ווערטער זאָל, עס פאַלען. אַנ'אמתע תוכחה ר"ל. און מיין גרונם שטעהט און פרעגעלט זיך פאַר נחת, און ער פערשרייבט, פערשרייבט אין זיין ביכעלע אַריין מיט פירושים, יעדער קללה מיט אַ בעזונדער פירוש און גיט עס איבער מיין טאָכטער צום אָבדרוקען אויף דער שרייב-מאַשין — אַזוי פיעל ברכות זאָל איך האָבען, רבונו של עולם וויפיעל די דאָזיגע קאָלעקציע קללות האָט מיך אָפּגעקאָסט...

ווי לאַנג פלעגען מיינע קינדער לאַכען פון מיין שלש-סעודות-פראַווען אין חסידים-שטיבעל? חוזק מאַכען פון די נגונים מיט דאָס באַמקען? געשריען: ווילדקייט! פאַנאַטיזמוס! הייגט לויפען זיי אַליין אין אַ שוהל אַריין מיט מעהר אימפעט פון מיר. דערהאַרט

ריך: קינדער לויפן אין שוהל אַריין גלייך מיט'ן טאַטען. דאַכט זיך גאָר גוט, און דאָך... איז עס עפּעס נישט דאָס...

מיין שבת'דיגע זמירות איז ביי זיי לעילא ולעילא געוואָרען — מיין שלש סעודות־פּראַווען מיט'ן רבינ'ס נגון איז ביי זיי אין לשעיר, פון מיין הבדלה־מאַכען מאַכט מען אַ גאַנצען פּאַראַד. מיין זלמן סודרס וויל, איך זאָל ניט אַנדערש הבדלה מאַכען נור אין זיינעם אַ פערזשאַווערטען בעכער פון זיינע שברי־כלים... מיין טאָכטער די קורסיסטקע קריכט אַרויף אויפ'ן שטוהל, זי וויל האַלטען די הבדלה־ליכט; אין מיין גערעכטים, גרונם מיין איך, שטעלט מען זיינע מכשירים: פון איין זייט הודשעט דער פאָנאָגראַף, פון דער צווייטער זייט דרימבעלט דער קינעמאַטאָגראַף; פון פאָרענט שטעהט אַ מאָלער פון דער קאַדעמיע און מאָלט מיך אויף אַ פּאָרטרעט, און פון הינטען שטעהט דער קאַפּעלמייסטער פון קאָנסערוואַטאָריע און פערשרייבט אויף נאָטען מיין הבדלה־נגון... און איך שטעה אַ מבולבל'ער. וואָס האָבען זיי פּלוצלונג דערזעהען אויף מיר!? 50 יאָהר אַז איך מאַך הבדלה און קיינער האָט זיך אויף מיר נישט אומגעקוקט, און איצטער איז עס געוואָרען אַ גאַנצער חידוש. עס געפעלט זיי די צערעמאָניע, אַ קאַרטינע, אַ פּאַנאָראַמע אַ טרעאַטער... דער זוהן שרייט: זעהט נור אַ שטערען! די טאָכטער שרייט: זעהט נור אַ נאָז! אַ דאַנק גאָט, געפונען ביים טאַטען אַ נאָז! דער מאָלער זאָגט, אַז איך דערמאָן איהם אַ פיליען־קאָפּ. איהר קענט מיר גיט זאָגען, וואָס איז דאָס פאַר אַ פיש אַזאַ? בכלל געפינען זיי אין מיין פנים כתום ורמסות, און אין מיין באָרד אַ, ווער, וואָס אין מיין באָרד געפינט זיך! כאַראַקטעריסטישקייט, מיט געשיכטע, מיט היסטאָריע, מיט סטיל, מיט פּאָעזיע, מיט ביבליע און ווידער אַמאָל, ווי רופט מען עס — פאָלקטימלעכקייט.

איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך בין אַ מאָל געווען נאָך הבדלה בגבה אַ קוק געבען אין שפּיגעל. געמיינט, אַז עס איז ביי מיר אויסגעוואַקסען אַ לונג־און לעבער אויף דער נאָז...

דאָ ניט לאַנג גיב איך אַ זאָג צו מיינע קינדער: אפשר וואָלט געווען גאָר אַ מאָל אַ יושר, איהר זאָלט תתוגה האָבען

מען רעדט אייך, זאָג איך, פֿײנע שדוכים מיט די שײנע נדנ'ס איהר האַלט דאָך פֿון אידישקייט. און חתונה האָבען איז אַ אידי־שע זאַך. ענטפֿערט מען מיר כסדר: מיין זלמן טודרס זאָגט: ער קען ניט חתונה האָבען. ער האָט אַ אידעאַל. זאָג איך איהם, אַז מען דאַרף ביי זיך פֿונדעסטוועגען ניט אָראָפּפֿאַלען. עס טרעפֿט, גאָט וועט געבען, מען וועט דעם חסרון נישט באַמערקען. זאָגט ער: אַ אידעאַל איז נישט קיין חסרון. וואָס דען איז עס?— דאָס איז אַזאַ מין פֿאַנטאַזיע. און ער זאָגט מיר אָפּ עפּעס אַ גאַנץ ליעדעל: „איך וויל, אַז מיין ליעבע זאָל ווערען געשלאָסען אויף איינע פֿון יענע פֿערוואָרפֿענע געסלאַך"... מען וועט זיך, זאָג איך, ביי־דיר אפשר איינבעטען, דו זאָלסט חתונה האָבען פֿון אַ כּאַראַדנער גאַס? חס וחלילה! דוקא פֿון פֿערוואָרפֿען געסעל! מחמת אַ פֿערוואָר־פֿען געסעל האָט אין זיך מעהר פֿאָלקסטימליכקייט. און ער זאָגט מיר ווידער אָפּ אַ גאַנצען פזמון: ער וויל, אַז די כּלה זאָל זיין אַ אידישע טאָכטער און אַ באָבען זאָל זי האָבען, וואָס זאָל לייענען דעם צאינה־וראינה, און אַ קאַץ זאָל זיך דערביי וואַרעמען, און אַ זיידע זאָל איהם מיט ציטערדיגע הענד בענטשען אונטער דער חופּה און אַזוי כסדר. אַ יודישע טאָכטער, אַ בעל הבתיש קינד, הייסט עס, מהיכא תיתי, נאָר זאָגען, אַז אַ באָבע מיט אַ צאינה־וראינה זאָל זיין אַ גרויסער נדן, און אַ קאַץ, וואָס וואַרימט זיך, זאָל זיין אַ שענער דרשה־געשאַנק — קען מען נישט זאָגען, נאָר וואָס טוט מען ניט צוליב פֿאָלקסטימליכקייט...

מיין גרונם הערט זיך אַפּילו יאָ צו צו שדוכים. וויל ער אָבער נאָר אַ אידישיסטקע. און די שדכנים ווייסען נישט, וואָס דאָס איז אַזוינס. ביי זיי אין די ביכלאַך איז נאָך דער מין סחורה נישט פֿאַרשריבען. זיי פֿרעגען אַלץ, צו וואָסער פֿאַראַדע עס געהערט און וואָס דאָס איז אַזוינס: אַ ברונעטקע, צי אַ בלאָנדינקע?

און מיין טאָכטער, די קורסיסטקע—זי האָט שוין אַ חתן, עפּיס פֿיהרט זי זיך אַרום מיט אַ בחור, א נידעריגער, אַ דיקער אָהן וואָנסען, לאַנגע האָר און אַ גרויסער גדלן. וואָס איז זיין פּראָפֿעסיע?—ער זינגט לידלאַך. פֿאָלקס־לידלאַך, רופֿט מען עס. דאָס איז זיין ספּעציאַלנאָסט. דער עולם, לעקט פֿון איהם די

פינגער. אַ גוואַלדיגער מנגן, זאָגט מען אויף איהם, לייענט בלאַט, קען גוט נאָטען, קאָן זיין אַ רעזשיזאָר אין אַן אָרקעסטער און אָנפירען מיט אַ גאַנצער קאפעלע... און איך, איך זאָל נישט זינדיגען מיט די רייד, ווייס נישט וואָס דאָס איז פאַר אַ פרי. אַ חזן ניט אַ חזן, אַן אַקזיאָר שציק נישט קיין אַקטיאָרשציק. וואָלט ער כאָטש זינגען אָפּערעס, אָדער אַזוי עפּעס סעריאָזנע שט-קער מוזיק, צי סטראָיען זיך אויף אַ קאָר-חזן. זינגט ער אַלץ אַזעלכע לידלאַך, וואָס עס שלאָגט פון זיי חלשות! וואו נור אַ שוסטער-לידעל, צי אַ שניידער-לידעל איז דאָס זיין געשעפט. נור אַז אַ שוסטער, צי אַ שניידער-יונג צי אַ דינסט-מיידעל זינגט אַזאַ לידעל, איז נאָך צו דערליידען, אָבער אַז עס שטעלט זיך אַוועק אָט דער בחור פון קאָנסערוואַטאָריע אין אַ שוואַרצען פראַק מיט די ווייסע העמעשקעס און שטעלט זיך אַוועק מיט אַ גדלות, פערוואַרפט אַ פוס פון הינטען און אַ פוס אויף פאָרענט און פערלעגט אַ האַנד אויפ'ן הארצען און פערגלאָצט די אויגען און זינגט ארויס ווי פון אַ טרומייטער: „יעקל מי'טן פידעל, בעריל מי'טן באַס" אָדער: „האָב אַ פאָר אָקסען, ווי זיי בראָקען לאָקשען", שטעה איך און טראַכט: אָדער איך בין משוגע, אָדער די וועלט איז משוגע.

און מיין טאָכטער העלפט איהם מיטזינגען. הערסטו, דערפון נעמט זיך דאָך די גאַנצע ליבע. ער האָט אויסגעפונען, אַז זי האָט אַ גוואַלדיגע שטים, אַ מצה-סאָפּראַן מיט אַ קלאָוואָטור. זינגט זי. אַ גאַנצען טאָג הילכט די שטוב מיט איהר געזאַנג. זאָל דאָס זיין איין רעכט לידעל! „פייגעלע, פייגעלע פי פי פי", „שטעהען אַ פאָר טייטשען מיט די לאַנגע בייטשען" ער בעט זיך רחמים: „זעה, נחמה'לע, עפען מיר!" ענטפערט זי מיט טרערען ממש: „איך האָב מורא פאַר דער מאַמען". אַ חכמה! און נאָך אַזעלכע לידער פון איינליבעניש אין פערפיהרעניש, פון אַ בייזע שוויגער און אַ בייזע וועטשערע... איצט דאַרף זי שוין נישט קיין קורסען, איצט איז שוין קאָנסערוואַטאָריע! נישט צוליב פראַוואָזשיטעלסטווא, חלילה, נור פשוט, כדי צו קענען זינגען די לידלאַך.

און אין דער אמת'ן, ווי קען מען זינגען „פייגעלע, פייגעלע, פי, פי, פי," אָדער „ציגעלע מיגעלע קאָטינקע", ווען מען האָט נישט קיין דיפּלאָם אויף לכל הפחות אַכט קלאַסען קאָנסערוואַטאָריע. אַט אַזוי איז עס, מיין פריינד. און איך האָב געמיינט, אַז איך

וועל פון מיינע קינדער דערלעבען אביסעל מעהר נחת: אנ׳איידעם וועט שטעהן נעבען א זעג-מיהל און וועט פארשרייבען אין ביכע לע ארײַן ברעטער און געהילץ און נישט פירושים אויף צאינה וראינה, און א שנור -וועט זאגען „שווער", און אייניקלאך אין גימנאזיסטקע היטעלאך וועלען שרייען „זיידע". ערשט נא דיר א-גייע אנשיקעניש. אידישיזם... אסך משולחת׳ן פאראן ביים רבונו של עולם...

נחת פון אַ זון

דערצעהלט פון אַ טאָמסקער יודענע, וואָס רעדט ארויס זעהר שארף אַ „ר״

מסתמא מיר אָנגעֿחתמ׳עט פון גאָטען נאָך פון ערב שבת הגדה, אַז איך זאָל האָבען דאָסאַדע היינטיגען יאָהר... איהר אויף מיר קוקט, מאָלאָדאָי טשעלאָוועק, וואָס איך קען ריידען אידעש?— ווען איך נאָך געווען אַ קאָלנע—איך נישט געקענט ריידען אידעש, אָבער גאָרנישט... מיר דער שוחט אויסגעלערענט ריידען אידעש, גוט... מיין מאַן געזעהן, איך קען ריידען אידעש גוט,— ער מיר געקויפט אַ פּאָר סערגעס... גרויסע. אַזאַ שטיק גאָלד זאָל... אַ משיח קומען...

עך, דאָס געווען אַ מאַן!.. ניקאָליי מיכיילאָוויטש, צאַרסטווא יעמו נעבעסנאָיע... אַ ניקאָלייעווסקער סאָלדאַט... סאַראַ פּאָטשאָט געהאַט! אַי, אַי, אַי!... איך מיט איהם געגאַנגען ראָשעשאָנע אין שוהל... דעם אַנדער טאָג מיר געגאַנגען... מיר ניט געגאַנגען דעם ערשטען טאָג — מיר ניט געוואוסט... געקומען אַנטאָן איוואַנאָוויטש, אונזער סאָסיעד. ער זאָגט: ניקאָליי מיכיילאָוויטש, ביי אייך היינט פּראַזדניק— מיר געגאַנגען אין שוהל... אַ סלאַווניר טשעלאָוועק געווען מיין מאַן... פּאַר פּאָקראָווע געשטאָרבען ביז

הונדערט און צוואַנציג יאָהר אַ גוטער בעטער... איך געקויפט אַ סוועטשקע... איך געוויינט... געוויינט, מיך איבערגעלאָזט אַ נעסטשאַסטנע וודאָווע.. ניט זינדיגען קעגען גאָטען... איך געוואוסט, איך בלייב אויף געהאַקטע צרות...

איהר פרעגט, מאָלאָדאָי טשעלאָוועק, וואָסערע צרות?—פון מיין זוהן וואָלאָדיאַ האָב איך געהאַקטע צרות... אַזוי ניט אַ פערזינדיגען צו גאָטען—אַ גוטער זוהן... אַ גאָלד... אַז איך, אָלע השאָלע, איין האָרע, קראַנק געווען—וואָספּאַלעניע ליאָכקיך—ער מיר געהיט ווי די אויג אויפ'ן שוואַרצאַפּעל... געלאָפען צו דאָקטערס... ליעקאַרסטווס... טאָג ווי נאַכט מיך געכאָליעט... ביז איך געזונד געוואָרען. טייערער מיינער זוהן... בריליאַנט... דעם לעבען פון דיר... ראַק געלערנט, ראַק געזאַנימאַיעט צאַך... אַ קאָרטען נישט אַ שפּיל... אַ בראָנפען נישט אַ טרונק... אַ שיקסע נישט אַ לויף... סעם געקאָנטשעט גימנאַזיע... סעם... דער דירעקטאָר איהם געכוואַליעט... אַי, אַי, אַי!... זאָל מיר גאָט אַזוי העלפען.. איך וואַרט היינטיגען יאָהר,—ער פּאָסטופּאַיען אין אוניווערסיטעט,— איך האָבען אַ נחת פון אַ זוהן... אַ שטודענט...

איך וואַרט און וואַרט... ער נישט פּאָסטופּאַיעט אין אוניווערסיטעט... איך צו איהם זאָג: וואָלאָדיאַ, פּאַרוואָס דו נישט פּאָסטופּאַיעסט אין אוניווערסיטעט? ער זאָגט: איך זיי נישט, מאַמאַשאַ, אַ פּראַוואָסלאַוונער; איך זיי אַ ייד, איך ניט קען פּאָסטופּאַיען. איך ניט וויל אַ שמד'ען זיך... מיינע שונאים'ס אויף לייב און לעבען, נו, טאַק וואָס? דאַרף מען טאָקי פּראָפּאַדאַיען? נעמט מען און מען אַ שמד צאַך—און האָדיע... ווי זאָגט איהר, מאָלאָדאָי טשעלאָוועק? די נשמה איז ווסיאָ ראַוונאָ ווי אַ רעשאַך—נישט אַהין און נישט אַהער... רעד צו איהם, רעד צו אַנ'אַרבעס אויף אַ וואַנד. ער נישט וויל אַ שמד'ען זיך און האָדיע... ניט און ניט... נעסטשאַסטנאַיאַ יאַ זשענשטשינאַ!...

אַלע טאָוואַרישטשעס סעם גע'שמד'ט צאַך... סעם... באָריס יעפימאָוויטש, יעווגעני סערגעיעוויטש, אַנאַ מיכיילאָוונאַ... דער סעם אינזשינער-טעכנאָלאָג, דער סעם אַ וורטש... נור מיר אַ נעבאַך נישט באַשערט צו האָבען אַ נחת פון אַ זוהן. איך דאַרף דאָס

אַ סטראַדאַיען!... אַך, באָזשע מאָי, באָזשע מאָי!...

מיין ברודער, אַרקאַדי פּעטראָוויטש, איהם זאָגט: וואָלאָדיאַ, איך דיר ליב ווי מיין דושאַ. דו נאָך יונג... דו דאַרפסט געהן דינען אין וואָיענע סלוזשבע. דו בעסער פּאָסטופּי אין אוניווערסיטעט,— דו נישט דאַרפען געהן אין סאָלדאַטען... ביי לייטען אַ נחת פון קינדער... שמד צאַך... מיר האָבען אַ גוטען גאָטען, ער דיר און אונז אַ העלפען... ער, מיין זוהן, אונז הערט ווי אַ נעכטיגער שניי...

איינמאָל, סעם באַלד איבערגערעדט. איך און מיין ברודער אַרקאַדי פּעטראָוויטש סעם איינגערעדט... צוגעשטאַנען... איך געוויינט, געקליאַנטצשעט: האָב ראַכמאָנע אויף מיר, נעסטשאַסטנאַיאַ זשענשטשינאַ, איך, דיין איינאיינציגע מאַמאַשאַ. וויפיל איך געסטראַדאַיעט ביז איך דיר אויסגעהאָדעוועט .. ער סעם גענומען אַ איזוואָזשציק, געפאָהרען צום קסיאָנדז—זאָל זיין צום קסיאָנדז... מיין ברודער אויך געפאָהרען, אונזער סאָסיעד אַנדריי גאַווריליאָוויטש אויך געפאָהרען, דער דירעקטאָר און דער קרעסטני, אָטיעץ כאַריטאָן וואַסיליעוויטש—אַלע געפאָהרען... מיין זוהן, וודרוך, פון געלער הויט, זאַך צעוויינט, אַראָבגעלאָזען אַ טראַך מיין ברודער, זיין אייגענעם דיאַדקע, איבער מאָרדע, אויסגערעדט כל שמשים אויף זיין קאָפּ, אַראָבגעשפּרונגען פון איזוואָזשציק און אַ טיאָק דאַ אַ טיאָק...

אָך—כאַ-כאָ-כאַ! האָספּאָדי באָזשע מאָי... ביין נאַכט ערשט געקומען אַהיים, אַ סטראַשנער... די אויגען רויט... עין הרע קראַנק געוואָרען... גערופען דאָקטערס... אַפּטייקען, ראַסטראָיסטוואָ... ליעקאַרסטוואָס. איך, אַ מאַמאַשאַ, אַנ'איינציגע מאַמאַשאַ,— מיר וועה דאָס האַרץ, וואָס איך קען טון?

האָט אַ פּערעיבעל נישט, מאָלאָדאָי טשעלאָוועק, איך אויף אייך אויסגעגאָסען מיין ביטער האַרץ. ווי זאָגט אַ פּאָסלאָוויצע: אַבאָקס האָט אַ לאַנגע צונג און... קיינער נישט ווייס וועמען אַ שוך אַ קוועטש. אָך—כאַ-כאָ-כאָ...

אַ ווייך האַרץ

אין גאַס האָב איך זיך אָנגעשטויסן אויף אַ רעדל מענטשן, וואָס איז געשטאַנען ענג צונויפגעפּרעסט, פאַרנומען די גאַנצע ברייט פון טראָטואַר און אַ שטיק פון גאַס.

איינע פון יענע רעדלעך, וואָס ברעכן אָפּט אויס אויף די טומלדיקע, באַלעבטע גאַסן פון אַ גרויסער שטאָדט.

אין דרויסן איז געשטאַנען אַ קליין שטייף־זוניק פרעסטל. די סטריכעס, די וואָגנס פון די פּאָליציאַנטן, די קאַרניזן פון די פענסטער, די דעכער, די צווייגלעך פון די נאַקעטע ביימער — דאָס אַלץ איז געווען באַגלעזלט און באַצוקערט ווי פיין־געבעקס.

עס האָט געשמעקט מיט צוגאַנגענעם שניי און דערמאָנט, אַז ערגעץ אין דער צוקונפט איז פאַראַן אַ פרילינג.

מסתמא האָט עפּעס אַן אומגליק פּאַסירט, עמיצער איז געפאַלן, געחלשט, מסתמא עפּעס אַן עלענדער, אַ קראַנקער, אפשר עמיצער באַגאַנגען זעלבסטמאָרד, עמיצן איבערגעפאָרן, עמיצער איז פּלוצלונג געשטאָרבן—האָב איך געטראַכט און, ווי מיין שטייגער, געוואָלט—ווייטער גיין.

און שטענדיק, ביי אַזעלכע פאַלן, פיל איך, ווי עמיצער אינעווייניק פייניקט און מוסרט מיך:

— וואָס פאַר אַ שלעכטער עגאָיִסט דו ביזט! ווילסט זיך אַפילו נישט אומקוקן טאָמער איז נויטיק דיין הילף. פון דיינעטוועגן מעגן מענטשן פאַלן אין די גאַסן—ניט דיין זאַך.

— בע... מע... פאַרשלאָג איך זיך האַקע־באַקע און גיי ווייטער

דאָס מאָל אָבער בין איך שטיין געבליבן. עס האָט מיך אַ צי געטון.

צווישן דעם גרויען, וואָכעדיקן עולם האָב איך דערזען — אַ שיין מיידל.

פון שטייפן פרעסטל האָט זי אויסגעזען פריש, יונג און קרעפטיק.

אַ שניי־ווייסער פוכיקער פוטער־קראַגן פון איר וויאָלעט־סאַמעטענעם זשאַקעט האָט אונטערגעשפּאַרט און אומגעראַמט איר קיילעכדיקע ראָזע געמבע.

די הענט סימעטריש פאַרשטעקט אין פון דעם זעלבן ווייסן רויכוואַרג מופטע, איז זי געשטאַנען מיט אַ קינדיש־ברוגזדיק קאַפּריזנער מינע אויף דעם קליינעם פרישן מיילעכל, און טרוי־עריק אַראָפּגעקוקט צום זעלבן פונקט, וווּהין עס זענען געווען געווענדעט די בליקן פון אַלע אַרומיקע.

ביי דער זייט, האַלטנדיק איר אונטערן אָרעם, איז געשטאַ־נען נאָך אַ מיידל, אַ מיאוסע און אַ העסלעכע — איר חברטאָרין.

איך האָב זיך אַריינגעפּרעסט צווישן עולם, האַרט ביי דער זייט פון דער שיינער מיידל, און געבליבן שטיין מיט דער זעל־בער אַריינגעטוענער מינע ווי ביי איר.

איך האָב געוואָרפן אַן אויג.

צוליב אַזאַ מיידל — האָב איך געטראַכט — גיי איך אָפּטמאָל איבעריקע עטלעכע גאַסן, פאָר אַן איבעריקע שטרעקע אויפן טראַמוואַי, יעצט האָב איך אַזאַ שיין מיידל ביי דער זייט, נאָנט, איך קען איר אַזוי נאָנט אָנקוקן, באַטראַכטן און אַפילו — באַרירן.

מיין אָרעם האָט געפילט איר עלאַסטיש ווייכע זייט, און מיין לינקע האַנט האָט, כלומרשט נישט ווילנדיק, געבלאָנדזשעט איבער אירע שיין־געבויטע היפטן.

אירע דופטיק־זיידענע האָר פון אונטער דעם שטיפעריש־קליינעם הוט האָבן געגלעט און געקיצלט מיינע שלייפן.

אויפן טראָטואַר, אָנגעשפּאַרט מיט אַ פאַרוואָרפענעם קאָפּ צום וואַנט פון גרויען מויער, איז געלעגן אַן אַלטע, אָרעם־גע־קליידטע יידענע מיט אַ טויט־געלן פנים, מיט אַ זייער בלאַסע, אויסגעצויגענע נאָז, און שווער געקרעכצט. דאָס אַלט־געלאַטעטע קלייד איז געווען עטוואָס אונטערגעקאַטשעט און אַרויסגעוויזן אַ

פאַר אַלט-געשווּ?לענע פּיס אין גראָבע זאָקן און גרויסע שיך.
דאָס אַלץ האָב איך געזען פון דער זייט, בלויז מיט איין אויג, מחמת מיין צווייט אויג האָט זיך איינגעגעסן אין די זיס-באַטעמטע פּראָפּיל-ליניען פון מיין שיינער שכנה.
צום טייוול! וואָס פאַר אַ שיין מייזל!
איך האָב געקוקט און געשלונגען איר חנעוודיקייט טראָפּנ-ווייס, ווי מען טרינקט אַ זיס-באַטעמטן קאַלטן געטראַנק אין אַ הייסן זומערדיקן טאָג.
האַרט פאַר מיין אויג איז געשטאַנען איר מחיהדיק פרישבעקל, אַזוי רייצנד, אַז מיינע ליפּן האָבן זיך געצויגן, געצויגן...
און איך האָב געדאַרפט אָנווענדן א היבש ביסל אָנשטרענגונג זיך צוריקצוהאַלטן.
אויס מורא, אַז מיינע אָנגעשטרענגטע בליקן זאָלן נישט ווערן פאַרדעכטיק און עזותדיק, האָב איך באַשלאָסן צו כאַפּן מיט איר אַ שמועס.
רעדנדיק מיט איר וועל איך קענען דרייסטער קוקן איר גלייך אין פּנים, הערן איר שטים און אָנווענדן אויף מיר אירע שיינע אויגן.
און אפשר טאַקע שליסן באַקאַנטשאַפט און אפשר טאַקע זיך פאַרליבן אויך...
אין אַזאַ מיידל איז דאָך אַזוי גוט זיך צו פאַרליבן.
— אַנטשולדיקט, פריילין, וואָס איז דאָ אייגנטלעך געשען?—האָב איך געפרעגט.
דאָס מיידל האָט אויפגעהויבן אויף מיר, ווי דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, צוויי גרויסע, שיינע אויגן, עטוואָס באַטרערטע, און מיט אַן אַנגסטלעך-וויינענדיקן טאָן האָט זי געענטפערט:
— געפאַלן... צובראָכן אַ פוס... אָרעמע פרוי!...
— אָוואַ!—צובראָכן אַ פוס!...—האָב איך איבערראַשט אויסגעשריגן, ווי עס וואָלט מיט מיר אַליין דאָס אומגליק געטראָפן
—אַזאַ אַלטע פרוי!... וויי, וויי, און ווי איז עס געשען, פריילין?
— זיך אויסגעגליטשט און געפאַלן.

— און צעבראָכן אַ

— יאָ.

— אָוואַ! אָוואַ!.. אָרעמע, עלנדע פרוי!.. און לאַנג מאַטערט זי זיך אַזוי? — האָב איך ווייטער געפרעגט כדי אָנצו־האַלטן דעם געשפּרעך.

— שוין אַ מינוט צען.

— צען מינוט! — האָב איך אויסגעשריִען, און פון גרויס ערשיטערונג אָנגעכאַפּט מיין שייִנער שכנה פאַרן עלענבויגן, אַ דריק געטון, ווי איך וואָלט וועלן מיט וועלכע ניט איז באַוועגונגען שטילן מיין שטאַרקן ווייטאָג און מיינע געפילן, וועלכע זענען געפּייניקט פון גרויס מיטלייד.

זי האָט זיך לייכט אָפּגעווענדט.

— אַך, גאָט, גאָט! פאַוואָס שטראָפסטו אַזוי דעם שוואַכן, זינדיקן מענטשן? וואָס האָט די אָרעמע, שוואַכע פרוי געזינדיקט, וואָס דער שיקזאַל פאַרפאָלגט זי אַזוי?

— יאָ, יאָ, פריילין. די נאַטור איז גרויזאַם... ברוטאַל... אומברחמנותדיק. — האָב איך געפלוידערט, געזיפצט, געקרעכצט, אַריינקוקנדיק מיין שכנה גלייך אין פּנים אַריין.

פּויזע. איך האָב געזוכט נייע ווערטער אָנצוהאַלטן דעם שמועס.

— און די גיכע הילף, פריילין? געשיקט נאָך די גיכע הילף?

— געוויס. טעלעפאָנירט. נאָר עפּעס זאַמט זי זיך

— צום טייוול! אַן אָרדנונג אַביסל! — האָב איך זיך געקאָכט, ווי עס וואָלט מיך קאָסטן געזונט—דאָ ליידט אַ מענטש, גייט אויס פון יסורים, און זיי זאַמען זיך דאָרטן. דאָס איז די אָרדנונג פון אונזער געזעלשאַפט. עך, פריילין, ווי ווייט אומ־פאָלקאָם אונזער סאָציאַלע אָרדנונג איז... קומט, פריילין, לאָמיר זיך דורכגיין נאָך „די גיכע הילף"

— זי וועט מסתמא באַלד קומען, נישט נויטיק.

איך בין זיך מודה, אַז איך וואָלט גאָר ניט געהאַט דאַגעגן, אַז די „גיכע הילף" זאָל זיך נאָך אַביסל פאַרזאַמען. נאָר איך זאָג:

— וואָלט זי שוין אָבער גילער געקומען! גיכער, גיכער..

עס איז דאָך אַזוי שווער צוצוקוקן, ווי אַ מענטש ליידט! אַך, פריילין, פריילין, ווי נישטיק אַ מענטש איז! ווי קליין ער איז אין דער נאַטור: אַ קליין פייגעלע קען אים אומברענגען. אַזוי לערנט אונז די באַקטעריאָלאָגיע און אָט דאָ אַ קליינע נאַטור-ערשיינונג: אַ קליין פּרעסטל, עס פאַרפרירט דער טראָטואַר און אַ מענטש גייט, גייט און גייט און פאַלט און צעברעכט אַ פוס..

— מען האָט געדאַרפט רייניקן דעם טראָטואַר—באַמערקט דאָס מיידל.

— אָט דאָס איז, וואָס איך זאָג! מען האָט געדאַרפט באַשיטן דעם טראָטואַר מיט זאַמד. דער מענטש אָבער איז אַזוי פאַרדאָרבן, אַז ער זשאַלעוועט אַביסל זאַמד. דער ווירט פון הויז איז פאַרדאָרבן, דער סטרוזש איז פאַרדאָרבן, אַלע זענען פאַרדאָרבן, ווארום יעדער איינער איז דאָך אַן עגאָיסט. און דאָ גייט אַ מענטש, גייט, גייט און גייט, פאַלט, ווערט געהרגעט און בלייבט אַ טויטער אויף זיין גאַנץ לעבן.

איך האָב שוין אַליין ניט געוווסט, וואָס איך האָב גערעדט, נאָר איך וואָלט שווערן, אַז אין מיינע אויגן זענען געשטאַנען טרערן.

אין דעם זעלבן אויגנבליק האָט זיך אַריינגעריסן אַ הילכיקער טרומפייט-סיגנאַל.

די קאַרעטע פון „גיכער הילף” איז געקומען
אין האַרצן האָט זיך ביי מיר ווי אָפּגעריסן
שוין?

צוויי פאָליציאַנטן האָבן אָנגעהויבן פונאַנדערצוטרייבן דעם עולם.

דער עולם האָט זיך אַ באַוועג געטון, געשטיקט, געפּלאָנטערט, און זיך געשטיקט אַרום דער קאַרעטע.

דאָס געדראַנג איז געוואַקסן, און איך בין געווען צופרידן.

איך האָב זיך געהאַלטן נאָנט ביי מיין שיינער שכנה, זיך געוואַקלט און געשטרויכלט, צוגעפאַלן, געטוליעט זיך, אָנכאַפנדיק זי ביי דער טאַליע.

— אַך, די אומגעלומפּערטע מאַסע! ווי ניט ערצויגן זי איז!—האָב איך געזאָגט—אַנטשולדיקט, פריילין, ניט מיין שולד! די מאַסע שטויסט זיך. הערט אויף צו שטויסן זיך! — האָב איך ריטעריש געשריִען צום פּובליקום—זעט איר נישט, אַז דאָ שטייט אַ דאַמע? קומט, פריילין, לאָמיך אייך באַשיצן פון דער ברוטאַלער מאַסע.

— אַ דאַנק, עס שאַדט נישט.

די דינער פון דער גיכער הילף האָבן געשלעפּט די ייִדענע אין קאַרעטע אַריין. די ייִדענע האָט פאַרצווייפלט געקרעכצט, איר פּנים איז געווען אַזש גרין, די ליפּן — פאַרברענט. איר שטערן—נאַס, און העסלעכע קנייטשן האָבן זיך גערונצלט אַרום מויל אין שמערצלעכע גרימאַסן.

— איך האָב קיין האַרץ ניט צוצוקוקן אַזעלכע יסורים — האָב איך געזאָגט, און דרייסטער געקוקט מיין שכנה אין פּנים אַריין.

ס'הייסט: אַז איך קען ניט צוזען די יסורים פון דער ייִדענע, מוז איך דאָך ערגעץ אַנדערשווו קוקן.

פאַרטיק. ווידער אַמאָל אַ סיגנאַל און די קאַרעטע האָט זיך גענומען אַרויסדרייען פון דעם עולם אַרויס. דאָס געדראַנג איז געוואָרן נאָך גרעסער; אין ענגשאַפט האָב איך אָנגענומען מיין שכנה אונטערן אַרעם און האָב געזאָגט מיט אַ טאָן פון אַן אַלטן באַקאַנטן:

— קומט, פריילין, קומט אַהער... אָט דאָ... אָט דאָ איז באַקוועמער... דאָ וועט מען אונז ניט שטויסן.

דאָס מיידל האָט אויפגעהויבן איר האַנט, כלומרשט צו פאַריכטן די שפּילקע אין הוט, און אַרויסגעלאָזט מיין האַנט פון אונטער איר אָרעם.

מיין האַנט איז געבליבן הענגען אַפּהענדיק און איך האָב אַ זיפץ געטון.

דאָס האָט געזאָלט גיין אויפן חשבון פון דער נאָר-וואָס איבערגעלעבטן שרעקלעכן בילד.

די קאַרעטע איז אַוועק דורך דער גאַס מיט ■ הילכיק

שאַלן און הוזשען און געשווינד זיך אַריינגעקערעוועט אין אַ צווייטער גאַס. דער עולם האָט זיך גענומען פונאַנדערגיין.

דאָס שיינע מיידל האָט געכאַפּט איר חברטאָרין אונטערן אָרעם און איז אויך אַוועק.

ענטוישט, מיט אַ ביטערן בייגעפיל, האָב איך זיך געלאָזן נאָכגיין נאָך זיי. צו מיינע אויערן האָבן זיך דערטראָגן אָפּגעריסענע פראַזן פון זייער געשפרעך:

— האָסטו געזען, עממאַ, ווי אויסער זיך דער יונגערמאַן איז געווען? ווי ער האָט געזיפצט?

— אַן איידעלער מענטש, קענטיק אַ גוטע נשמה.

— יאָ, ער איז געווען אַזוי גערירט, אַזוי גערירט.

— אַ גאָלדענע נאַטור. פאַראַן מענטשן, וואָס קענען מיטפילן דעם צווייטנס ווייטאָג.

— אַ ווייך האַרץ.

— זייער אַ ווייך האַרץ...

די אויסשטייענישן פון אַ מאָדערנעם מאַלער

ווען איר זעט אים, דעם משונהדיקן, הויכן, דאַרן יונגנמאַן, אַזוי דאַר, אַז איר קאָנט אים דורכשפּאַרן דורך אַ פֿייפֿל, אין זיין סאַמעטענער קורטקע מיט אָפּגעריבענע פּלייצע־ביינדלעך אין עלנבויגנס, מיט אַ פּאָר לאַנגע פיס און זייער חרובע הויזן, און נאָכמער חרובע שיך — זאָלט איר וויסן זיין, אַז דאָס איז דער מאַלער מ אַ ק ס ד ר יי צ ע ר. „אַ מאַלער — ווי ער זאָגט אויף זיך אַליין — פֿון די אומבּרחמנותדיק ליניקע ריכטונגען". אויפן קאָפּ קיין סימן פון האָר, נאַקעט ווי אַ קני, און וואָלט ער גע־האַט האָר, וואָלט ער זיכער געווען אַ בלאָנדין. דאָס קאָן מען דרינגען פֿון דער בלאָנדער, צעקודלטער באָרד, וואָס וואַקסט ביי אים מער פון האַלז, ווי פֿון גאָמבע; ווי אויך פֿון די געלע ברעמען, פֿון אונטער וועלכע עס קוקן אייך אָן אַ פּאָר אַגרעס־גריניע אויגן מיט גאוה און בטול, ווי זיי וואָלטן האַלטן אין איין זאָגן:

— מיר האַלטן ניט פון לעאָנאַרדאָ־דע־ווינטשי, און טוט אונז עפּעס!

שוין ביים ערשטן אַריינטריט אין דער אַקאַדעמיע האָט ער זיך צעריסן מיטן פּראָפעסאָר, וועלכער איז געווען אַזוי אָפּ־געשטאַנען און פֿאַרשימלט אין אַקאַדעמישן רוטין, אַז ער האָט געמאָלט אַ האַנט מיט פינף פֿינגער. דעם דאָזיקן אַקאַדעמיזם האָט דרייצער דערקלערט אַ שלאַכט אויף טויט און לעבן, און די אַלע אויסשטעלונגען האָט ער דערקלערט פֿאַר בית־עלמנס, מו־זעאומס פֿאַר מתים־שטיבלעך, שטויביקע אַרכיוון.

און, איז אַוועק זוכן נייע וועגן.

זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז אין אַ צייט פֿון איבערגאַנג און זוכעניש פֿון נייע וועגן קאָן מען נישט אַרבעטן, און, אַז מען אַרבעט ניט, איז ניטאָ פֿאַר וואָס צו קויפֿן פֿאַרבן, און עס איז ניטאָ פֿאַר וואָס צו דינגען מאָדעלן, און עס איז ניטאָ פֿון וואָס צו צאָלן דירה=געלט, און—מען קריגט עקסמיסיע.

און כך הוה.

ווען דרייצער איז איינמאָל, אין אַ שיינעם, טריבן פֿרימאָרגן, געבליבן מיט זיין פּעקל אויפֿן גאַס האָט ער אַזוי געזאָגט:

— די קונסט גייט אויף דער גאַס!... איך בין אַרויס פֿון די ד׳ אמות פֿון אַטעליע=טורמע און אַרויס אויף דער פֿרייער לופֿט. איך מאָל דאָס אוממיטלבאַרע זעען. איך מאָל דעם איינדרוק, מיין איינדרוק. ניט ווי מען זעט, נאָר ווי *איך* זע, ווי מיין *איכישער* *איך* זעט. ניט מיט דעם אויסערלעכן אויג, נאָר מיט דעם אינערלעכן אויג.

איך בין *אימפּרעסיאָניסט*. ווען דער דוחק אין פֿאַרבן האָט זיך געשטאַרקט, האָט דרייצער אַזוי געזאָגט:

— איך האָב אָפּגעווישט די אַלטע פֿאַרבן פֿון מיין פּאַלעטע, און האָב בלויז געלאָזט די ספּעקטרישע פֿאַרבן פֿון רעגנבויגן. און קיין פּענזל דאַרף איך אויך ניט. איך מאָל מיט מיינע נערוון, מיט נשמה=ציטערנדיקע פֿאַרבן=פֿלעקן.

— איצט—האָט ער געזאָגט — מאָל איך שוין ניט ווי איך זע, נאָר ווי איך וואָלט געוואָלט זעען. און זעען וויל איך יום=טובדיקן קאָלאָריט, רויט=אָראַנזשאָווע פֿלעקן און זוניקן פֿאַרבן=שפּיל. סימפֿאָניע, סימפֿאָניע און סימפֿאָניע!

און געקריינט האָט ער זיך מיט אַ נייעם נאָמען: עקספּרעסיאָניסט.

צוזאַמען מיט זיינע ריכטונגען פּלעגט דרייצער בייטן זיינע געליבטע, און יעדע פֿון זיי האָט געמוזט שטימען און אויסהאַלטן דעם סטיל און ריכטונג, וועלכן אונזער מאַלער האָט צו יענער צייט פֿאַרטראָטן. אַזוי, למשל, האָט ער זיין לאַנג מיידל פֿון גאָטישן סטיל, מיט לאַנגע פֿיס, שפּיציקע נאָז און שאַרפֿע עלנבויגנס —

איצט אומגעביטן אויף אַ געליבטע פֿון אימפּרעסיאָניסטישן גייסט: געל ווי די זון, רויטע ווײַמפּערלעך אויפֿן נאָז, זומערשפּרינקעלעך אויף די באַקן, רויטע הענט און געלבע ברעמען. און גערופֿן האָט ער זי: „אָ מײַן זוניקע סימפֿאָניע! אָ טרעגערן פֿון פֿאַרביקע ווירבל-ווינטן"!

שפּעטער שטעלט ער אַרויס אויף דער אויסשטעלונג „פּאָמעדאָרן-סאָק", זײַן באַרימט-געוואָרן בילד „דער מאָרגנשטערן אויפֿן פּאָלומיעשאָק", דאָס בילד איז באַשטאַנען פֿון אַ ווײַס שטיק פּאַק-פּאַפּיר, אויף וועלכן עס איז געווען אָנגעשמירט אַ רויטער, פֿירעקנדיקער פֿלעק.

דאָס איז געווען נאָך בשעתן צאַרישן רעזשים. דאָס בילד האָט צו יענער צײַט אַרויסגערופֿן אַ גרויסן שטורם. די צאַרישע מאַכט האָט אין דעם בילד אײַנגעזעען אַ רוף צו רעוואָלוציע, אַ סימבאָל פֿון רויטן אינטערנאַציאָנאַל, און האָט געלאָזט אונזער מאַלער אײַנזעצן אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג. אומזיסט האָט דרײַצער געטענהט, אַז דאָס בילד איז בלויז אַן אָנזאָג פֿון אַ נײַער קונסט, די קונסט פֿון מאָרגנדיקן טאָג, אַז עס איז בלויז אַ ווידערקול פֿון דער קומנדיקער וועלט. עס האָט נישט געהאָלפֿן. דרײַצער איז געמשפּט און פֿאַרשיקט געוואָרן אין טאָבאָלסקער געגנט.

פּלוצלונג איז אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע און דרײַצער איז געקומען צוריק פֿון סיביר. געקומען אַזוי צובראָכן, מיט אַזאַ אויסגעלענקטן גייסט און נשמה, אַז ער האָט די גאַנצע וועלט אָנגעהויבן זעען קוביסטיש און איז אַריבער צום קוביזם.

— אום צו זעען און באַגרײַפֿן די נײַע קונסט—האָט ער געזאָגט — איז נישט גענוג צו באַקומען אַ נײַעם שטאַנדפּונקט, אָדער אַ נײַע שטימונג, נאָר מען מוז אינגאַנצן אויסקירעווען דעם קאָפּ און צוברעכן זיך דאָס לײַב און לעבן.

— איך האָב אויסגעקערעוועט מײַן קאָפּ, צובראָכן מײַן „איך". איצט זע איך די וועלט אינגאַנצן אַנדערש: קוביפּטיש. איך פֿיל קוביסטיש, און טראַכט קוביסטיש. די גראָדסטע ליניע

ע איך געבראָכן, דעם קיילעכדיקסטן ראָד — פינפ-קאַנטיק. די לבנה — המנטאַשיק, פערפל — פירעקעכדיק, שטערן ווי קרעפּלעך און די זון, ווי אַ היטל-צוקער. און איבער אַלעם דאָמינירט די פירטע דימענסיע!

צו יענער צייט זעט מען אים שפּאַצירן גיין מיט אַ נייער געליבע. אַ מויד ווי אַ פּיראַמידע, מיט אַ פּנים ווי אַ גלאָק, אַ נאָז ווי אַ טראַפּעציע, מיט אַ פּאָר גרויסע געפאָרמטע פיס. ער אַליין האָט אויך אויסגעזען ווי אַ געביידע פון געאָמעטרישע פיגורן, פון זיין האָריזאָנטאַלן מויל האָט פּערפּענדיקוליאַר אַרויסגעסאַרטשעט אַ פירעקעכדיק געשניצטע לולקע, וואָס האָט שטענדיק גערויכערט דאַכט זיך מיט קוביסטיש-געפאָרמטע רויך-וואָלקנס.

איינמאָל פּלוצלונג האָט דער נייער קונסט-קאָמיטעט ביי דער ראַטן-מאַכט מאָביליזירט אונזער מאַלער צו פאָרן אין די דערפער און דעמאָנסטרירן די נייע קונסט-מאַלעריי. דרייצער איז אַוועקגעפאָרן אינם נאָענטסטן דאָרף סווינאָיע בלאָטאָ, צונויפגערופן די פויערים און געהאַלטן פאַר זיי אַ לעקציע וועגן דער נייער קונסט-ריכטונג אין דער מאַלעריי—קוביזם.

— דער קוביזם—האָט ער געזאָגט פאַר די פויערים פון סווינאָיע בלאָטאָ — צעברעכט די ווירקלעכקייט, כדי צוזאַמענצושטעלן נייע פאָרמען, וואָס זאָלן שאַפן נייע ווירקלעכע ווירקלעכקייטן. דער קוביזם שטרעבט צו אַנטפּלעקן ניט דאָס עקזיסטירנדיקע, נאָר די הינטער-זייט אין אַלע זייטן — די „פערטע דימענסיע”, וואָס עקזיסטירט. דורך אירע אַנטיפּערספּעקטיוויסטישע פאָרמען זוכט זי צו אַבסטראַהירן די סובסטאַנץ פון יעדן קעגנשטאַנד. דאָס איז די עסטעטיק פון דיסהאַרמאָניע, וואָס שאַפט די האַרמאָניע פון דעם אומבאַוווסטן...

אָפּגעזאָגט די רעדע האָט ער גענומען דעמאָנסטרירן זיין טעאָריע. זיך אַוועקגעזעצט און גענומען מאָלן אַ קוביסטיש בילד פאַר די פויערים. ער האָט געמאָלט אַ לאַנדשאַפט פון דאָרף. פאַרנאַכט, דאָס גאַנצע דאָרף הייזלעך קריכט איינער דעם אַנדערן אין די זייטן, שטורכען אין די רוקנס... אַ דרייעקיגע זון הענגט

דזָרט אויף די קאנטן, בוימער. אויף דער לאָנקע, וואָס זעט אויס ווי אַ שאַך־ברעט פיטערן זיך בלויע באַשעפעניש, ווי צו־קערלעקעכלעך, ווי אויף דאָס הינטערשטע העלפט פון אַ פערד. דאָס פאָדערשטע העלפט פון פערד פיטערט זיך אין דער הויך איבער דער זון. דערביי שטייט אַ פויער מיט אַכט פיס, וואָס זענען אויסגעשפרייט ווי אַן אָפענער פעכער אין אַלע עקן וועלט.

די פויערים זענען לכתחילה געשטאַנען און געגאַפט, דער־נאָך האָבן זיי זיך איבערגעקוקט איינער מיט דעם אַנדערן מיט אַ מיסטישער שרעק. שטילינקערהייט זיך באַוואָפנט מיט שטעקנס און דרענגער און אָנגעפאַלן אויף אונזער מאַלער מיט גרויס רציחה, ווי אויף אַ מכשף פון אַלטע צייטן.

— אַ מכשף—האָבן זיי געשריגן—ער מאַכט כשוף!

זיי האָבן צוריסן דאָס בילד, צובראָכן דאָס מאָל־ברעט און אויסגעשמירט אונזער מאַלער מיט פאַרב ווי גרויס ער איז. אויף מאָרגן האָט מען דעם מאַלער אָפּגעפירט אויף אַ וועגעלע אין שטאָדט אַריין און אַריינגעגעבן אין שפיטאָל. צוויי חדשים איז דרייצער אָפּגעלעגן אין שפיטאָל, אַרויס איז ער דערשלאָגן, ערום בחוסר כל.

אויף דער גאַס האָט שוין דאַן געהערשט די „פּראָלעטאַ־רישע קונסט" אין אַלע אירע פאָרמען. דרייצער אָפּערירט שוין ניט מיט פאַרבן, נאָר מיט די געגנשטענדן זעלבסט. למשל ווען מען דאַרף מאָלן אַ ציגל, נעמט מען אַ ציגל ממש און מען שלאָגט צו צום לייוונט. ווען מען דאַרף מאָלן לעבער־קאָליר געמט מען און מען הענגט אויף אַ לעבער. דאָס זעלבע מיט אַ פלאַש, מיט אַ פאָדקאָווע, אַ בלאַט־לאָקשן וכדומה. אין די דאָ־זיקע בילדער פילט זיך דער גרויסער, עקאָנאָמישער אויסדרוק. אין אַ צייט פון פאַרבן־מאַנגל איז עס זיכער עקאָנאָמיש און שפּאָרזאַם.

די קונסט פון עקאָנאָמיק.

פון דאַנען גייט אונזער קינסטלער אַריבער צו דער קונסט פון קאָנסטרוקציע און באַוועגונג, דינאַמיק און מ אַ ש י נ י ז ם. דאָס ווערט דערגרייכט אויף פאָלגענדיקן אופן: צום בילד ווערט

באַהעפט אַ פּאָר רעדער, נאָך אַ פּאָר מאַשינאָווע רעדער און עטלעכע ציין־רעדער, פאַרייניקט מיט אַ פּאַס, וואָס ווערט געטריבן דורך אַ פּאַראַוואָז, אָדער עלעקטרישן מאָטאָר פון אַ בערציק פערד־קראַפט. די רעדער דרייען זיך מיט אַ געשווינדקייט פון 100 דריי אין אַ סעקונדע. און דאָס ברענגט אין באַוועגונג אַ גאַנצע מענגע פון וואַליקעס, ספּרענזשינעס, שפּיצן און עס פּאָכעט און עס דרייט און עס שווינדלט פאַר די אויגן סכנות־נפשות.

ביי אַזאַ „מאַלערישער קאָנסטרוקציע" מוז מען שטענדיק אַרויסהענגען אַן אויפשריפט מיט אַ וואָרנונג:

„ניט צו גיין נאָענט צום בילד, מחמת עס קאָן אייך נאָך אַריינשלעפּן און אייך צורייבן אויף קרעפּל פליש".

דרייצער ווערט שטאַרק אין דער מאָדע, טויזנטער פרויען זוכן זיין ליבע, נאָר ער זוכט דווקא אַ פרוי, וואָס זאָל אויסזעען לכל הפּחות ווי אַ הימל קראַצער, אָדער ווי אַ פּאָנטאָנען־בריק. צום סוף באַקומט ער אַ פרוי, וואָס זעט אויס ווי אַ סופּרעמאַטיש קונסט־בילד. אַ מויד, וואָס גייט ווי אויף רעדער, מאָלט ווי אַ מיל, אַ מויל אויף שרויפן, און באַוועגט זיך ווי אַ לאָקאָמאָטיוו. די ליבע איז אַ רוישיקע און ער רופט זי נישט אַנדערש ווי: „אָ! מיין קאָנסטרוקציע! מיין געטלעכע סופּראמאטיע, מיין סקעלעט פון אייזן און בעטאָן!"

איינמאָל האָט דרייצער אויסגעשטעלט אַזאַ קאָנסטרוקציע־בילד, וואָס האָט זיך געדרייט, גערעשט און גערודערט כמעט ווי אַ זעג־מיל. דאָס בילד האָט געהייסן „די פּאַטעטישע ענערגיע".

צוליב אומפּאָרזיכטיקייט איז ער אַריינגעשלעפּט געוואָרן אין ד'עם דאָזיקן קאָנסטרוקציע־בילד, און איז שיעור נישט צוריבן געוואָרן אויף טויט. ער איז נאָר על פּי נס אָפּגעקומען מיט אַ צושעדיקטער האַנט און צוויי צובראָכענע ריפּן. אַ חודש צייט איז ער געלעגן מיט אַ פאַרגיפּסעוועטער האַנט און פאַרבאַנדאַזשירטן קערפּער.

פאַר דער צייט, וואָס ער איז געלעגן איז אין זיין כּח

פֿאָרגעקומען אַ נייע איבערקערעניש. דער לעצטער צופֿאַל האָט אין זיין מח, ווי אויך אויף זיין קערפּער געלאָזט שטאַרקע שפּורן, און ער האָט באַשלאָסן זיך אָפּצוזאָגן פֿון דער סופּרעמאַטישער ריכ־טונג אין געפּערלעכע קאָנסטרוקציעס און אַריבערגיין צו דער אומזאַכלעכער שאַפֿונג, צו דער אַבסטראַקציע.

— עס איז פֿיל געזונטער—האָט ער געזאָגט—צו אָפּערירן מיט אַבסטראַקטע, מעטאַפֿיזישע, אומזאַכלעכע זאַכן, און שאַפֿן מעטאַפֿיזישע, טראַנסצעדענטאַלע קונסט, איידער צו האָבן צוטון מיט סופּרעמאַטיע.

אימאַדזשעניזם, אַזוי הייסט די ריכטונג. און דריי־צער ווערט אַן אימאַדזשעניסט. אויף דער לעצטער אויסשטעלונג „נאַ ניעביע יאַרמאַרקאַ" שטעלט ער אויס אַ ניי בילד: אַ שטיק ווייסע לייוונט אין אַ שוואַרצער ראַם. דאָס בילד האָט געהייסן „אַ לאָך אין הימל".

די סאָוויעטישע מאַכט האָט אין דעם בילד איינגעזען אַ רמז אויף די קאָנטער־רעוואָלוציאָנערע, ווייסע גוואַרדיע, געפּאַסט אין דער שוואַרצער רעאַקציע און איינגעלאַדן דעם מאַלער אין „טשעקאַ" אויף דערקלערונגען.

און אָט, וואָס דער מאַלער האָט דערקלערט.

— דאָס דאָזיקע בילד מיינס, „אַ לאָך אין הימל" האָט לחלוטין ניט צו טון מיט קיין קאָנטער־רעוואָלוציע. דאָס בילד מיינס איז אַן אָנזאָג אויף אַ נייער קונסט. דאָס בילד מיינס ווייזט, אַז די אַלטע וועלט איז אָפּגעווישט. דער ווייסער לייוונט —דאָס איז אַ בליק אין דער אומענדלעכקייט. מיר האָבן דורכ־געבראָכן אַ לאָך אין הימל צום אָפּענעם תהו ובהו. איצט שטייען מיר פֿאַר גאָרנישט, פֿאַר דער ששת ימי בראשיתדיקייט. די אַלטע וועלט איז געקומען צום גאָרנישט, צום „ניטשעוואָ־ניזם". דער גאָרנישט ניט, פֿון וואַנען עס באַדאַרפֿן אָנהייבן שפּראָצן נייע עפּעסן. דאָס איז פּראָופּ און איך בין אַ פּראָו־פֿיסט. איך בין אַ גאָט! איך בין דער אָנהויב פֿון אַלע אָנהויבס. דער שעפֿער פֿון נייע פֿאָרמלאָזע פֿאָרמען. איך בין דער נביא פֿון נייע עפּעסן.

דער רעוואָלוציאָנערער טריבונאַל האָט אונזער מאַלער פֿרייגעשפּראָכן און—אָפּגעשיקט אינם משוגעים־הויז.

אין משוגעים־הויז האָט דרייצער געבראַכט זיין נייע ריכטונג צו אַזאַ פֿאָלקאָמענהייט, אַז די גאַנצע מאָדערנע רוסישע קונסט איז פֿאַר אים געוואָרן שטאַרק הינטערשטעליק און ער האָט באַשלאָסן צו מאַכן פּליטה קיין אויסלאַנד, איבערפֿירן אַהין די נייע קונסט און דעמאָנסטרירן זי פֿאַר דער וועלט. נאָר אַזוי ווי די נייע קונסט איז באַשטאַנען פֿון אומזאַכלעכע זאַכן און פֿאָרמלאָזע פֿאָרמען, האָט ער קיין גרויסן באַגאַזש, פֿאַרשטייט זיך, ניט געהאַט.

בלויז איין סקיץ האָט זיך פֿאַרוואַלגערט אין זיין פּעקל, זיין א ו י ט אָ־מ אַ ס ק ע.

די סאָוויעטישע גרענעץ־וואַך האָט באַזוכט אונזער קינסטלער צי ער פֿירט נישט אַרויס קיין קאָנסטרוקטיווע קונסט־ווערק, נאָר היות ווי קיין ציגל מיט קיין רעדער, מיט קיין אייזן האָט מען ניט געפֿונען, האָט מען פֿאַרשטאַנען, אַז ער שמוגלט ניט קיין קונסט־ווערק.

דערפֿאַר אָבער איז אויף דער פּוילישער גרענעץ געקומען צו טרויעריקע קאָמפּליקאַציעס: נאָך אַ גענויער אונטערזוכונג האָט די פּוילישע גרעניץ־וואַך אַנטדעקט ביי אונזער קינסטלער דעם פֿאַרדעכטיקן סקיץ. און מען האָט אים אָפּגעפֿירט אין דער דעפֿענסיווע אַריין.

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פּלענער און פֿון וועלכע פֿעסטונגען?—האָט דער וואַך־מייסטער אויסגעפֿאָרשט דעם מאַלער.

— דאָס איז ניט קיין פּלענער פֿון קיין פֿעסטונג — האָט דער מאַלער זיך פֿאַרטיידיקט.

— ניט קיין פּלענער זאָגט איר, וואָס זשע דען איז עס?

— דאָס איז פּשוט אַן עטיוד. מיין אויטאָ־פּאָרטרעט—האָט דרייצער געענטפֿערט.

— אויטאָ־פּאָרטרעט! — האָט דער וואַך־מייסטער בייז געפֿאָרשט—און אָט די ליניע וואָס איז? איז עס ניט די אייזערנע בריק איבער דער ווייכסל?

— וואָס פֿאַר אַ בריק? וואָס פֿאַראַ ווייכסל — האָט דרייצער געטענהט — דאָס איז דאָך מיין נאָז.

— אַ נאָז! אַ נאָז! — האָט דער וואַכמייסטער געשריען — און אָט דאָס וואָס איז? וואָס איז דאָס פֿאַר אַ קאַנאַל? און אָט דאָס? איז עס ניט קיין טראַנשייען?! און אַט די גאַנצע פֿאָרטיפֿיקאַציע?!

— אָבער אום גאָטעס ווילן — האָט זיך אונזער דרייצער געבעטן — וואָס פֿאַראַ קאַנאַלן, וואָס פֿאַראַ טראַנשייען? און וואָס פֿאַראַ פֿאָרטיפֿיקאַציע? דאָס זענען דאָך די ליניען פֿון מיין נאָז, וואָס דריקן אויס מיין אינערלעכע נשמהדיקייט.

— און אָט דער דראָטלאָזער טעלעגראַף?

— דאָס, וואָס איר רופֿט אָן דראָטלאָזער טעלעגראַף, איז ניט מער ווי די אומזיכטבאַרע סטרונעס פֿון מיינע ליידנשאַפֿטן, די קאָנצעפּציע פֿון מיין כאַראַקטער.

די אַלע טענות האָבן ניט געהאָלפֿן. דער פֿאַרדעכטיקער כלאַן איז אָפּגעשיקט געוואָרן אין מיליטער-שטאַב, און אונזער מאַלער איז אָפּגעפֿירט געוואָרן אין ציטאַדעל.

און איצט, בשעת די אויטאָ-מאַסקע פֿון אונזער מאַלער ווערט שטודירט און שיפֿרירט פֿון אַ גאַנצער מחנה שטאַב-אָפֿיצערן, פֿאָרטיפֿיקאַטאָרן און אינזשעניערן מיט צירקולן און אינסטרומענטן אין די הענט — זיצט אונזער מאַלער און פֿייניקט זיך אין זיין איינזאַמער תּפֿיסה און טראַכט איבער אַ נייער ריכטונג.

דער ערשטער שניי

מנחם מלופום איז אַ דיכטער. פֿון קאָפּ ביז די פּיס מיט לויטער גאָטס גנאָד, געבענטשט מיט אַזוי פֿיל טאַלאַנט, אַז צו וועלכן אבער מען זאָל זיך צו אים נישט צורירן, שפּריצט דאָרט מיט טאַלאַנט ווי פֿון אַ פֿאָנטאַן.

אַ דיכטער מיט עמפּפינדונגען, מיט טענער, מיט ליריק, מיט טעמפּעראַמענט, מיט דינע באַרירונגען, מיט שטימונגען און מיט די אַלע נויטיקע זיבן זאַכן וואָס אַ דיכטער באַדאַרף צו האָבן. זיין הארץ איז לויטער סטרונעס און פֿייפֿלעך ווי אַ שפּיל־קאַסטן, אויף וועלכע זיין מוזע שפּילט מיט צאַרטע, בלאַסע פֿינגער אין צייט פֿון פֿאַרנאַכט און אין אַלע צייטן פֿון אַ גאַנץ יאָר.

אַלע ערשיינונגען פֿון נאַטור און לעבן, יעדע צייט־יאָר פֿון אַלע פֿיר צייטן געפֿינט דאָרט אַן אויסדרוק ווי דער עמפּפינדלעכסטער באַראָמעטער. זומער, ווינטער, הערבסט און פֿרילינג—אַלץ באַזינגט ער. רעגן, שניי, האָגל, בליץ, דונער־שטורם און זונענשיין, פֿאַרפֿלייצעניש, טרוקעניש, לקוי חמה, לקוי לבנה—מיט איין וואָרט: אַלערליי נאַטור־ערשיינונגען געפֿי־נען אין אים אַ הילכיקן ווידער־קול און גיסן זיך אויס אין מעכטיקע לידער אויף די שפּאַלטן פֿון דער טעגלעכער צייטונג „דער מעשענער טרומייטאָר“.

אַזוי, למשל, האָט זיך זיין פּאָעטישער גייסט צושפּילט מיט די שענסטע טענער ביים אַרויספֿאַלן פֿון דעם ערשטן שניי.

ער איז געזעסן ביים פֿענסטער, אַרויסגעקוקט צום פּלאַ־טערדיקן ערשטן שנייעלע, וואָס האָט זיך געטראָגן אין דרויסן, געפֿאַלן אויף די דעכער און קוימענס, און זיין האַרץ האָט גע־

צאַפּלט. די סטרונעס פון זיין האַרץ האָבן געציטערט, ער האָט געזונגען און געשאַפן דאָס פאָלגענדע לירישע ליד:

דער ערשטער שניי.

עס פאַלט, עס פאַלט דער ערשטער שניי
אַווי איך גיי און ווו איך שטיי...
עס פליט אין לופטן, פליט אין פליט,
אויף דאַך און קוימען שניט און שיט...
עס קלאָגט די גאַסלעכע נאַטור,
פון זומער שוין נישטאָ קיין שפור.
אַוועק די ליבע זומער-צייט.
דער ווינטער איז שוין גאָר נישט ווייט.
דער ווינטער קומט און ווו איך גיי
דאָרט שיט און פאַלט דער ערשטער שניי...

פאַרטיק געוואָרן מיט דעם דאָזיקן ליד, איז ער געבליבן העכסט צופרידן און איז אַוועק אין רעדאַקציע פון „מעשענעס טרומייטאָר” איבערצוגעבן עס צום דרוק.

אַרויסגייענדיק פון שטוב, איז ער געבליבן אין גרויס פאַר-לעגנהייט. דער יונגער שניי, וועלכן ער האָט נאָר-וואָס באַזונגען מיט אַזוי פיל גייסט און טעמפּעראַמענט, איז צוגאַנגען ווי פוטער. דער ברוק און דער טראָטואַר זענען געווען בלאָטיק און נאַס און פון שניי איז נישט געבליבן קיין זכר.

ער איז געשטאַנען און געטראַכט: וואָס מאַכט מען מיט דעם ליד? אַזאַ פּראַכטפול ליד! שוין געוואָרן נישט אין צייט! נאָר באַלד איז ער געפאַלן אויף אַ גליקלעכן געדאַנק. זיין דיכטערישע פאַנטאַזיע האָט אים אַוועקגעטראָגן ווייט אין נייע וועלטן, ענטדעקט פאַר אים נייע מעגלעכקייטן, נייע הימלען. ער איז אַוועקגעלאָפן צוריק צו זיך אַ היים, געכאַפּט די פעדער און צוגעשריבן מיט גרויס באַגייסטערונג די פאָלגענדע שורות:

נאָר ווי! גאָך אידער קוקסט זיך אום
איז שוין נישטאָ קיין שניי אַרום...

געהערן אַ שנײַ אַן מניה וביה
איז ער צוגאַנגען, אַז דער שנײ,
און װידער איז די באַסור אין גאַס,
װי מײַן האַרץ שװאַרץ און נאַס.
אַזױ איז אױך דעם מענטשנס גליק,
עס דױערט בלױז אַן אױגנבליק...

איבערגעלײענט און װידער געבליבן צופרידן. אַ גלענצנדער סוף צום ליד — און ער איז אַװעק אין רעדאַקציע.

נאָר װי דערשטױנט איז ער געװאָרן, װען אױפן האַלבן װעג האָבן װידער גענומען פלאַטערן און דרײען זיך די יונגע פרישע שנײעלעך, געפאַלן אױף זײַן מאַנטל, געגנעצט אונטערן קאָלנער און געקיצלט די נאָז. װידער אַ שנײ! װאָס טוט מען יעצט? ער איז װידער געבליבן אין גרױס פאַרלעגנהײט: אױסמעקן די לעצטע שורות? זאָל בלײַבן דאָס ליד װי געװען? אָ, נײן! אַזעלכע מיט רוח־הקודש־באַהױכטע שורות, מיט פּאָעזיע־באַפליגלטע סטראָפן קען מען אַזױ לײַכט נישט אױסמעקן.

און ער איז װידער געפאַלן אױף דעם פריערדיקן מערק־װירדיקן אײַנפאַל. װידער אַװעק אין שטוב און צוגעשריבן פון אױפסנײ נײַע שטאַרקע, באַגײַסטערטע סטראָפן, װאָס האָבן פאַרענדיקט דאָס ליד מיט אַ װונדערלעכן אַקאָרד:

נאָר, אַך, דו ליבעס מענטשן־קינד!
פאַרצװײפל נישט פון דעם אַצינד,
פאַרליר דאָך נישט דײַן שטאָלצן מוט,
עס װעט דאָך װערן װידער גוט
אױף טאַקע, עס האָט געשנײט
און באַלד געװאָרן בלאַסע, קאַלט...
דאָך איצטער זע אײנס און צװײ,
עס פאַלט דאָך װידער שױן אַ שנײ.
עס פאַלט פון הימל אױף דער ערד
און נישט צוריק, און נישט פאַרקערט....

איצט איז ער געווען נאָך מער צופרידן: עס אָטעמט מיט קראַפט. עס אַפּעלירט צום געפאַלענעם שטאָלץ פון דער מענטשהייט, עס וועקט, עס מונטערט, עס טרייסט... האָפנונג און באַפרייונג...

א גליקלעכער איז ער אַוועקגעלאָפן אין רעדאַקציע, נאָר אויף דער צווייטער גאַס האָט דער שניי שוין ווידער אָנגעהויבן צו צוגיין, פאַרשווינדן.

מנחם מלופום איז געבליבן שטיין אַ צוטומלטער.

די נאַטור רייצט זיך מיט מיר! שפּילט זיך מיט מיר חי מיט אַ שפּילצייג..."

טרויעריק און צערייצט איז ער אַוועק צוריק אַהיים. זיין מוח האָט געברענט, זיך געבראָכן ווי אַזוי צו געפינען אַן אויסוועג פון דער לאַגע.

אַ גאַנצע נאַכט האָט געדויערט די דאָזיקע פּאָעטישע צאַפּלעניש. ער איז אַריינגעפאַלן אין אַן אומעט און יאוש. ענדלעך איז ער אויפגעשטאַנען, ווי אַ געהיימע האַנט וואָלט אים דיקטירט און אין מיטן נאַכט זענען געשאַפן געוואָרן נייע טרויעריקע שורות.

אין אַך, דער בייזער שיקזאַל-שפּיל
זיך דרייט ווי אַ פאַראַכטע מיל...
געווען אַ שניי און באַלד אַוועק
און שוין ניטאָ פון אים קיין לעק.
אַזוי איז אויך דעם מענטשנס גליק,
אַט שיינט עס אויף אין באַלד צוריק...

איצט איז דאָס ליד געווען אויסגעהאַלטן אין שוואַרצע טענער... יאוש און פעסימיזם האָט געאָטעמט פון יעדן וואָרט. איוב, אַ לאָרד בייראָן.... דער דיכטער האָט עס איבערגעליינט און פון דעם גלענצנדן פּעסימיזם אַריינגעפאַלן אין גרויס פרייד.

— אַ הערלעך ליד! פון יעדער שורה קוקט אַרויס דער שוואַרצער טרויער, דער טיפער אָפּגרונט פון מענטשלעכער ניש-טיקייט, יאָמערטאָל און פאַרצווייפלונג.

מאָרגן פרי איז ער געלאָפן אין רעדאַקציע. האַרט בייס טויער האָט זיך דער שניי ווידער באַוויזן. אַ יונגער, אַ פרי-

שער, אַ לעבעדיקער. ער האָט זיך ביז אויסגעשאָלטן, אויס־געשפּיגן און געלאָזן זיך צוריק מיט אַזאַ אימפּעט ווי ביזע רוחות וואָלטן אים נאָכגעיאָגט. יעדעס שנייעלע האָט אים ווי מיט נאָדלען געשטאָכן, געטראָפן ווי פיילן. ער האָט זיך אַריינ־געוואָרפן אין בעטל, באַלד אויפגעשטאַנען און מיט גרויס קוראַזש געכאַפּט די פּעדער און פאַרענדיקט דאָס ליד מיט אַן אויסגע־שריי פון גאַליליי:

און דער שניי גייט דאָך פאָרט!

אַ גליקלעכער איינפאַל, אַ פּראַקטישער סוף!

ער האָט געכאַפּט אַ טראַמוויי כּדי צו פאַרכאַפּן און איבעריאָגן די וועטער־ענדערונג. צום שלים־מזל האָט זיך דער טראַמוויי פאַרהאַלטן אויף איינע פון די גאַסן און ביז וואַנען ער איז צוגעקומען צום טויער פון רעדאַקציע, איז דער שניי שוין ווידער צערונען געוואָרן ווי אַ חלום.

— אַ טויזנט טייוואָלאָנים און ביזע רוחות! — האָט דער דיכטער אויסגעשריִען.

ער האָט זיך געלאָזט אַהיים און ווידער גענומען זוכן אַן עצה. אַן אויסגאַנג פון דער צרה. ווי שאַפט מען עפּעס אַזוינס, אַז דאָס וועטער־ענדערונג זאָל קיין שליטה אויף דעם ניט האָבן? איך מוז באַזיגען אַלע כּוחות, וואָס זענען אויפגעשטאַנען געגן מיר! אהא! איך האָב עס! מיין ליד וועט איצט בלייבן אייביק ביי אַלע אומשטענדן, ביי יעדן וועטער, פאַר יעדער פּאַגאָדע. זאָלן זיי גיין, די שנייען, זאָלן זיי צוגיין צורינען, פאַרשווינדן! מיין ליד איז שטאַרקער!...

ער איז אַראָפּגעשפּרונגען פון בעטל, געכאַפּט די פּעדער און פאַרענדיקט ייִיט פאָלגנדע שורות:

אין ווידער איז ניטאָ קיין שניי!
נאָר מיר, מיר ווייסן ניט, אוי וויי!
צי וועט נאָך זיין שניי, צי ניין.
ווען וועט ער פאַלן? ווען — צוגיין?
און דאָך, איך גלויב, אָ, ברודער

אַז ווינטער וועט דאַך זיכער זיין.

און ווינטער, ווערליג איך פארשטיי,

וועט דאַך זיכער גיין אַ שניי...

דער רעדאַקטאָר האָט דאָס ליד שטאַרק געלויבט.

— אַ ליד מיט אַ ווייטן קוק — האָט ער געזאָגט — כמעט נביאות.

מנחם מלופּום איז געווען גליקלעך:

— מיין פּאָעזיע איז שטאַרקער פון יעדן וועטער.

92

אייפערזוכט

(אַ מעשה מיט אַ געפערלעכן אָנהויב און אַ גליקלעכן סוף)

נאָך דעם ליטעראַרישן אָוונט, אויף וועלכן איך האָב פאָרגעלעזן מיין נייע ערציילונג, בין איך געגאַנגען מיט מיין פרוי אַ היים.

מיין פרוי האָט דעם גאַנצן וועג געשוויגן. נישט געלאָזן זיך נעמען אונטערן אָרעם—אַ סימן אַז זי איז געווען ברוגז.

מיין פאָרלעזונג איז אַראָפּ גלענצנד. מיין ערציילונג האָט שטאַרק אויסגענומען, דער עולם האָט שטאַרק אַפּלאָדירט. מיין פרוי האָט אייגנטלעך, באַדאַרפט זיין צופרידן. זיין שטאָלץ אויף איר מאַן, וואָס האָט געהאַט אַזאַ ערפאָלג.

שטענדיק נאָך אַזאַ פאָרלעזונג, ווען איך גיי אַראָפּ פון בינע, אונטער אַ רוישנדן שטורם פון אַפּלאָדיסמענטן קומט מיר מיין ווייב אַנטקעגן אַ שיינענדיקע, אַ גליקלעכע, ווישט מיר אָפּ דעם שווייס פון שטערן מיט איר ווייס טיכעלע, מאַכט מיר צו־רעכט דעם קראַוואַט מיט גרויס צערטלעכקייט און ליבע.

— דו ווייסט מיין מאַן, דו ביזט דאָך אַ גרויסער מענטש!

דאָס מאָל האָט זי עס נישט געטון.

ווידער אַ סימן, אַז זי איז ברוגז.

אַריינקומענדיק אין שטוב האָט זי האַסטיק אַראָפּגעוואָרפן דעם מאַנטל מיט דעם הוט, נישט אַ קוק געטון אַפילו איין מאָל אין שפּיגל (אַ סימן, אַז איז געווען שוין גאָר שטאַרק ברוגז), זיך אַ וואָרף געטון אויף דער אָטאָמאַנע, געדריוולט די קוטאַסן פון דיוואַן, געפּאַטשט אַן געהאָפטענעם קישן און געצופּט מיט די פלייצעס.

איך בין הונגעריק און נאָך מער דורשטיק. אין האַלז איז מיר געוועז טרוקן ווי אין אַ מדבר.

— רייזעניו — האָב איך אָנגעהויבן זייער פֿאַרזיכטיק און מיט זייער אַ שטיל קול, ווי מען ווענדט זיך צו אַ זייער צופּיעשטשעטע קראַנק קינד, — אפשר וואָלטן מיר געגאַנגען עסן, איך בין הונג...

— רעד נישט צו מיר! — האָט זי זיך אַ צאַפּל געטון, ווי אין אַ קאָנוואולסיע, און אָפּגעגאָסן מיך מיט אַ בליק, פֿול מיט רציחה.

— אָבער וואָס איז געשען, רייזעניו?!

— ביזט אַן אויסוואורף! אַ געמיינער מענטש! איך קען אויף דיין פּנים נישט קוקן! אַוועק פֿון מיינע אויגן!

זי האָט נישט גערעדט, נאָר געשיפּעט. אירע נאָז-פֿליגל האָבן געציטערט ווי די פֿליגל פֿון אַ באַבעטשקע.

— איר מענער זייט פֿאַרדאָרבן! פֿאַרדאָרבן! פֿאַרדאָרבן!

— אָבער אין גאָטעס ווילן, רייזעניו! וואָס איז געשען?

— וואָס איז געשען? ער פֿרעגט נאָך! בלאָנדינקעס געפֿעלן אים!.. בלאָע אויגן!.. אַ גאָלדענער צאָפּ!.. אַ שלאַנקע פֿיגור!..: אַך, אַך, ווי איך האָס דיך!... גאָטעניו! גאָטעניו! ווי אומגליקלעך איך בין!...

זי האָט אויסגעבראָכן אין אַ געוויין, דערנאָך אין אַ ספּאַזמע. איך האָב אָנגעגאָסן קאַלט וואַסער אין אַ גלאָז און געגעבן איר צו טרינקען.

— אָט האָסטו דיר אַ חתונה! — האָב איך געטראַכט אין האַרצן — זי איז געוואָר געוואָרן...

„און פֿון וואַנען איז זי פֿון דעם געוואָר געוואָרן? ווער האָט עס איר געקענט דערציילן? צו אַלדע רוחות! בייזע צינגער... אפשר האָט זי אַ בריוו איבערגעכאַפּט... און איך בין, דאַכט זיך אַזוי פֿאַרזיכטיק...

אַגב איז גאָר יענע אַ ברונעטקע"...

מיין ווייב איז געקומען צו זיך און אָנגעקוקט מיך ווי אַ גזלן. איך האָב שוין געוואָלט פֿאַלן איר צו די פֿיס, בעטן

מחילה, צוזאָגן, אַז איך וועל ווערן גוט און פֿרום און טרײַ... איך בין אָבער געווען טשיקאַווע צו וויסן פֿון וואַנען זי ווייסט עס און האָב מיט גרויס הכנעה געפֿרעגט:

— רייזעניו, פֿון וואַנען ווייסטו? ווער האָט עס דיר דערציילט?

— דערציילט? דערציילן דאַרף מען מיר? דו אַליין איז ווייניק? דו אַליין האָסט דערציילט שוואַרץ אויף ווייס.

— איך האָב דערציילט?

און עס פֿאַלט מיר איין:

„זאָל איך האָבן פֿון שלאָף זיך אויסגערעדט?"

— ווען, רייזעניו, האָב איך דערציילט?

— היינט אויף דער פֿאָרלעזונג. דו אַליין האָסט געליינט.

— איך? אויף דער פֿאָרלעזונג?

— האָסט געלעזן אַן ערציילונג, צי נישט? — איז זי שוין ווידער אַריין אין פֿרישן כעס.

— געלעזן, מיין טייערע.

— וועמען פֿירסטו דאָרט אַרויס אַלס העלדין, האַ? אַ פֿרוי? אַ בלאָנדינקע? האַ? אַ בלאָנדינקע! בלאָנדע האָר! בלאָע אויגן! דיין אידעאַל איז עס דאָך. דיין געשמאַק... שלאַנקע וווּקס! לענגלעכער פּנים!... און ווי דיין ווייב געפֿעלט דיר נישט! דאָס איז נישט דיין טיפּ. נישט דיין אידעאַל... שאַטענקעס ווי איך געפֿעלן דיר נישט... שוואַרצע אויגן ווי מיינע געפֿעלן דיר נישט!.. אַ קיילעכדיק פּנים געפֿעלט דיר נישט!... מיטעלע וווּקס געפֿעלט דיר נישט!... מיך צו מאַכן די העלדין פֿון דיין ערציילונג האָט דיר נישט געפּאַסט... גאָטעניו, גאָטעניו, פֿאַרוואָס בין איך אַזוי אומגליקלעך?

זי האָט געוויינט און מיר איז אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן און איך האָב זיך האַרציק צעלאַכט.

— ער לאַכט נאָך!... די מינוט זאָלסטו מיר ענדערן די ערציילונג! דו הערסט!... וואָרום איך וועל זי דיר אויף פּיץ־פּיצלעך צערייסן!.. איך דאַרף נישט קיין בלאָנדינקעס, דו הערסט! איך דאַרף נישט קיין שלאַנקע פֿיגורן. דיר מעג אָנשטיין אַזוי

העלדין ווי איך. נישקשה!...

— דאָס גאָר? טייערע מיינע. טייבעלע מיינס!... די רגע, די סעקונדע.

איך האָב געכאַפּט די טינט און פּעדער מיט דעם מאַנוס־קריפּט פון טיש מיט דעם אימפּעט ווי מען כאַפּט אַ גרויס גע־ווינס.

— די מינוט, די רגע ווערט געענדערט. קום אַהער, ריי־זעניו, שטעל זיך דאָ אַוועק. איך וועל מיין העלדין אין גאַנצן איבערמאַכן, אָפּקאָפּירן דיין געשטאַלט, און דיין אויסזען, מיט אַלע פּיטשעווקעס... נישט אַ בלאָנדינקע, נאָר אַ שאַטענקע... אָט אַזוי... „און אויגן האָט זי געהאַט שוואַרצע ווי קויל"... „און אַ וווקס האָט זי געהאַט אַ מיטעלן"... „און געהייסן האָט זי רייזעניו"...

מיין ווייבס פּנים האָט זיך געלייטערט ווי אַ פרילינגס־הימל נאָך אַ שטורם. זי האָט שוין געשמייכלט ווי די ליכטיקע זון אין אָנהויב זומער. און אין אירע אויגן האָבן געפינקלט גליקלעכע פייערלעך.

— — — — — — — — — — — —

באַלד זענען מיר געזעסן ביים טיש, געגעסן וויעטשערע און אין שטוב האָט געהערשט דאָס אמתע פאַמיליען־גליק.

זומער־מעשיות

בײַם ים

(אַ מעשה מיט פּסיכאָלאָגיע)

פֿאַראַן זאַכן, וואָס אַ שרײַבער, ווי איך, מיט אַ הויכע זײַבערע נשמה און באַשײדענע נאַטור, קען ניט זאָגן, אַז דאָס האָט פּאַסירט מיט אים אַליין, און זאָגט, געוויינלעך, אַז דאָס האָט פּאַסירט מיט זײַנע אַ פֿרײַנט.

מײַנער אַ פֿרײַנט, אַלזאָ, האָט מיר דערציילט פֿאָלגענדע מעשה, וואָס טראָגט אין זיך אַ טיפֿן פּסיכאָלאָגישן אינהאַלט און אַ מאָראַליש־פֿילאָזאָפֿישן מוסר־השכּל, ווי דער לעזער וועט דאָס ווייטער זען.

איינמאָל, אין אַ זומער האָב איך באַשלאָסן מײַן וואַקאַציע צו פֿאַרברענגען ערגעץ בײַ אַ ים. איך האָב אויסגעקליבן אָדעס. געקומען קיין אָדעס, שפּאַציר איך מיר אַזוי איבער די גאַסן און טרעף אָן אויף מײַנעם אַ גוטן באַקאַנטן, בעני יעדוואַב, אַ שרײַבער, וואָס אַ חוץ עטלעכע קליינע שלעכטע נאָוועלן, האָט ער קיין גרויסע ווערק ניט געשריבן, און וואָס איז זייער שטאָלץ אויף דעם באַוווסטזיין, אַז ער שרײַבט ניט פֿאַר קיין טעגלעכע צײַטונגען...

מיר האָבן זיך דערפֿרייט.

— אַ, יעדוואַב!

— אַ, קיזעלשטיין! (אַזוי הייסט מײַן פֿרײַנט).

— ווען ביזטו געקומען?

— נעכטן געקומען אַ פּליושקע טון זיך אין דײַן שוואַרצן ים. און דו, וואָס מאַכסט? שרײַבסט נאָך?

— ווער שרייבט? ווייסט דאָך, אַז שרייבן אין צייטונגען איז ביי מיר טריף, ווי חזיר, און פון ריינע קונסט איז שווער צו מאַכן אַ לעבן, האַנדל איך יעצט מיט זייף, האַנדל איך. עס העלפט ניט און מען מוז זיך אונטערגעבן דעם מאַטעריאַ־ליזם און פאַרדינען געלט. איך האָב דאָך שוין אַ ווייב אויך.

— אַזוי? האָסט חתונה געהאַט? מזל טוב דיר!

— מיט מזל זאָלסטו לעבן. ווייסטו וואָס? קום גאָר צו מיר אַריבער אויף דער דאַטשע. איך וווין אויף דער 14־טער ליניע ביים סאַמע ים. קום זונטיק, ווייל אַ גאַנצע וואָך בין איך דאָ אין שטאָט פאַרנומען, צודרייט. זונטיק ועסטו קומען, וועס־טו זיין ביי מיר אויף מיטאָג, וועלן מיר שמועסן, פאַרברענגען. מיין ווייבל וועט זיך אַזוי פרייען!

— גוט.

איך האָב פאַרשריבן זיין אַדרעס. און דעם נאָענסטן זונ־טיק בין איך אַוועק צו מיין חבר אויף דער 14־טער ליניע. זיך נאָכגעפרעגט צו מיין חברס דאַטשע געקלעטערט איבער שמאָלע ווייסע, האַרט־זאַמדיקע שטעגן און זאַולקעס, צווישן ליימענע פאַרקאַנעס. איך האָב זיך געבאָדן אין דרום־זון, עס האָט גע־שמעקט מיט געזאַלצענעם ים, מיט באַשטאַן, דינעס, טאָטערן, פוילקייט און תאוה.

איך בין צוגעקומען צו מיין פריינדס דאַטשע.

אויף דער וועראַנדע איז געזעסן אַ בלאָנדע פרוי אין אַ שניי־ווייס מאַרקיזעטן קליידל און געהאַפטן אַ האַפט

— דאָ וווינט ה׳ יעדוואַב?

— דאָ, דאָ!.. אָך דאָס זענט איר אודאי דער ה׳ קיזעל־שטיין, מיין מאַנס פריינד — איז זי אַ לייכטע, אַ שמייכלענדיקע געלאָפן אַנטקייגן — מיין מאַן האָט מיר וועגן אייך געזאָגט. ער האָט געבעטן אַנטשולדיקונג, ער האָט געמוזט פאָרן אין שטאָט אַריין דרינגנד געשעפטלעך. צו מיטאָג וועט ער זיין צוריק.

זי האָט מיך אַריינגעזעצט אין אַ ליג־שטול אויף דער וועראַנדע און מכבד געווען מיט פאַזיאַמקעס מיט סמעטענע.

מיין פריינדס ווייב איז געזעסן קעגנאיבער, אַזאַ יונגע,

אַזאַ פריִשע און יאָזע טאַקע, ווי די פּאַיאַמקעס מיט סמעטענע.

— אַ מענטש פאַרגינט זיך דאָס צו האָבן אַזאַ ווייב! — האָב איך געטראַכט — אַ מזל פון אַ מענטשן! און עס האָט מיך צו איר געצויגן, גערייצט... אַזאַ הערלעך ווייב!.. וואָס זאָל איך לייקענען, מיין פאַרלאַנג איז געווען: אַך, ווען איך קען איר כאָטש זען — אַ נאַקעטע.

— ווייסט איר וואָס פאַר אַ פּלאַן איך האָב? — האָט זי זיך אָפּגערופן — אפשר זענט איר אַ בעלן גיין זיך אויסבאָדן? קומט, מיין ביניש וועט דערווייל אָנקומען, וועלן מיר עסן מיטאָג.

— מיטן גרעסטן פאַרגעניגן.

זי האָט אַרויסגענומען צוויי באָד-האַנטוכער, פאַר מיר איינעם און פאַר זיך איינעם און מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזן גיין צום ים, צו די גרויסע הילצערנע באָד-הייזער.

אינעם באָד-הויז זענען מיר זיך צעגאַנגען אין צוויי פאַרשיידענע טירן: איך — „פאַר מענער", זי — „פאַר פרויען". איך בין אַריין אין אַן ענגער קאַבינקע און זיך גענומען אויסטון. הינטערן ווענטל האָב איך דערהערט אַ לייכט שאָרשקען פון קליידער און וועש. אַ טעמפּער פאַל פון אַן אויסגעטוענעם שיכל. מיין אויג איז צופעליק געפאַלן אויף אַ לעכל אין וואַנט פון אַן אַרויסגעקלאַפּטן האָלץ-סענק. אין לעכל האָט אַ בלאַנק געטאָן פאַר מיין אויג אַ גאָלד-ראָזיקער שלאַנקער פרויען-קערפּער — זי!

איך האָב זיך צוגעקלאַמערט מיט מיין אויג צום לעכל, ווי אַ שפּאַרבער... פּלוצלונג איז אויך א י ר אויג צוגעפאַלן צום לעכל. זי האָט דערזען אַן אויג, אַ בריל און אָפּגעשפּרונגען ווי אַ געביסענע פון אַ שלאַנג און דאָס לעכל איז פאַרשוווּנדן געוואָרן. זי האָט מיט האַסט פון יענער זייט אַרויפגעוואָרפן דערויף עפּעס אַ בגד און האָט זיך בייז צעזידלט:

— מערזאַוויעץ! פּאָדליעץ! נאַכאַל!

עס האָט מיך נישט געאַרט, לחלוטין זיך נישט געפילט באַליידיקט. אמת, איך ווייס, אַז זי זידלט מיך. נאָר ווייס זי דען, אַז דער, וועמען זי זידלט, בין א י ך עס? מילא, מעג איך

זיך כּלא ידע און וועל איר ווײַטער קענען קוקן גלײַך אין די אויגן אַרײַן. אָך, ווען זי וואָלט געוווּסט ווען זי זידלט! אַ שײן פּנים וואָלט איך געהאַט.

פֿון באָד בין איך אַרויס פֿריהער. איך האָב אויף איר געוואַרט. באַלד איז זי אַרויסגעקומען מיטן פֿײַכטן לײַלעך אין האַנט אַ שײַנענדיקע, אַ צושמײכלטע.

— איר וואַרט שוין לאַנג, הער קיזעלשטײַן?

— נישט לאַנג.

— האָט אײַך געשמעקט דאָס באָדן זיך?

— אויסגעצײכנט.

— אַ ווילע זאַך דאָס באָדן זיך — האָט זי געזאָגט נאָך אַ קלײנער פּויזע, ווי אַ המשך פֿון איר טראַכטעניש — אַן אָנגענעמע זאַך דאָס באָדן זיך, ווען ניט די העסלעכע טבע פֿון אײַערע מענער אַרײַנצוקוקן דורך די שפּאַרונעס אין די פֿרויען־קופּאַלניעס אַרײַן... דאָס איז פּשוט אַ שווײַנערײַ! איך האָב הײַנט אײנעם אַזאַ אויסוווּרף גוט אויסגעזידלט.

— הממ...— האָב איך געענטפֿערט — און ניט געפֿילט אַפֿילו קײן שאָטן פֿון באַלײדיקונג. א י ך ו ײ ס ווער דער אײנער איז, אָבער ז י ו ײ ס נ י ש ט. אָך, ווען זי זאָל וויסן!

אויף דער וועראַנדע האָט אויף אונז שוין געוואַרט מײַן פֿרײַנט בעני יעדוואַב, ערשט אָנגעקומען פֿון שטאָדט.

מיר האָבן געגעסן מיטאָג. בײַם מיטאָג האָבן מיר געשמועסט. פֿרוי יעדוואַב האָט דערצײלט וועגן אונזער באָדן זיך און ווידער זיך געקלאָגט אויף די אויסוווּרפֿן־מענער וואָס שטערן די פֿרויען צו באָדן זיך מיט זײער אַרײַנקוקן צו די פֿרויען־קופּאַלניעס. אַזעלכע חזירים!

— פּאַסקודניאַקעס!

— אַן אומערהערטע חוצפּה! אײנער אַזאַ מערזאַוויעץ האָט בײַ מיר הײַנט געכאַפּט אַ מאָוסן אָפּשניט.

מיך האָט עס ווײניק געאַרט: נישט זי, נישט ער וויסן ווער דער „מערזאַוועץ" איז. וואָס גײט עס מיך אָן?

נאָכן עסן האָט מען מיך מכבד געווען מיט אַ האַמאַק צו

כאַפּן אַ דרימל. ס׳פּאָר־פֿאָלק איז געבליבן אויף דער וועראַנדע. איך האָב געהערט, ווי זיי האָבן זיך געשושקעט:

— ווייסט,ביינוש, ווער אייגנטלעך דער יונגערמאַן איז געווען, וואָס האָט אַריינגעקוקט צו מיר אין קופּאָלניע און געכאַפּט פֿון מיר דעם מאוסן אָפּשניט? — דאָס איז ער דאָך דיין פֿריינטל, אונזער גאַסט!

אַזוי גאָר? — האָב איך אַ קליינעם צאַפּל געטון אין האַמאַק און גלייך זיך באַרויקט — זי ווייס, אַז איך בין עס געווען. און פונדעסטוועגן אַרט עס מיך אַלץ נישט... איך האָב נאָך אַלץ נישט קיין פּסיכאָלאָגישן גרונט זיך צו פֿילן באַליידיקט און אויסגעפּאַטשט אין איר געגנוואַרט. וואָרום דער שכל איז אַ פּשוטער: זי מיינט דאָך געוויס, אַז איך שלאָף איצט, נמצא — הער איך דאָך נ י ט, וואָס זי רעדט אַצינד, נמצא — ווייס איך דאָך נישט, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז דאָס בין איך געווען דער יעניקער, וואָס האָט אַריינגעקוקט און געכאַפּט פֿון איר געזידלט, טאָ קען איך זיך דאָך ווידער מאַכן כלא ידע — און איך הויב אָן אויפֿן קול צו שנאָרכן, זי זאָל אָן איבעריקן מאָל זיך איבערצייגן, אַז איך שלאָף...

אַז איך בין אויפגעשטאַנען, איז שוין דער סאַמאָוואַר געשטאַנען אויפן טיש און געזאָדן. מיין פריינט און זיין ווייב האָבן מיך באַגעגנט מיט אַ פֿריינטלעכן שמייכל און מיר געוויזן דאָס שלאָף־צימער וווּ איך זאָל זיך איינוואַשן און מאַכן מיין טואַלעט.

ווען איך האָב זיך געוואַשן האָב איך ווידער אונטערגעהערט ווי פֿרוי יעדוואַב האָט געזאָגט צו איר מאַן:

— דיין פֿריינטל מיינט, אַז איך ווייס נישט, אַז ער האָט גאָרנישט געשלאָפֿן און גוט געהערט, ווי איך האָב דיר דערציילט, אַז דאָס איז ער געווען דער מערזאַוועץ וואָס האָט היינט אַריינגעקוקט צו מיר אין קופּאָלניע און געקריגן אַ פּסק. ווי ער האָט דאָס כלומרשט דערנאָך זיך צושנאָרכט.

איך בין געבליבן שטיין אַביסל געפּלעפט. הייסט עס, אַז זי ווייס, אַז איך בין נישט געשלאָפֿן און ממילא האָב איך

געהערט וואָס זי האָט גערעדט, ממילא ווייס זי שוין, אַז איך ווייס אויך, אַז זי ווייס, אַז דאָס בין איך געווען און פונדעסטוועגן קען איך איר ווידער קוקן גלייך אין די אויגן אַריין דרייסט און אומשולדיק. וואָרום איך בין דאָך ניט מחויב צו וויסן, אַז זי ווייס, אַז איך האָב אין האַמאַק נישט געשלאָפן. וואָרום זי איז דאָך נישט חושד אַז איך הער מיך איצטער אונטער און ממילא האָב איך אַ רעכט צו מיינען, אַז זי מיינט, אַז איך האָב געשלאָפן. און ווי באַלד, אַז איך האָב געשלאָפן, האָב איך דאָך נישט געהערט, וואָס זי האָט בשעת מעשה גערעדט, פאָלגלעך, באַדאַרף איך דאָך נישט צו וויסן, אַז זי ווייס, אַז איך ווייס אויך, אַז זי ווייס וועמען זי האָט געכאַפּט ביי דער מאוסער זאַך און וועמען זי האָט געזידלט. טאָ וואָס זשע האָב איך זיך צו שעמען?

בין איך אַרויסגעקומען צום טיש און גאַנץ געמיטלעך זיך געטרונקן טיי מיט סאַק און פאַרבראַכט מיט מיינע פריינט.

ביינאַכט אויפן גלעגער, האָב איך ווידער פאַרנומען ווי די מאַדאַם יעדוואַב האָט גערעדט צו איר מאַן:

— דו מיינסט, אַז איך ווייס נישט, אַז דיין פריינטל האָט וואַשנדיק זיך אונטערגעהערט, וואָס איך האָב גערעדט ביים טיי, אַז איך ווייס, אַז ער האָט נישט געשלאָפן אין האַמאַק און אַז ער ווייס שוין, אַז איך ווייס, אַז ער ווייס שוין אויך, אַז איך ווייס אַז ער ווייס, אַז דאָס איז ער דער מנוול וואָס האָט צו מיר אַריינגעקוקט אין קופּאַלניע און האָט געקריגן גוט אויסגעזידלט: „מערזאַוועץ", „פּאַדליעץ" א. ד. ג.

איך האָב שוין נישט געשלאָפן מער. אַ גאַנצע נאַכט האָב איך געטראַכט: הייסט עס, אַז זי ווייס שוין, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז דאָס בין איך געווען. דאַרף מיר דען יעצט שוין זיין שווער צו באַגעגענען זיך מיט איר, פונקט ווי זי וואָלט מיך אויסגעזידלט פנים אל פנים? ניין. עפּעס איז עס נאָך אַלץ נישט דאָס זעלבע, וואָרום זאָלט עס אַנדערש זיין, אַז זי ווייס שוין, אַז איך ווייס שוין, אַז זי ווייס, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז איך בין דאָס יע-

בער, איז נאָך אַ פֿראַגע צי זי ווייס זי א י צ ט ע ר, אַז איך שלאָף ניט און הער וואָס זי זאָגט א י צ ט ע ר? און אפֿשר ווייס זי די ממזרת, אַז איך שלאָף איצטער אויך ניט און הער, וואָס זי זאָגט, אַז איך האָב שוין ביים וואַשן זיך אונטערגעהערט און פֿאַרגלעך, איז זי דאָך שוין פֿאָלקאָם זיכער, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז איך ווייס, אַז זי ווייס, אַז...

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

באַגינען בין איך מיט אַ גרויסן קאָפּ־ווייטאָק אַוועק אין שטאָדט.

דער רויקער פּענסיאָנאַט

I

מיד פון דער שווערער, שטאָדטישער אַרבעט און פון די גרויסע היצן פון די שטיינערנע ווענט, וואָס זענען מעוברת פון היץ, פון דעם שווייציקן געדרענג אויף די גאַסן, פון דער דושנער לופט אין צימער, האָב איך באַשלאָסן אַ פּאָר טון לכל הפּחות אויף איין מעת־לעת אין אַ פּענסיאָנאַט אַריין דאָ נישט ווייט אויף דער וואַרשע־אָטוואָצקער ליניע, אַן אָטעם טון אַביסל פרישע לופט, אָנקוקן אַ בוימל, אַ גרעזל, אַ שטיקל הימל, אויסגלייכן די צעבראָכענע ביינער און דער עיקר—רוען, רוען, רוען...

מיט אַ וואָך פריער האָב איך שוין גענומען קלויבן אינפאָרמאַציעס און ביי אַלע באַקאַנטע און פריינט זיך נאָכגעפרעגט:

— צי האָט איר נית געהערט, צי ווייסט איר נית פון עפּעס אזאַ מין פּענסיאָנאַט, וווּ מ׳זאָל קאָנען אַביסל אָפּרוען? איך דאַרף נישט דאָס עסן, איך בין נישט קיין עסער, נאָר רוען דאַרף איך, אַ רויקן, שטילן פּענסיאָנאַט, אפשר ווייסט איר?

צו הילף איז מיר געקומען מיינער אַ באַקאַנטער מלך קלאַפּשטאָק, אַ בחור, וואָס איז זייער גוט באַהאַוונט אין אַלע דאַטשעס איבער דער גאַנצער וואַרשע־אָטוואָצקער ליניע, און מיט אַלע פּענסיאָנאַטן איז ער אויסגעבוגדן, ווייסט גענוי יעדע סטאַציע און יעדעס בוימל. נישט ווייל ער וווינט אויף זומער־וווינונג, נאָר פשוט, ווייל ער פאָרט אַרום איבער די זומער־וווינונגען צו גאַסט; באַלד נאָך חנוכה הויבט ער שוין אָן אַרומפאָרן איבער די זומער־וווינונגען צו באַקאַנטע. אויף די סטאַציעס קאָן מען אים, ווי אַ ביינן שלינגער — און ער קען

אַלעמען. ווער רעדט זומער, אין סאַמע רעכטן סעזאָן, קאָן ער אויספאָרן אין איין טאָג אַלע זומער־וווינונגען פון וואַווער ביז קורטשעוו. אויף אַלע סטאַציעס איז ער פול, באַגעגנט צוגן און באַגלייט צוגן, האַלט־אָפּ באַקאַנטע, ריכט־אויס באַקאַנטע.

אָט ביי דעם דאָזיקן פאַרשוין האָב איך אויסגעפונען, וואָס איך האָב געזוכט.

— אַ רויקן פענסיאָנאַט — זאָגט ער — ווילסטו? פרעגט מיך. איך וועל דיך פירן אין אַ פענסיאָנאַט, וועסטו דורך אַ פאָר שעה זיך אַזוי אויסרוען, אַז די וועסט פאַרגעסן אָן אַלע דיינע ווייטאָקן. דער רויקסטער און שטילסטער פענסיאָנאַט אויף דער גאַנצער ליניע. אַן אידיליע זאָג איך דיר, נישט קיין פענסיאָנאַט, אַ גן־עדן, אַן אַרקאַדיע.

— וועסט מיך אַהין אָפּפירן?

— געוויס, איך קאָן דיך אַהין אָפּפירן. איך בין דאָרט אַ היימישער מענטש, ס'זענען מיינע מענטשן. זיי וועלן דיר נאָך מאַכן אַ גרויסע הנחה אויך.

— איז ווען, אַ שמייגער, פאָרן מיר?

— ווען דו ווילסט.

— כ'מיין, זונטיק. קיין אַנדער צייט האָב איך נישט.

— מילא, לאָז זיין זונטיק.

זונטיק גאַנץ פרי, אַ זייגער 8, זענען מיר שוין געשטאַנען ביי דעם טראַמוויי, וואָס גייט קיין פראַגע צום בריסקער וואָקזאַל. פונקט 10 אַ זייגער בין איך שוין געשטאַנען מיט אַ פוס אויף מיין פריינטס אַ פוס, וואָס איז געשטאַנען אויף נאָך עמיצנס אַ פוס, וואָס איז געשטאַנען אויף דעם הינטערשטן טרעפּל פון טראַמוויי. מיט איין האַנט האָב איך זיך אָנגעהאַלטן אָן דעם הינטערשטן קנעפּל פון מיין פריינטס מאַרינאַרקע און מיט דער צווייטער געהאַלטן דאָס געלט, אָנגעגרייט אויף אַ בילעט.

12 אַ זייגער זענען מיר שוין געווען אויפן בריסקער וואָקזאַל. מיין פריינט האָט מיך אַוועקגעשטעלט אין אַ לאַנגן „אָגאָנקָ“.

— שטיי דאָ, זאָגט ער, אַ רגע און איך וועל מיך אומ־זען, אפשר וועל איך קאָנען באַקומען בילעטן אויסער דער ריי.

אין אַ שעה אַרום איז מיין פריינט צוגעקומען און געזאָגט:

— אוממעגליך. אויב מיר ווילן היינט פאָרן, מוזן מיר געבן אָט דעם באַן־טרעגער אַ פּאָר טויזנט מאַרק, וועט ער פאַר אונז באַקומען בילעטן מניה וביה.

די דאָזיקע גלענצנדע אידעע האָט אונז טאַקע געהאָלפן. אין פופצן מינוטן האָבן מיר שוין געהאַט בילעטן און מיר זע־נען געשטאַנען אין וואַגאָן.

אין דער רעכטער זייט האָט עמיצער געעגבערט מיט זיין שאַרפן עלנבויגן מיר אין זייט אַריין—נישט אַנדערש, ער וויל דאָרט מאַכן אַ לאָך; פון דער צווייטער זייט האט מיך איינער צוגעדריקט מיט אַ שאַרפער וואַליזקע; איבער דער פּלייצע האָט עמיצער אַ פּאָר מאָל דורכגעסמאַרעט מיט זיין נאָז פון רעכטס אויף לינקס און פון לינקס אויף רעכטס.

איך האָב געפּרווט פּראָטעסטירן.

— זייט נאָר מוחל, ווער איז דאָרט? שוין קיין אַנדער אָרט נישט געפונען אָן וואָס צוווישן די נאָז, נאָר אָן מיין פּלייצע.

עמיצער האָט הינטן געענטפערט:

— אַ נו, זייט איר אַ בריה און קריגט אַרויס אין אַזאַ ענגשאַפט דאָס נאָז־טיכל פון קעשענע?

איך האָב געזען, אַז ער האָט רעכט און האָב געשוויגן.

— נישט גאָר קיין באַקוועמע רייזע — האָב איך געזאָגט צו מיין פריינט מלך, מיט אַ קרעכץ.

— אַ ביסל נישט באַקוועם,— איז מסכים מיין פריינט — נאָר דערפאַר וועלן מיר באַלד קומען אין פּענסיאָנאַט אַריין, וועלן מיר שוין איינמאָל אָפּרוען, אָי, רוען!

און ווירקלעך אין דריי פערטל שעה, זענען מיר אַראָפּ אויף דער געווינשטער סטאַציע.

אַן ערך אַ האַלבע שעה זענען מיר געגאַנגען איבער די זאַמ־דיקע געסלעך, געבלוטיקט זיך אַרום שטעכעדיקן דראָט און צו־

געהאַלטן זיך די נעז...

— שווער צו גיין — זאָג איך צו מיין פריינט מלך.

— האָב געדולד, באַלד וועלן מיר שוין זיין אין פּענסיאָנאַט, וועלן מיר פאַרגעסן אָן אלע צרות. אַ גן־עדן, זאָג איך דיר.

— נאָך ווייט?

— ניִשט ווייט. דו זעסט דאָרט די שילד? דאָס איז עס, דאָס געבענשטע לאַנד.

.II

פון ווייטן אָנגעצויגן אויף צוויי בויגן האָט זיך געוויסט אַ שטיקל לייוונט מיט אַן אויפשריפט:

„פּענסיאָנאַט—דער רויִקער גן־עדן". פרישטיק, מיטאָג און וועטשערע. געדיכטער וואַלד, זויבער ריין, לופטיקע צימערן א. אַז. וו„ א. אַז. וו."

דערנענטערנדיק זיך צו דעם „רויִקן גן־עדן" האָבן זיך צו אונזערע אויערן דערטראָגן מאָדנע געוואַלטן און קולות. אַ טומל, אַ שטייגער פון אַ פּאָגראָם, אַ רעוואָלוציע, אַן ערד־ציטערניש, אָדער סתּם אַ בירגער־קריג.

— וואָס פאַר אַ טומל,—פרעג איך—טראָגט זיך פון דאָרט? דאַכט זיך, אַז מען קוילעט דאָרט מענטשן אין די גאַסן.

— דאָס איז גאָרנישט—זאָגט מיר מיין פריינט—דאָס עסט מען איצט מיטאָג. שטענדיק צו מיטאָג איז דאָ אַזוי פרייליך, אַ פאַרגעניגן.

צוגעקימען צו דער ווערענדע האָט זיך פאַר מיינע אויגן אַנטפּלעקט אַ משונה־מאָדנע בילד. אַ מהומה, אַ יריד, מען קאָן זאָגן—אַ שלאַכט, אין וועלכער אַ חוץ מענער נעמען דאָ אויך אַנטייל ווייבער און קינדער. פון אַלע זייטן האָבן זיך געטראָגן קולות, געשרייען, בראַזגעריי פון געשיר, לעפל, טעלער, מעסער, גלעזער.

דער גאַנצער עולם איז געווען איינגעטיילט אויף צוויי טישן.

איין טיש־מחנה האָט געשטורמט, הלמאי יענע טיש־מחנה האָט באַקומען שוין דאָס צווייטע פלייש, בשעת דער טיש האָט נאָך דאָס ערשטע פלייש נישט באַקומע, אַ דיק ווייבל האָט געהאַלטן אַ שטיק הון אויף אַ גאָפל אויפגעהויבן אין דער הויך, און געלאָפן אין קיך מאַכן אַ סקאַנדאַל הלמאי מען קאַרמעט איר מיט אַזאַ נבלה, נאָך אַ יידל אין אַ האַרטין קאַפעליוש האָט געווילדעוועט אַז ער האָט נאָך נישט געגעסן קיין קאָמפּאָט און האָט דערביי געשטעלט צוויי עדות, אַז ער האָט ווירקלעך נישט געגעסן קיין קאָמפּאָט, איינע אַ ווייבל איז אַרומגעלאָפן מיט אַן איי און געגעבן אַלעמען שמעקן און געשריען, אַז מען קאָרמעט דאָ מיט סם־המות.

אַ ווייבל האָט געהאַלטן אַ קינד, מחילה מיטן אחורל אַרויף, און גוט אַריינגעפּאַטשט דערין, הלמאי עס קאָמאַנדעוועט און לאָזט איר נישט נעמען גאָרנישט אין מויל אַריין; אַ לאַנגער בחור האָט געקלאַפּט אַ פלאַש לימאָנאַדע אָן טיש, וועלנדיק אַזוי אַרום אַרויסקלאַפּן דעם קאָרעק און עפענען די פלאַש. און אין אָט דעם גאַנצן טומל איז געשטאַנען אַ יידל מיט אַ בלינד אויג, און געשפּילט דעם „דבוק" און אַ יינגל האָט אים צוגעהאָלפן אויפן ביי־קול:

— אוי, אוי, אוי, אוי־אוי־אוי!

— זעץ זיך דאָ צו אַ ווילע—זאָגט צו מיר מיין באַקאַנטער—און איך וועל גיין אין קיך בעטן, מען זאָל אונז געבן עסן, ס'זענען דאָך מיינע מענטשן.

איך האָב זיך אַוועקגעזעצט ביים עק טיש נעבן אַ שוואַרץ ווייבל, וואָס האָט געוויגן אַ קינד און געגעסן לאָקשן. אָפּגעגעסן די לאָקשן, האָט זי גענומען זיך שפּילן מיט דעם קינד. די שפּיל איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס קינד האָט זיך געריסן מיר אין פּנים אַריין אַראָפּצורייסן די ברילן.

— רייס, רייס אַראָפּ, קאָטיק, די ברילן ביים פעטער.

— בע־בע־אַניאָ חן... שרייט דאָס קינד און רייסט זיך מיר אין פּנים אַריין.

— הערט, הערט נאָר, ס'אַראַ חכם דאָס איז—קוועלט דאָס שוואַרצע ווייבל—דאָס זאָגט עס דאָך: „פּעטער, גיב אַהער די ברילן!" אַ געזונט אין זיינע ביינדעלעך אַריין דאָס קעצעניו!..

נאָר באַלד האָט זיך דערהערט פון קיך אַ געוואַלטיקער געשריי פון עטלעכע מענטשן מיט אַמאָל, אַ געקוויטשעריי פון ווייבער, אַ ברעכעריי פון טעפּ און טעלער.

מיין באַקאַנטער איז צוריק אַריינגעלאָפן מיט אַ פאַרפלאַמטער באַק און געווישט זיך פון דעם גרויסן שטראָם זופּ וואָס איז איבער אים געפלאָסן.

— וואָס איז דאָרט געשען?

— וואָס איז געשען? גאָרנישט געשען. די בעלי-בתים פון פּענסיאָנאַט האָבן זיך אַביסל צוזאַמפּערט מיט דעם בעל-הבית פון דער ווילע. דער בעל-הבית טענהט, אַז ער האָט זיי צו ביליג פאַרדונגען דאָס הויז פאַר אַ פּענסיאָנאַט, וויל ער אַ הוספה, ווילן זיי אים געבן אַ קרענק.

אין דערזעלבער רגע איז פון דער קיך אַרויסגעפלויגן אַ האָפּטע מענטשן גלייך אויף דער וואַרענדע, ווייבער און מענער איינגעקלעמערט אינאיינעם, ווי אַ קנויל, ווי אַ גרויס אומגעלומפּערט באַשעפעניש מיט אַ סך פיס און הענט, האָט זיך געשטופּט און געשטויסן אַהין און אַהער און איבערגעקערט אַ טיש, אומגעוואָרפן אַ באַנק מיט געסט, עס איז אויסגעבראָכן אַ מהומה, מענער, ווייבער און קינדער האָבן געשריען מיט קולי-קולות.

— ווייסטו, וואָס איך וויל דיר זאָגן—זאָגט צו מיר מיין באַקאַנטער—אַ כפּרה דאָס עסן מיט דעם מיטאָג, ביזט דאָך נישט געקומען אַהער עסן. אָט קום לאָמיר זיך לייגן אויפן גראָז, צווישן די ביימער און אָפּרוען אַביסל, ווילסט דאָך רוען? קום לאָמיך דיר ווייזן אַ גן-עדן.

מיר האָבן איבערגעלאָזט דעם גאַנצן טומל און זיך פאַרקליבן צווישן די ביימער.

איך האָב זיך אַריינגעוואָרפן אין ערשטן בעסטן האַמאַק און האָב שוין אָנגעהויבן איינצודרימלען. פּלוצלונג עמיצער טרייסלט מיך און רייסט מיך פון האַמאַק.

— אַראָפּ! די רגע זאָלט איר מיר אַראָפּ פון האַמאַק! וואָס איז דאָס פאַר אַ חזיריי צו בינדן האַמאַקעס צו די בוי־מער? ווער האָט אייך געגעבן אויף דעם די ערלויבעניש? איך וועל אייך ווייזן, וואָס הייסט קאַליע מאַכן מיר די ביימער. פאַר די 60 טויזנט סמאַרקאַטשעס, וואָס איך נעם פאַרן פענ־סיאָנאַט, וועל איך נישט לאָזן חרוב מאַכן מיר דעם וואַלד! נו, האָפּ!

און איידער איך האָב זיך אַרומגעזען, בין איך שוין געווען אַרויסגעטרייסלט פון האַמאַק און געלעגן אויף דער ערד מיט צעקלאַפּטע זייטן.

נאָך מיר זענען געפלויגן די איבעריקע דאַטשניקעס פון די האַמאַקעס. דער בעל־הבית פון דער ווילע איז געשטאַנען מיט אַ מעסער אין האַנט און האָט געשניטן די שטריק פון די האַמאַקעס, ווי מען שניידט די פּאָסטראָנקעס פון אַ געפאַלענעם פערד. די מענער האָבן זיך געזידלט, געוואָרפן שלאָגן, ווייבער האָבן געקוויטשעט, געחלשט, קינדער האָבן געוויינט. אויף דעם געשריי איז אָנגעלאָפן דער אייגנטימער פון פענסיאָנאַט מיט אַ האַמער. נאָך אים איז געקומען זיין ווייב, נאָכן ווייב איז גע־פלויגן די שותפטע, נאָך די שותפטע איז געפלויגן דער שותף. האָט עס דערזען דער בעל־הבית פון דער ווילע, איז ער גע־לאָפן און געכאַפּט אַ האַק, האָבן זיך אַריינגעמישט די שכנים פון די אַרומיקע דאַטשעס און די גאַנצע ווילע איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ שרעקלעכן מלחמה־פּלאַץ.

— קום, קום אַוועק פון דאַנען,—זאָגט צו מיר מיין פריינט מלך—דאָ וועלן מיר שוין נישט אָפּרוען, קום אַרויף אויף דער וועראַנדע דאָרט איז איצט דוקא רויק און מיר וועלן עסן „פּאָדוויעטשאָרעק".

מיין פריינט האָט מיך גענומען אונטערן האַנט און צו־האַלטנדיק זיך מיט דער אַנדערער האַנט די צושלאָגענע זייט, האָבן מיר זיך אַוועקגעשלעפּט צו דער וועראַנדע צו.

נאָר פלוצלונג האָט עפּעס געגעבן אַ פליוך פון אויבן, און עס האָט אונז געגעבן אַ גיס אָפּ פון קאָפּ ביז די פיס

ווי אַ שטאַרקער דוש, צוגעריכט מיט נישט גאָר קיין געשמאַקן ריח.

איך בין בעצם א שטילער מענטש און קאָן אַלץ מקבל־באהבה זיין, ובפרט נאָך אַ דוש אין אַזאַ הייסן טאָג איז אודאי אַ גוטע זאַך, נאָר דאָך האָט עס מיר נישט געשמעקט און דער עיקר האָט מיך פאַרדראָסן דאָס, וואָס מען האָט מיר איבערגעפירט אַ נייעם זומערדיקן אַנצוג, ערשט פון דער נאָדל, אויסגעפרעסט שיין און פיין, מיט אַן אויבער־העמד, וואָס קאָסט היינט אַזוי טייער וואַשן. פון אַלץ האָט מען מיר געמאַכט אַ תל, דאָך האָב איך געשוויגן.

מיין פריינט, אָבער, האָט עס פאַרכאַפּט ביי דער זיבעטער ריפּ, און ער האָט זיך געוואָרפן מיט אַ ווילדער רציחה.

— ווער גיסט עס פון אויבן?!—האָט ער געשריען נישט מיט זיין קול, און דאָס וואַסער טראָגט און פליסט ווי דער ניאַגאַראַ־וואַסערפאַל.

לאָזט זיך אויס, אַז דאָס האָט אַראָפּגעגאָסן די דינסט־מויד פון פּענסיאָנאַט.

מיין פריינט האָט זיך אויף איר געוואָרפן און געוואָלט דורס זיין.

— דו פּאַסקודנע מויד דו, ברודיקע וואַסער ווערסטו פון פענסטער גיסן? אָפּגיסן מענטשן ווערסטו?

די דינסט־מויד איז אָבער אויך נישט געבליבן הינטערשטעליק:

— איר זענט אַליין אַ פּאַסקודניק, גייט נישט אַרום די פענסטער, וועט מען אייך נישט אָפּגיסן. האָט איר געהערט אַביסל, מען טאָר שוין גאָרנישט גיסן פון די פענסטער. פון וואַנען דען זאָל איך דאָס ברודיקע וואַסער אַראָפּגיסן? ווי געפעלט אייך מיין פּאַצעט?

— האַלט ס'מויל, דו ברודיקע מויד, דו!—האָט זיך מיין פריינט נאָך מער צוכעסט—איך וועל דיר די פּיסקעס צופּראַשקען.

— פּאַטש, נו?!

— און איך וועל פּאַטשן!

— און איך וועל אייך דעם קאָפּ צושפּאַלטן.

— נאַ דיר! נאַ!—האָט מיין פרייאַט זיך שוין ניט געקאָנט באַהערשן און אַריינגעפּאָרן דער מויד אַ פּאַטש. האָט די מויד געכאַפּט אַ וואַלגער־האָלץ און געוואָרפן מיין פריינט אין קאָפּ, האָב איך זיך געוואָרפן צונעמען זיי, האָבן זיי זיך ביידע איינ־געקלאַמערט אין מיר און מאַכנדיק מיך פאַר אַ מין שוץ־וואַנט, האָבן זיי ביידע איבער מיר געפירט אַ פאַרביטערטן קאַמף, באָמבאַרדירנדיק אין איין וועגס אויף די דאָזיקע שוץ־וואַנט. אויף אונזער געשריי איז געקומען צולויפן דער איינהאַבער פון פענסיאָנאַט, נאָך אים זיין ווייב, נאָך דעם ווייב—די שותּפטע, נאָך דער שותּפטע—דער שותּף, נאָך זיי—סתּם געסט, און עס איז ווידער געקומען צו אַזאַ גרויסער שלאַכט, וואָס האָט זיכער איבערגעשטיגן די שלאַכט ביי דער מאַרנאַ.

די שלאַכט איז געגאַנגען אַזוי ווייט און אַזוי ברייט, ביז מען האָט פון אונז אַוועקגעריסן די מויד און אַוועקגעשלעפּט די אין קיך אַריין.

.III

אַביסל צייט זענען מיר ביידע געשטאַנען ווי מענטשן, וואָס האָבן זיך נאָר־וואָס געראַטעוועט פון אַ גרויסער שיפס־קאַ־טאַסטראָפע.

— מנע — מאַכט צו מיר מיין פריינט,—קום, לאָמיר גיין אַהין. דאָרט איז אַ ליידיק פעלד, וועלן מיר צוהענגען אונזערע מלבושים אויף די קוסאַקעס און אַליין וועלן מיר זיך צולעגן, ביז די קליידער אונזערע וועלן זיך אויסטרוקענען און אגב וועלן מיר אַביסל אָפּרוען.

— מהיכי תּיתא, זאָג איך, איך מיין אויך, אַז מיר דאַרפן זיך אַביסל אָפּרוען.

מיר גייען צו דער פאָליאַנע, טוען אויס אונזערע מלבושים און צוהענגען אויף די נאָנטע קוסאַקעס טריקענען, און אַליין

ציִען מיִר זיִך אוֹיס פלאַסטאָם אויף דר׳ערד.

מענטשן גייען פאַרביי און וואונדערן זיִך— מענטשן נעמען אַ זון־וואַנע און די זון איִז שוין לאַנג פאַרגאַנגען..

— אַיאָ, גוט צו רוען, — זאָגט צו מיר מיין פריינט מלך, ווערנדיִק פאַטעטיִש געשטיִמט — אַזעלכע פאַרנאַכטן זענען אַ גאָטס גאָב. עס פיִלט זיִך טאַקע, אַז מיִר זיצן אויף דער שויס פון דער נאַטור. די לופט איִז אָנגעפיִלט מיִט דעמערונג און סודות, איִן אַזעלכע מיִנוטן פיִל איִך זיִך נאָענט צו גאָט. מיר רוען, די נאַטור רוט, אַלץ רוט, קיין גערויש דערטראָגט זיִך ניִשט אַהער, קיין שאָרך, קיין פיִפּס. אָ, געטלעכער פאַר־נאַכט! אָ, הייליקע רו!

— מאָל זיִך — זאָג איך — אַז איִך הער יאָ אַ גערויש, וואָס שטערט מיִר איִן מיין רו.

— וועלכער גערויש?

— אַ גערויש איִן מיין מאָגן. פאַרגעס ניִשט, אַז מיִר האָבן היינט נאָך גאָרניִשט געגעסן. איִך בין הונגעריִק ווי אַ הונט און איִן מאָגן — ווי מען וואָלט דאָרט איינגעאָרדענט אַ טריומף־קאָנצערט מיִט אַ מאַסקן־באַל.

— ווען מיִר גיין עסן קאָלאַציע. דאָרט איִן פּענסיאָנאַט מוז מען שוין זיִכער עסן קאָלאַציע.

מיר ציִען־אָן אונזערע קליידער און לאָזן זיִך ווידער צו אונזער פּענסיאָנאַט „דער רויִקער גן־עדן", עסן קאָלאַציע.

צוקומענדיִק צו אונזער וויִליע, האָבן מיִר באַמערקט אַן אומגעהויערע באַוועגונג פון אַלערליי סאָרטן לעטניִקעס, יונגע־לייט, בחורים און מיידלעך מיִט גראָבע דאַטשע־שטעקנס און אַ גרויסע צאָל קיִנדער. האַרט ביי דער פורטקע איִז געשטאַנען אַ טיִשל מיִט צוויי מיידלעך, וואָס האָבן פאַרקויפט בלויע קוויטלעך און נאָך אַ הויכער בחור איִן אַ בייראָן העמד איִז געשטאַ־נען און שטאַרק געקעמפט מיִט דער גרויסער קאָמפּאַניע, וואָס האָט באָמבאַרדיִרט דעם אַריינגאַנג.

— ביִלעטן! — האָט דער בחור געפאָדערט, ווען מיִר האָבן געוואָלט דורכגיין.

— סאַראַ בילעטן? — פרעגט מיין פריינט.

— אויפן קאָנצערט — ענטפערט דער בחור.

— מיר דאַרפן נישט קיין קאָנצערט, מיר ווילן עסן קאָ־לאַציע.

— אָן בילעטן קען מען נישט דורך.

מיר האָבן געקויפט בילעטן. די גאַנצע ווילע איז פול מיט מענטשן, וואָס זענען אָנגעקומען פון פאַרשידענע דאַטשעס כמעט פון דער גאַנצער ליניע. זיך געדרייט אין געדיכטן שטויב, פון דער ווערענדע האָט זיך געטראָגן אַ כריפּעריי פון אַ הייזעריקן גראַמאָפאָן און סילועטן פון פּאָרלעך, האָבן געטאַנצט פאָקס־טראָט.

— גיי נור זיך דורך אין קיך און פרעג, צי מען וועט אונז געבן עסן קאָלאַציע.

מיין פריינט איז אַוועק און זיך גלייך אומגעקערט.

— קיין קאָלאַציע וועט היינט נישט זיין צוליב דעם קאָנ־צערט. היינט איז דאָ אַ קאָנצערט מיט טענץ, מיט ספּעציעלע קרעפטן אויסגעשריבן פון פּאַלעניצע.

אין דעם זעלבן אויגנבליק האָבן אונז אַרומגעכאַפּט צוויי מיידלעך מיט איין יונגן־מאַן און אָנגעהויבן שטעקן בלימלעך אין די לאַצן־שלייפן און געריסן געלט.

נאָך זיי זענען מיר ווידער אַרומגערינגלט געוואָרן פון אַ נייער האָפּטע מיידלעך און בחורים, וואָס האָבן אונז צוגעשפּי־לעט קוויטלעך מיט נומערן צום בוזעם, ספּעציעל פאַר דער פראַנצויזישער פּאָסט, און אויך געריסן געלט.

און ווידער אַמאָל אַ האָפּטע יונגוואַרג, וואָס האָט זיך געשפּאַרט פּראָגראַמען צו פאַרקויפן און געריסן געלט.

— דו ווייסט וואָס, — זאָגט צו מיר מיין פריינט — לאָמיר גאָר אַריינגיין אינווייניק דורך אַ הינטער־טיר און זיך לייגן שלאָפן. די געסט זענען פאַרנומען מיט טאַנצן, זענען זיכער פאַראַן ליידיקע בעטן, וועלן מיר זיך שוין איינמאָל אויסרוען. דו ווילסט דאָך רוען.

— אודאי — זאָג איך — עס שאַדט נישט אַביסל אָפּרוען.

און כך־הווה. דער בעל־הבית האָט אונז ביידע געגעבן

צוויי צימערן און באַזונדערע בעטן און מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפֿן.

איך ווייס ניט ווי מיין חבר דאָרט אין זיין צימער, איך האָב דאָ ניט געקאָנט אַנטשלאָפֿן ווערן, צוליב עטלעכע מניעות: פֿון איין זייט די קליינע באַשעפֿענישן, וואָס זענען ממונה אויפֿצוּעסן פֿון פּענסיאָנער דאָס, וואָס דער פּענסיאָנער עסט אָפּ אין פּענסיאָנאַט. פֿון דער אַנדערער זייט דער טומלדיקער קאָנצערט-באַל מיט די טענץ און טופּעריי, וואָס האָט זיך דערטראָגן אַזש צו מיר אין צימער אַריין און על-כּל-פּנים איז אין דער קיך אויך ניט געווען רויק. דאָס האָבן זיך געקריגט די שותּפֿים פֿון פּענסיאָנאַט.

— אַ גנבֿטע זענט איר, ניט קיין שותּפֿטע! — שרייט אַ באַס קול — איר גנבֿעט צוקער און גיט אײַער קינדער.

— אַ פּגירה זאָלסטו ווערן, ממזר! — קוויטשעט אַן אייבערשטער קול — גיי קנייפּ דער דינסט מויד!

— רוצחים! באַנדיטן! וואָס האָט איר אויך אָנגעלעגט אויף מיר — שרייט נאָך אַ קול, וואָס איז אַ ספֿק זכר צו נקבה.

— אַ חלק האָסטו אַריינגעלייגט?

— ניין, דו האָסט אַריינגעלייגט אַ חלק.

מיטן טאָג גלייך האָב איך אָנגעהויבן איינצושלאָפֿן, נאָר באַלד האָב איך דערפֿילט, ווי עמיצער טאָרעט און וועקט מיך:

— זייט מוחל, יונגערמאַן, שטייט אויף, מען דאַרף האָבן דאָס בעטגעוואַנט.

מיט מאַטערניש האָב איך אויפֿגעריסן די אויגן. פֿאַר מיר איז געשטאַנען איינער פֿון די שותּפֿים פֿון פּענסיאָנאַט. באַלד איז אַריינגעלאָפֿן זיין ווייב און מיט אַלגעמיינע כּחות האָבן זיי אַרויסגעשלעפּט דאָס בעטגעוואַנט פֿון אונטער מיר און זענען אין איין איילעניש אַוועק.

איך בין געבליבן ליגן אויף דעם אייזערנעם בעטל אָן אַן אונטערבעט און אָן אַ צודעק, בלויז מיט אַ שטעכעניש אין אַלע אבֿרים און די ביינער האָבן מיר געבראָכן, ווי איך וואָלט נאָר וואָס געלעגן אויף אַ באַנק און אַן עדה מיט יידן וואָלטן אי-

בער מיר געשלאָגן המנען.

באַלד איז אַריינגעלאָפן דער אַנדערער שותף. נאָך אים יוידער זיין ווייב און גענומען אַראָפּשלעפּן מיך פון בעטל, אַראָפּגעוואָרפן מיך אויף דער ערד און אין גרויס איילעניש גענומען צונויפלייגן דאָס בעטל. געכאַפּט דאָס בעטל און אַרויסגעלאָפן, איבערלאָזנדיק מיך שטייענדיק אין מיטן צימער אין זייער אַ גרויסן עלנד.

מיט גרויס מי האָב איך זיך אָנגעטון און בין אַרויס אויף דער גאַס. מיין פריינט מלך איז שוין אויך געשטאַנען אָנגעטון אין זיין גאַנצער הלבשה צווישן אַ גאַנצער קופּע פון בעבעכעס און פּענסיאָנאַט-געסט, וואָס האָבן אַלע מיט אַמאָל געשריען און געליאַרעמט.

— אַ מאָדנער פּענסיאָנאַט — זאָג איך — מיט מאָדנע מנהגים. אָנשטאָט צו דערלאַנגען אין פרימאָרגן די געסט עפּעס אין בעט אַריין, צי טיי מיט שאָקאָלאַד, קאַקאַאָ מיט שטרודל, וועקט מען גאָר אויף מיטן טאָג גלייך און מען טרייסלט זיי אַרויס פון די בעטן, ווי אַ קאַלב פון זאַק. קיין אַנדער צייט האָבן זיי נישט, ווען צו לופטערן דאָס בעטגעוואַנט, ווי נאָר איצט.

— ווייסט נישט וואָס דאָ איז — זאָגט צו מיר מיין פריינט מלך — דאָס האָבן די בעלי-בתים שותפים אַזוי לאַנג זיך געקריגט אַ גאַנצע נאַכט, ביז עס איז ביי זיי געבליבן צוצוגיין זיך, האָט יעדער גענומען פאַרכאַפּן, וואָס ער קאָן פון די כלי-בית.

— אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך שוין אויס פּענסיאָנאַט „רויקער גן-עדן", רעכן איך, מיר זאָלן זיך לאָזן פאָרן צוריק אין שטאָדט אַריין אַביסל אָפּרוען. מאָנטיק איז אפילו אַביסל שווערליך צו פאָרן, מחמת די צוגן זענען איבערפולט, משמעות, אַז אַלע לויפן דאָס צוריק אין שטאָדט אַביסל זיך אויסרוען.

מיר זענען אַוועק צו דער סטאַציע, צום דריטן צוג זענען מיר שוין געזעסן אויפן דאַך און געפאָרן, ווי די פריצים. געקומען קיין וואַרשע, זענען מיר אין אַן ערך פון צוויי שעה דורכגעגאַנגען דאָס טירל, ווו מען נעמט צו די בילעטן, אַזוי אַז צו

מיטאָג זענען מיר שוין געווען צוריק אין וואַרשע. פונקט אַ מעת-לעת פֿאַרבראַכט אויפֿן לאַנד, אויף דער שויס פֿון דער געטלעכער נאַטור.

אַראָפּגייענדיק פֿון טראַמוויי, האָב איך זיך אָנגעשטויסן אויף אַן אַלטן באַקאַנטן, מיט וועמען איך האָב זיך שוין ניט געזען אַ לענגערע צייט.

— אָ, אַ גאַסט, אַ גאַסט! — זאָגט ער צו מיר — אודאי פֿון רוסלאַנד פֿון דער הונגעריקער רוסלאַנד? אַנטלאָפֿן פֿון אַ פּאָגראָם? פֿון הונגער מכתמאָ? געלעגן אויף אַ טיפֿוס-קרענק אויך? אָוואַ!

— וואָס רוסלאַנד, וואָס מיר קרענק, וואָס פּאָגראָמען, וואָס פֿאַלט דיר איין?

— וואָס הייסט? איך זע דען ניט נאָך דיין פּנים, ווי דו זעסט אויס?

— ווייס איך וואָס, דאָס בין איך נאָר וואָס געקומען פֿון דאַטשע. געפּאָרן אויסרוען זיך אַ מעת-לעת אין אַ רויִקן פּענסיאָנאַט. ווייטער גאָרניש.

מאַלינעס

(אַ טרויעריגע געשיכטע פון גלות־דאַטשע)

—אַז איך וואָלט געקאָנט פועל'ן ביי דעם רבונו של עולם, וואָלט איך איהם געבעטען איין זאַך: ער זאָל מיך מאַכען אויף דער זומערדיגער צייט, בלויז אויף דעם דאַטשע־סעזאָן, פאַר אַ פרויענצימער. איך וואָלט איהם מוחל געווען אַלע מיינע מאַנסבי־לישע פריוויליגיעס: די הקפות, די עליות און ששי און שלישי און אַלע תרי"ג מצות מיט דער ברכה „שלא עשני אשה" אינאיינעם, אַבי אויף דער קורצער צייט ווערען אַ ווייב און נישט קיין מאַן.

אַזוי האָט מיר אָנגעהויבען צו דערצעהלען אַ יונגער מאַן, אויסקוועטשענדיג זיך נעבען מיר אין פאָיעזד, וואָס איז געפאָהרען פון באָברויסק צו דער דאַטשע דאַראַגאָנאָווע, נאָכדעם ווי ער, אַ פערמאַטערטער, אַ פערשוויצטער, אַ צוהיצטער האָט אָבגעאָטעמט, אָבגעווישט די גרויסע טראָפען שווייס, וואָס האָבען זיך געקויקעלט פון זיין פנים אויף דער זשילעט, און איז אַ ביסעל צו זיך געקומען.

דאָס קליין קערבעלע מאַלינעס, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד, האָט ער אַוועקגעשטעלט ביי דער זייט, דאָס הייסט: צווי־שען מיר און איהם.

איך בין געווען צופרידען מיט מיין שכן און איבערהויבט מיט די מאַלינעס, וואָס איז געשטאַנען ביי דער זייט.

אין וואַגאָן איז געווען אַזוי ענג, דושנע, שטויביג. אין מויל איז געווען טרוקען, פּאַזקודנע. און דורשטיג בין איך געווען, פערברענט צו ווערען.

„וועט זיין מיט וואָס צו קוויקען זיך אַ גאַנץ וועג"— האָב איך געטראַכט, און געוואָרפען דורשטיגע בליקען אויף דאָס קערבעלע מיט די מאַלינעס.

דער יונגער מאַן האָט, ווי עס שיינט, געהאַט אַ שווערע אָנגעלאָדענע האַרץ; אַ צורייצטער, אַ צובייזטער, האָט ער געזוכט פאַר וועמען זיין ביטער האַרץ אויסצוגיסען — און זיין גורל איז געפאַלען אויף מיר.

—קען איך פיליכט פערזוכען אַ מאַלינקע? — האָב איך איהם געפרעגט.

— אָ, מיט'ן גרעסטען הדרת הכבוד — האָט דער יונגער מאַן געענטפערט און ווייטער אָנגעהויבען צו דערצעהלען מיט האַרץ, מיט אימפעט, נישט בעמערקענדיג וואָס אַרום איהם טוט זיך.

—וואָרום אין גוטען מוט — האָט ער געזאָגט— איז דאָך זעהר אַ געשמאַקע זאַך, ווען אַ ווייב זיצט אויף אַ דאַטשע און דער מאַן דאַרף דינען „אויף פּאָסילקעס" און אומפליהען טאָ אַהין, טאָ אַהער און שלעפּען פּעקלעך פאַר איהר און פאַר איהרע שכנים און פאַר איהר שכנימ'ס שכנים... וואָ־ום וואָס אַרט דען איהר? אַי וואָס, דער מאַן ארבייט אַ גאַנצען טאָג ווי אַ'עזעל אין שטאָדט און ווערט גוט פערשוואַרצט ביז וואַנען ער אַרבייט אויס די הוצאה אי פאַר דיר, אי פאַר מיר, אי פאַר די קינדער, אי אויסהאַלטען אַ דאַטשע אין צאָהלען דירה־געלט אין שטאָדט — מילא, וואָס געהט עס איהר אָן? נאָר פונדעסטוועגען, אַז עס געהט נאָך בהדרגה, כשו־ה, ווייס מען, אַז אַ ווייב זיצט אויף אַ דאַטשע, דאַרף זיך דער מאַן איינשפּאַנען ווי אַנ'אָקס אין סאָכע און אַקערן די ערד מיט דער נאָז.

ווי איז אָבער דער דין, אַז דער ווייב פערווילט זיך פרעגלען וואַרעניעס און דוקא פון שטאָדט און פאַר איין וועג זאָל איך איהר נאָך ברענגען די פאַן מיט דעם טאַזיק, מיט דעם דריי־

פוס, מיט פלעשער און גלעזערנע סלאָיעס אויף אַריבערצוגיכען די וואַרעניעס, מיט אַ הילצערנע לעפיל אויף צוזאַמענעמען די אויבערשטע, ווי הייסט דאָס דאַרטען, די באַרבעריצע,— דעמאָלט איז דאָך טאַקע רעכט, אַז דו זאָלסט פאַלען אין גאַס ווי אַ פערד, ווי אַ סקאַטינע, און קיינער וועט אויף דיר קיין רחמנות נישט האָבען, וואָרום ווער הייסט דיר זיין אַזאַ לאַקיש?

כך הוה. מיין ווייב פערגלוסט זיך צו פרעגלען מאַלינע־וואַרעניעס.

—שמואל, — זאָגט זי צו מיר, — איך וואָלט וועלען, אַז דו זאָלסט מיר ברענגען פון שטאָדט אַ ביסעל מאַלינעס, וועל איך אָבפרעגלען אַביסעל מאַלינע־וואַרעניעס. דאָ, זאָגט זי, אויפ׳ן דאַטשע, איז נישט צו דערקויפען זיך, מען כאַפּט פשוט פון די הענד, אַ רענדעל אַ יאַגעדע, גאַנץ דאַטשע פרעגעלט וואַרעניעס... אַפּונט פינף מעהל־צוקער איז פאַרהאַן ביי מיר, וועסט קויפען אַ פיר פונטלעך מאַלינעס, וועט עס קלעקען. וועלען מיר אויך פרעגלען וואַרעניעס און זיין לייטען גלייך.

אויף מאָרגען, קוים אָבגעפּטר׳ט מיין אַרבייט אין שטאָדט לאָז איך מיר לויפען אויפ׳ן מאַרק נאָך מאַלינעס. איך לויף און, פליה ווי אַ פּערסטשער, וואָרום איך דאַרף דאָך נאָך מיט די מאַלינעס פאַספּיען צום פּאָיעזד. איך קום צו לויפען—שוין נאָכ׳ן מאַרק! נישטאָ— נישט קיין גוי׳ע, נישט קיין מאַלינע אויף אַ רפואה. און קומען צו מיין ווייב אויפ׳ן דאַטשע אָהן מאַלינעס, אין דער צייט, ווען די גאַנצע דאַטשע, פערברענט זאָל זי ווערען, פרעגעלט וואַרעניעס— איז דאָך נישט שייך! וואָרום נישט אַזוי די וואַרעניעס אַליין איז מיין ווייב אויסען, ווי גאָר אַנ׳אַנדער זאַך: וואָרום אַז מיין ווייב וועט זיך אַוועקשטעלען אויפ׳ן הויף אין איהר טערקישען קאָפּאָט פרעגלען וואַרעניעס און וועט דאָס מיט׳ן הילצערנעם לעפיל אַראָבנעהמען די אויבערשטע, ווי הייסט דאָס דאַרטען, די באַרבעריצע און דאָס פייער וועט צו־קנאַלען און די בעקלעך וועלען דאָס אַ ביסעל צופלאַמען, — וועלען דאָך די דאַטשניקעס און דאַטשניצעס איינעהמען די כפרה! וואָס דען, מיינט איהר, איז זי אויסען?

לויף איך אַזוי און שטויס זיך אָן אויף אברהמ'ל בייליעס פּרוכט-קראָם און דערזעה ביים שוועל שטעהט אַ קערביל מיט ראָזעווע, גרויסע, ליכטיגע מאַלינעס. עס איז מיר ליכטיג געוואָרען אין די אויגען.

—וויפיל, — פרעג איך—איז דאָ פאַרהאַן?

—פונקט פיר פונט,—ענטפערט מיר אברהמ'ל בייליעס.

—און וויפיל קאָסט אַ פונט?

—12 קאָפּיקעס.

ס'פערשטעהט זיך, אַז איך האָב אַ קאָפּיקע אַראָבגעדונגען.

11 קאָפּיקעס, הייסט דאָס, און כאַפּ דעם קערבעלע מיט די מאַלינעס און לויף צום סטאַנציע. דער פּאָיעזד ריהרט זיך, איך שפּרינג אַריין, אין וואַגאָן איז ענג, קיין נאָדעל ביעט אַריינצושטעקען. קוים מיט צרות זיך איינגעמאָסטשעט און טרייסעל זיך, מען זאָל, ח"ו, מיינע מאַלינעס נישט צוקוועטשען, עס זאָל קיין מאַלינקע אויף דער ערד נישט פאַלען, עס זאָל קיין האָר פון זיי ניט געמינערט ווערען, און איך זאָל קענען קומען מיט מיינע מאַלינעס בשלום אויפ'ן דאַטשע צו מיין ווייב און קינדער.

—וואו האָט איהר געקריגען אַזעלכע שענע מאַלינעס?—

גיט מיך אַ פרעג אַ פול-געפּאַקטע דאַמע ביי דער זייט מיט אַ דריי-גאָרענדיגען גיידער. און איידער איך אוספּייע צו ענטפערן, ליגען שוין עטליכע מאַלינעס ביי איהר אין מויל און זי פּאָסמאַקעוועט זיך.

—זויערליך, נאָר עס דערקוויקט.

—אַזוי? עס קוויקט?— כאַפּט אונטער אַ צווייטע דאַמען מיט אַ פּנים ווי אַ ווידקשאַפּט מיט רויה פלייש און אַ בויך ווי אַ קעסעל-פויק—העט... דערהער איך נאָר פון אַ זויערקייט מיט אַ קוויקעניש, ווער איך אויס מענש... אַ נאַרישקייט גאָר, אָט האָב איך אַנוסטען געדאַפּט זעהן, ווי מען האָט אין אַנ'אָרט געגעסען געזאַלצענע פיש, בין איך שיער אין חלשות נישט געפאַלען... ביז מען האָט מיר געמוזט געבען אַ שטיקעל, אָט האָב איך זיך אָפּ'חיה'ט.

—נישקשה, נעהמט אַ פּאָר.— זאָגט די ערשטע דאַמע צו

איהר און זשעבערעוועט אַן אַ פּולען הויפּען מאַלינעס און דער־לאַנגט איהר. אַ בעלת־צדקה אויף יענעמס.— נישקשה,— זאָגט זי— דער יונגערמאַן וועט גאָרנישט האָבען דאַגעגען. וואָס זאָגט איהר, יונגערמאַן?

—אָ, מיט'ן גרעסטען פּערגניגען! — ענטפער איך. און אין האַרצען טראַכט איך: הלואי, וואָלט איהר זיך ביידע דערווערגען, עס זאָל זיך אייך שטעלען אין האַלז דיבאָם, נישט אַהין, נישט אַהער, עס זאָל אייך אַרויס באָקאָם, הלואי!

אין אַ מינוט אַרום האָבען זיך צו מיינע מאַלינעס צוגעלאַבו־ביעט נאָך אַ פּאָר טראָגעדיגע ווייבער און נאָך עפּעס אַ מאַנסביל און ווידער־אַמאָל אַ ווייבעל,— ווער ווייס, וואָס פאַר אַ חורבן עס וואָלט פון מיינע מאַלינעס געוו־רען, ווען דער קאָנדוקטאָר זאָל ניט געוועזען בעצייטענס אויסרופען:

—סטאַנציע דאַראַגאַנאָווע!

ווי פון אַ שרפה האָב איך זיך געלאָזט לויפען צו די דאַט־שעס. געבראַכט די מאַלינעס, אַוועקגעשטעלט, אָבגערוקט אַן אַזייט און געוואַרט אויף מיין ווייבס מבינות, ווי אַ פערשולדיגטער אויף דעם פּראָקוראָרס רעדע. נאָר געוויס וועט זי מיר היינטיגעס מאָל מהנה זיין מיט אַ שמייכעל: א שפּאַס אַזעלכע מאַלינעס, אַז גאָט און לייט מעגען זיך פרעהען, אַ וואַגאָן מיט פּאַסאַזשירען האָבען זיך געקוויקט...

מיין ווייב האָט גענומען אַ מאַלינע, אַריינגעלעגט צווישען די ציין, פערקאָרטשעט אַ זויערע מינע, אויסגעשפּייט און געזאָגט:

—נו, זאָג־זשע אַליין, קען מען זיך אויף דיר פערלאָזען? ביזטו נישט קיין אידיאָט? וואָס האָסטו געבראַכט, וואָס? מען קען דאָך דאָס אין מויל ניט נעהמען. איך האָב דיר געהייסען קויפען מאַלינעס צום פּרעגלען: פּראָסטע, קליינע, גוי'שקע, זיסע וואַלד־מאַלינעס, געהסטו און קויפסט סאַד־מאַלינעס, אַ ביסעל ראָפּע, עסיג, זאַלץ־וואַסער, און דער שוואַרצער יאָהר ווייס וואָס דאָס איז! ווער קען זיך דאָס אָננעהמען צו צוקער צו פּרעגלען אַזאַ סם־המות?! און ווער קען דאָס גלאָט פּרעגלען אַזעלכע סאַד־מאַלינעס, אַז ביים ערשטען זאָד ווערען זיי צוקראָכען און צופּאַלען ווי קוואַטש!

סורים-בורים און נישט קיין וואַרעניע! אָט דאָס, וואָס מען זאָגט טאַקי: אַנ׳אָלון גזהט איבער די קראָמען, פֿרעהען זיך אַלע קרעמער.

ווי זאָגט איהר? בין איך נישט מחויב צו זיין אַ בקי אין הלכות וואַרעניע-פֿרעגלעכץ?

איז וואָס-זשע בלייבט? אַרויסוואַרפֿען די מאַלינעס אין בלאָטע, פֿאַר חזירים?— ניין. עס בלייבט, אַז מען דאַרף נאָך 4 פֿונט צוקער און דעריבער טאַקי מוז איך פֿערקעהרען די אָגלאָבליעס און מאַרש צוריק אין שטאָדט אַריין, בכדי איך זאָל קענען מאָרגען זיין מיט דעם צוקער צוריק.

אפשר איז אַ סברה, דאָס איך זאָל היינטיגע נאַכט איבערנעכטיגען דאָ אויפ׳ן דאַטשע און מאָרגען פֿאָהרען? עס ברעכען מיר, זאָג איך, די ביינער. קוים וואָס איך שטעה אויף די פֿיס.

גיט זי, מיין ווייב, אויף מיר אַזאַ קוק, וואָס מען דאַרף זיין אַ בעוויבטער און האָבען אַזאַ ווייב, ווי מיינע, אום צו פֿערשטעהן, וואָס אַזאַ קוק בעדייט. און דער קוק בעדייט, אַז אויב איך וועל היינטיגע נאַכט נעכטיגען אין שטאָדט און בעסער דאָרטען צוריכטען צוקער אויף מאָרגען,— וועט זיין געזינטער פֿאַר אונז ביידען, און אַגב, זאָגט זי, זאָל איך פֿאַר איינוועגס פֿערכאַפּען מיט זיך די פֿאַן און דעם טאַזיק אין וואָס צו פֿרעגלען די וואַרעניעס און דעם אייזערנעם דרייפֿוס און פֿלעשער אַ פֿאָר און סלאָיעס גלעזערנע אויף די וואַרעניעס אַריינצוגיסען און די גרויסע הילצערנע לעפֿיל אויף אַראָבצונעהמען די אויבערשטע, ווי הייסט דאָס דאָרטען—די באַרבעריצע... איהר זענט אפֿשר אַ מבין, ווי אַזוי מען קען דאָס אַלץ איבערפֿיהרען אינאיינעם: אַ פֿאַן, אַ טאַזיק, מיט פֿלעשער, מיט סלאָיעס גלעזערנע און מיט אַנ׳אייזערנעם דרייפֿוס און מיט אַ הילצערנע לעפֿיל אויף אַראָבנעהמען די באַרבעריצע און על כולם 4 פֿונט מעהל-צוקער! נאָר געלויבט דער אויבערשטער, ווי עס איז אַריבערגעפּעקעלט דעם גאַנצען טאַראַראַם מיט די גאַנצע קלאַפּערגעצייג אויף דער סטאַנציע דאַרגאַנאָווע, און לאָז זיך מיר געהן אָנגעלאָדען ווי אַ ווערבלוד צו די דאַטשעס, ערשט פּלוצלונג — בוך! פֿאַלט אַרויס דער פּעקיל מעהל-צוקער; עס צורייסט זיך די פֿאָדעם און עס פּלאַצט

דאָס פּאַפּיר און דאָס גאַנצע מעהל-צוקער צושיט זיך אויף דער ערד, ווי אַ שפּריי-רעגען.

ביטער! איך וויל זיך גאָר פאַר מיין ווייב נישט ווייזען. אַ כפּרה דער וואַלד מיט דער דאַטשע מיט דאָס אויסרוהען זיך, מיט דאָס איבערנעכטיגען, מיט די לופט, און לאָז זיך מיך צוריק מיט דעם גאַנצען טאַראַראַם אויף זיך, מיט דעם פּאַק קלאַפּערגעצייג און כאַפּ דעם ערשטען בעסטען צוג, וואָס געהט אין שטאָדט אַריין, און פאָהר.

אויף מאָרגען בין איך שוין ווידער דאָ אויף דער דאַטשע מיט פרישע 4 פונט מעהל-צוקער, אָנגעלאָדען מיט דעם גאַנצען האַרמידער און קלאַפּערגעצייג און פאַל אַריין בשלום צו מיין ווייב אויפ'ן דאַטשע אַ פערמאַטערטער, אַ פערשוויצטער. און כאַפּ נאָך פון מיין ווייב אַנ'אָטפּעטשאַטאָק: אויף 2 קיילעכדיגע מעת-לעת פערפאַלען געוואָרען! וואָס? געדאַרפט קויפען 4 פונטליך מעהל-צוקער!... נאָר, מילא, אַ סוף זאָל עס שוין נעהמען, שוין אַלעס דאָ: די מאַלינעס, די צוקער, די פאַן, דער טאַזיק און וואָס צו פרעגלען און פלעשער און סלאָיעס, און וואָס די וואַרעניעס אַריינצוגיסען און אַ דרייפוס און אַ גרויסע הילצערנע לעפיל צראָבצונעהמען די אויבערשטע, ווי הייסט דאָס דאָרטען—די באַרבעריצע... הכלל, אפשר איז אַ סברה, אַז מען זאָל זיך שוין נעהמען צו די וואַרעניעס? און מיין ווייב טוט זיך אָן אין איהר טערקישען קאַפּאָט און איז זיך מכין צו דער עבודה, ווי אַ פרומער יוד צום סדר. און איך מאַך מיך אויך גרייט צו זיין איהר ביי דער הגבה וואָרום איך ווייס, אַז באַלד וועט זיך ערשט אָנהויבען אַ גאַנצע סדרה: שמואל, אַהער! שמואל, אַהין! שמואל, דערלאַנג מיר דאָס, שמואל, דערלאַנג מיר יענץ! נאָר, געלויבט דער אויבערשטער, דאָס גרעסטע העלפט אַרבייט שוין אָבגעטון. אַלץ שוין אַריבערגעבראַכט פון שטאָדט. דאַכט זיך, עס פעהלט קיין זאַך נישט. נאָך אַ שעה, נאָך 2 און די וואַרעניע וועט שוין זיין פאַרטיג. וועל איך מיר ערשט קענען אויסרוהען, אויך פערזוכען דעם טעם פון דאַטשע. און מיט אַזעלכע פרעהליכע געדאַנקען און גוטע האָפנונגען לאָז איך מיך אַרויס אויפ'ן הויף צונויפקלייבען שפּענדלען

און אָנגעפּאַלטען אַ ביסעל קין און לעג מיר נאָכאַנדער אַ פייער אויף צו פרעגלען די וואַרעניעס. ערשט דערהער איך פון שטוב אַרויס קולות: מיין ווייב שרייט, שילט, זידעלט. וואָס איז? זי האָט זיך געכאַפּט: די גאַנצע מאַלינעס זענען ווערעמדיג געוואָרען. היי-מעל, עפּען זיך! און אַז די מאַלינע איז ווערעמדיג געוואָרען, איז ווּעמענס חטא, מיינט איהר, איז דאָס? מסתמא מיינער. וואָרום ביז וואַנען — שרייט מיין ווייב — איך קעהר זיך פון דאַנען אַהער, קענען נישט נור מאַלינעס ווערעמדיג ווערען, נאָר טשוועקעס קענען אָנהויבען בליהען, חזרים קענען זיך אויסלערנען טאַנצען אַ קאָזאַצקע. נאָכ'ן מלאך-המות דאַרף מען מיך שיקען, אין דער ערד אַריין מיט'ן קאָפּ, מיט די הענד און פיס און לייב און לעבען... הכלל, איך האָב געקראָגען, וויפיל אין מיר איז אַריין.

און דער פּועל יוצא איז, אַז איך האָב געדאַרפט לויפען צוריק אין שטאָדט אַריין קויפען מאַלינעס.

און אָט איצטער, ווי איהר זעהט, פאָהר איך דאָס צוריק אויפ'ן דאַטשע. אַ האָפנונג — דאָס לעצטע מאָל שוין... און אָט דאָס אָ, ווי איהר זעהט, פיהר איך דאָס די מאַלינעס. די מאַלינ— — — האַ? וואָס איז דאָס? — — — וואו איז דאָס די מאַלינעס אַהינגעקומען! ? — — מיינע מאַלינעס וואו איז דאָס אַהינגעקומען! ? — — מיינע מאַלינעס! מיינע מאַלינעס! — א י ה ר ה אָ ט א ו י פ ג ע ג ע ס ע ן מ יי נ ע מ אַ ל י נ ע ס ! — — —

—בערוהיגט זיך—האָב איך געשטאַמעלט דערשראָקען—גאָט איז מיט אייך... איך האָב געזעהען... עס שטעהט... האָב איך גענומען צום מויל... איך האָב געמיינט, איהר האָט עס געקויפט... אויפ'ן וועג צו קוויקען זיך... איך האָב זיך געקוויקט... פאַסקודנע אין מויל... געקוויקט...

—געקוויקט! ? געקוויקט האָט איהר זיך? ! געקוילעט האָט איהר מיך! געקוילעט אָהן אַ מעסער!... רוצחים! גזלנים! וואָס האָט איהר צו מיר? ראַזבאָיניקעס! בלוט-זויגערס! מיינע מאַלינעס! מיין בלוט!... בלוט!...

זיינע אויגען זענען געווען פערלאָפען מיט טרעהרען, זיינע באַקלעבער האָבען בּרייט געציטערט, פון מויל האָט געשפּריצט מיט

פיענע און זיין גאַנצער פנים האָט אויסגעדריקט ווי מען יואָלט נאָר וואָס פאַר זיינע אויגען זיין איינציג קינד אַוועקגעקוילעט און ער זוכט צו נעהמען נקמה.. מיט זיינע טרייסלענדע הענד האָט ער זיך אָנגעכאַפּט אָן מיינע לאַטצען, געטרייסעלט מיך און געשריגען:

—רוצח! מערדער! וואָס האָסטו געהאַט צו מיר? ! מיינע מאַלינעס! מיינע מאַלינעס!...

— — — — — — — — — — — —

וואָס איז געווען דער סוף, ווילט איהר וויסען? וואָס זאָל זיין. אין אַ האַלבע שעה אַרום איז מיין פאַרשוין שוין ווידער אַ מאָל געזעסען אין פאַיעזד, וואָס געהט צוריק אין שטאָדט אַריין. דאָס איז ער געפאָהרען אין שטאָדט קויפען מאַלינעס.

אין פענסיאָנאַט

(דערצעהלט פון א יודען מיט א בויך)

—אַז מען קאָן גאָרנישט וויסען, פון וואָס מען קען אויפגעריכט ווערען, און פון וואָס דער אויבערשטער קען צושיקען די שטיקעלע פרנסה.

אַזוי האָט מיר אָנגעהויבען צו דערצעהלען אַ יוד אַ דיקער, אַ הויכער, מיט אַ דיקען בויך, אַוועקזעצענדיג זיך נעבען מיר אויף אַ בענקעלע צווישען די דאַטשעס אין אָטוואָצק.

—מיין שרה גיטעל, מיין ווייב הייסט דאָס, האָט מיר שטענדיג אויפגעוואָרפען, אַז איך טויג מער נישט, ווי צום פרעסען און פאַשען דעם בויך. משטיינס געזאָגט, וואָס איך פלעג זיך ביי איהר שוין איבערעסען. אַ שטיקעל ברויט מיט הערינג פלעג איך דאַרפ׳ן ביי איהר קליאַנטשען דריי טעג מיט אַ מיטוואָך, און ע שט דאַן פלעג איך דאָס קריגען מיט קללות און חרמות. די ביינער פלעגט זי מיר פערשילטען. „הלטוני״, „פרעסער״, אַ קישקע אָהן אַ דעק, אַ „זולל וסובא ניק״ קיין אַנדער נאָמען האָב איך ביי איהר נישט געהאַט. און וואָס? באשר איך בין אַ גרויס-געוויקסיגער, אָהן עין-הרע, ווי איהר זעהט מיך, אַ מענש אַ גידול

דער טונקעלער, אויף-צו-פלומרשט 9)

אַ גנזעצטער, מיט אַ בויך... און ווער איז אין דעם שולדיג? עס איז אַ גאָט־זאַך! איך פלעג שטענדיג טענה'ן צו מיינער, הייסט דאָס: שרה גיטעל, ווייסטו דען נישט, אַז נישט פון דיין האָרע־וואַניע איז ביי מיר דער בויך אויסגעוואַקסען. פון דיינע קעסט וואָלט איך שוין לאַנג געדאַרפט אויסציהען די פיס. אלא וואָס דען? עס איז ביי אונז אַזאַ „פאָראָדע": מיין טאַטע, עליו השלום, האָט געהייסען משה דער גראָבער, מיין זיידע, מיין עלטערזיידע, אַ ליכטיגען גן־עדן זאָלען זיי האָבען, זענען אַלע געווען בייכיגע. אַ „פאָראָדע" אַזאַ און יוצא.

האָבען זיי, הייסט דאָס, מיר איבערגעלאָזען בירושה אַ בעמפיק, האָב איך זיך מיט איהם וואָס צו האַלטען. אַן'אַנדערער וואָלט מיינען, אַז איך עס „מאַרציפאַנעס". דער טייוועל ווייס, פון וואָס ער וואַקסט ביי מיר אַזוי ווי אויף הויוען. אַ פיינע ירושה האָבען זיי מיר איבערגעלאָזען. בעלי וואָלטען זיי שוין פאַר איין וועגס כאָטש איבערגעלאָזען עטליכע רובל. ביי אַ נגיד אַ בויך איז אַ כבוד, אַ צירונג און ביי מיר איז דאָס גאָר אַן'אָבקומעניש, אַ פערשטערעניש, ובפרט נאָך ביי אונז אין שטעדטעל קאַפולי־גוו־קע, פערברענט זאָל זי ווערען, וואו אָהן „אַ צונעמעניש" קענען זיי נישט אויסקומען. איז איין געשעפט האָבען זיי: „אָט געהט דער בויך" „שלום עליכם אַ פעמפיק" „וואָס מאַכט אַ קעסיל־פויק", קיין אַנדער עסק האָבען זיי נישט. און ווער רעדט, אַז איך דאַרף נאָך געהן אין מרחץ אַריין, איז דאָך נישט שייך, וואָלט איך ליבער געגאַנגען לעבעדיגערהייט אין קבר אַריין. שטאַרבען פאַר בזיון איז ווייניג; דאָס פנים פלאַמט מיר ווי צונטער, אַלע טייטלען מיט די פינגער. געהערט אַ ביסעל. אָהן עין הרע, אַ מרחץ מיט יודען, דאַרע, קוואַרע, אויסגעמאָגערטע, פינסטערע יודען און איך איינער דרעה מיך אַרום מיט אַ בויך. און אַ בויך האָט אין זיך אַ טבע, אַז אין מרחץ טאַרטשעט ער נאָך אַרויס העכער, בולט'ער... ווי אויף צו להכעיס. איך מוז אייך זאָגען, אַז איך בין מיין בויך געוואָרען אַ דם שונא. און נישט איין מאָל פלעג איך גאָט בעטען, ער זאָל מיך בעפרייען פון דאָס דאָזיגע צ'נשיקעניש?

איז וואָס־זשע טהוט גאָט? ווייזט ער אַ קונץ און דווקא דורך דעם דאָזיגען בויך ווער איך אויפגעריכט און אַנשטאַט דעם בזיון, צער און יסורים, וואָס ער האָט מיר פערשאַפט, האָב איך יעצט נחת און פערגעניגען און וואָס דער עיקר איז—פרנסה.

אין וואָס בעשטעהט מיין פרנסה? ווילט איהר וויסען. אין אַ פענסיאָנאַט בין איך, דאָ הי, טאַקי אין אָטוואָצק. געפאָהרען קיין וואַרשאַ זוכען פרנסה און אריינגעפאַלען אַהער קיין אָטוואָצק אין אַ פענסיאָנאַט, אין דער פאַבריק פון מענטשעשע פלייש און וואו מען שטאָפט אונז ווי די גענז.

איהר פערשטעהט אַ ביסעל: פון ברויט מיט טאַרען בין איך אַריינגעפאַלען אין אַ גן עדן התחתון וואו מען שטאָפט מיך מיט פינקוכענס, בלינטשיקעס, האָלענדער קעז און געבראָטענס מיט „קאָנטלעטען", מיט פלאָדען, מיט קאַקאָ, מיט קאַווע, הכלל מיט כל טוב.

איך זאָג אייך, אַז מיין שרה גיטעל וואָלט דאָס דערזעהן ווי מען דערלאַנגט דאָס איהר שלימזל אין בעט אַריין די פרישע בולקע מיט פוטער און די גוטע גלעזעל קאַווע און ווי איך ליג דאָס מיר אין בעט ווי אַ שררה און לאָז מיר וואויל געהן און גיס מיר גאָלד אין האַלז — וואָלט זי משוגע געוואָרען. און אַליין וועל איך זאָגען דעם אמת, בין אויך אין איין שרעק: צי איז דאָס נישט אָפטער [illegible] חלום. אַ נאָווינע, אַז עס חלומ'ט זיך, אַז דו עסט די בעסטע פּאָטראַווע מיט מאכלים, צום סוף כאַפּסטו זיך אויף — בלאָטע. ביזט הונגעריג ווי אַ וואָלף און אין בויך הידעלט, ווי עס וואָלטען דאָרטען אַרומגעפאָהרען 70 אויטאָמאָבילען מיט מוזיקע. און עס דאַכט זיך מיר, אַז אָט־אָט וועל איך זיך אויך אויפכאַפּען ביי מיר אין בעט און קאַפּוליעווקע — און פון דעם קאַווע, מיט דער בולקע מיט פוטער, מיט די מילך, מיט די פעטע פלייש וועט זיך אויסלאָזען אַ טייך, און ביי דער זייט וועט מיר גאָר שטעהן מיין שרה גיטעל און טרענען די אָדע־רען, וואָס זאָל זי קאָכען מיטאָג

איז וואָס־זשע איז מיין טועכץ, פרעגט איהר, אין מיין פענסיאָנאַט? און פאַר וועלכע מעשים טובים קומט עס מיר די

אַלע גוטע זאַכען? — וועל איך אייך דערצעהלען, נאָר בתּנאי, אַז איהר זאָלט קיינעם נישט אויסזאָגען, ווייל דאָס איז אַ סוד, און אַז איהר וועט עמיצען דערצעהלען, קען עס מיר נאָך שאַדען.

מיין טועכץ איז דוקא אַ גרינגע טועכץ. איך בין אַ מוסטער בין איך. אַ שילד אַזאַ. יעדער געשעפט האָט איהר מוסטער, איהר שילד, וואָס זי שטעלט אַרויס און צייגט פאַר די קונדען. אָט אַזאַ מוסטער בין איך אין מיין פענסיאָנאַט.

עס איז שוין ביי מיר מיט דעם בעל-הבית און בעל-הביתטע פון פענסיאָנאַט אַזוי אָבגעמאַכט, אַז ווען זיי שטעהען און דינגען זיך דאָרטען מיט אַ נייעם קונד און קענען מיט איהם נישט דורכקומען אין מקח, — גיט דער בעל-הבית אַ סיגנאַל, אַ וואונק, אַ הוסט, צי אַ ניס, — דאַמאָלס געה איך אַרויס פון מיין צימער און געה זיי אַ דורך פאַרביי מיט שטייפע געזונטע טריט, מעשה-פריץ, מיין בייכעל שטעל איך מיר אויס פאָראויס „נאַ פאַקאַז“. דאַמאָלס הער איך ווי מיינע בעלי-בתים שמועסען זיך דורך מיט'ן קונד.

— איהר זעהט אָט דעם ידען? — זאָגט דער בעל-הבית — בלויז דריי חדשים אַז ער זיצט ביי אונז אין פענסיאָנאַט. אָנגעקומען אַהער אַ צרה'דיגער, אַ קראַנקער, אַ שוואַכער.

— אַ סוכאָטניק, — פערבעסערט די בעל-הבית'טע.

— קים זיך געהאַלטען אויף די פיס, הויט און ביין.

— אַ נוטה-למות'דיגער, אַ גוסס.

— און איצט איז ער אַ לייט!

— אַ שררה.

— אַ מאָנאַרכע!

— אַ חוץ זיין שאַדען, אויף אַלע קראַנקע געזאָגט געוואָרען פאַרטיג, מיין עובדה איז שוין אָבגעטון געוואָרען. דער נייער קונד בלייבט שוין אונזער גאַסט. און אַזוי אַרום האָט ער אין מיין זכות אַ נייעם אַנגעקומען אַ סך געסט, וואָרום אַזאַ מוסטער ווי איך, איז ווייט צו קריגען. פון מיר נעהמען זיי אַלע אַראָפּ אַ משל. און אַלע האַלטען מיט מיר אין איין רעדען און פונאַנדער-פרעגען זיך, ווי אַזוי איך עס, און וואָס איך עס, און ווען איך

עס. ביים טיש בין איך דער אויבען־אָן. זיי קוקען מיר אַלע אין מויל אַריין. קוקענדיג ווי איך ע ס — זאָגען זיי — דערוועקט זיך אין זיי אויך דער אַפּעטיט. אַ טשעמאָדאַנטשיק צו פּאַקען האָב איך, אַ דאַנק גאָט, נישט צו פֿערזינדיגען און אַפּעטיט האָב איך אויך נאָך פון דערהיים. מעהר נישט אין דערהיים האָב איך נישט געהאַט וואָס צו פּאַקען. און דאָ, אָהן עין הרע, וואַקסט ער און בליהט פון טאָג צו טאָג. און פון מיין בויך האָב איך אויך גאָר קיין עגמת נפש נישט. אדרבה, ער איז דאָ גאָר געהויבען געוואָרען. און אַלע האָבען פאַר איהם דאָ דעם גרעסטען דרך ארץ. איהר וואָלט זעהן, מיט וואָס פאַר אַ אויגען אַלע קוקען דאָס דאָ אויף איהם, וויפיל געסט זענען דאָס מיר מקנא. זיי וואָלטען וועלען כאָטש אַ העלפט פון איהם אַוועקפיהרען נאָכ'ן זומער אַהיים, ווארום מיר האָבען דאָ אין פענסיאָנאַט אַ סך נגידים, וואָס פערמאָגען די שענע קלינגערס, נאָר אַ בויך, ווי איך, האָבען זיי אַ מכּה.

נו, האָט מיר אַ גיטען. איהר הערט? מען קלינגט. מען דאַרף געהן עסען.

צווישן סצילאַ און כאַריבדאַ

אָדער

בין המצרים

אָדער פּשוט צווישן

האַמער און קאָוואַדלע

אָדער, אַז איר ווילט נאָר פּשוט, איז עס

צווישן צוויי פייַערן

עס איז געווען הייס, נישט אַריבערצוטראָגן. איך בין געוועסן אין רעסטאָראַן און געטראַכט, אַז אין אַזאַ היץ איז דער מיטאָג אַנ׳אָפּקומעניש.

פון היץ איז ביי מיר דער אַפּעטיט ווי אויסגעפרוירן און אינגאַנצן פאַרשוואונדן געוואָרן.

האָב איך געטרונקען קאַלט וואַסער מיט אייז.

אין פענסטער דורך די פאַרטריקנטע שויבן האָט אַרייַנגעקוקט אַ צוהיצטער פאַרחלשטער דרויסן, ווי ער וואָלט זיך אויך געבעטן אַ קאַלטן טרונק.

צום אומגליק האָב איך געטראָגן אַ שווערן אַנצוג פון הערבסט־שטאָף מיט אַ שטייף־אָנגעקראָכמאַליעטן העמד, הגם דער קאָלנער איז געווען צעווייקט און אימפּאַטענט ווי אַ בלינטשיק.

די עטליכע געסט, וואָס זענען געזעסן אַרום ביי די טישלעך זענען געווען צוגאָסענע און מידע פון היץ מיט פאַרלייגטע נאָז־טיכלעך הינטער די קאָלנערס, געווישט זיך מיט די פּאַפּירענע סערוועטלעך און זיך געפאָכעט מיט די שפּייז־קאַרטעס.

עס האָט נישט געהאָלפן — נישט די קאַלטע געטראַנקען און נישט דער ווענטיליאַטאָר, וואָס האָט געדרייט און געהוישעט

איבער אונזערע קעפּ מיט אַזאַ געשווינדקייט, ווי ער וואָלט זיך וועלן אָפּרייסן און פלעטן אונז אַלעמען די מוחות.

דער צופריהעטער קעלנער איז אַ פּאָר מאָל צוגעלאָפן צו מיר:

— עסן?

— ניין. איך וויל נאָך אַ ביסל וואַרטן.

רעכטס פון מיר ביי אַ טישל איז געזעסן אַ פּאַרשוין מיט אַ נישט־היגן פּנים, אַ געלבלעכע הויט, גרויסע ברילן — לאָמטער־נעס און אַ סך גאָלדענע ציין. משמעות, אַן אַמעריקאַנער. ער איז געזעסן מיט אַ ניט־היגער שטאָלצקייט אָן אַ מאַרינאַרקע מיט הוילע אָרבל פון זיין זיידן העמד, געזעסן און געזופּט קאַלטע שערי־ברענד.

לינקס ביי אַ צווייט טישל איז געזעסן אַ הער מיט אַ דאַמע: ער אין אַ שוואַרצן פראַק און הויכן האַרטן קאָלנער, ווי אַ מאַנקעט. אויפן קאָפּ אַ שרונט פאַרקעמט און אויסגעמייסטרעוועט זאָרגפעליק, פּינקטליך אויף וויפיל עס האָט זיך געלאָזט מאַכן פון די עטליכע געציילטע פליכעוואַטע הערלעך. ביידע, אי דער הער, אי די דאַמע, זענען געזעסן און מיט אויסגעצויגענע העלזער ווי די זשיראַפן און מיט אַ קאָנצענטרירט וואַזשנער מינע געצויגן דורך שטרויערלעך קאַלטן מאַזאַגדאַן פון הויכע קעלישקעס.

— הייס — האָב איך זיך געווענדעט צו מיין שכן רעכטס צום אַמעריקער, ווי איך וואָלט אים מודיע זיין גאָט ווייס וואָס פאַר אַ בשורה.

— יעס, סער! — האָט מיין שכן מיט מיר מסכּים געווען, זיך אויפגעהויבן פון אָרט און צוגעגאַנגען צו מיר — און דערפאַר האָב איך אַראָפּגענומען מיין ראָק. ביי אונז אין אַמעריקאַ גייען אַלע אָן רעק. איר קאָנט אויך אַראָפּנעמען אייער ראָק, וועט אייך ווערן קילער, שור! נעמט אַראָפּ דעם ראָק... אָט ווי איך... דאַטס רייט!

איך האָב געזען, אַז ער האָט רעכט, האָב איך אַראָפּגענומען מיין מאַרינאַרקע און עס איז מיר געוואָרן קילער.

—דאָס רייט! דאָס רייט — האָט באַוויליקט מיין גרויסע רעוואָלוציאָנערע טהאַט און איז אַוועק צוריק צו זיין טישל, אַ גליקליכער פון זיין רעפאָרם.

נאָך באַלד איז צו מיר צוגעקומען מיין שכן פון לינקס און מיר בייז אַריינגעסיפּעט אין אויער מיט רציחה.

—מיין הער! איר פאַרגעסט זיך. איר זענט נישט ביי זיך אין שלאָף־צימער. דאָ איז אַנ׳עפנטליכער פּלאַץ, און איך וועל נישט ערלויבן אַזעלכע געמיינהייטן!... די מינוט זאָלט איר אָנטאָן אייער ראָק...

איך האָב דערזען, אַז ער האָט אויך רעכט, האָב איך צוריק אָנגעטאָן מיין מאַרינאַרקע, און ווידער גענומען שוויצן ווי אין אַ שוויץ־באָד.

האָט עס דערזען מיין שכן פון רעכט, האָט ער אַריינגעקערט אַ פריש גלעזל שערי־ברענד און איז צוגעלאָפן צו מיר מיט אַזאַ בייזן צאָרן, אַז די נאָלדענע ציין האָבן אים אַזש געסקריפּעט.

—מיסטער... איר זענט אַ פּחדן! איר האָט נישט קיין אַמביציע... יעס! איר קעמפט נישט פאַר אייערע באַקוועמלעכקייטן. איך זע, אַז איר אַכט יענעם דזשענטלמאַן מער פון מיר! איך וועל עס נישט דערלאָזן! איך בין אַנ׳אַמעריקאַנער. איך וועל נישט לאָזן באַליידיקן מיין לאַנד! די מינוט זאָלט איר אייער ראָק אַרונטערנעמען!

איך האָב אַראָפּגענומען מיין מאַרינאַרקע און עס איז מיר ווידער געוואָרן קילער און איך האָב פרייער אָפּגעאָטעמט.

דאָ איז זיך מיין שכן לינקס אויפגעשפרונגען אַ רויט אָנגעצונדן פּנים, אַז איך האָב געמיינט, ער וועט מיך דורס זיין.

—מיין הער! איך וועל נישט לאָזן מאַכן פון מיר שפּאַס! דאָ איז נישט קיין באָד... אַזוי טוט אַ כאַם, אַ גראָבער יונג! אַ דזשענטלמען טוט נישט אַזוי... די רגע זאָלט איר מיר אַרויפציען אייער ראָק. דאָ זיצט אַ דאַמע און איך וועל נישט ערלויבן באַליידיקן מיין דאַמע! די רגע זאָלט איר אָנטאָן אייער ראָק אָדער איך רוף אייך אַרויס אויף אַ דועל. איך וועל אייך

דערשיסן ווי אַ הונט!...

פֿון זיינע רייד איז מיר קאַלט געוואָרן און איך האָב צוריק אָנגעטאָן מיין מאַרינאַרקע.

מיין שכן רעכטס האָט זיך אַ ריס געטאָן פֿון זיין טישל, אומגעוואָרפֿן די עטליכע ליידיקע פֿלעשלעך און מיט וואַקלדיקע טריט צוגעפֿאַלן צו מיר, קלאַפּנדיק מיט די פֿויסטן אָן טיש — איר לאַכט פֿון מיר!? איר טוט, וואָס יענער הייסט אייך און פֿון מיר שפּאַסט איר?!!.. נאַד־דעם!... איך בין אַן אַמעריקאַנער!... היק!... די מינוט זאָלט איר אייער ראָק אַראָפּוואַרפֿן, אָדער קאָם אַן איי פֿייט! איך וועל אייך מאַכן... היק!.. אַ פּאָר בלויע אויגן, וועט איר וויסן! איר זעט אָט דאָס? נאַד־דעם!

ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט קעגן מיר פּנים בײַלכסנדיק מיט אַ פּאָר אָנגעגאָסענע אויגן. איין פֿוס פֿאָראויס, דעם צווייטן צוריק, און געוויזן אַ פּאָר גרויסע באָקס־פֿויסטן, אַז מיר איז צוריק הייס געוואָרן און איך האָב אויף גיך גענומען אַראָפּוואַרפֿן מיין מאַרינאַרקע.

מיין לאַגע איז געוואָרן געפֿערלעך. דאָ, צווישן אַמעריקאַ און אייראָפּאַ, האָב איך געוואוסט, וועל איך נישט גוט אָפּשניידן.

בין איך באַלד געפֿאַלן אויף אַ שכל. איך האָב מיין מאַרינאַרקע אָנגעטאָן אויף איין אַרבל. דאָס הייסט, אַז איין רעכטע זייט, וואָס איז געווען געריכטעט צו מיין לינקן אייראָפּעאישן שכן, איז געווען אָנגעטאָן אין פֿולער אָרדנונג. דערפֿאַר צו דער זייט פֿון מיין אַמעריקאַנער שכן איז דער אַרבל געווען אויסגעטאָן, עכט אַמעריקאַניש.

און אָט אַ דאַנק דער דאָזיקער פּשרה בין איך נצול געוואָרן פֿון דער גרויסער סכּנה, וואָס האָט געלויערט איבער מיין זינדיקן נפֿש פֿון אָט די צוויי קעמפֿנדע ערד־טיילן.

מלחמה'דיגס

דער משוגענער מלמד

... כַּי, כַּי, כּי!..

איך, חיים־שלום דרדקי־מלמד פון באַרבירעשאָק, האָב גע־שלאָגען דאָס ווייב. געשלאָגען, אַוודאי האָב איך זי געשלאָגען. אָבער פאַרוואָס האָב איך זי געשלאָגען? ע—ע! דאָס ווייס קיינער נישט. איך האָב זי געמוזט שלאָגען, יאָ, יאָ. אַ נישט וואָלט איך אפשר משוגע געוואָרען... עס וואָלט זיך מיר איבערגעדעהט דער מוח... איצט בין איך קלאָר... קלאָר ווי אַנ׳עטאַזשערקע... שאַ... שש!..

(פויזע)

איר האָב זיך פערטראַכט, פערטיפט אין טיפע געדאַנקען. זיבען שעה מיט 33 מינוט מיט 18 סעקונדען מוז איך טראַכטען מיינע געדאַנקען. אַזאַ טבע האָב איך: איך טראַכט וועגען דער מלחמה. וועגען דער מלחמה טראַכט איך. פאַרוואָס שלאָגט מען זיך דאָס?

אַ מאָדנע עובדה: מענשען שיסען איינע אויף די אַנדערע פון ביקסען און פון האַרמאַטען און דוקא וואו מענשען שטעהען. ווי שטעהט מען דאָס, וואו מענשען שטעהען? מען קען דאָך

חלילה, אַרויסנעהמען איינער דעם אַנדערן אַנ׳אויג, אויסזעצן אַ צאָהן, אויסשלאָגען אַ פענסטער...

זעהט איהר, האָט איהר געטראָפען אין מיין יאָסעלען. אַז איך וויל נישט, איהר זאָלט שיסען אין מיין יאָסעלען. איך וויל נישט! אָט אַזוי. איך וועל דיך נעהמען אויף די הענד, איינוויק־לען מיט דער קאַפּאָטע און אַנטלויפען... וואָס־זשע פערוואַרפסטו מיט׳ן קעפּעלע? יאָסעלע, זעה נאַר, האָסט פערגאָסען מיין קאַפּאָ־טע אין בלוט און די באָרד אין בלוט..! יאָסעלע!..

כאַ, כאַ, מען זאָגט אַז דאָס שלאָגט מען זיך צוליב ערד... איך בין אַ בעלן צו דערגעהן דער אמת. אַנו. לאָמיר זעהן, מען דאַרף אויסמעסטען (נעהמט אומשפרייזען איבער׳ן צימער מיט גרויסע טריט הין און צוריק אין דער לענג און אין דער ברייט) איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס! איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס...

„ס׳איז ליגען, די ערד איז נישט גרעסער געוואָרען אויף אַ האָהר, איהר הערט וואָס מען זאָגט אויף? פון דער גאַנצער מלחמה איז די ערד נישט גרעסער געוואָרען אויף אַ האָהר!

(פאַלט אויף די קניה).

„גאָטעניו, דער גאָט פון מלחמה! מאך מיך קלוג, מאַך מיר ליכטיג מיין זינען. מאַך מיך קלאָר... איך האָב דערפיהלט, אַז איך האָב פערלוירען מיין פאָרשטעלונג וועגען דיר, וועגען דער וועלט, וועגען מענש, וועגען שכל און וועגען הכל בכל... איך האָב פערלוירען מיין פאָרשטעלונג וועגען נעכטען, וועגען מאָר־גען, וועגען היינט. איך ווייס שוין נישט פון „אמאָל” און „שפּע־טער”. איך ווייס שוין נישט, וואו איך בין און ווער איך בין און פאַרוואָס איך בין... איך האָב פאַרגעסען. און האָב פאַרגעסען ווע־גען דעם, וואָס איך האָב פאַרגעסען...

האַ! אין מח איז מיר ליכטיג געוואָרען. עמיצער האָט אין מיין שאַרבען אויסגעהאַקט אַ טהיר צום גאַס, עמיצער איז מיט אַ לאַמטערן אַהין אַריינגעדרונגען און מיין זינען בעלויכטען... אוך האָב עס! איך האָב געפונען דעם תכלית, דעם מהות, דעם

עצם פון דער מלחמה.

דאָס שלאָגט מען זיך פאַר אַ בעסער לעבען, פאַר אַ רייכער לעבען, פאַר אַ גליקליך לעבען

הי, הי, הי! חכמים. זיי האָבען ביי מיר די שטריקעל צוגענומען. איך וואָלט זיך אויפגעהאַנגען. און ווייסט איהר צוליב וואָס? איר וועל אייך אויסזאָגען. שש... נאָר עס זאָל זיין בסוד: איך בין פערסטראַכירט אין לעבענס־פערזיכערונג־געזעלשאַפט. און אַז איך וויל מיך הענגען, וועל איך אָבנעמען די פּרעמיע. כאַ! כאַ! כאַ!..

היינט האָב איך משנה השם געוועז. אומגעביטען מיין נאָמען. אויס! פון היינט אָן הייס איך שוין נישט מעהר חיים־שלום, נאָר קאָפּעל־קיווע. עס קלינגט שענער, שטאַרקער, העלדישער. עס קלינגט כמעט אַזוי העלדיש ווי נאַפּאָלעאָן, אַלעקסאַנדער מוקדן. קאָפּעל—קי—ווע!

איהר הערט! און מיין פאַמיליע־נאָמען איז שוין נישט מעהר „זיש הורוויץ", נאָר „איש מלחמה". קאָפּעל־קיווע איש מלחמה, אָדער קאָפּעל־קיווע דער מיליטאַריסט! און די גאַס, וואָס מען וועט נאָך מיר אַ נאָמען געבען, וועט אויך שענער קלינגען. „קאָפּעל־קיוועס־גאַס". אַ שטייגער, ווי: „גיטקע־טויבעס זאַוואולעק". גיטקע־טויבע איז אויך מסתמא געוועז אַ מיליטאַריסטקע...

אָ, איך האָב געוואוסט, אַז די גאַנצע וועלט וואַרט אויף מיר, איך זאָל ווערען אַ מיליטאַריסט, כדי עס זאָל מקוים ווערען ישעיהו הנביא׳ס נביאה: כי מלאה כל הארץ דעה — די גאַנצע וועלט איז פול מיט קלעפּ. געוויס, ישעיהו הנביא איז אויך געוועז אַ מיליטאַריסט, נאָר אַ ביטרער איז ער געוועז, אַ דיפּלאָמאַט. כדי צו פערמאַסקירען זיין מיליטאַריזם, האָט ער געפּרעדיגט שלום, וואָרום ער האָט גוט געוואוסט, אַז פון שלום וועט קיין גוטס נישט אַרויס...

די גאַנצע וועלט איז פול מיט געשלעג. אַלע בעשעפענישען שלאָגען זיך, אין דער הויך שלאָגט מען זיך, אין וואַסער שלאַגט

מען זיך, אויף דער יבשה שלאָגט מען זיך. אין שטאָדט שלאָגט מען זיך, אין דאָרף שלאָגט מען זיך, אויף די פעלדער, אין די וועלדער. עס געהט אַ געשלעג אויף טויט און אויף לעבען. עס געהט „אַ דראַקע", אַ וועלט־דראַקע! און איך? איך, ווילט איהר, זאָל הייסען שלום דער מלמד און לעבען בשלום? אַ וועלט מיט מענשען בויקערן איינער דעם אַנדערן די ביינער, און איך — גאָר־נישט? גאָר אָהן מיר? און וואו, פרעג איך אייך, בין איך? וואָס איז עפיס מיין נשמה פון קלאָטשע? איך דאַרף דאָך אויך עמיצען שלאָגען? וואָס, נישט?

בין איך אַרויס אויף דער גאַס צו פיהרען מלחמה, האָב איך געטראָפען מיין פריינד דעם בן־עיר, אויך אַ היימלאָזער, שלום פרידמאַן הייסט ער, און האָב איהם אַזוי געזאָגט: ר' שלום, אייער נאָמען געפעלט מיר נישט. וואָס פאַר אַ פרידמאַן? וועלכער אַנשטענדיגער מענש טראָגט עס אַזאַ מאוס'ן נאָמען? איך האָב שוין מיין נאָמען אומגעביטען. איצט איז אייער צייט, איהר זאָלט אויך אייער נאָמען אומבייטען. וועט איהר ווערען מיין פערבינדעטער, איז גוט, ווען נישט, וועלען מיר זיך שלאָגען אין בלוט אַריין. וואָרום אַ שרעק, ווי איך בין בלוט־דאָרשטיג. איך לעב איצט נור מיט בלוט, איך אָטעם מיט בלוט און... שפיי מיט בלוט!

האָט ער מיך אָנגעקוקט מיט גרויסע קיילעכדיגע אויגען און האָט געזאָגט צו מיר: גאָט איז מיט אייך, ר' היים־שלום? וואָס פלוידערט איהר?

ענטפער איך איהם: ראשית, זאָג איך, הייס איך נישט חיים־שלום, נאָר קאָפל־קיווע איש מלחמה; והשנית, פלוידער איך נישט. ביי מיר איז נישטאָ קיין פלוידעריי! איך בין נישט פאַציפיסט און זיץ מיט אייך נישט אויף קיין שלום־קאָנפערענץ, און איך, אַז איך רעד, רעד איך קלאָרע דבורים. און נישט איך רעד, נאָר דאָס שווערד, און אַז דאָס שווערד רעדט, האָבן מיר אַ קינ״א לן שווייגט דאָס מויל... און נעהם און איך קריך איהם אַריין אין באָרד אַריין. האָט ער, דער טיפש געמאַכט געוואַלדען, געוואָרען בלייך ווי קעז און איז אַנטלאָפן פון שלאַכטפעלד.

איך האָב אָנגעשטעלט אויף איהם מיין שירעם און אויסגע־

שאָסען — פּיף-פּאַף! מושמעות, אַ קויל האָט איהם געטראָפען!

נאָך האַלבען טאָג האָב איך זיך אַריינגעכאַפּט אין בית-המדרש. אַ מין טויטע שטילקייט דאָ הערשט — איך קאָן אַזאַ שטילקייט נישט אַריבערטראָגען; ווען נישט די צוויי פליגען, וואָס האָבען מלחמה געהאַלטען אין אַ ווינקעל שויב, וואָלט איך זיך אפשר געריהרט פון זינען. רבונו של עולם! פון וואַנען נעהמט זיך עס אַזאַ שטילקייט? אַזאַ שלום-ושלוה? עס קלאַפּט מיר אין קאָפּ פון דער שטילקייט. עס האַקט מיר אין די שלייפען. נישט אַנדערש, עס איז דאָ אַ סבה. וואו איז די סבה, האַ? אַהאַ! די סבה שטעקט אין סדור! „שים שלום" שטעהט דאָרט. אָט ווער עס איז שולדיג — דער שים שלום! מען מוז איהם אויסרייסען, אויספליקען, אויסראָטען!...

אין איין מינוט איז די גאַנצע שול פול געוואָרען מיט בלעטלעך, שמות, צופליקטע סדורים. איינער נאָך דעם אַנדערן זענען די „שים שלום'ס" געפלויגען אין דער לופטען. און באַלד איז טאַקי אַנגעלאָפען ברוך דער שמש און עס האָט זיך טאַקי אָנגעהויבען אַן אמת'ע מלחמה.

אָוועגדס צו בין איך ווידער אַרויס אויף דער גאַס. די לבנה האָט געשיינט. אַזאַ גרויסע לבנה, אַ ווייסע, אַ נאַקעטע, אָהן אַ שינעל און אָהן כלי-זיין.

זעה איך, עס שטעהט אַנ'עדה מיט יודען און איז מחדש די לבנה. ווער איך בייז.

— וואָס האָט איהר צו טהון מיט אַזאַ לבנה, — פרעג איך, — וואָס האָט אפילו קיין בלוטס-טראָפּען נישט אין זיך? קאָנט איהר דען נישט בעסער מחדש גיין די שקיעה? די גליה-רויטע זון, ווען זי פערגעהט, ווי אַ פייערדיגע קויל, און איז מרמז אויף מלחמה און בלוט?

און די יודען — לא די, וואָס זיי הערען מיך נישט, זאָגען זיי נאָך איינער דעם אַנדערן: „שלום עליכם" און די אַנדערע ענטפערן: „עליכם שלום"... וואָס פאַר אַ שלום אויף זייערע קעפּ? חולה זייט איהר צו זאָגען: „מלחמה עליכם", „עליכם מלחמה"... וואָס רייצט איהר זיך מיט מיר? זעהט איהר נישט, אַז אויף דער

לבנה האָט זיך בעוויזען שוין אַ בלוטס-טראָפּען?! אַ בלוטס-טראָ-פּען אויף דער לבנה! איך בין געוואָרען בלוט-דאָרשטיג און גע-וואָרפען זיך אין דער גאַנצער עדה אויף אַנ׳אַטאַקע—אַ הוררא!... און באַלד איז דאָס גאַנצע געסעל פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ מלחמה-פּלאַץ.

איצט ליג איך צושלאָגען און געבונדען. אָבער דאָס גע-סעל וועט זיכער הייסען אויף מיין נאָמען: „דאָס געסעל פון קאָפּעל-קיווע דעם מיליטאַריסט".

הי, הי, הי, מען פרעגט מיך: פון וואַנען האָט זיך דאָס צו מיר גענומען פּלוצלינג אַזאַ תשוקה צו שלאָגען זיך? זיי קאָ-נען מיך פּאַר אַ שטילען און רוהיגען מענשען, וואָס האָט קיינ-מאָל נישט געטשעפּעט קיין פליג אויפ׳ן וואַנד. פּראַים! זיי ווייי-סען גאָרנישט, אַז דער אמת׳ער שלעגער בין איך און אַז דאָס געפיהל צו שלאָגען זיך ליעגט ביי מיר אין די בלוטען. אַז זיי ווייסען גאָרנישט, אַז אין דער צייט, ווען די גאַנצע וועלט איז נאָך געווען פערזונקען אין באַרבאַריזם און געלעבט בשלום, גע-ווען פינסטער און ווילד און נישט געוואוסט פון קיין ליכטיגע וועלט-מלחמות,—בין איך שוין געווען דער גרעסטער קעמפער און שלעגער.

דערמאָהנט זיך נאָר, וויפיל איך האָב אין מיין לעבען זיך געשלאָגען: איך האָב געשלאָגען כפּרות, געשלאָגען המנ׳ען, געשלאָגען הושענות, געשלאָגען על-חטא, געשלאָגען מלקות, אָב-געשלאָגען די שוועלען ביי מיינע בעלי-בתים און נאָך עד-היום שלאָג איך זיך מיט דער דעה, און מענשען זאָגען נאָך, אַז איך בין חסר-דעה, טפּשים! ווען איך וואָלט געווען חסר-דעה, מיט וועלכער דעה וואָלט איך זיך געשלאָגען?

טש... שאַ! מאַכט אייערע אויערען צו אַ טרייבעל און פערנעמט צו מיינע רייד! איך, קאָפּעל מיליטאַריסט, וועל אייך זאָגען נביאות.

והיה באחרית הימים—און עס וועט זיין מיט דער צייט, והיה הר ד׳—וועט זיין גאָטס באַרג דער העכסטער, אַזוי אַז מען וועט קאָנען אויף איהם אַוועקשטעלען דעם גרעסטען האַרמאַט.

והלכו עמים רבים—און עס וועלן געהן אַלע פעלקער, ואמ״ו— און זיי וועלן זאָגען: לכו ונעלה—לאָמיר געהן מאַכען אַ מאָבּילי־זאַציע.

וכתתו הרבותם לאתים—און זיי וועלן צושטויסען זייערע ריב־אייזענס צו שווערדען וחנותיהם, און זייערע וואַלגער־העל־צער—למזמרת—צו פּיסטוילען, און די חנוכּה־דריידלעך וועט מען איבּערשמעלצען אויף טאַנקעס און פון אַלע טאַבּאַק־פּושקעס וועלען ווערען בּאָמבּעס און גראַנאַטען און מענשען וועלען מעהר נישט שמעקען קיין שמעק־טאַבּאַק, נאָר פּולווער און גאַזען.

און אין יעדער מקוה וועט שווימען אַ פלאָט מיט אונטער־וואַסער־שיפען און אַלע ערוב׳ן וועלען זיין פון שטעכעדיגען דראָט, ושעשע יונק על חור—און קינדער וועלען זיך שפּילען אין אָקאָפּעס, ולא ילמדו—און מען וועט שוין מעהר נישט לער־נען קיין אלף־בית, נאָר סטראַטעגיע און תּכסיסי מלחמה...

און יעדער איינער וועט שטודירען מאַפּעס מיט לאַנד־קאַרטען מיט אַטלאַסען, נאָר דאָס אַלעס וועט נישט זיין גענוג, וועלען מענשען שטודירען דעם גלאָבּוס: יעדער איינער וועט זיך אַרומטראָגען מיט אַ גאַנצען גלאָבּוס, ווי אין פּסוק שטעהט: כּי מלאה כּל הארץ—די גאַנצע וועלט איז פול מיט מלחמה, ניש׳קשה, די וועלט איז גרויס און קאָן זיך פערגינען עטליכע מלחמות מיט אַמאָל.

דער קריגס־מיניסטער וועט שוין נישט מעהר זיך שלאָגען איינמאָל אין אַ שמטה, נאָר שטענדיג, אייביג וועט ער פיהרען מלחמה. און נאָך נייע מיניסטעריומס וועל איך איינפיהרען: מי־ניסטעריום פון אויסערליכע מלחמות, מיניסטעריום פון אינערליכע מלחמות, מיניסטעריום פון היימלאָזע, מיניסטעריום פון פער־שפּרייטען שנאה און קנאה, מיניסטער פון הונגער, טיפוס, כאָ־לערא און שרפות, וואָרום ווי זאָגט מיין חבר נאַפּאָלעאָן: מלחמות אָהן שריפות איז פונקט ווי קאָלבּאַס נישט צוגעפּרע־געלט...

און איך, קאָפּל־קיווע, וועל זיין דער גרעסטער מיליטאַריסט

אויף דער וועלט און וועל בעקומען די נאָבעל-פּרעמיע.

אייביגע מלחמה אויף דער וועלט! די וועלט האָט שוין לאַנג אַ חזקה אויף מלחמות. וואָרום מלחמה—דאָס איז דער עיקר. דער מענש—דאָס איז בלויז אַ טפל, אַ צוגאָב צו דער מלחמה. און נישט איין מלחמה, נאָר עטליכע, ניש'קשה, די וועלט איז גרויס און קאָן זיך פּערגינען עטליכע מלחמות מיט אַמאָל!...

און קיין שלום וועט שוין קיינמאָל נישט אויסברעכן.

אַזוי זאָג איך—קאַפּעל-קיווע דער מיליטאַריסט.

אוף!... אַ הייסער טאָג היינט... אַ הייסער תמוז... אַז עס זאָל אַזוי אָנהאַלטען ביז סוף זומער, וועלען מיר קאָנען דרייסט זאָגען, אַז מיר האָבען געהאַט אַ הייסען זומער... אין אַזעלכע טעג שיסען די ביקסען פון זיך אַליין. באָמבעס רייסען זיך אויף פון זיך אַליין. הייזער צינדען זיך אָן פון זיך אַליין. און כדי די קוילען מיט די באָמבעס זאָלען נישט געהן לאבוד און מען זאָל נישט עובר זיין אויף בל-תשחית, שטעלט מען אויס אַקעגען די ביסקען מענשען... אַ שכל, ווי איך בין אַ יוד! איהר פערשטעהט? די וועלט האָט ליב אַ תכלית...

דעמאָלט איז אויך געווען אַ הייסער שבת-טאָג... און דאָס שטעדטעל האָט זיך אָנגעצונדען, און דער הימעל איז געווען רויט און מיין קאַפּאָטע איז געווען רויט...

דעמאָלט בין איך נאָך געווען חיים-שלום דער דרדקי-מלמד און בין געלאָפען. קוילען האָבען זיך געטראָגען אין דער לופטען, געהודזשעט און געפּייפט אַרום מיר, גראַנאַטען האָבען זיך געריסען און מיך נישט געטראָפען. געגאַנגען אין ניוועץ. אַ ברכה לבטלה...

בלויז איין קויל איז אין ניוועץ נישט געגאַנגען—זי האָט מיין יאָסעלען געטראָפען.

איצט בין איך שוין קאַפּעל-קיווע דער מיליטאַריסט! היינט זוך איך שוין אַליין מלחמה!

אַנומעלט שפּעט ביינאַכט ליג איך זיך אַזוי אין בעט און עס נעהמט מיך קיין שלאָף נישט. אין די שלייפען האַמערט מיר,

זוי אין אַ קוזשניע. דער קאָפּ ברענט מיר און איך טראַכט מיר מלחמה-געדאַנקען. פלוצלונג—נאַפּאָלעאָן: „קאָפּעל-קיווע!—זאָגט ער צו מיר—דו ליגסט גאָר אין בעט, און טהוסט גאָרנישט לטובת דעם רעיון פון מלחמה—היתכן? שעמען מעגסטו זיך!" האָט עס מיר געגעבען אַ הויב פון בעט. איך האָב געכאַפּט מיין שטעקען און אַרויסגעלאָפען אויף דער גאַס. די גאַנצע שטאָט האָט גע-שלאָפען. איך האָב גענומען פּויקען אין די שילדען, קלאַפּען אין די לרדען טאַך, טאַך, טאַך-טאַ-ראַ-ראַך! טאַך, טאַך, טאַך-טאַ-ראַ-ראַך! שטעהט אויף יודעלעך, לעבודת המלחמה! שטעהט אויף יו—דע—לעך לע—בו—דת ה—מל—ח—מה!...

אויף מיין סיגנאַל זענען אָנגעלאָפען מענשען—משוגעים, פּראים: אָנשטאָט צו פיהרען מלחמה, האָבען זיי מיך געכאַפּט און געבראַכט אַהיים צו מיין ווייב.

מיין ווייב איז געזעסען טויט, פערווייינט, די אויגען רויט, דאָס פּנים כאַקי-קאָליר. עס האָט מיר פערקוועטשט פאַר'ן האַר-צען און—איך האָב איהר אָנגעשלאָגען...

האָבען מיך די מענשען געבונדען... חכמים! ווי קאָן דען אַ געבונדענער פיהרען מלחמה!... אַזאַ זאַך איז דאָך נישט גע-הערט געוואָרען זינט די וועלט שטעהט אין דרויסען.

כאַ, כאַ, כאַ! איז אייך ווען איינגעפאַלען, אַז דער „למד" איז פּונקט דער פּופּצעהנטער אות אין אלף-בית?

משה׳ל

אַז משה׳לעס טאַטע, דער וואַלד־פּ־יקאַשוציק, וואָס האָט געדיענט ביי דוב־בערן, איז געק מען צופאָרען אַהיים, איז ער געווען זעהר טרויריג, אָבגעלאָזען און פערוואַקסען אַזוי, אַז קיין באַקען האָט מען שוין גאָרניט אַרויסגעזען, און די שוואַרצע באָרד האָט זיך כמעט אָנגעהויבען פון אונטער די אויגען.

אַזוי ווי ער איז נור אַריינגעקומען אין שטוב און דער פורמאַן האָט אים נאָכגעברענגט זיין משעמאָדאַן, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש, אונטערגעשפּאַרט מיטן האַנד די באָרדי־גע באַק און גענומען קוקען צום טשעראַטע פון טיש זעהר פערטראַכט. די מאַמע האָט זיך געזעצט אַקעגען, געקוקט אויפ׳ן טאַטען מיט טרויריגע אויגען און געזיפצט.

משה׳ל ג״ז, ווי זיין שטייגער, ווען דער טאַטע קומט פון אונטערוועגענס, געווען זעהר אויפגעלעגט, צוגעלאָפען צום טשעמאָדאַן אין גענומען זוכען אַ מתנה. נור דער טאַטע האָט אויף אים רוגזה׳דיג אָנגעשריען מיט אַ מאָדנע שטים, גלייך, ווי אויך ז־וואָלט פאַר דער צייט פערוואַקסען געוואָרען, מיט האָר.

— וואָס זוכסט דאָרטען, אַז דאָרטען איז גאָרנישט ניטאָ!

משה׳ל איז געוואָרען אָבהענדיג, פערשעמט, ער איז פאַמעליך אָבגעטרעטען אָן אַ זייט און געהערט, ווי די מאַמע פרעגט דעם טאַטען.

— איז וואָס האָסטו זיך אַזוי לאַנג געזוימט?

— וואָס האָב איך געזאָלט טון? איך האָב אַלץ געוואַרט, טאָמער וועל איך קריגען עפּיס געלט. חאָטש עטליכע רובל, מיט וואָס אַהיים צו קומען.

— און דוב-בער?

— דוב-בער איז געבליבען, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט.

— און די סחורה?

— ווייס איך.

דערנאָך איז דער טאַטע שוין מער ערגיץ ניט געפאָרען און געבליבען אַ היימיגער.

ביים עסען פלעגט דער טאַטע שווייגען. ביי-נאַכט פלעגט ער זיך וואַרפען אין בעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער און קרעכצען.

דערנאָך איז פלוצלונג געקומען אַ יוד מיט אַ גוי׳אישע שליטעל און האָט אַוועקגעפירט דעם בופעט.

באַלד איז דער סאַמאָוואַר אויך ניט געוואָרען. און אין דער-פריה פלעגט די מאַמע ברענגען פון אַ שכן אַ טשייניק וואַסער— פאַר׳ן טאַטען אַ גלאָז טהיי און צו פערבריהען פאַר דאָס קינד אַ שטיקעל חלה.

ביים אָנבייסען האָט מען שוין קיינמאָל קיין בולקע ניט געזעהן, ניט מעהר איינמאָל אין אַ נאָווינע פלעגט די מאַמע געבען משה׳לען אין הדר אַריין אַ בויגעל מיט אַ שטרענגען אָנזאָג.

— נאַ דיר בויגעל! נור שפּיעל זיך מיט אים, דו הערסט! עס אים ניט אויף מיטאַמאָל!

און משה׳ל פלעגט פאָלגען: שפילען זיך מיטן בויגעל אַזוי לאַנג, ביז דער בויגעל פלעגט ווערען אַרומגעביסען צרום און צרום פון אַלע זייטען. דאָס האָט משה׳ל פון איט געמאַכט אַזאַ ציינ-רעדעל צו אַ מאשינע. דערנאָך פלעגט ער פון אים מאַכען אַנדערע מיני צאַצקעס: ווי, למשל, אַ רייף אויף אָנצושלאָגען אַ דייזשקע,

דערנאָך — אַ רינגעלע, אַ דינינקען, דינינקען רינגעלע. דערנאָך אַרײַפֿגעצויגען דאָס רינגעל אויף אַ פֿאָדעם און געגעסען עס מיט אַ קונץ, ד״ה: אָן די הענד. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז דאָס רינגעלע פֿלעגט אינגאַנצען נעלם ווערען.

שפּעטער אַ ביסעל איז דער גאַנצער מין רינגעל פֿערשוואונדען געוואָרען, און צו „מיט־זיך" אין חדר אַריין פֿלעגט די מאַמע אים געבען אַ שטיקעל ברויט „מיט־נישט". און אַז ער פֿלעגט צום ברויט בעטען אַ שטיקעל פּוטער, אָדער אַזוי עפּיס אַ „נאַסע" זאַך, פֿלעגט די מאַמע נאָך אָנשרייען און זאָגען, אַז ער זינדיגט. ער מעג נאָך גאָט דאַנקען, וואָס עס איז דאָ ברויט. וואָס־איז? ער ווייסט ניט, אַז־ס'איז מלחמה־צייט?

איינמאָל אין אַן־אָווענד האָט ער דערוויסט אין דער היים דעם רבי'ן אין דער שבת'דיגער קאַפּאָטע מיט דער זעקס־קאַנטיגער זיידענער היטעל, וואָס אויבען מיט אַ קנעפּעל, פֿירענדיג מיט'ן טאַטען אַ האַרבען שמועס.

— כ'מיין, ניט — איז ניט. — זאָגט דער טאַטע.

— עך־עך־כע... ברומט דער רבי, און קלייבט זיך אַוועקגיין.

— מנאַ, וואָס קאָן מען העלפֿען. ווע'לען מיר איבערוואַרטען די שלעכטע צייט. — בעגלייט איהם דער טאַטע צו דער טיר.

פֿון דאַמאָלס אָן איז שוין משה'ל אין חדר מער ניט געגאַנגען.

פֿאַרוואָס אייגענטליך הייסט עס „אַ שלעכטע צייט" — פֿערשטעט ניט משה'ל. דאַכט זיך, פֿערקערט. אדרבה, גאָר אַן־אַנטיק: אַלע זענען היינט אינדערהיים. אי דער טאַטע, אי ער, אי די מאַמע, אי געסט זענען אָנגעפֿאָרען: די מומע פֿון לאָדז, דער פֿעטער פֿון גראָדזינסק, גאָר ווי אויף פּסח. איי וואָס די מאַמע גיט אים ברויט „מיט־נישט" און וואָס אַלע זענען אַזוי אומעטיג — דאָס איז ניט גוט. אָבער חוץ דעם, איז גאָרניט אַזוי שלעכט. און חדר דאַרף מען ניט געהן, מען איז פֿריי, פּונקט ווי סוף הזמן

אַך, וויפֿיל שפּילערייען משה'ל האָט! ער שליטעלט זיך אויף אַ שייטהעלץ, מאַכט פֿון שפּענדלעך די בעסטע גליטשערס, וואָס שניידען דעם גליטש ממש, ווי אַ דימענט שניידט גלאָז. און ער גליטשט זיך מיט די שענסטע קונצען, אי שטעהענדיג, אי

זיצענדיג... נור די בעסטע שפּיל איז אין מלחמה. קלייבט זיך צונויף מיט זיינע חברים אין צוויי מחנות, מען מאַכט פֿון שניי־קוילען, מען בעפֿאַלט דעם שונא און מען נעמט אים אין פּלען... ווערט אים נמאס די שפּיל אין מלחמה, נעמט משה'ל נאָכלויפֿען נאָך די יונגלעך, וואָס פֿערקויפֿען טעלעגראַמעס, שרייט זיי נאָך קרימט זיי איבער. און כּדי די שפּיל זאָל זיין נאָך רעיעלער און פּינקטליכער, געפֿינט משה'ל אַן אַלטע איבערגעלעזענע טעלעגראַמע, וואָס עמיצער האָט אַוועקגעוואָרפֿען, לויפֿט איבער'ן גאַס און שרייט פּונקט, ווי יענע יונגלעך אויפֿ'ן קול:

— אַ־אַ־אַ פֿרישע טעלעגראַמע! אַ־אַ־אַ לעצטע טעלעגראַמע...

דאַרף פּערלויפֿען אַ מעשה: אַ יוד געהט פֿאַרביי און קויפֿט, ביי אים די אַלטע איבערגעלעזענע טעלעגראַמע און דערלאַנגט אים צוויי קאָפּעקעס.

משה'לען האָט אַ זעץ געטון אַ געדאַנק: אויב אַזוי־אַזוי, פֿאַרוואָס זאָל ער פֿון דער דאָזיגער שפּיל ניט מאַכען קיין שטיקעל תּכלית? אפֿשר קאָן מען פֿעראייניגען דאָס שפּילען מיט'ן נוצען איר איינעם, און מאַקע צוזאַמענשטעלען עס אויף רעיעלע, און אָרענטליכע יסודות?

אַ דאַנק זיינע חברים, דערשלאָגט זיך משה'ל צום ריכטיגען פּלאַץ, וואו מען דרוקט די ריכטיגע טעלעגראַמעס, און ער ווערט אַ טעלעגראַמען־פֿערקויפֿער צוגלייך מיט אַלע יונגלעך פֿון דעם פּאַך.

זעהר גיך האָט משה'ל איבערגענומען דעם דאָזיגען מסחר מיט אַלע זיינע פּיטשעווקעס, איז אַריין אין זיין אמת'ער ראָליע ער האָט שוין געוואוסט, זיך וועלכע גאַסען אַפּריער צו לויפֿען, ווי און וואָס העכער צו שרייען, און וועלכע נייעס עס נעמט אַמבעסטען אויס ביים עולם. „אַ נייער פּריזיוו" — איז אַן אויס־געצייכענטע נייעס. „ווילסאָן לעגט זיך אַריין אין שלום" — איז אויך ניט קיין שלעכט שטיקעל נייעס. ציט־צו קונים. איבערהויפּט ווילסאָן מיט'ן שלום. אַ וואוילער מענש מוז זיין אָט דער ווילסאָן פֿון אַמעריקאַ. און משה'ל קריגט אים ליב, דעם ווילסאָנ'ען, ווי עפּיס אַ גאַנצן פּכּיר, וואָס העלפֿט אים מאַכען גוטע געשעפֿטען

— דאָס איז נאָך גאָרנישט! — זאָגט אים זיין קאָלעגע

מאָטעל, אַ יונגעל מיט פערפּאַטשקעטען פּנים, צוכּרוירענע הענטלעך, און אַ היטעל איבּער די אויערען, ווען זיי זענען געגאַנגען אַ היים נאָך אַ גוטען טאָג מסחר — דאָס איז נאָך גאָרנישט. מאָרגען וועט זיין אַ מאָבּליזאַציע, וועלען מיר ערשט פערדינען געלד. איך וועל אפשר נעמען מאָרגען הונדערט שטיק טעלעגראַמען!

און איך וועל נעמען — זאָגט משה׳ל אפשר טויזענד שטיק!

— און איך וועל נעמען אַ מיליאָן!

— און איך וועל נעמען קאַמיליאָן!

— און איך וועל נעמען קאַמיליאָן מאָל מיליאָן

און איך וועל נעמען קאַמיליאָן מאל מיליאָן מיליאַסען!

— אויך מיר אַ העלד! — שרייט מאָטעל, וועלכע האָט שוין קיין גרעסערען ציפער ניט געקענט אויפהויבען. — ווי אַזוי וועסטו פערקויפען אַזוי פיל טעלעגראַמעס?

— איך וועל הויך שרייען, איך האָב גוטען קול!

— איך קען בעסער שרייען. איך האָב אַ בעסערן קול! מיין טאַטע איז אַ חזן!

— אַנו, פּרוב ציען אַ טאָן

— פּרוב די ציען אַ טאָן.

אוןביידע יונגעלעך צושרייען זיך הויך אויפן קול — ציען טענער.

אין אָוונד קומט משה׳ל אַ היים און גיט איבּער זיין מאַמען דעם טאָג ריוח, איבּערלאָזענדיג ביי זיך עטליכע קאָפּיקעס אויף מאָרגען צוקויפען פרישע סחורה, די מאַמע נעמט צו ביי איהם דאָס געלד מיט אַ טרויריג שמייכעלע און גיט אים וועטשערע-אַביסעל געקעכטס אָדער אַ שטיקעל ברויט שוין מיט קעז.

אין איינעם אַנ׳אָוונד האָט משה׳ל געטראָפען דער מאַמען געריכטענדיג דעם טאַטענס זשילעטקע. און צו-אָפט שנייצענדיג די נאָז...

אין שטוב האָט מען שוין געוואוסט פון מאָרגענדיגער מאָבּליזאַציע.

דער טאַטע איז געזעסען איבּער אַ שאַכטעל טאַבּאַק און פערדרעהט פּאַפּיראָסען (די לעצטע צייט קויפט שוין ניט דער מאַמע קיין פאַרטיגע פּאַפּיראָסען, נאָר ער קויפט טאַבּאַק און דרעהט זיי אַליין.

משה׳לען איז ניט געפעלען, וואָס אין שטוב איז אַזאַ אומעט

אים איז אַזוי פרעליך, ער האָט אַזעלכע גוטע נייעס. ער גייט צו דער מאַמען און זאָגט איר אָן די בשורה.

ווייסט מאַמע, מאָרגען וועל איך זעהר אַ סך לייזען. מאָרגען וועל איך דיר ברענגען אַ סך געלט. מאָרגען וועט זיין מאָביליזאַציע.

— זאָלען שוין מיינע שונאים רעדען פאַר דיר — זאָגט די מאַמע זאָל שוין בעסער זיין שלום אויף דער וועלט.

— אָבער פון מאָביליזאַציע קען מען דאָך פערדינען אַ סך געלט.

— אַ כפרה, קינד מיינס, דיינע געלט. דיינע טעלעגראַמען מיט די פרנסות, זאָל שוין גאָט געבען, עס זאָל שוין בעסער אין גאַנצען אויפהערען די מלחמה. עס זאָל שוין ווערען שלום, דער טאַטע זאָל צוריק קענען פאָרען אויף זיין שטעלע. און דו זאָלסט שוין אָנהויבען געהן אין חדר.

„אין חדר?“—פערטראַכט זיך משה'ל. און ער הויבט אָן איבער צווייגען. וואָס אייגענטליך ערגער איז, צי די מלחמה, צי דער חדר, צי דער רבי, צי די מאָביליזאַציע. ער גיט אַ קוק אויפ'ן טאַטען און קומט גלייך צום בעשלוס, אַז שוין בעסער דער חדר, איידער די מלחמה. אַ דאַגה דאָס, אדרבה. זאָל שוין טאַקי אויפהערען די מלחמה. ער וועט אָנהויבען געהן אין חדר און לערנען מיט גרויס חשק, און ער וועט דאַוונען אַזוי פרום, און זאָל טאַקי זיין שלום אויף דער וועלט.

ער נעמט ליינען קריאת-שמע מיט גרויס כונה און ווערט אַנטשלאָפען.

אין דער פרי האָט זיך משה'ל אויפגעכאַפט פון דעם טאַטענס באָרד, וועלכע האָט זיך געטוליעט צו זיין פנים און געשטאָכען. ווען ער איז שוין אינגאַנצען אויפגעשטאַנען איז שוין קיינער ניט געווען אין שטוב, ניט דער טאַטע, ניט די מאַמע. די גאַנצע שטוב איז פול געווען מיט ליכטיגען ווינטערדיגען זון און מיט מאָדנעם אומעט און פוסטקייט. ער איז אַרויסגעלאָפען אויפ'ן גאַס. ער האָט פערשמורעט די אויגעלעך פון זון און פון דעם ליכטיגען שניי, וואָס האָט געפינקעלט מיט אַזוי פיל פייערדיגע שפרינקלעך. גלייך ווי עמיצער האָט אַ גרויסע זון צושטויסען און אויסגעשאָטען עס אויפ'ן שניי, ווי מען שיט אויס געלע זאַמד אויף דער פאָדלאָגע.

משה׳ל איז צוגעלאָפען צום דרוק.

די טעלעגראַמען האָבען זיך נאָך געדרוקט, און עס איז שוין געווען בעוואוסט, אַז אַ נייע מאָבליזאַציע איז ערקלערט. אין די טעלעגראַמען ווערט דערפון שטהן. און דעריבער זענען די יונגלעך געווען זעהר פרעהלעך, געלאַכט, געשטיפט, געשטויסען איינער דעם אַנדערן אין שנײ אַריין און געשטערט די בעוועגונג אויפ׳ן טראָטואַר. און כאָטש קיין טעלעגראַמען זענען נאָך ביי קיינעם נישט געווען, האָבען זיי שוין, די יונגלעך, געשריען און אויסגערופען, אַ ביסעל כדי צו נאַרען דעם עולם און אַ ביסעל צוליב רעפּעטיציע-וועגען, אויסצושרייען די שטימען.

— אַ-אַ-אַ פרישע טעלעגראַמען! אַ-אַ-אַ נייע מאָבליזאַציע!...

— מאָבליזאַציע!—האָבען משה׳לען די חברים אָנגעזאָגט מיט שמחה, ווען יענער איז צוגעקומען. אָט וועסטו באַלד זעהן אין די טעלעגראַמען.

— איך ווייס בעסער פון אייך — האָט משה׳ל געענטפערט מיט אַ מאָדנעם טרויעריגען שמייכעלע. און עס איז געווען שווער צו וויסען, צי דאָס קלייבט ער זיך וויינען. צי לאַכען.

דערווייל איז אַרויס אַ לאַנגער בחור מיט שוואַרצע אויס-געשמירטע הענד און פנים, ווי אַ קוימענקערער און אָנגעהויבען טיילען פריש-געדרוקטע טעלעגראַמען. די גאַנצע חברה האָט זיך צעלאָזען ראַפּטאָם מיט געשרייען און געפילדער אין אַלע זייטען, ווי אַ סטאַיע פויגעל, וואָס איז פּלוצלינג איבערגעשראָקען געוואָרען פון אַ שמיץ פון אַ בייטש.

געצווינגען פון שטראָם און פערטומעלט פון געפילדער, ווי אין אַ רויך, איז משה׳ל אויך געלאָפען מיט׳ן פּעקעל טעלעגראַ-מען און געשריען העכער, ווי געוועהנליך! ווי ער וואָלט וועלען אין זיך עפּיס פערטויבען.—

—מאָ–בי–לי–זאַ–ציע!!!

די פיסלעך האָבען זיך געוואָקעלט אַזוי מאָדנע, און אין קאָפּ האָט געזשומעט, פונקט ווי נאָכ׳ן לעקאַך-און-בראָנפען ביי דעם פעטער איטשען. און דאָס קול׳כעל איז אויך געווען אַזאַ מאָדנער, ווי אַן׳אויסגעלונקענער, וואָס קאָן זיך צו יעדער רגע, פון גרויס קוראַזש, אויסברעכען אין אַ פערצווייפּעלטען געוויין.

מיט דעמזועלבען טאָן און מיט דעמזועלבען קוראַזש פלעגט ער זיך אין חדר שאָקלען אין לערנען, ווען אין ערוואַרטונג אין געווען דעם רבי׳נס שמיץ פאַר עמיצענס אַ מסירה.

— „טאַטע!.. מאַמע!..—האָט ווי עמיצער זיך געריסען ביי אַי אין הערציל. און עס האָט זיך געוואָלט לויפען אַהיים, און עס האָט זיך געוואָלט וויינען.

יודען האָבען אים אָבגעשטעלט, געקויפט טעלעגראַמעס און צוגעגעבען:

— אָט ווער עס מאַכט היינט די געלט:

גט לויפט זיין חבר מאָטעל, לאַכט און שרייט, קליגאָט מיט זיין קעשענע געלט. משה׳ל שמייכעלט אים אַנטקעגען מיט צוקרימטע ליפען, גיט אויך אַ קלונג מיט די מטבעות אין קעשענע און שרייט אויס מיט אַ קול פון אַ נאַכט־פויגעל.

— מאָבליזאַציע!

אין הערציל פערקלעמט אים, עפיס קויקעלט זיך אונטער׳ן העלזיל און פעקוועטשט, ער פער׳גנב׳עט זיך הינטער אַ טויער און צעכליפעט זיך שטיל.

פ ר נ ס ה

-אַ וואַנדקאַלענדאַר,-פלעגט אברהם יצחק זאָגען,—איז נישט פון די קאַטאָוועסען, וואָרום אַ וואַנדקאַלענדאַר דאַרף מען ווי־סען ווי אַזוי אַרומצוגעהן. אַ וואַנדקאַלענדאַר דאַרף מען וויסען ווי אַזוי אויסצונוצען. אַ וואַנדקאַלענדאַר איז פיל קליגער און נוי-טיגער ווי אַ זייגער. וואָס איז אַ זייגער? אַ זייגער ווייזט נור די צייט און ווייטער גאָרנישט. אָבער אַ וואַנדקאַלענדאַר ווייזט, ראשית, דעם דאַטום, דו ווייסט אויף וואָסער וועלט דו ביסט. קאָנסט וויסען, ווען און וואו און וועלכע געשעהעניש עס איז געשעהן. ווער, וואו און ווען עס איז געבוירען געוואָרען און ווער, וואו און ווען עס איז געשטאָרבען. די שקיעה, דעם מולד, דעם וועטער, יום-טובים, חגאות, ירידץ, לקוי-חמא, לקוי-לבנה, און ווער רעדט, ווען מען לייענט נאָך איבער דאָס בלעטעל אויף דער לינקער זייט, קאָן מען געוואָר ווערען גאָר שענע זאַכען: רפואות, מיטלען, עצות, המצאות, רעצעפטען, ווי צו מאַכען משקאות, שוהוואַקס, אַרויסצונעמען פלעקען פון בגדים, סם פאַר מייז, לימאַנאַדען אַלערליי... ווען אַ מענש זאָל נור מיט קאָפ

לייענען אַלע טאָג דעם קאַלענדאַר, דאַרף ער אויף כפרות אַלע שקאָלעס און אַקאַדעמיעס, ער קאָן שוין זיין דער גרעסטער קאָפּ-מענש, און ועל כולם—האָסטו אַ וויץ, אַ רעטעניש. מיט אַ וויץ אָדער אַ רעטעניש קאָן מען פערברענגען אין געזעלשאַפט. היינט אַ פּאָרטרעט, אַ קאַרטינע אויפ'ן וואַנד. דאָס איז אויך עפּעס ווערט. ווילסטו, האָסטו אַ פּאָרטרעט פון אַ שרייבער, וויל-סטו, פון אַ ציוניסט און אַז דו ווילסט, האָסטו אַזוי זיך אַ בילד, מוטער רחל'ס קבר וכדומה.

גאָך אַ שטיק פּאַר ניי-יאָהר פלעגט שוין אברהם-איצע נע-מען האַנדלען אַ קאַלענדאַר, געקליבען ווי אַ פרומער יוד קלייבט אַן אסרוג. געפונען דעם רעכטען קדור, פלעגט ער עס ברענגען אַהיים און בעהאַלטען איהם בחדרי חדרים, אַז קיינעמס האַנט זאָל אויף דעם נישט שולט זיין, ביז צו דער ריכטיגער מינוט. ווען מען ווערט אויף דעם סאַמע אויבענאָן, אָנשטאָט דעם בלויזען קאַרטאָן-ברעטעל פון אַלטען אָבגעפליקטען קאַלענדאַר, אויפהענגען דעם נייעם.

ק'ינער אין שטוב האָט נישט געהאַט דאָס רעכט אָבצרייסען אַ בלעטעל פון קאַלענדאַר אויסער איהם. וואָרום אָברייסען אַ בלעטעל פון קאַלענדאַר דאַרף מען אויך קענען. אין די גוטע קאַלענדאַרען שטעהט אפילו געשריבען די מעטאָדע, ווי אַזוי מען דאַרף די בלעטלעך אָברייסען: „מען נעמט אָן ביי דעם אונטער-שטען לינקען ווינקעל פון בלעטעל און מען רייסט אַזוי פּאַוואָ-ליע פון אונטען אַרויף, פון לינקס אויף רעכטס, ביז דאָס בלע-טעל פאַלט אַראָב". און דעריבער פלעגט דער קאַלענדאַר ביי אברהם-יצחק'ן האָבען דעם בעסטען אויסזעהן, אפילו צום ענדע יאָהר, ווען ביי לייטען זעהט דער אויבערשטער טייל פון קאַ-לענדאַר שוין אויס, ווי אַ באַרג פון מאָכרע, צודריבעלט און צו-בודעלט, איז ביי אברהם-יצחק'ן געווען דער קאַלענדאַר אין פו-לער אָרדנונג: די בלעטלעך גלייך און שאַרף אָבגעריסען ביים סאַמע שטעפּ.

—אַ קאַלענדאַר האָט ליב, מען זאָל די בלעטלעך אָברייסען אין אַ בעשטימטער צייט, צו אַ בעשטימטער מינוט. פונקט ווי

אַ זייגער האָט ליב, מען זאָל איהם צו אַ בעשטימטער צייט אָנ־דרעהען און אָנציהען,—פלעגט אברהם־יצחק זאָגען.

דאָס איבערגעריסענע בלעטעל פלעגט אברהם־יצחק איבער־לייענען פון אָנהויב ביז'ן סוף. די וויכטיגסטע שטעלען פלעגט ער איבערלייענען הויך פאַר דאָס גאַנצע הויז־געזינד. און הגם זיין ווייב האָט קיינמאָל נישט געקאָכט לויט דעם מעניו פון קאַלענדאַר, פונדעסטוועגען פלעגט ער דעם מעניו אויך איבער־לייענען אינגאַנצען: לאָמיך וויסען וואָס לייט עסען און וואָס פאַר אַ מאכלים עס איז דאָ אויף דער וועלט. פון אַ סך וויסען טוט דער קאָפּ נישט וועה.

די אָבגעריסענע בלעטלעך געהען נישט לאבוד. זיי ווערען געקליבען און ליגען אין שאַפע מיט אַ סדר. אַזעלכע זאַכען וואַרפט מען נישט אַוועק.

אברהם־יצחק האָט זיך קיינמאָל נישט פערגונען כאַפּען אַ קוק טאָן אַ בלעטעל שפּעטער. דאָס וואָלט געווען ווי קוקען ווי כהנים דוכענען אָדער פערזוכען דעם טעם פון מצה ערב פסח פאַר'ן סדר. אברהם־איצע האָט געדולד. עס וועט קומען די צייט, וועט ער אָברייסען דאָס בלעטעל און וועט זיך לייענען וויפיל זיין הארץ געלוסט...

מיט דעם ווייב פלעגט אָפטמאָל צוליב'ן קאַלענדאַר אַרויס־קומען מחלוקת. גאַנץ אָפט פלעגט אברהם־יצחק פערטיפען זיך אין קאַלענדאַר. אין אַ קאַלענדאַר טרעפען אַמאָל זעהר שאַרפע און טיפע ענינים. אפילו אַ וויץ פאָדערט אויך, מען זאָל זיך אין איהם אַריינטראַכטען. פלעגט דאָס ווייב צו איהם האָבען טענות.

—שוין ווידער פערנומען זיך מיט'ן קאַלענדאַר?

נאָר אברהם־יצחק פלעגט נישט ענטפערן.

וואָס פערשטעהט אַ יודענע.

אויסגעבראָכען די מלחמה, איז אברהם־איצע פערוואַלגערט געוואָרען אַלס בעזשענעץ אַזש קיין מאָסקווע. פון די נויטיגסטע הפצים, וואָס ער האָט פערכאַפּט מיט זיך, איז, פערשטעהט זיך, געווען דער וואַנדקאַלענדער.

אַזאַ גליק, ווי ער האָט נאָר געפינען אַ שטיקעלע דירה

פאַר זיך, האָט שוין אויפ'ן שענסטען און בעסטען אויבענאָן פון וואַנד געגרוהט דער קאַלענדאַר.

ביטערע צייטען זענען געקומען פאַר אברהם-יצחק'ן. שווער צו געפינען אַ שטיקעלע חיונה אין אַזאַ גרויסער פרעמדער שטאָדט. דאָס ביסעלע גוטס איז שוין איינגאַנצען פער'משכנ'ט געוואָרען, פון די גאַנצע חפצים און כלי-בית איז איהם כמעט געבליבען נור דער איינציגער קאַלענדאַר...

און דאָ איז אַ נס געשעהן, ערשט איצט איז געקומען די צייט, דער קאַלענדאַר זאָל ווייזען, וואָס ער קען.

אין יענעם יאָהר איז געווען אַ גרויסער דוחק אויף קאַ-לענדאַרען. וואַרשא און ווילנא האָט שוין מעהר קיין יודישע קאַ-לענדאַרען נישט געקאָנט צושטעלען, און רוסלאַנד האָט נישט בעוויזען דידאָזיגע סחורה צו שאַפען, און אַזוי איז אַ יודישער קאַלענדאַר געווען אַ יקר-המציאות.

אין אַ שענעם פריהמאָרגען, ווען אברהם-יצחק איז געזע-סען פערזאָרגט מיט זיין ווייב און קינדער און געבראָכען זיך דעם קאָפּ: וואָס הויבט מען אָן צו טאָן, עפענט זיך די טיר און עס קומט אַריין אַ ווילד-פרעמדער פאַרשוין.

—ענטשולדיגט,—האָט דער פאַרשוין געזאָגט,—איך האָב גע-הערט, אַז ביי אייך געפינט זיך אַ יודישער קאַלענדאַר, קאָן מען, פיליי‏כט אין איהם אַריינקוקען?

—אָך, מיט'ן גרעסטען הדרת הכבוד,—האָט זיך אברהם-יצחק אויפגעכאַפּט אַ לעבעדיגער.

—שוין דריי טאָג, אַז איך זוך אַ יודישען קאַלענדאַר,—האָט זיך דער פאַרשוין געקלאָגט.—אויסגעלאָפען די גאַנצע שטאָדט. האָט מען מיר אָנגעוויזען, אַז ביי אייך איז פאַרהאַן אַ קאַ-לענדאַר.

—פאַרהאַן, פאַרהאַן. איהר האָט זעהר געטראָפען. איז וואָס אַזוי ווילט איהר געוואָר ווערען פון קאַלענדאַר? אין קאַלענדאַר איז פאַרהאַן זעהר פיל זאַכען, זעהר פיל. אַ קאַלענדאַר—דאָס איז דאָך אַ תהום.

—איך האָב געוואָלט אויסגעפינען, ווען האָבען מיר דעם

יודישען שבעה עשר בתמוז. אַ סוחר שרייבט מיר, אַז איך זאָל זיך מיט איהם טרעפען שבעה עשר בתמוז. קאָנט איהר מיר נישט זאָגען וועלכע „טשיסלאָ" דאָס פאַלט אויס.

—באַלד, באַלד, איין רגע׳לע.

און אברהם-איצע האָט גענומען בלעטערן דעם קאַלענדאַר מיט אַזויפיל אימפעט און בקיאות, פונקט ווי אַנ׳ערפינדער וואָלט דעמאָנסטרירען אַ זעהר קלוגע מאַשין פאַר אַ רייכען מעצענאַט.

דער פאַרשוין האָט מיט גרויס העפליכקייט אָבגעדאַנקט און איז אַוועקגעגאַנגען.

נאָר אין אַ פאָר שעה אַרום האָט זיך בעוויזען נאָך אַ פאַרשוין. ווידעראַמאָל דאָסזעלבע: ער האָט געהערט, אַז עס איז דאָ אַ יודישער קאַלענדאַר. צי קאָן מען אויספרעגען, ווען קומט אויס תשעה באבז מחמת תשעה באב האַלט ער אַ פרינציפּ צו פאַסטען.

דער שם פון קאַלענדאַר האָט זיך פערשפרייט, ווי אַ בליץ.

צומאָרגענס איז די צאָהל בעזוכער געוואַקסען. איבערמאָר-גען איז זי שוין פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ פולשטענדיגע קליענטור.

איינער, קענטיג אַ רייכער סוחר, האָט פאַר אַ ספּראַווקע אין קאַלענדאַר געפּרובט אַרויסלעגען אַ דרייערעל, נאָך איינער אַ פינפערעל.

לכתחילה איז אברהם-יצחק׳ן געווען אַ ביסעל פריקרע צו נעהמען דערפאַר געלד. אין די גוטע יאָהרען וואָלט ער עס נישט געטאָן. נאָר אין אַזאַ צייט איז אפשר קיין עולה נישט.

עלעהיי זאָל דוכטען, אַז עס איז אַ טעלעפאָן, „אַן אַדרע-סני סטאָל". נעהמט מען נישט קיין געלד אויף אַ דאַטשע-טע-לעפאָן פאַר רעדען אַ פאָר מינוט? נעמט דען נישט קיין אַרוואָ-קאַט פאַר אַ „ספּראַווקע" קיין געלד? און וואָס? ער גיט דאָרט אַ קוק אין זיינע ביכער. מיט וואָס איז אַ קאַלענדאַר ערגער פון יענע ביכער. „זאַקאָנעס"? אַז מען וויל שטאַרק, איז אין קאַלענ-דאַר פאַרהאַן נאָך אפשר בעסערע זאַקאָנעס, ווי ביי זיי אין די ביכער.

מען איז געגאַנגען ווי צו אַ גוטען יודען. צופוס, אויף דראָזשקעס, אין קאַרעטען. איינמאָל האָט מען ביים טויער פון זיין דירה שוין געזעהן שטעהענדיג אַן אויטאָמאָביל. דאָס איז אַ רייכער מאָסקווער סוחר געקומען אויסצוגעפינען אין קאַלענדאַר די ריכטיגע צייט פון זיין פאָטערס יאָהרצייט און געלאָזען אַ גאַנצען פינפאונצוואַנציגער.

נאָך אַ גרויסער גביר איז געקומען אויסצוגעפינען דעם ריכטיגען דאַטום: ווען עס פאַלט יום-כפור, און ווידער געלאָזען אַ גרויסע מטבעה.

דעמאָלט האָט אברהם-יצחק אָנגעטאָן זיין שבת׳דיגע קאַפּאָטע, אַוועקגעשטעלט אַ בענקעל נעבען קאַלענדאַר און אַוועקגעזעצט זיך צו דער אַרבייט מיט גרויס ערנסט און כונה.

—אַ געשעפט, האָט ער געזאָגט, אַ געשעפט ווי אַלע געשעפטען.

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום איז די קליענטור אַזוי אויסגעוואַקסען, אַז מען האָט געמוזט איינאָרדנען אַן אָטשערעד און בעשטימען געוויסע פּרייזען.

הויך איבער׳ן קאַלענדאַר איז שוין געהאַנגען אַ פּלאַקאַט מיט געדרוקטע אותיות:

אויפמערקזאַם!!!

1) מעהר ווי צוויי מינוט דעם קאַלענדאַר נישט צו פערנעמען! העכער פון די צוויי מינוט קאָסט אַ מינוט 10 קאָפּ.

2) אַ ספּראַווקע וועגען אַ געוועהנליכען דאַטום 30 ק.

3) אַ ספּראַווקע וועגען אַ תענית — — — — 50„

4) וועגען ליכט-בענשען — — — — 60 „

5) וועגען אַ יום-טוב — — — — — 70 „

6) וועגען יום-כפור — — — — — 75 „

7) וועגען הזכרת נשמות — — — — 80 „

8) פאַר צוויי ספּראַווקעס האָט דער קליענט דאָס רעכט צו לייענען פינף וויצען אויף די לינקע זייטען.

מיט אַכטונג „דירעקציאָן פון דער ספּראַוואָטשנע ביוראָ"

אברהם יצחק עט קאָמפּ.

ווער איז די „קאָמפּאַניע״ האָט ער אַליין נישט געוואוסט, נאָר אַזוי פּאַסט עס צום עסק. נישט דאָס ווייב, נישט די קינדער קאָנען, ליידער, זיך אין געשעפט נישט מישען. אין אַ קאַלענדאַר דאַרף מען פערשטעהן, אַליין דאַרף מען אַרבייטען, אַלץ אַליין.

נישט לאַנג האָט אברהם-יצחק׳ס גליק געדויערט.

אין איינעם פון די דעקאַבער-טעג, ווען אברהם-יצחק האָט דורכגעקוקט די צייטונג, איז ער פּלוצלונג געבליבען זיצען גע-פּלעפט, טויט, ווי פון אַ דונער געטראָפען.

ווער ווייס, ווי לאַנג ער וואָלט אַזוי געזעסען, ווען נישט דאָס ווייב וואָלט איהם אויפגעמונטערט:

—אברהם-יצחק! אברהם-יצחק! וואָס זיצסטו אַ טויטער?!

דאָ ערשט איז ער צו זיך געקומען און אַ ווייז געטאָן מיט׳ן פינגער אויף דער צייטונג.

—וואָס איז? וואָס איז געשעהן? אברהם-יצחק! זאָג גיכער! איז עמיצער געשטאָרבען, חלילה, פון אונזערע? עמיצער גע׳הרג׳עט געוואָרען? אַ טראַמוויי איבערגעפאָהרען?... זאָג, איך חלש...

—ניין.

ער האָט אָנגעוויזען אויף דער מודעה:

אַ יודישער וואַנדקאַלענדאַר אויף 1917

נאָר-וואָס ערשינען.

גרויסער אויסוואַהל.

זיך ווענדען אין פערלאַג

„דער יודישער מאַטריץ״.

—איך פערשטעה נישט,—האָט דאָס ווייב איבערגעפרעגט, קוקענדיג אויפ׳ן מאַן מיט אַ פּאָר צושראָקענע אויגען.

—דו פערשטעהסט נישט. איך פערשטעה שוין גוט. אויס געשעפט, אויס פּרנסה, אויס שפע... די גאַנצע וועלט וועט ערשט פערפלייצט ווערען מיט קאַלענדאַרען... מיר מעגען שוין פערמאַכען דאָס קרעמעלע.

דאָס ווייב האָט פערבראָכען די הענט.

—מיר פערלירען דאָס שטיקעל ברויט, אברהם-יצחק!

אברהם-יצחק איז געזעסן און געקוקט אויפ'ן מאָגערען קאַלענדאַר, ווי אויף אַ קינד, וואָס האַלט אין אויסגעהן. אָנגענומען די לעצטע עטליכע בלעטלעך צווישן די פינגער און געטאַפּט, געמאָסטן די דיקקייט פון זיי, ווי מען טאַפּט אַ דופּק פון אַ גוסס און ביטער געזיפצט:

—געציילטע טעג... עס שטאַרבט...

מאַן און ווייב זענען געבליבן זיצן אין גרויס טרויער.

איך ווער אַ שפּעקוליאַנט

באמת גערעדט, בין איך אַ גאַנץ לייטישער מענש, הנם צייטענווייז גיב איך זיך אָב מיט שרייבעריי. איך שרייב לידער, פּאָעזיע און נאָך אַזוינע זאַכן, און דאָס קאָן מיר די וועלט נישט מוחל. זיין.

און אויב אין שלום-צייט, ווען די שפּעקולאַציע אויף דער וועלט האָט נישט פאַרנומען אַזאַ בכבוד'יגען אָרט, בין איך, לא עליכם, געווען דער לא יוצלח און דער שלים-מזל, אַ פּשיטאַ שוין איצט, ווען די וועלט קנאַקט מיט שפּעקולאַנטען. מ'שטיינס געזאָגט, וואָס פאַר אַ פּנים און וואָס פאַר אַן'אויסזעהן איך האָב.

בעזונדער שלעכט האָב איך זיך דערפיהלט, זינט מיין בעקאַנטער, יואל'יק דער שטאָדט-נאַר, וואָס האָט געמאַכט אין אַ קורצע צייט אַ האַלב מיליאָן אויף לעדער, מאַנפאַסיע און דזעגאַכץ, האָט מיר אָבגעשטעלט און אַ פרעג געטון:

—זאָג מיר, האָסט שוין געמאַכט דיינע ריש אַלפים קערבעלעך, אָדער דו ביזט אַן'אידיאָט?

אַזאַ בעליידיגונג האָב איך שוין ניט געקאָנט אַריבערטראָגען און האָב בעשלאָסען צו ווערען אַ שפּעקולאַנט. אויס! זאָל מיר נישט פלאַמען דאָס פּנים פאַר דער וועלט און פאַר לייטען. און דער עיקר — פאַר מיינע קינדער. וואָרום, באמת, וואָס וועל איך ענטפערן מיינע כשרע עהרליכע קינדער, ווען יענע וועלען אויף

דער עלטער מיך אַ פֿרעג טון: טאַטע, וואָס האָסטו געטון אין דער צייט פֿון דער שרעקליכער וועלט-מלחמה? געה, זאָג זיי, אַז איך האָב ניט געשפּילט אויף דער בערזע און האָב נישט שפּעקולירט, —לעבעדיגערהייד וועל איך זיך דאַרפֿען באַגראָבען פֿאַר חרפּה. לאָמיר בעסער ערפֿילען דעם הייליגען חוב און מיט שטאָלץ זאָל איך קאָנען אָנקוקען מיינע קינדער אין די אויגען און ענטפֿערן: יאָ, קינדערלעך, אייער טאַטע איז געווען אַ שפּעקולאַנט און מאַראָדער!

האָב איך אַראָפּגעוואָרפֿען פֿון זיך מיינע ברילען, אָבגעשוירען מיינע לאַנגע האָר, אַרונטערגענומען מיין ליטעראַרישען קראַוואַט, און אַוועק צו „סעמאָדעני׳ן“ אויף דער בערזע.

געקומען צו סעמאַדעני׳ן, לויפֿט-צו איינער אַ פֿאַרשוין און דערלאַנגט אַ פֿרעג ראַפּטאָם:

—האָט איהר מאַליאַס?

—וואָס?

—מאַליאַס? פֿערציג באָמע?

—ניין!

לויפֿט צו אַ צווייטער און טוט אַ קלאַפּ-אָב גיך ווי אַ רוח:

—האָט איהר אפֿשר אַ וואַגאָן „מעטאַרמאָפֿאָזע“?

ענטפֿער איך ווייטער:

— ניין!

און אזוי כסדר: צי האָב איך סערע 98, צי האָב איך קראָנען, מאַרלע, מאָנפּאַסיע, אַלבאָם-פּאַפּיר, מאַשטש פֿאַר רעזער, זייף, טשוועקעס, פּאָדקאָווקעס, צי האָב איך טשעקען און ווי טייער האַלט אין מיינע מקומות אַ פֿונט קערענקעס.

קוק איך איהם אָן כּסתמא ווי אַ משוגע׳נעם: אַ השגה פֿון אַ מענשען, צו פֿרעגען, אויב איך האָב נישט קערענקעס אויפ׳ן פֿונט! אַז בכּך-הכּל בעשטעהט מיין קאַפּיטאַל פֿון אַ קופּאָן „וונוטרעניע“ פֿאַר 2 ר. 75, אַ קופּאָן „סוואָבאָדנע“ פֿאַר 12 ר. 75. און פֿון אַ פֿינף שאַגעס און חוץ מזה האָב איך נאָך אַנ׳עטיקעטעל פֿון לימאָנאַדע, וואָס עמיצער האָט מיר אַריינגעשפּאַרט אָנשטאָט אַ קערענקע — היינט, געה, פערקויף איהם קערענקעס אויפ׳ן פֿונט

זעהט ער, ווי איך קוק אויף איהם אַזי, ווערט ער שוין בייז און שרייט-אויס:

—וואָס-זשע דען האָט איהר? און וואָס דאַרפט איהר?

— וואָס זאָל איך האָבען? — זאָג איך — איך האָב געדיכטען פּאָעמען, סאָנאַטען, און דאַרפען דאַרף איך אַ גראַם צו קאַפּעליוש.

ווערט אַ בהלה צרום מיר:

— געדיכטען? מיר קויפען! גראַם — זאָגט איהר? וויפיל גראַם? סאַלטי-מעריפעריקום אָדער קוואָטי-סאַבאַטאַריקום? געדיכטען זאָגט איהר, אפער האָט איהר שיטערן? און וואָס פאַר אַ מאַרקע?

אין איין מינוט לויפט-צו אַצווייטער און טראַסקעט-אָב מיט איין אָטעם:

— איהר האָט, דאַכט זיך, דערמאָהנט קאַפּעליושען — וועלכע קאַפּעליושען? גאַליציאַנער אָדער דייטשע? האַרטע אָדער שטרויענע? יודען, ס'איז דאָ קאַפּעליושען! האַרטע קאַפּעליושען! שטרויענע קאַפּעליושען! איך קויף! איך נעהם! גיט אַנ'אָרדער ביז מאָרגען!

— איהר האָט טעות!— זאָג איך — דאָס איז נישט קיין אמת'ע קאַפּעליושען. ס'איז אַ וואָרט אַזאַ, וואָס איך קאָן צו איהם נישט געפינען קיין גראַם. איך האָב מורא, אַז איך וועל מיין געדיכט מוזען מאַכען אָהן גראַמען, נאָר אין ווייסע פערזען.

— וואָס-זשע דרעהט איהר אַ ספּאָדעק; זאָגט-זשע, אַז איהר האָט פערזען, וועלען מיר שמועסען וועגען פערזען.

די גאַנצע בערזע ווערט אויפגעקאָכט, ווי אַ קעסעל: ווייסע פערזען, בעסטער סאָרט, יודען, פערזען! גרינע פערזען, שוואַרצע פערזען! אַ וואַגאָן פערזען! צוויי וואַגאָנען פערזען!

— וואָס, נאַליטשנע? — רוימט שוין איינער מיר אין אויער אַריין — נו, און אַ דובליקאַט? — ס'איז נויטיג צו וויסען. אַהער אייער פערזען! וועלכע פערזען?

—אַלערליי פערזען — זאָג איך — יאַמב, כאָריי, מיט ריימען און צהן ריימען.

— וויינט פראָבעס! איך קויף צוויי פוד יאַמב, צוויי זעק כאָריי. אַהער דעם דובליקאַט!

— איך האָב נישט קיין דובליקאַט — זאָג איך — איך האָב אַ מאַנוסקריפּט, אַ פראַגמענט פון אַ גאַנצען ציקעל.

— הערסט אַ מעשה! אַ מענש האָט אַנ׳אוצר מיט סחורה און שווייגט — זאָל זיין מאַנוסקריפּט! ווי טייער אַ פונט מאַנוסקריפּט? ווי טייער אַ פראַגמענט? שטעהט נור: איהר זאָגט ציגעל

— טאָ רעדט-זשע דבורים: וואָסער ציגעל, ווייסע אָדער רויטע, געברענטע אָדער נישט קיין געברענטע?

— יודען, ס׳איז דאָ ציגעל! ציגעל!

—ס׳איז נישט קיין ציגעל —זאָג איך — דאָס איז אַ ציקעל, אַ סעריע, הייסט דאָס.

— אַ סעריע! וועלכע סעריע? שטאָדטישע, זעמעלנע, ווגוטרענע. וואָיענע, קראַטקאָסראָטשנע?

— לאָזט מיך געמאַך! דאָס איז ניט קיין שטאָדטישע און נישט קיין זעמעלנע. דאָס איז פּאָעזיע, לירִיק, אידר פערשטעהט? ליריק, שטימונגען, אימפּרעסיעס, טריאָלעטען, אַקאָרדען...

— ליריק איז ליריק! מיר קויפען אַלץ! וויפיעל ליריק?

— דריי וואַגאָן אימפּרעסיעס!

— פינף קאַסטען טריאָלעטען!

— טריאָלעטען!

— טואַלעטען-זייף!

— איך האָב אַ קונה! איך גיב, איך קויף, פּאָדאַדקע, אָרדער, דובליקאַט, זאַדאַטעק...

דער עולם האָט מיך שוין נישט געהערט, די גאַנצע בערזע האָט געקאָכט מיט נייע סחורות: פראַגמענט, ליריק, אימפּרעסיעס, יאַמב, ווייסע פערזען, קאַפּעליושען, טריאָלעטען, טואַלעטען-זייף.

דער עולם האָט געפּלאַמט, געהרושעט, ווי די ביהנען. מקחים זענען געשטויגען ווי אויף הייוועז. ס׳איז געמאַכט געוואָרען צעהנדליגער „סדעלקעס". מעקלערס האָבען זיך געריסען מכח דער מעקלעריי.

דער עולם האָט מיך שיער נישט צוריסען. ווער ווייסט, מיט וואָס עס וואָלט זיך געווען געענדיגט! אַ נס, גאָט האָט געהאָלפען, אַנ׳עסקאַדראָן סאָלדאַטען האָבען אַרומגערינגעלט די בערזע און מיך מיט דער גאַנצער כאָפּטע שפּעקולאַנטען אָבגעפיהרט אין מיליציע אַריין.

אַ גלעזל טיי*)

מיין באַקאַנטער, דער העלד פון דער דאָזיקער הומאָ־רעסקע, הייסט דוד פאַלומ:שאָק און זיין איז ער זייער אַ קאַרגער.

דאָס שטיקל בייזע לשון הרע מוז איך אייך אויסבערעגגען, כדי אין מיין הומאָרעסקע זאָל זיין מער קאָמיזם און עס זאָל מאַכן דעם אמתן רושם.

און וואָס טוט נישט אַ הומאָריסט צוליב אַ וויץ?

בקיצור — ער איז געווען אַ קאַרגער. פאַרשטייט זיך, אַז מיט אַ צייט פון ברענענדיקן יקרות, ווען די פרייזן וואַקסן פון רגע צו רגע, איז אונזער העלד נישט שוה בשוה און עס קומט ביי אים צו טרויעריקע סאָציאַל־עקאָנאָמישע קאָמפּליקאַציעס.

איינע פון די דאָזיקע קאָמפּליקאַציעס וויל איך אייך דאָ באַשרייבן.

שטייט אַזוי אונזער העלד אין אַ שיינעם נאָך־מיטאָג אויפן טעאַטער־פּלאַץ, צווישן די צוויי צוקערניעס „סעמאַדעני" און „צענטראַלנאַ" און טראַכט וועגן אַ גלאָז טיי.

היינט צו מיטאָג האָט ער געגעסן געהאַקטע הערינג און עס דאַרשט אים און עס ברענט אים אויפן האַרצן סכנות נפשות.

שטייט ער אַזוי און טראַכט:

ביי „סעמאַדעני" האָט שוין היינט אין דער פרי געקאָסט אַ גלאָז טיי 200 מאַרק, וועל איך גיין אין „צענטראַלני".

ער קומט אַהין אַריין און פרעגט מיט גרויס פאַרזיכטיקייט ביים קעלנער: וויפיל ס'קאָסט אַ גלאָז טיי (אין אַזאַ צייט איז

*) דער מחבר נעמט פון זיך אַראָפּ די אחריות, אויב די פרייזן, וואָס ווערן דערמאָנט אין דער דאָזיקער הומאָרעסקע, זענען שוין שטאַרק געענדערט.

דוד פּאַלומעשאָק נאָכמער אויסגערעכנט, פֿאַרוויכטיק און פֿרעגט צוערשט, אויף יעדער זאַך דעם ריכטיקן מקח).

לאָזט זיך אויס, אַז אַ גלאָז טיי קאָסט שוין דאָ 50 מ.

לאָזט ער זיך אַרויס פֿון דאָרט און לויפֿט צוריק צו „סעמאַדעני“. זאָגט אים דער קעלנער אָן די בשורה, אַז אַ גלאָז טיי קאָסט שוין 300 מאַרק.

לויפֿט ער ווידער אַרויס און בלייבט שטיין אין מיטן טעאַטער־פּלאַץ צווישן די צוקערניעס און ווייס נישט וואָס צו טון.

טראַכט ער און פֿאַלט אויף אַ פּלאַן: אויף גזשיבאָוו וווינט אַ ייִד אַ סוחר, זייַנער אַ באַקאַנטער מאָטע פּשעפּיורקע. ער איז זייער אַ גאַסטפֿרייַנטלעכער ייִד און דאָס ווייַב זייַנס, מאַדאַם פּשעפּיורקע, איז אויך אַ גאַסטפֿרייַנטלעכע און האָט זייער ליב אינטעליגענטן, קאָן מען דאָרט איצט כאַפּן דאָס אמתע גלעזל וואַרעמס, און נאָך מיט אַ צוקערל אויך דערצו. דוד איז דאָרט אַן אָפּטער אַרייַנגייער און ווייס, אַז איצט איז די צייַט פֿון טיי.

דאַרף מען אָבער אַהין פֿאָרן מיטן טראַמוואַי, און אַ טראַמוואַי־בילעט קאָסט שוין הייַנט 200 מאַרק. מען קאָן אַפֿילו גיין צופֿוס אויך, נאָר די זוילן קאָסטן הייַנט טייערער ווי הונדערט טראַמוואַי־בילעטן און אַגב ביז וואַנען ער וועט אַהינקומען צופֿוס, וועט שוין דאָרט זייַן נאָכן טיי.

כאַפּט ער אַ טראַמוואַי און פֿאָרט

זיצט ער אין טראַמוואַי, דורשטיק און צעשטרייַט און קייַט דעם טראַמוואַי־בילעט און זייַן פֿאַנטאַזיע טראָגט אים און ער שטעלט זיך פֿאָר, ווי ער זיצט דאָס אין דער פֿרייַנטלעכער ציכטיקער וואַרעמער שטוב ביי זייַן פֿרייַנט פּשעפּיורקע און די מאַדאַם איז אים מכבד און ער טרינקט דאָס שיינע גלאָז טיי און פֿאַרבייַסט מיט צוקערלעך. און שלינגט צוקערלעך — און שלינגט אַראָפּ דעם טראַמוואַי־בילעט.

קומט אַ קאָנטראָלער: בילעט! נישטאָ קיין בילעט. הייסט דער קאָנטראָליער צאָלן 4 מאָל אַזוי פֿיל, דינגט ער זיך, העלפֿט

עס נישט, צאָלט ער אָפּ 800 מאַרק און ער טראַכט: „איך וועל דערפאַר טרינקען צוויי גלאָז טיי און מיט אַ סך קאָנפּיטורן און מיט אַ סך צוקערלעך. ווען מיר זאָלן רעכענען צו דריי הונדערט מאַרק אַ גלאָז טיי און 1000 מאַרק די קאָנפּיטורן וועל איך נאָך אַלץ צו דעם עסק נישט צולייגן.

אַריינקומענדיק צו פּשעפּיורקען אין שטוב, קומט אים אַנט־קעגן די מאַדאַם פּשעפּיורקע אין מאַנטל און הוט, אָנטועונדיק די הענטשקע.

— אַך, פּאַניע פּאַלומישאָק! גאָט האָט אייך געבראַכט. קומט, וועט איר מיך אָפּפירן אויף אַ זיצונג, איך האָב היינט אַן עקסטראַ־זיצונג פון אונזער געזעלשאַפט „אָרעמע קינפּעטאָ־רינס". אַגב וועל איך ביי אייך כאַפּן די נויטיקע נדבה. אַ־נו לייגט זיך אַרויס מיטן בייטל! מיר דאַרפן אַזוי פיל געלט! אַזוי פיל געלט!

פּאַלומישאָק דינגט זיך. די מאַדאַם וויל טויזנט מאַרק, ער גיט בלויז פינף הונדערט. ענדלעך גייט מען איין אויף אַכט הונדערט און מען פאָרט אויף דער זיצונג.

די מאַדאַם פּשעפּיורקע וויל אַ דראָזשקע. פּאַלומישאָק איז אַ דזשענטעלמען, קאָן ער נישט אָפּזאָגן, רופט ער צו אַ דראָזשקע. קריכט די מאַדאַם אַרויף אויף דער דראָזשקע און ער שטעלט זיך דינגען. עס האַלט שוין דערביי, די מאַדאַם זאָל אַראָפּ פון דער דראָזשקע, נאָר מחמת ער איז אַ דזשענטעלמען וועט ער מושוה 9000 מאַרק און מען פאָרט.

זיצט ער אין דראָזשקע זייער פאַרזאָרגט און מאַכט אַ חשבון־הנפש: 200 מאַרק אַ בילעט, 800 מאַרק שטראָף־געלט, 800 מאַרק אַ נדבה, 9000 מאַרק אַ דראָזשקע און קיין איין גלאָז טיי האָב איך נישט געטרונקען.

— וועגן וואָס טראַכט איר אַזוי פאַרזאָרגט, פּאַני פּאַלו־מישאָק? — פרעגט אים די דאַמע.

— אָט, שטימונג... די לעצטע צייט באַהערשט מיך אָפּט אַן אומבאַוווסטע אומעט־שטימונג.

— איך שעץ זייער אַ מענטש מיט שטימונגען — איז מודה

די מאַדאַם פשעפיורקע.

געקומען צו פּאַריז, באַגלייט ער די דאַמע צו דער טיר און אַליין בלייבט ער שטיין אויף דער גאַס און דער מח ברענט אַן אמתער גיהנום. טראַכט ער:

„איך האָב נאָך אַ באַקאַנטן און טאַקע אין דער געגנט. יענער איז גאָר אַ ייִד אַן עושר נאָכן פּענדערזאַן. דאָרט גיט מען טיי מיט ראָם און מיט קאָניאַק, און טאָרט, און טשאַסטעס מיט קרעם. ווען איך כאַפּ זיך אַריין אַהין און טרינק אויס אַזוינע דריי גלאָז טיי מיט ראָם און עס אויף עטלעכע שטיק טאָרט מיט אַ פּאָר טשאַסטקעס, בין איך שוין באַלד אַרויס מיטן קרן".

ער קומט צו זיין באַקאַנטן גביר. יענער וווינט הויך אַזש אויפן 5-טן שטאָק. נאָר ס'איז דאָ אַ ווינדע. ער זעצט זיך אַריין אין ווינדע, און פּלוצלונג—סטאָפּ! צווישן דעם דריטן און פערטן שטאָק בלייבט די ווינדע שטיין ניט אַהין, נישט אַהער, די עלעקטרי ווערט אויסגעלאָשן, שטאָק פינסטער... הויבט ער אָן טאַפּן אין דער פינסטער, פאַרלירט ער די בריל און צו-ברעכט אַ גלעזל; הויבט ער אָן רופן צו-הילף ווערט אַ מהומה איבערן גאַנצן קאָרידאָר: קומט צו לויפן דער סטרוזש, לויפט ער און ברענגט דעם זשאַנדאַרם לויפט דער זשאַנדאַרם און ברענגט אַ מעכאַניקער און מען שלעפּט מיט גרויס מי אַראָפּ די ווינדע צוזאַמען מיט אונזער העלד אין קעלער אַריין.

בעט דער זשאַנדאַרם 2000 מאַרק, בעט דער מעכאַניקער פאַר זיין טרחה—3000 מאַרק און דער סטרוזש — 1000 מאַרק. נאָר פאָלומישאַק דינגט זיך, גייט מען איין אויף 5000 פאַר אַלעמען און גע'פּטרט אַן עסק.

אָפּגעצאָלט די 5000 מאַרק און ער טראַכט:

— איצט וועל איך אויסטרינקען פיר גלאָז טיי: איינס מיט ראָם, איינס מיט מילך, איינס מיט קאָניאַק און איינס מיט ליקער. און טאָרט וועל איך עסן, און טשאַסטקעס מיט קרעם וועל איך עסן. איך וועל נאָך בלייבן דאָרט אויף וועטשערע אויך.

ער לאָזט זיך גיין אַרויף צו זיין באַקאַנטן גביר אויפן

פֿינפֿטן שטאָק.

אויף דעם דריטן שטאָק קומען אים אַנטקעגן דער הערר און פֿרוי פֿענכערזאָן, פֿריינטלעך יום־טובדיק אויסגעפּוצט ווי אַסימילאַטאָרישע אַריסטאָקראַטן, ווען זיי גייען אין סינאַגאָגע.

— אָ, פּאַניע פּאָלומישעק וואָס טוט איר דאָ אין אונזער געגנט? איר גייט אודאי צו אונז... מיר גייען אין טעאַטער אַ שאָד, אַ שאָד...

— ס׳שאַדט נישט, ס׳שאַדט... שטערט זיך נישט... איך האָב דאָ אַ שטיקל עסק, טאַקי דאָ אויפֿן פֿערטן שטאָק דאַרף איך זיך זען מיט אַ מענטשן—האָט פּאָלומישאָק אָפּגעבראָקט אַ ליגן־עקספּראָמט.

די מאַדאַם האָט פֿאַרדעכטיק אַ שמייכל געטון און דער גביר האָט געזאָגט:

— נו, אויב אַזוי טאָ אויף ווידערזען פּאַניע פּאָלומישאָק. קומט אַמאָל אַריין...

זיי זענען אַראָפּ אונטן און ער איז אַוועק אַרויף אויבן, זיך אַוועקגעשטעלט ביי אַ פֿרעמדער טיר פֿון פֿערטן שטאָק. געלייענט און געטאַפּט די מעשענע אויפֿשריפֿט: „דזשייקאָב בלאָך, דאָקטאָר פֿון געהיימע קראַנקהייטן. נעמט אָן פֿון 2—4 און פֿון 6—8“.

„אָט פֿאַרוואָס די מאַדאַם האָט געשמייכלט... צו אַלדע רוחות!... איך וועל שוין נישט קענען דאָרטן מער ווייזן די אויגן אַ סוף מיט דעם שיינעם טיי מיט ראָם לעולם ועד.

און נאָך האָט ער געטראַכט:

רבונו של עולם, וואָס טו איך דאָ ביי אַ פֿרעמדער טיר ערגעץ ביי אַ דאָקטאָר פֿון געהיימע קראַנקהייטן?...

ווען די טריט פֿון הערשאַפֿט פֿענכערזאָן זענען שוין געווען אינגאַנצן פֿאַרשוואונדן, איז פּאָלומישאָק אַראָפּגעגאַנגען אין אַוועק אין הויף אַריין. זיך אומגעקוקט אויף דעם פֿרעמדן קאַסטן הייזער, באַמערקט דעם הויף־פּלומפּ, זיך אונטערגערוקט, אונטערגעבויגן דעם קאָפּ מיטן מויל אַרויף און אָנגעטרונקען זיך מיט קאַלט וואַסער.

ער איז אַרויס אויף דער גאַס. דער דאָרשט איז געווען געלאָשן, נאָר אַן אומעט, אַ שטילער אומעט האָט גענאָגט ביים האַרצן.

— — — — — — — — — — — — — — — —

אין דריי טעג אַרום איז פּאָלומישאָק געלעגן מיט אַ פענכער אייז אויפן קאָפּ מיט אַ טערמאָמעטער אונטערן פּאַכווע און מיט אַ לונגען-ענטצינדונג. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז דאָס איז אים געקומען פון אַ קאַלטן טרינק.

צו דער סעודה

(הומאָרעסקע)

װעלװעל באַס, דער מיידעל-לעהרער, האָט שוין פון יאָהרען לאַנג געהאַט אַ חזקה צו זיין צו דער סעודה ביי תנחום דעם סרסר.

די לעצטע צייט איז װעלװעל אַװעק אויף דער מלחמה, געװען אין פלען, און געקומען נישט לאַנג צוריק אַהיים.

און װי יעדע יאָהרען, פון פאַר דער מלחמה, איז ער אויך היינטיגען פורים געקומען צו זיין אַמאָליגען פריינד תנחום דעם סרסר צו דער סעודה.

אין שטוב איז אַ חוץ תנחום׳ען קיינער נישט געװען. נישט קיין פרויען, נישט קיין קינדער. װעלװלען איז די זאַך שטאַרק קשה געװאָרען, נאָר ער איז געזעסען ביים טיש שטיל, התנ׳דיג, מיט אַנ׳אָראָבגעלאָזענעם קאָפּ, מיט אַנ׳אָראָבגעלאָזענעם גרויסען אָבגעריבענעם קאַפּעליוש אויף די אויערן, די שפּיצען פון װעל-כע האָבען אונטער דער משא פון שװערען קאַפּעליוש זיך אַראָב-געבויגען און געטאָרטשעט אין ביידע זייטען, װי אויערלעך פון אַ סאַמאָװאַר. די דאַרע, נישט געראַזירטע באַקען זענען געװען

אַזוי אייגגעפאַלען, אַז מען האָט געקאָנט מיינען, זיי זענען אײַ-נעווייניג צונויפגעקלעבט מיט גומיאַראַביקע.

פון דערפריה אָן האָט ער נאָך גאָרנישט געגעסען, גרייטענדיג זיך צו דער גוטער סעודה מיט דער רייכער וועטשערע, וואָס ערוואַרטעט איהם היינט אָוועגד אין דעם אַלט-בעקאַנטען הויז. ער געדענקט נאָך די טייערע סעודות פון אַמאָל.

דער בעל־הבית אַליין, תנחום, אַ נידעריג, פול געפּאַקט יודעל, מיט אַ קיילעכדיג פּנים, אַרומגעזוימט מיט אַ רויט בערדעל, איז אַמאָל געווען אַ נגיד אַ בעל-הבית. די לעצטע צייט, נעבעך, איז ער געוואָרען אַ יורד, זיין שטייף געפּאַקטער גופ׳ל איז אויך לויזער געוואָרען און אָבגעלאָזען, און אַז ער געהט, טרייסלען זיך איהם די באַקען.

ער איז אומגעגאַנגען איבער׳ן צימער, געזוכט אין די שופלאָדען, אין די שאַפעס אַ ביסעל טאַבאַק צו פערדרויכערן, און פון צייט צו צייט צוגעוואָרפען דעם גאַסט אַ ווערטעל:

—געווען אויף דער מלחמה, הייסט עס, האַ? האָסט מסתמא אַ סך מעשות צו דערצעהלען פון דער מלחמה?

וועלוועל האָט דוקא נישט געהאַט קיין גרויסען חשק צו רעדען איצט וועגען מלחמה. איהם האָט אַלץ געעגבערט אין מוח: וואו איז די בעל־הבית׳טע? און פאַרוואָס איז דער טיש נישט געגרייט? איהם איז אייגגעפאַלען, אפשר איז היינט גאָרנישט פורים? אפשר איז עס נעכטען געווען. נאָר דאַכט זיך, אַז פאָרט היינט. היינט האָט מען געלייענט די מגילה. נאָר־וואָס האָט ער געזעהן טראָגען שלח-מנות. און אפשר איז עס געווען נעכטען. מעגליך, אַז צוליב זיין גרויסען הונגער שטעהט איהם אַ נעבעל אין קאָפּ און מען פערלירט דעם חשבון אין צייט.

און ער זאָגט אַזוי זיך, לשם אינפאָרמאַציע וועגען:

—אַ וואַרימער פורים היינט. ווי מיינט איהר, ר׳ תנחום?

—אַ וואַרימער, אַ וואַרימער. זעהר אַ שענער פורים היינט,— האָט דער בעל-הבית געענטפערט, צוזעצענדיג זיך נאָהנט צו זיין גאַסט.—ס׳ווייב מיט די קינדער אַוועק שפּאַצירען. פון דאָרטען וועלען זיי געהן צו איהר ברודער אויף דער סעודה. דו קענסט

איהר ברודער, מיין שוואָגער, מענדעל האָלצהענדלער. אַריין אין די פּעדערן! אָנגעשפּעקולירט זיך ווי אַ גוטער חזיר! איך האָב איהם פיינט. אַנומעלט זיך צעווערטעלט. פון דאַמאָלס אָן איז מיין „זוואַניע״ ביי איהם נישטאָ. האָסט געלד—איז דיר גוט. מיט מיר אָבער ביסטו קיין מחותן נישט. איך בין מיר אַנ׳אָרי-מאַן, נאָר איך שפּיי אויף דיר מיט דיין געלד אינאיינעם.

ער האָט אַ האַסטיגען שפּיי געטון אַזש צו דער טיר און ווייטער געזאָגט:

—זיי האָבען געוואָלט, איך זאָל מיט זיי אויך מיטגעהן, נאָר ווי לאַנג קרענקט ער, אַז איך זאָל געהן צו איהם אויף דער סעודה. איך קאָן מיר בעשטעהן צו זיצען אינדערהיים אָהן אַ סעודה.

װעלוולען האָט זיך פון די לעצטע ווערטער אַ ביסעל פערדרעהט דער קאָפּ. עפּיס האָט זיך ביי איהם ווי אינווענינ אָבגעריסען.

—אַ סעודה! אַ מכּה וועט דער אויפגעקומענער חזיר אַזוי פּראַווען אַ סעודה, ווי איך האָב געפּראַוועט פאַר דער מלחמה. געדענקסט, וועלוועל, מיינע אַ פּורים-סעודה? אַ סעודה כּסעודת שלמה. דו פלעגסט דאָך זיין ביי מיר יעדען פּורים. ווייסט דאָך, עה, הע, הע! געדענקסט אונזערע האָמאָנטאַשען. אונזערס אַ האָמאָנטאַש האָט דאָך גע׳שמ׳ט אויף דער גאַנצער שטאָדט. דו, וועלוועל, פלעגסט דאָס זיך אַוועקזעצען ווי אַ שררה און מיין ווייב פלעגט עס דיר דערלאַנגען דעם גרויסען פרישען שמעקעדיגען, אויסגעבאַקענעם, פערברוינטען האָמאָנטאַש, מיט די סך מאָן אין דער מיט. און וועלוועל פלעגט דאָס קנייפען דעם האָמאָנטאַש און פּאַקען אין פּיסק אַריין. מיין מאָן פלעגט זיך דאָס שיטען! זיסער, זאַפטיגער מאָן. אויפ׳ן טישטוך מאָן, אויף די ליפּען מאָן, נישטאָ וואו זיך אַהינצוטון פון דעם מאָן! דערנאָך די פּיש! די געפּעפּערטע פּיש מיט רייז און זאַפּערן! די דינסט, געדענקסט דאָך זי, סטאַניסלאַווא, נישטאָ זי שוין היינט. שוין אַ האַלב יאָהר, אַז איך זיץ אָהן אַ דינסט. די דינסט פלעגט דאָס אַרויפטראָגען דעם גרויסען אָפּלומעשאָק געפּילטע פּיש. „וועלווע-

לע, אַ וועלכען הלק ווילסטו?" וועלוועל וויל אַ מיטעל־שטיקעל. זאָל זיין אַ מיטעל־שטיקעל. וועלוועל וויל מיט רויג, זאָל זיין מיט רויג, מען זשאַלעוועט דיר דען? הע, הע, הע, וועלוועל פאַקט עס דעם פרישען האָמאָנטאַש מיט די גוטע פיש, אַז אַ רויך געהט!..—שאַ! און דעם שנאַפס האָסטו פערגעסען? די וואוי־לע קאַפּעטשקע. אַ גלעזעלע קאָניאַק, ווישניק, באַסטאָיקע. ניין, וועלוועל האָט פיינט די צערעמאָניעס. וועלוועל וויל אַ ריין בי־סעל ספירטעס. נאַ, אָט האָסטו, פאַרהאַן ברוך השם, פלאַשען ווי די ראָטעס סאָלדאַטען. אַ כוסה נאָך אַ כוסה: פאַר די פיש, צווי־שען די פיש, און נאָך די פיש. ביי וועלוולען פינקלען די אויג־לעך. ע, ע! אַי, גנב!.. איצט טראָגט מען די קרעפּלעך. עס באַקט. די קרעפּלעך צופּאַלען אין מויל, עס בריהט. האַ, האַ, האַ!... און דאָס פלייש? דאָס וייב פרעגט: וועלוועל, וועלכע פלייש געבען איך? רינד־פלייש צי הון? וועלוועל פיעסצשעט זיך ווי אַ בן־יחיד. וועלוועל איז דאָך אַ גאַסט. וועלוועל זאָגט: איהם איז אַלץ איינס, ער וויל ביידע, אַי, גנב!

וועלוועל ציהט אויס דעם האַלז, מאַכט אַ מאָדנע מינע און שלינגט אַראָפּ דאָס שפּייעכץ. די הענד ציטערן איהם. ביי דעם בעל־הבית צושפּילען זיך די אויגלעך, די בעקלעך פלאַמען און גיסען זיך צוזאַמען מיטן רויטען בערדעל. און ער רעדט ווייטער:

— דערנאָך דאָס גלעזעלע ווייַן מיט דעם טייערן מערען־צימעס, מיט דעם עפּעלע, מיט דעם פּאָמעראַנצעל. געדענקסט די פּאָמעראַנצען? אויפ'ן קויש פלעגען מיר זיי קויפען, ווי קאַרטאָ־פעל. הלוואי האָבן מיר היינט אַזויפיל קאַרטאָפעל... עך, עך, עך, פערזינדיגט. און וועלוועל איז נישט קיין נאַר, ער לאָזט זיך נישט בעטען. שיילט די פּאָמעראַנצען און שלינגט זיי ווי קנייד־לעך. שלינג דיר געזונטערהייד, מען זשאַלעוועט דען דיר?.. און ווידער אַמאָל אַ ביסל ווייַן, דער אמת'ער ווימאַראָזעק און פער־ביסען מיט אַ שטיקעל געפילטען טאָרט פון עמיצענס אַ שלח־מנות. עס קוויקט, עס צוגעהט אין אַלע אברים.

בײַ װעלװלען װערט פּלוצלונג װײַס דער שפּיץ נאָז. די אונטערשטע פּערטריקענטע ליפּ פֿאַלט אַרונטער. ער גיט זיך אַ װאַקל און פֿאַלט אַנידער. אין אַ מינוט אַרום איז װעלװל געלעגן אױף דער קאַנאַפּע און דער בעל-הבית האָט אים געמינטערט און געשפּריצט אױף אים מיט קאַלטן װאַסער פֿון מױל.

רעטעכלעך מיט סמעטענע

(אַ קאַפּיטל זכרונות)

דאָס איז געווען אין די ערשטע צייטן פון מיין אָנקומען קיין פוילן. די פּוילישע שפּראַך האָב איך נאָך דעמאָלט באַהערשט זייער שוואַך. ס'הייסט, מען קאָן נישט זאָגן זייער שוואַך. אַ ביסל האָב איך שוין גערעדט, פאַרשטאַנען, נאָר אַזוי, למשל, באַהערשן די שפּראַך ווי עס האָט באַהערשט, אַ שטייגער, מיצקעוויטש אָדער וויספּיאַנסקי – האָב איך נישט געקאָנט בשום אופן.

עס איז אויך געווען אין פרילינג־צייט. דאַן, ווען עס בליען פאַזשיאָמקעס מיט סמעטענע, נייע דורכזיכטיקע קאַרטאָפּעלעך מיט זויער־מילך, פרישינקע אוגערקעלעך און קיילעכדיקע רויטינקע רעטעכלעך.

צו די לעצטע האָב איך שטענדיק געפילט אַ באַזונדער סימפּאַטיע. און אויב עמיצער האָט געוואַרט אויפן פרילינג, האָב איך אויך אים געוואַרט בלויז צו ליב אָט דעם דאָזיקן טייערן מאכל – רעטעכלעך מיט סמעטענע.

מיין פּאָעטישע נשמה.

שטיי איך אַזוי דעמאָלט נעבן אַ מילכיקס־רעסטאָראַציע און טראַכט אַ טיפע מחשבה.

„אַ יושר אַהער אַרייַנצוגיין און אויפעסן אַ גאַנצע פּאָרציע רעטעכלעך מיט סמעטענע. איז אָבער אַ צרה, איך ווייס נישט, ווי אַזוי הייסן זיי, אָט די רעטעכלעך, אויף פּויליש.

געשעט אַ נס און עס גייט פאַרביי מיינער אַ באַקאַנטער יונגערמאַן, וואָס איז שוין לאַנג אין פּוילן און רעדט שוין פּויליש ווי אַ וואַסער. גיב איך אים אַ שטעל אָפּ:

–גוטער ברודער, טייערער פריינד! דער אויבעשטער האָט

דיך געבראַכט אַהער! צי ווייסטו נישט, ווי הייסן זיי, אָט די קליינע רויטינקע רעטעכלעך אויף פּויליש?

—איך ווייס, פאַרוואָס זאָל איך נישט ווייסן – ענטפערט ער— זיי הייסן „רזשאָטקעווקי". אַזוי הייסן זיי.

—רזשאָטווי?

—רזשאָטקעווקי, רזשאָטקעווקי.

—רזשאָטקעווקי? אַ שווער וואָרט, ווי זאָל איך עס געדענקען? מען דאַרף האָבן אַ סימן, אַ ראשי תבות, אַ גמטריה. רזשאָט – קעוו – קי, שטיי נאָר צו־וואָס פאַר אַ וואָרט איז עס ענדלעך? דאַכט זיך, איך האָב עס!... פאַראַן אַ פּסוק אַזאַ, אַ ליד ביי פּושקינען: „טשטאָ טי רזשאָש, מאָי קאָן רעטיווי, טשטאָ טי שעיו אָפּוסטיל?" וואָס הירזשעסטו מיין היציק פערדל, וואָס האָסטו דעם האַלז אַראָפּגעלאָזט? „רזשאָש" – דו הירזשעסט, בלשון נוכח, „רזשאָט" – ער הירזשעט בלשון נסתר. רזשאָש, רזשאָט, רזשאָטקעווק... אויסגעצייכנט! איך וועל שוין געדענקען, אַ דאַנק. אַ גרויסן דאַנק דיר.

און בין אַריין אין רעסטאָראַציע. שפּרינגט אונטער אַ קעלנער:

—פּראָשען?

—פּראָשען – זאָג איך – דאָט מניע ע – ע... סמעטאַנאַ ז... ז...

אַרויסגעלאָפן דאָס וואָרט פון קאָפּ און ואיננו. און דער פּסוק? ווער פּסוק, ווען פּסוק? אַרויסגעפלויגן פון מח. אַלץ מיט אַנ׳אַנדער.

ז׳פּאָזשיאָמקאַמי! – בראָק איך אַרויס ראַפּטום, אַבי פּטור צו ווערן פון קעלנער, וואָס שטייט איבער מיין קאָפּ. זאָל זיין מיט פּאָזשיאָמקעס. מילא.

זיץ איך און האָב פאַראיבל אויף זיך אַליין. היתכן? אַ מענש זאָל נישט געדענקען קיין וואָרט? נאָר־וואָס געוואוסט, איז פלוצלונג אויס, ווי אויסגעפּרוירן. איצט וועל איך דאַרפן עסן פּאָזשיאָמקעס מיט סמעטענע אָנשטאָט רעטעכלעך מיט סמעטענע, פּאָזשיאָמקעס איז אויך אַ גוטער מאכל, אָבער צו רעטעכלעך קומט עס נישט... שטיי־זשע, ווי־זשע פאָרט הייסן זיי די רעטעכלעך אויף פּויליש? כדאי צו דערמאָנען זיך, עפּעס האָב איך

דאָך געהאַט אַ פסוק אַזאַ פון פושקינען. אַהאַ!... „טשטאָ טי דזשאָש, מאָי קאָן רעטיווי"... וואָס הירזשעסטו מיין היציק פערד. „רזשאָש— דו הירזשעסט בלשון נוכח. „רזשאָט" - ער הירזשעט בלשון נסתּר, רזשאָט „רזשאָט", — רזשאָטקעווקי. אַזוי הייסט עס: „רזשאָטקעווקי". דאַרף מען הייסט עס גוט איינחזרן: רזשאָטקעווקי, רזשאָטקעווקי, רזשאָטקעווקי....

לויפט אָן דער קעלנער מיט אַ טעלער פּאָזשיאָמקעס מיט סמעטענע און איז מיר מבלבל מיינע רעיונות.

מאַך איך זיך אַ תּמעוואַטע מינע און האָב נאָך צו איס טענות:

—איך האָב נישט געבעטן קיין פּאָזשיאָמקעס מיט סמעטענע, נאָר ע—ע... „סמעטאַנאַ" מיט... מיט...

ווידער אַרויסגעפלויגן דאָס וואָרט פון קאָפּ. פאַרגעסן און שריי חי וקים.

און דער קעלנער שטייט איבער מיין קאָפּ און וואַרט.

—ז'אָגורקאַמי! פּראָשען פּאַנאַ. איך האָב געבעטן מיט אוּגערקעס. — שיס איך אויס ראַפּטום, און דער קעלנער קוקט מיך אָן, ווי אַ בייז וואונדער און קנייטשט מיט די פּלייצעס.

—טאַק, טאַק, פּראָשען פּאַנאַ, ז'אָגורקאַמי. — מיט אוגערקעס. — זאָג איך.

דער קעלנער גיט זיך האַסטיק אַ דריי אויס און פאַרשווינדט און איך בלייב ווידער זיצן און מאַך זיך אַליין אויסצודרייען: אַ מענטש זאָל נישט קאָנען געדענקען פון דאַנען אַהין. אַ קעצי־צער מוח! אַ פאַרשטאָפּטער קאָפּ! נישט געדענקען אַ פּשוט וואָרט. און נאָך מיט אַ פּסוק דערצו, שטיי נאָר, וואָס פאַר אַ פּסוק? אַהאַ, איך געדענק שוין: „טשטאָ טי רזשאָש, מאָי קאָן רעטיווי". וואָס הירזשעסטו, מיין טייער פערד?! רזשאָש איז דער טייטש „דו הירזשעסט" — בלשון נוכח, בלשון נסתּר וועט זיין „רזשאָט" — ער הירזשעט, רזשאָש — רזשאָט — רזשאָטקעווקי...

איך פאַרמאַך די אויגן מיט די פינגער ווי אַ פרומער ייד צו „אחד" און צושאָקל זיך מיט גרויס עמקות און חזר פאַרזיך:— רזשאָש — רזשאָט — רזשאָטקעווקי! רזשאָש — רזשאָט — רזשאָטקעווקי.

דער קעלנער איז ווידער דאָ מיט אַ טעלער אוגערקעס מיט סמעטענע.

„ניין – טראַכט איך – אַז איך ווייס שוין אַזוי גוט!” דאָס וואָרט ווי רעטעכלעך הייסן אויף פּויליש, וועל איך קיין אוגערקעס נישט עסן. האָט איר געהערט אַ ביסל אַ מאכל אוגערקעס מיט סמעטענע. און איך שטעל אָן אויף מיין קעלנער אַ פּאַרדראָסלעך פּנים און זאָג מיט אַ טאָן פון אַ באַליידיקטן,

–ניע, פּראָשען פּאַננאַ. דער פּאַן האָט שוין ווידער געהאַט אַ טעות. איך האָב דען געבעטן אוגערקעס? איך האָב דאָך ע – ע... געבעטן „סמעטאַנאַ מיט... מיט...

דאָס וואָרט איז ווידער נעלם געוואָרן, כאָטש נעם און טו זיך אָן אַ מעשה.

–ז׳קאַרטאָפּלאַמי! – שיס איך אויס ווי אַ ביקס. אַבי אַ סוף זאָל עס נעמען – טאַק, טאַק! יאַ פּראָשילעם ז׳קאַרטאָפּלאַמי, א פּאַן מניע דאַיע ז׳אָגורקאַמי. כע, כע, כע... דער פּאַן קעלנער איז זייער אַ צושטרייטער.

דער קעלנער ווערט שוין בייזלעך, גיט אויף מיר אַ פּאַרדעכטיקן קוק און פאַרשווינד.

איך זיץ און נעם זיך אַליין דאָס לעבער: לא יוצלח, וואָס דו ביסט! שלים-מזל! פערדישער קאָפּ! אייזל! אַ פּשוט וואָרט קאָן מען דיר נישט אַריינדאָלבן אין קאָפּ אַריין. נו, איצט וועסטו עסן קאַרטאָפּל און נישט קיין רעטעכלעך! און אַלץ, ווייל דו ביסט אַ חמור מיט אַ קעצעשן זכרון... ווי-זשע איז עס פּאָרט דאָס וואָרט!? שטיי נאָר ווי איז דער פּסוק? אַהאַ! „טשטאָ טי רזשאָש, מאָי קאָן רעטיווי!” וואָס הירזשעסטו, מיין טייער פערד! רזשאָש–דו הירזשעסט, רזשאָט – ער הירזשעט. רזשאָש – רזשאָט – רזשאָטקעווקי...

און איך צושאָקל זיך מיט גרויס התמדה און חזר כמעט אויפן קול:

–רזשאָש– רזשאָט – רזשאָטקעווקי, רזשאָש– רזשאָט – רזשאָטקעווקי.

אַ פּאָר געסט. וואָס זיצן נעבן מיר, רוקן זיך אָפּ אין שרעק

און זעצן זיך איבער אויף אַנ'אַנדער טישל. דער עולם אַרום קוקט מיך אָן אונרואיק און מורמולט עפּעס.

דער קעלנער קומט אָן מיט אַ טעלער סמעטעטע מיט קאַרטאָפלעס.

איך וואַרף בלומרשט אַ זער פאַרוואונדערטן בליק אויפן טעלער קאַרטאָפל, דערנאָך אויפן קעלנער און זאָג מיט פאָרוואורף:

—פּראָשען פּאַנאַ! וואָס איז דאָס ביי אייך פאַר אַ רעסטאָראַן? שוין דאָס דריטע מאָל, אַז איר גיט מיר נישט דאָס, וואָס איך באַשטעל. איר גיט מיר פּאָזשיאָמקעס, קאַרטאָפל, אוגערקעס און נישט וואָס איך וויל, אַז איך בעט גאָר ע—ע יענס... און איר גיט מיר — קאַפּויר... איך האָב געבעטן... ווי הייסט עס... צו אַלדע רוחות!... יאָ... איך האָב אייך געבעטן אויסדריקליך... הירזש! הירזש האָב איך געבעטן! מיין איך... יאָ, „טשטאָ טי רזשאָש, מאָי קאָן רעטיווי!" רזשאָש — די הירזשעסט, רזשאָט ער הירזשעט. רושאָט, רזשאָטקעווקי. טאַק! טאַק! רזשאָטקעווקי! רזשאָטקעווקי!

איך האָב אַזש אָנגעהויבן טאַנצן פאַר שמחה:

—רזשאָטקעווקי! רזשאָטקעווקי! —

—פּאַן יעסט וואַריאַט! — האָט דער קעלנער אַרויסגעשריען.— ווינאָסשיען פּאַן! — ס'הייסט, איך זאָל זיך אָפּטראָגן.

רינגלען מיך אַרום אַלע קעלנער מיט אַ טומל:

—אַ וואַריאַט! אַ וואַריאַט!

קומט צו דער בעל־הבית און הייסט מיך אַרויסוואַרפן. ווערט אַ סומאַטאָכע.

שטויסט מען מיך אַרויס אויף דער גאַס אַרויס, ווערט אַ רעדל, קינדער שרייען:

—אַ משוגענער! אַ משוגענער!

אַ נס איז געווען, אַ מיליציאַנט האָט מיך אַרויסגעראַטעוועט פון עולם און מיך אָפּגעפירט אין צירקל אַריין. ווער ווייסט אין וועלכן משוגעים־הויז איך וואָלט שוין געווען יעצט אָנגעשפּאַרט.

פון דאַן אָן פיל איך אַ שנאה צו רעטעכלעך מיט [illegible]

אַ מעשה מיט דאָלאַרן

אין אַ ביליגן קאַפע-הויז האָב איך אים באַגעגנט. אַ דאַרער, אַ בלאַסע, מיט אַ לאַנגן ניש--געראַזירטן פּנים, פון וואָס די איינגעפאַלענע באַקן זענען געווען שוואַרץ ווי ביי אַ טאָטער. ער איז געזעסן אין צולעכערטן אַלטן קאַפּעליושל און אָפּגעטראָגענעם מאַנטל און מיט לאַנזאַמע קליינע זופּעלעך געטרונקען טיי.

פון אונטער דעם אויפגעשטעלטן אָפּגעריבענעם מאַנטל-קאָלנער האָט אַרויסגעקוקט אַ דאַר העלזל מיט אַ שפּיציקן גאָרגל און אַ ברודיקן קאָלנער, אָן אַ קראַוואַט.

און ווי לאַנגזאַם ער האָט דעם טיי נישט געטרונקען, האָט זיך דער טיי אין גלאָז דאָך געענדיקט, און דער יונגערמאַן איז געבליבן זיצן זייער באַטריבט, מיט קיילעכדיקע טרויריקע אויגן, ווי ביי אַן אבל.

פון צייט צו צייט האָט ער שווער אָפּגעזיפצט, אָפט געכאַפּט זיך מיטן האַנט צום ברוסט און געקרעכצט.

איך האָב באַשלאָסן אים אַ פרעג צוטאָן.

—ענטשולדיקט, יונגערמאַן — זאָג איך — עס איז נאַטירלעך נישט מיין געשעפט צו קריכן יעגעם אין דער נשמה אַריין, נאָר איך קען נישט צוזען אייער צער. איך זע, אַז איר האָט עפּעס אַ גרויסן עגמת-נפש. קענט איר מיר נישט זאָגן וואָס דאָס איז? איך ווייס, אפשר קען איך אייך מיט עפּעס באַהילפיק זיין.

צוערשט האָט ער מיך אָנגעקוקט מיט חשד. נאָר געפינענדיק, אַז איך בין מיט מיין פראַגע האַרציק און אויפריכטיק, האָט ער זיין שטול צוגערוקט נאָענט צו מיר. אַרומקוקנדיק זיך מיט גרויס פאָרזיכטיקייט אין אַלע זייטן, האָט ער זיך אָנגערופן.

—איך וועל אייך דערציילן דעם גאַנצן אמת. איך זע, אַז איר זענט אַן ערלעכער מאַן. איר האָט געפונען מיין צוטרוי און

כ׳וועל זיך פאַר אייך אויך פאַרטרויען. איך האָף אָבער, אַז דאָס וועט בלייבן בסוד צווישן אונזביידען, און אגב וועל איך אפשר ביי אייך געפינען די ריכטיקע עצה אין מיין צרה.

— מיטן גרעסטן פאַרגעניגן — זאָג איך — וועל איך אייך זען דינען, ווי ווייט איך וועל נאָר קענען.

— יאָ, מיין פריינד, — האָט ער אָנגעהויבן מיט אַ דערשלאָגענער שטימע, — איך האָב, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ גרויסן עגמת נפש.

— געשטאָרבן ביי אייך עמיצער, חלילה, זאָג איך — אַ קינד, צי ווער?

— ניין. איך האָב נאָך קיין ווייב נישט און קיין קינדער נישט.

— איר האָט, מסתמא, פאַרלוירן אַ שטעלע, אַרבעטסלאָזיקייט — וויל איך טרעפן.

— ניין.

— עפּעס אַ קראַנקהייט?

— אויך נישט.

— וואָס דען זשע?

— צוליב דאָלאַרן.

— עס פעלט אייך אויס אַ פּאָר דאָלער?

— ניין, אדרבא, מיינע צרות נעמען זיך דערפון, וואָס איך האָב דאָלאַרן.

— ווייל איר האָט דאָלאַרן?

— יאָ, ווייל איך האָב דאָלאַרן.

איך האָב שטילערהייט געכאַפּט אַ קוק אַרום, צי זענען דאָ נאָך געסט אין קאַפע־הויז, מחמת, ווער ווייסט, צי האָב איך נישט צו טאָן מיט עפּעס איינעם, וואָס איז נישט אינגאַנצן ביי די קלאָרע געדאַנקען און וועט מיך באַלד כאַפּן ווערגן.

דער יונגערמאַן האָט אָנגעהויבן צו דערציילן:

— מיט אַ פּאָר יאָר צוריק בין איך געקומען אַהער קיין וואַרשע. געקומען פון אַ קליין שטעדטל, אָן פריינד און אָן אַ גראָשן אין קעשענע. וואָס איך בין דאָ אויסגעשטאַנען, איז איבעריק צו דערציילן, נישט געהאַט ממש אַ־יף קיין שטיקל ברויט.

אומגעשלעפּט זיך איבער די גאַסן אָן אַרבעט. נישט געהאַט וואו דעם קאָפּ צוצושפּאַרן, די איינציקע שטיקל קענטעניש, וואָס איך האָב געבראַכט פון דער היים איז געווען לשון קודש, נאָר גיי זוך לעקציעס אויף העברעאיש אין אַ שטאָט, וואו קיינער קען דיך נישט, און קיינער ווייסט דיך נישט.

און פּלוצלונג דאָ נישט לאַנג קומט מיר אָן פון מיינעם אַ קרוב אין אַמעריקע גאַנצע 5 דאָלאַר! גאַנצע 5 דאָלאַר! און דאָ הויבן זיך אָן מיינע יסורים.

ער האָט אַרויסגענומען אַ קאָלירטע נאָז־טיכל, אָפּגעווישט דעם שווייס, אויסגעזופּט דאָס לעצט ביסל קאַלטע טיי פון גלאָז און ווייטער גערעדט.

— ס'פאַרשטייט זיך, אַז אַ דאָלאַר, האָב איך גלייך אויסגעביטן אויף פּוילישע מאַרקן און לעב דערמיט עד היום. און די איבעריקע פיר דאָלאַר זענען ביי מיר געבליבן. האָב איך גענומען טראַכטן וואו טוט מען זיך אַהין דערמיט. עס איז דאָך עפּעס נישט אַבי־וואָס פאַר אַ געלט, נאָר דאָלאַרן. אמתע דאָלאַרן!

וואו באַהאַלט מען עס? אויף קיין דעפּאָזיט נעמט עס קיין שום באַנק נישט אָן. און דאָ קומען אַלע ווײַלע נייע גזירות. דאָ מעג מען האַלטן דאָלאַרן און דאָ טאָר מען נישט האַלטן קיין דאָלאַרן. היינט מעג מען, מאָרגן נישט. מאָרגן מעג מען, איבערמאָרגן — נישט. היינט כשר, מאָרגן טריף. היינט אָבלאַוועס, מאָרגן אַרעסטן; מען כאַפּט דיך און מען באַזוכט דיך און מען נעמט ביי דיר צו די עטלעכע דאָלאַר, אַז קיין האָן גיט נישט קיין קריי. און אַז מען מעג שוין האַלטן ביי זיך דאָלאַרן מיינט איר, אַז דאָס איז שוין אַ גוטע זאַך? איר האָט עפּעס ליב צו טראָגן געלט אין קעשענע? ביי מיר איז עס אַן אָפּקומעניש, אַ גיהנום, אַ לאָך אין האַרצן. ס'איז גלייך, ווי איך זאָל מיך אַרומטראָגן מיט אַ שלאַנג אין קעשענע, מיט אַ באָמבע, וואָס דאַרף באַלד אויפרייסן... אַלע ווײַלע מוז איך זיך כאַפּן צום בוזעם־קעשענע. און זאָל איך צום מאָמענט נישט אָנטאַפּן דאָס געלט, פאַלט מיר דאָס האַרץ איין. עס גיט מיר אַזאַ טיאָכק אין האַרצן, אַז איך חלש שיער אויפן אָרט. איך ווייסט נישט

ווי בײַ לײַטן, נאָר מיר דוכט, אַז עס איז קיין ערגערע וואָך נישטאָ אויף דער וועלט, ווי אַרומטראָגן זיך מיט געלט, בפֿרט נאָך מיט דאָלאַרן! מען זאָגט, אַז עס זענען דאָ מענטשן, וואָס טראָגן זיך אַרום מיט צענדליגער דאָלאַרן. אסור אויב איך ווייס ווי אַזוי זיי קענען דאָס אויסהאַלטן. נישט אַנדערש זיי מוזן האָבן הערצער ווי שטיינער, גזלנישע הערצער.

מאָלט אײַך, אַז איך האָב די פֿיר דאָלאַר בײַ מיר גוט אײַנגענייט אין מלבוש. טאַקי פּשוט אײַנגענייט מיט אַ נאָדל באַוול. נו, איז מען שוין דען זיכער, מיינט איר, מיטן קאַפּיטאַל? קען מען דען נישט אויסשנײַדן? פֿאַראַן בײַ אונז אַזעלכע בײטל־שנײַדער וואָס געפֿינען אויס, וואו איר האַלט דאָס געלט פֿאַרנעמט און שנײַדן עס אויס מיט אַ בריטוווע. כיק — און פֿאַרטיק... בפֿרט נאָך דאָלאַרן וועלן זיי אודאי אויסגעפֿינען. איך בין זיכער אַז מען שפּירט מיר נאָך...

— קענט איר נישט געפֿינען — זאָג איך — עפּעס אַ באַקאַנטן, אַ פֿרײַנד, וואָס האָט אַן אײַזערנעם שראַנק, אַ קאַסטע אַזאַ אַן אײַזערנע, וואו איר זאָלט קענען אײַער געלט האַלטן?

— וואָס רעדט איר? מיט אַן אײַזערנע קאַסע איז דען היינט זיכער? בײַ אונז זענען דאָ אַזעלכע ספּעציאַליסטן, וואָס שנײַדן אײַזערנע קאַסעס ווי פּאַפּיר און ברעכן פֿײַער־שראַנקען ווי שערבלעך. וועל איך אָנטרויען מײַנע פֿיר דאָלאַר אַן אײַזערנע קאַסע? אַזוי ווײַט משוגע בין איך נאָך נישט.

— אפֿשר — גיב איך אים ווידער אַן עצה — אפֿשר איז אַ סברה, אַז איר זאָלט אָפּזוכן עפּעס אַ באַקאַנטן סוחר, אַ גביר, אַן ערלעכן מאַן, און איר זאָלט אים אָפּגעבן אײַערע פֿיר דאָלאַר אַלס הלוואה. איר וועט נאָך באַקומען פּראָצענט אויך.

— א י ר וואָלט אָנגעטרויט? — מאַכט ער מיט אַ מינע פֿון פֿאַראיבל — מילא, זענט איר אַ העלד, „אַ סמעליאַק”! איך וואָלט אסור עמיצן אָנגעטרויט, אָן עין הרע, אַזאַ סומע. ווײַל ס'איז נישטאָ היינט וועמען צו טרויען. די גאַנצע וועלט איז גנב. פֿול מיט רציחה, מיט גניבה, מיט גזילה און מיט אָנזעצער... מנע, — גיט ער צו מיט אַ טאָן פֿון גרויס פֿאַרצווייפֿלונג, — ס'איז אַזוי

שלעכט און אַזוי שלעכט... ביטער ווי דער טויט. נישט אומ־
זיסט גיי איך ארום חושך ווי די ערד...

— איז ווי זשע וועט זיין? פרעג איך

— איז טאַקי נישט גוט, — ענטפערט ער און כאַפּט זיך ביים האַרצן, — אַז עס איז באַשערט עמיצן פאַרשוואַרצט צו ווערן איז דאָך נישט שייך.

— ווי איך זע — זאָג איך — האָט איר עפּעס אַ ווייטאָק, אַ חלאת, אָ האַרץ־פעלער, מחמת אַלע ווײַלע כאַפּט איר זיך ביים האַרצן.

חס וחלילה! וואָלט איך אַזוי נישט געהאַט קיין דאגה וואו אַהינצוטאָן מיינע פיר דאָלאַר, ווי איך האָב קיין קרענק נישט. פּשוט דאָס כאַפּ איך זיך אַלע ווײַלע צום בוזעם־קעשענע צו זען, צי מיינע פיר דאָלאַר ליגן נאָך דאָרטן גאַנץ. עס איז שוין ביי מיר אַזאַ געוואוינהייט געוואָרן... אַלע ווײַלע כאַפּ איך זיך צום בוזעם־קעשענע. דאָרט איז ביי מיר פאַרנייט מיינע פיר דאָלאַר און מען מוז אַלע ווײַלע אָנטאַפּן. ווייל מען קען אַ פּנים וויסן מיט וועמען מען זיצט היינט? אָט זעט איר זיך אָן פּאָר אַן ערלעכן מענטשן. איר זיצט, איר רעדט, איר גיט עצות, און דער גוטער יאָר ווייס אייך... עס איז דאָך עפּעס וואַרשאַווקע, אַ שטאָט פול מיט באַנדיטן, בייטל־שניידער, מעסע־שטעכער, אַלע ווײַלע אָנפאַלן. אַפילו אויף די באַנען איז מען דאָך נישט זיכער... ביינאַכט האָב איך שוין לאַנג אויפגעהערט צו גיין אין גאַס און אַז איך גיי, גיי איך נאָר דורך דער „גלאַוונער" גאַס. אקאָרשט אָוונט פלי איך שוין אַהיים און פאַר־שפּאַר זיך אין מיין צימער. אַז איך לייג מיר שלאָפן, לייג איך מיין זשילעטקע מיט דעם איינגענייטן געלט אונטערן קישן, צו־קאָפּנס... פאַרריגל די טיר אויף זיבן ריגלען און פונדעסטוועגן בין איך שטענדיק אין שרעק. איך שלאָף און שלאָף נישט... יעדע מינוט כאַפּ איך זיך אויף ווי אין אַ קאַנוואולסיע און טאַפּ אונטערן קישן... גלויבט מיר, עס קאָסט מיר געזונט, נאָר וואָס קען מען העלפן, אַז מען פאַרמאָגט אַזאַ קאַפּיטאַל מוז מען ליידן. דאָס איז דאָך עפּעס דאָלאַרן... מנע, ווי איך זע וועל איך שוין

פֿון אײַך קײן רעכטע עצה נישט האָבן. טאָ בעט איך אײַך, איר זאָלט כאָטש פֿאַר קײנעם זיך נישט אַרויסכאַפּן מיט אַ וואָרט, אַז איר האָט געזען אַ יידן, וואָס טראָגט זיך אַרום מיט אַזאַ מאַטניאַ מיט דאָלאַרן! וואָרים עס איז דאָך עפּעס וואַרשע. אַ שטאָט מיט גנבים, באַנדיטן, בײַטל־שנײַדער, מעסער־שטעכער...
נו, האָט מיר אַ גוטן. עס ווערט שוין שפּעטלעך. מען מוז פֿליִען אַהײם. אַ גוטע נאַכט.

סתם־זאַכען

וואָלט געווען אַ קאַפּעטשקע, וואָלט ער גענומען צום מויל, — אַלאַ נישט, איז נישט

(אַ מאָנאָלאָג פון „אַ ניכטערן“)

— יאָגן זיך נאָכן ביסל ברויט, זוכן, פּאַרען, איינלייגן די וועלט, אַקערן די ערד—דאָס איז ביי מיר נישטאָ. איז פאַראַן דאָס קאַפּעטשקע—נעמט מען צום מויל, אַלאַ נישט—איז גוט אָן דעם. פון מיינעטוועגן האָט דער גאַנצער מין ברויט נישט געמעגט באַשאַפן ווערן.

אָט וועל איך אייך דערציילן, וועט איר הערן.

דאָ אַנומלט בין איך געקומען אַ היים אַביסל שפּעטלעך, שוין געווען נאָך איינס. דאָס ווייב, די קינדער, די שטוב-גויע — אַלע שוין געשלאָפן, ווי געהרגעטע. האָב איך מיך אַריינגעגנבעט אין שטוב אַריין, ווי אַ גנב, דאָס ווייב זאָל, חלילה, זיך נישט אויפכאַפּן. וואָרום מיין ווייב, דאַרפט איהר וויסן זיין, איז אַ פרוי מיט אַ כאַראַקטער. שאַ-שטיל טו איך מיך אויס און לייג מיך אין בעט אַריין.

ליג איך אַזוי און טראַכט און טראַכט. וועגן וואָס טראַכט איך? איך טראַכט: אַז ווען עס וואָלט געווען אַ טראָפּן שנאַפּס, וואָלט איך גענומען צום מויל, אַלאַ נישט — דאַרף מען נישט. דערמאָן איך זיך, אַז פאַרן אַוועקגיין פון שטוב האָב איך איבערגעלאָזט אויפן טיש אַ האַלב פלעשל. בין איך טשיקאַווע צו וויסן, וואָס איז דערמיט געוואָרן. האָב איך מיך פּאַמעלעך אויפגעהויבן, זיך אָנגעטון, אַרויס פון שלאָף-צימער און גענומען זוכן אַ שטיקל ליכט מיט אַ שוועבעלע.

געגומען טאַפּן, נישטערן, ביז איך האב אַראָפּגעוואָרפֿן די וואַזע. נאָר אַ נס, וואָס דאָס ווייב האָט זיך נישט אויפגעכאַפּט. וואָלט זי זיך אויפגעכאַפּט, וואָלט געווען ביטער. וואָרום מיין ווייב איז אַ פרוי מיט אַ כאַראַקטער. מיט צרות אויסגעזוכט אַ ליכט מיט אַ שוועבעלע. אָנגעצונדן דאָס ליכט, נאָר אויפן טיש איז קיין פלעשל נישטאָ. וו-זשע איז עס? אין שאַפּע. שטייט זי זיך דאָרט די ממזרטע הינטערן גלאָז-טירל און ווינקט צו מיר מיט אַן אויגעלע, ווי איינער זאָגט: אָט בין איך! נאָר די שאַפּע איז פאַרשלאָסן. צו אַלדע רוחות! און די שליסעלעך זענען ביים ווייב. און מיין ווייב איז אַ פרוי מיט אַ כאַראַקטער. מאַך עפּעס.

מילא, איז נישט געפּידלט. וואָלט די שאַפּע געווען אָפן, וואָלט איך גענומען אַ קאַפּעטשקע, אלא נישט, בין איך אויך נישט בדלות.

נעם איך און גיי מיר צוריק, און טו זיך אויס און לייג זיך צוריק אין בעט אַריין. איך טראַכט וועגן דעם האַלבן פלעשל און דערמאָן זיך, אַז ווען איך קריג, למשל, אַ דרעטל, מאַך איך דערפון אַ „ויטרע" און עפן אַזוי-אַרום אויף די שאַפּע און באַקום אַרויס דאָס האַלבע פלעשל.

שטיי איך ווידער אויף, גנבע ביי מיין ווייב פון טישל אַ האָר-שפּילקע, בויג עס אויס, ווי עס באַדאַרף צו זיין, און פּרוּוו דערמיט עפענען די שאַפּע, דריי איך אַזוי מיטן דרעטל אַהין און אַהער, ביז איך האָב איבערגעדרייט דאָס שלעסל.

מילא, נישט—איז נישט. וואָלט איך צוגעקומען צום פלעשל, וואָלט איך גענומען צום מויל, אלא נישט, איז נישט.

הויב איך אָן אַרומצוקוקן די שאַפּע פון אַלע זייטן, באַטראַכטן און באַטאַפּן זי און דערזע, אַז מען קאָן יאָ צוקומען אינווייניק אַריין. דהיינו: מען זאָל די שאַפּע אָפּרוקן פון וואַנט, אַרויסנעמען פון דעם הינטערשטן ווענטל אַ ברעטל, דעמאָלט וועט מען קאָנען אַרויסקריגן דאָס האַלבע פלעשל אַזוי גרינג, ממש ווי אַ ביסן ברויט אויפצועסן.

האָב איך גענומען רוקן די שאַפּע—בוך! די גאַנצע שאַפּע

פֿאַלט אום מיט אַזאַ בראַזשג און דונער, ווי דאָס גאַנצע הויף וואָלט איינגעפֿאַלן פֿון אַן ערדציטערניש. די שויבן צופֿליִגן אויז ברעקלעך, דאָס גאַנצע גלאָזוואַרג, צוזאַמען מיטן האַלבן פֿלעשל, ווי איז מיר, צומישט, צובראָכן אויף פּיץ־פּיצלעך. אַ מהומה, אַ ליאַרם. דאָס ווייב מיט די קינדער — אַלע זיך אויפֿגעכאַפּט, נישט טויט, נישט לעבעדיק.

— וואָס איז, געשען?!... וואָס קריכסטו דאָ אַרום? אין מיטן נאַכט ווער האָט עס אומגעוואָרפֿן די שאַפֿע?!

דאָס ווייב שרייט געוואַלטן, די קינדער צושראָקן אויף טויט און איך פֿאַרענטפֿער זיך: „וואָס בין איך שולדיק? געגאַנגען פֿאַרביי, פֿאַרטשעפּעט זיך און אומגעוואָרפֿן".

— אומגעוואָרפֿן! ליימענער גולם! אומגעלומפּערטע בריאה! — און די אַלע שערבלעך און שברי־כלים פֿליִען מיר אין קאָפּ אַריין.

נאָר מילא, פֿאַרפֿאַלן. צובראָכן—צובראָכן. גאַנץ וועט עס שוין נישט ווערן. די מהומה האָט זיך איינגעשטילט. זיך באַרויִקט, דער עולם איז געגאַנגען שלאָפֿן.

דערלעבט, אַז דאָס ווייב איז איינגעשלאָפֿן, בין איך מיר ווידעראַמאָל אויפֿגעשטאַנען און אַוועק אין קיך, צו דער שטוב־גויע. צו וואָס באַדאַרף איך די אַלטע גויע? גאָרנישט. איך האָב זיך דערמאָנט, אַז אונטן ביי נפֿתּלי דעם שענקער קאָן מען קריגן דאָס ביסעלע שנאַפּס. וויל איך זי, די שטוב־גויע, אַהין שיקן.

הויב איך אָן וועקן די שטוב־גויע, שלאָפֿט זי ווי אַ געהרגעטע. אַ פּעפּערין אַ גויע, נישט געהערט אַפֿילו די גאַנצע מהומה מיט דער שאַפֿע. מסתּמא זיך גוט אָנגעהאָרעוועט פֿאַר אַ גאַנצן טאָג. סוף כּל סוף זי דערוועקט.

— זאָל סטעפֿאַ אַראָפּגיין צו נפֿתּלי דעם שיינקער און ברענגען אַ פלעשעלע, איך וועל שוין וויסן ווי סטעפֿאַן צו באַדאַנקן...

און נעם און דערלאַנג איר אַ פּעטע מטבע.

איז די שטוב־גויע אויפֿגעשטאַנען, זיך אָנגעטון און אַראָפּ ברענגען צו נפֿתּלי דעם שיינקער.

אַראָפּגעגאַנגען, אַרויפֿגעקומען — גאָרגישט. נישטאָ קיין בראָנפֿן. באַשר, מען שלאָפֿט שוין ביי נפֿתלי דעם שיינקער.

— עך, סטעפּאַ, סטעפּאַ!—זאָג איך צו דער גויע און מאַך דערביי אַזאַ רחמנות־פּנים, אַז אַפֿילו די גויע איז געוואָרן גערירט, איך וואָלט שווערן, אַז מיר זענען געשטאַנען טרערן אין די אויגן — און אַז מען שלאָפֿט איז וואָס? קלאַפּט מען אָן. אַ קליין קלעפּעלע אין לאָדן און יוצא. ער וועט שוין אויפֿשטיין, דער שיינקער און ער וועט געבן. דער עיקר, זאָל סטעפּאַ זען, קיין פּאָליציי זאָל נישט זיין דערביי, מחמת, מען קאָן נאָך מאַכן אַ פּראָטאָקאָל. און נעם און דערלאַנג איר אַריין נאָך אַ גרע־סערע מטבע אין האַנט.

די אַלטיטשקע קרימט זיך, וואָרטשעט: „נישט קיין טאָג, נישט קיין נאַכט". זי גייט פֿונדעסטוועגן אַראָפּ און קומט ווידער צוריק מיט גאָרנישט. אויפֿגעוועקט, נישטאָ קיין בראָנפֿן, נישטאָ.

מילא, נישטאָ איז נישטאָ. וואָלט געווען אַ קאַפּעטשקע, וואָלט איך גענומען צום מויל, נישט—דאַרף מען נישט.

נאָר שיקן די גויע צו וואַלענטי דעם סטרוזש פֿון מאָנאָ־פּאָל־ברייזל אין אַזאַ וועטער איז נישט כדאי. ס'איז דאָך אַ צער בעל־חיים, אַפֿילו אַ הונט אַרויסצולאָזן אין אַזאַ וועטער אויף דער גאַס. הגם ביי וואַלענטי דעם סטרוזש פֿון מאָנאָפּאָל־ברייזל מוז זיך געפֿינען אַ געשמוגלט פֿלעשל, אָבער גיי שיק אַ מענטש אַזאַ מהלך אַזש הינטער דער ראָגאַטקע.

האָב איך גענומען דעם שירם מיט די טיפֿע קאַלאָשן און זיך געלאָזט אַליין גיין. אין אַ גוטן וועטער דויערט אַזאַ שטיק וועג דריי פֿערטל שעה. איצט אָבער, אין אַזאַ שליכאָטע און אין אַזאַ חשכות, וועט עס דויערן מסתמא אַ שעה מיט אַ האַלבע.

אַרויסגעגנבעט זיך פֿון שטוב קיינער זאָל נישט הערן און געלאָזט אָפֿן די טיר הינטער זיך.

געווען אַביסל שווערלעך צו גיין, מחמת אָנשטאָט צו גיין מיטן שליאַך בין איך פֿאַרקראָכן צום ציגל־זאַוואָד און האָב געמוזט גיין דורך די גריבער. און די גריבער זענען פֿול מיט

וואַסער און ליים. קוים מיטן לעבן אַרויס, אָבער איך האָב גוב״
געווען דעם שווערן וועג און בין צוגעקומען צום מאַנאָפּאָל, צו
וואַלענטיס כאַטע. ערשט ברעכט דאָרט פּלוצלונג אויס אַ געבי-
לעריי פון הינט, אַזש אַ שרעק! אפשר אַ טשאַטע פון הונדערט
הינט-רוצחים האָט זיך אַ לאָז געטון צו מיר גרייט מיך צוצורייסן
אויף פּיצלעך. גיי ווער זיך בלויז מיט איין שירם, האָב איך
גענומען פאָכען מיטן שירם, האָט ער זיך, דער שירם, אויסגע-
דרייט אויף דער לינקער זייט. האָב איך זיך געלאָזט לויפן
צוריק און דאָ איז פינסטער חושך, טאַקע ווי מ׳זאָגט: ווי ביי
אַ יעגער אין בויך צוועלף אַ זייגער ביינאַכט סוף חודש, נאָך
דעם ווי ער האָט אויסגעטרונקען אַ טאָפּ שוואַרצע ציקאָריע.

בין איך אַזוי געלאָפן, ביז איך האָב זיך אָנגעשטויסן אָן
אַ פלויט. אַריבערגעכאַפּט זיך איבערן פלויט און אָפּגעריסן זיך
אַ פּאָלע. איך האָב זיך אָבער דערפילט שוין אַביסל זיכערער.
איך האָב אַרויסגעריסן פון פלויט אַ דראָנג און זיך געלאָזט
אַנטקייגן די הינט. האָב איך אַזוי לאַנג געקעמפט מיט די כלבים
מיט מסירת נפש ביז איך בין צוגעקומען צום סאַמע וואַלענטיס
הייזל.

אָנגעקלאַפּט — מען שלאָפט. קלאַפּ איך שטאַרקער: פאַניע
וואַלענטי! פאַניע וואַלענטי! וואַלענטי שלאָפט ווי אַ געהרגעטער.
קלאַפּ איך נאָך שטאַרקער. מען הערט נישט. הויב איך מיין
דראָנג, וואָס איך האָב אַרויסגעריסן פון פלויט און מיט וועלכן
איך האָב מנצח געווען די הינט און דערלאַנג מיט אים אַ קליין
זעצל אין לאָדן. הערט מען אַלץ נישט. ווער איך אין כעס און
דערלאַנג אַזאַ זעץ מיטן דראָנג ביז עס דערלאַנגט אַ קראַך און
אַ בראַזשג און דאָס גאַנצע פענסטער צושפּרינגט אויף ברעקלעך
און עס לויפט אַרויס וואַלענטי מיט זיין גאַנץ הויזגעזינט מיט אַ
געוואַלט:

— עס ברענט! עס ברענט!!

— פאַניע וואַלענטי—זאָג איך—עס ברענט נישט, נאָר איך
בין געקומען צו אייך, איר זאָלט רחמנות האָבן און מיר אָפּלאָזן
אַ פלעשעלע פון דעם ביטערן טראָפּן. איר האָט זיכער ביי זיך

אַזאַ איינס... איין פּלעשעלע... כאָטש אַ האַלבס... הגם איך קען אויסקומען אָן דעם. פון מיינעטוועגן האָט דער גאַנצער מין בראָנפן געמעגט נישט זיין אויף דער וועלט.

ווערט ער, וואַלענטי, אָנגעצונדן און לויפט און כאַפּט אַ האַק, ער וויל מיך ממיתן אויפן אָרט, האָב איך זיך געלאָזט לויפן. איך לויף און די הינט נאָך מיר.

אַ צובלוטיקטער, אַ צושעדיקטער בין איך געקומען מיטן פרימאָרגן גלייך אַ היים, און דאָ האָב איך אָנגעטראָפן ווידער אַ מהומה. דאָס ווייב האָט געשריגן און געבראָכן די הענט. די קינדער האָבן געוויינט. שכנים האָבן געטומלט. מען האָט אונז באַגנבעט. איך האָב געלאָזט אָפן די טיר, האָט מען אונז באַגנבעט.

איך בין נישט להוט נאָכן ביטערן טראָפן. איז פאַראַן אַ קאַפּעטשקע, נעם איך צום מויל, אלא נישט — איז אויך נישט קיין אומגליק. פּכע!

פ ע ט ש!..

איז וואָס? איהר וואונדערט זיך, ווער האָט דאָס מיך אַזוי צושלאָגען? וואָס איך בין אַזוי פערבאַנדאַזשירט און אַרומגעבונדען ווי באַך אַ פּאָגראָם? כ'מיין, גאָר גאָרנישט. דאָס וועט זיי קיינעם ניט געשענקט ווערען, איך וועל מיך מיט זיי שוין רעכענען אויף דער וועלט. וואָס דען? פערשווייגען זיי? אַ ניין, דאָס טו איך ניט. איך בין ניט קיין פערשווייגער. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ יוד אַ ספּיצליוועך. ביי מיר, אַז מען ריהרט מיר אָן מיין האָנער —איז פּעטש און ווייטער גאָרנישט! אויף חיים דעם פּאַפּיראָסניק האָב איך שוין אָנגעגעבען אַ פּאַפּיר און שמואל ליאָטע, דער געמאַראַנירטער הערינג, וועט שוין ביי מיר אויך פערשוואַרצט ווערען אין די הויכע פלעקער און אָרען דעם הימעלקוקער וועל איך גלאַט געבען פּעטש, פּשוט פּעטש, אַז די אויגען וועלען איהם פליהען פון קאָפּ. זאָל איך נאָר אַ ביסעל צו-זיך קומען און אראָבוואַרפען פון זיך דעם גאַנצען כאַלאַמידער באַנדאַזשען מיט די פלאַסטער...

ווען האָט מען מיך צושלאָגען, פרעגט איהר? וואָס הייסט ווען? און וואָס הייסט—מען האָט מיך געשלאגען? און

וואו בין איך געווען? איך האָב געשוויגען? „אי מאַי קולאַק ניע דוראַק"! וואָרום איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ יוד אַ כעסן, אַ ספּיצליוועֵר און האָב פיינט פערשוויינען. ביי מיר, אַז מען טרעט מיר אָן מיין כבוד, מיין האָנער—איז פּעטש! און ווייטער גאָרנישט!

דעם בייל אויפ'ן שטערען ווער האָט מיר געמאַכט? הע, זיך דערמאָנט. דאָס האָב איך געקריגען נאָך דעם אַנדערען טאָג ראש-השנה אין שול, איבער'ן מפטיר.

דעם אַנדערען טאָג ראש-השנה איז מיין מפטיר, מיין חזקה, דאָס ווייסט, דאַכט זיך, די גאַנצע וועלט. אַי וואָס? מיר האָבען אַ פּאַרך אַ גבאי, וואָס וויל דוקא פערקויפען דעם מפטיר? כען דאַרף, זאָגט ער די שוהל אַרומזעהען; עס געהט צו ווינטער און האָלץ דאַרף מען קויפען,— איז מילא, אַז מען דאַרף, דאַרף מען, און אַז מען פערקויפט, בין איך אויך אַ קונה. און אַז מען באָט, באָט איך אויך, און שטייג—10 גילדיין, 15 גילדיין, 20 גילדיין, 40 גילדיין, 50 גילדיין. דאַכט זיך, געגוג? שאַ, עמיץ האָט שוין אַריינגעשמיסען אין אַ מאה אַריין. צוגעבאָמקעט, צוגעקלאַפּט, פערקויפט. ווער איז? היים לאַטוטניק! ווער איך אַנ'אויפגעקאָכטער און עס צינדט זיך מיר אָן דער כח הדם און איך גיב אַ זאָג צום גבאי: „ר' טוביה, איהר זענט אַ פּאַרך! היימקע דער גנב קען מעהר נישט ווי אָנבאָטען, אָבער אַז עס קומט צו צאָהלען, גיט ער אייך אָט אָ דאָס! אַ סך קאָסט איהם די שוהל? פּעטש זענט איהר ווערט, פּעטש!..." ווערט דאָך מסתמא אַ מהומה און עס הויבען אָן פליהען פּעטש און עס פליהען מחזורים איבער די קעפּ. כאַפּט חיים און שלעפּט אַ שטיקעל פּאַרענץ פון בימה, כאַפּ איך אַ פיסעל פון אַ בענקעל. כאַפּט ער און שלעפּט ביי מיר אַרויס דאָס פיסעל און גיט מיר איבער'ן קאָפּ. אַ חכם! מיט אַהילצערנע פיסעל שלאָגען זיך! זיין מזל, אַביט וואָלט ער זיך פון מיר שוין נישט גענאַרט! איך וואָלט איהם ווייזען, ווער איך בין! וואָס דען? שווייגען וועל איך? אָ, ניין! ניט אַזאַ מענש בין איך! איך בין אַ מענש מיט האָנאָר און אַז מען ריהרט מיר אָן דעם האָנאָר—איז פּעטש, פּעטש און ווייטער גאָר נישט!

און אָט די באַק, וואָס איז אָנגעשוואָלען, און די שטיקעל באָרד, וואָס פעהלט, דאָס איז „נאַפּליעוואַט". דאָס האָב איך געכאַפּט דעם אנדערן טאָג סוכות, פון מיין שכן, שלום דעם מיסאָנזשניק, מאָלט אייך, ער האָט ביי מיר אויך געכאַפּט די גוטע פעטש. אַ פּאַרך קען: פּערנעהמען די סוכה טאָג אין טאָג ביז אין אָווענד אַריין און איך מיט מיין „סעמייסטווע" זאָל דאַרפען הונגערן, הונגערן אַ גאַנצען יום-טוב!

וואָס בין איך וואָס? אַנ'איינגעבעטענער גאַסט? דאַכט זיך, אַז אויף דער סוכה האָב איך געהאָרעוועט פּונקט ווי דו און פאַר די סכך האָב איך בעצאָהלט, ניט דו!

איז וואָס-זשע טו איך? דאַווען איך אָב ותיקין און פערנעהם די סוכה און זאָל ער שוין איצט וואַרטען מיט זיין צקר ביז'ן אָווענד אַריין. וואָס-זשע טוט ער? שיקט ער אַרויס זיין בן-יחיד, ער זאָל שפּייען אין סוכה, ווען איך זיץ און עס, וואַרפען שטיינער, קלאַפּען אין וואַנט... וואָס-זשע טו איך? לויף איך מסתמא אַרויס און כאַפּ זיין בן-יחיד און דרעה איהם מסתמא גוט אָן פאַר'ן אויער, כאַפּט ער מיר, דער ממזר, פאַר'ן באָרד און פליקט מיר אויס אַ האַלבע באָרד. לאָז איך איהם אַראָב אַ פאַטש, איינעם און דעם אַנדערן. דערהערט דאָס זיין טאַטקע, און פליהט אַרויס מיט אַ רציחה און גיט מיר אַ זעץ מיט'ן קולאַק אָט דאָ, גלייך אונטער'ן אויער; וויל איך דאָך מסתמא איהם אַראָבלאָזען דעם גוטען פאַטש, לויפט ער צוריק אין סוכה אַריין, און כאַפּט אַ גאָפּעל און וויל מיך פשוט שטעכען. אַנדערש ניט, נאָר שטעכען! אַ נס, דער הויף האָט זיך אַריינגעמישט און מען האָט אונז פונאַנדערגענומען; זיין טריפה'נער מזל! אַ-יט, וואָלט ער שוין פון מיר געכאַפּט די אמת'ע פעטש, ווארום איך בין אַ איוד, דאַרפט איהר וויסען זיין, אַ כעס'ן, אַ ספּיליציוועֶר און אַז מען טרעט מיר אָן מיין האָנאָר, איז פעטש און ווייטער גאָר נישט!

און אָט דעם בלויען צייכען אונטער'ן אויג? דאָס האָב איך געקראָגען צו הקפות.

ווי רעכענט איהר? אַ יוד, וואָס האָט „אַ שטאָדט" אין שוהל און די שוהל קאָסט מיר אָב בלוט און אייטער, טאַקי ווי דעם

שענסטען בעל-הבית: הן צו די קערות, הן פאַר עליות הן, אַזוי אַ וואָכער, בעדאַרף איך האָבען אַנ׳הקפה, צי ניין? מילא, אתה הראית—ווי אתה הראית, אָבער אַנ׳הקפה! ניין! איך וואַרט די ערשטע הקפה, די צווייטע, די דריטע, די פערטע, — עס זידט אין מיר דאָס בלוט, עס קאָכט אין מיר ווי אין אַ קעסעל: מען איז, אַפנים, בעלנים אָבצולעגען מיין הקפה אויף מאָרגען פריה. עם כל הנערים. ע-ע! ביי מיר געהען אַזעלכע שטוקעס ניט אָן. איך האָב פיינט שוויגען, וואָרום איך בין, דאַרפט איהר וויסען זיין, אַ יוד מיט האָנאָר, און אַז מען פערטשעפעט מיר מיין האָנאָר, פליהען שוין פעטש ווי האָלץ!

ווייטער, אָט אָ דעם סיניאַק אויפ׳ן באַק האָב איך געכאַפט שמחת-תורה ביי טאָג... גלאַט מענשען שלאָגען זיך מיט פלעקער און מיט העלצער איבער׳ן קאָפ. וואָס איז מיין קאָפ פון שטיין, פון אייזען? מאָלט אייך, מיין שוואָגעריק האָט פון מיר אויך געכאַפט דעם אמת׳ן פאַטש, אַז די ציינער זענען איהם פון מויל געפלויגען; אָבער גלאַט, קומען מיט אַ חברה קצבים און אָנפאַלען אויף איינעם!

פאַרוואָס? ווייל איך האָב איהם מיט מיין שוועסטער, זיין ווייב, הייסט דאָס אַרויסגעזעצט פון אונזער ירושה-שטיבעל, קלייבט ער, מיין שוואָגעריק, הייסט דאָס, אויף מיר האַרץ.

שוין יאָהרען לאַנג, אַז מיר סודיען זיך; אַלע ווייל, ווי איהר זעהט, געשלעג, פאַפּירען, משפטים. ס׳איז אויף דעם געסיל פריהליך מיט אונזער ירושה. מסתמא האָב איך אויסגעפיהרט, וואָרום דער זאַקען איז אויף מיין זייט, דאָס וועט אייך אפילו זאָגען לוי-יצחק דער אַדוואָקאַט אויך, און אַז איהר וועט זעהן די צוואה, וועט איהר אויך זעהן, אַז איך בין גערעכט.

בין איך מסתמא געקומען דאָ פאַר יום-טוב מיט דעם „סודעבנעם פריסטאַוו" און האָב זיי אַרויסגעזעצט... ניש׳קשה, פאַר דעם פריסטאַוו אין די אויגען וועסטו מיר גאָרנישט טון. אַזאַס! וואָס דען—שמחת-תורה איז ער דאָס, מיין שוואָגעריק, געקומען אָברעכענען זיך מיט מיר. חכמים, אַלע אויף מיר איינעם. זאָל ער אָקאָרשט, מיין שוואָגעריק, פרובען איינער אַליין, וואָלט איך איהם שוין

ווייזען, וואָס הייסט שלאָגען זיך. ער וואָלט געכאַפּט אַזעלכע פּעטש, אַז פונקען וואָלטען געפלויגען, אויף טויט וואָלט איך איהם צופּאַטשט. וואָרום אַזאַ מענש בין איך. און אַז מען ריהרט מיך אָן, פליהען שוין פּעטש ווי שפּענער, און ווייטער גאָרנישט.

נאָר אָט דעם רעכטען קלאַפּ איז נאָך האָב איך געכאַפּט היינטיגען שבת בראשית, ווען עס איז אָנגעגאַנגען די טאָרגעס פון הכנסת התורה, הוצאת התורה, הגבהה און גלילה, שטעהן מיט'ן „טייטעל" וכדומה.

גאָרנישט, ס'איז הפקר-פּעטרישע געווען, וואָס מען האָט געוואָלט, האָט מען געטון! און וואו בין א י ד? איך האָב עפּעס א דעה, צי ניט? נאָר אַז מענשען שלאָגען זיך מיט שטענדערס, איז דאָך ניט שייך... נאָר גאָרנישט, איך וועל זיך שוין מיט זיי אַלעמען רעכענען, זאָל איך נאָר אַ ביסעל צו-זיך קומען. אַי וואָס, מען האָט די שוהל פער'חתמ'עט? — איז מילא. וועלען מיר זיך טרעפען ערגעץ אַנדערש-וואו. איהר וועט נאָך זעהן, סאַראַ פּעטש עס וועלען פליהען! די אמת'ע, פייערדיגע כפול-שמונה'דיגע פּעטש, אַז באַק-ציינער וועלען טר עשצען! אָט וואָס!

געמאַכט ס׳געשעפט

אין וואַגאָן.

אַ ייִד אין די מיטעלע יאָרן מיט אַן אונטערגעשוירן, עט־וואָס גרויליעך בערדל, אין אַ האַרטן קאַפּעלוש, קענטיק—אַ סוחר, צי סתם אַזוי אַ ייִד, וואָס דרייט זיך אַרום מסחר, איז געזעסן און האָט איינגעטענהט און איינגעקנעלט מיט עפּעס אַ יונגנמאַן, אַביסל יונגער, דאַרער, אויך אין אַ קאַפּעלוש, נאָר אַ ווייכן, אַ קאָרטענעם מיט אַראָפּגעלאָזטע ברעגן פון פאָרנט און פאַרריכן פון הינטן; אין פענסנע אויף אַ דאַרער נאָז, אָנגעבינדן אויף אַ שוואַרצער ברייטער טאַשמע, וואָס האָט זיך געבאָמבלט איבער זיין פּנים און פאַרדעקט אַ האַלבע באַק.

דער יונגערמאַן האָט זיך איינגעהערט מיט קאָפּ, וואָס דער ייִד האָט אין אים אַריינגערעדט, בעת מעשה געהאַלטן אַ נאָטיץ־ביכל אין האַנט און מיט גרויס גייגעריקייט אַהין אַריינגעשריבן און פאַרצייכנט.

— איר פאַרשטייט?—האָט דער ערשטער ייִד גערעדט מיט היץ, געמאַכט מיט די הענט און מיט אַלע רמ״ח אברים, גע־שלעפּט דעם יונגנמאַן ביי די קנעפּלעך און געריסן ביי די לאַצן — איר פאַרשטייט? אַ מסחר צו אַ מסחר איז נישט גלייך. נאָר דאָס איז אַ מסחר פון מסחר־לאַגער, אַ גאָלדן געשעפטל, אַ פּרימאַ! אמת, נישט אַלץ איז גאָלד, וואָס עס שיינט, עס קאָן זיין — אַ פליך. נאָר דאָסמאָל איז עס טאַקע גאָלד ממש! איך וועל אייך זאָגן: איך בין נישט קיין אין להעשיר. איך האָב ניט ליב צו גיין גיך און רייסן שיך. נאָר דאָסמאָל מוז מען זיך אַ קוועטש טון, אָנגורטן די לענדן און אַריינכאַפּן דאָס געשעפטל, וואָרום כאַפּן מיר נישט אַריין באַצייטנס, איז—ביום ההוא אבדו

„שטאַנייסאָוו", קאָן מען בלייבן אָן אונטערהויזן, מחילה. בפּרט באָך, אַז איך האָב שוין דעם פּאַרטיקן בעל־דבר, וואָס וועט עס ביי אונז פֿאַרצוקערן, און וועט אָפּסילוקן דעם אמתן ריוח 80 טויזנט מאַרק במזומנים. איר ווייסט, אַפּנים, וואָס הייסט ענגלישע זאַוויעסעס? געפּאָלירטע? אָנהויבנדיק פֿון 98־ער ביז 65־ער, דאָס איז דאָך פּימפּער לגפֿן!... און צו די קעלבערנע מאָגנס וועלן מיר אויך די באָבעס ירושה נישט דערלייגן: געפּאַקט, פֿראַנקאָ וואַרשע. 75 פּראָצענט פּרנסה מיד לידו!... און קויפֿן קאָן מען עס פֿאַר חי סערעבראָם... דערפֿאַר זאָג איך: ציגעבאָמקעט צוגע־פּאַטשט און אַ גוטן טאָג מיט דער נאַקרישקע. ווי זאָגט איר: חצי שלי וחצי שלך און געמאַכט אַן עסק! אַ יאָ, געמאַכט?

— וואָס געמאַכט? — פֿרעגט דער יונגערמאַן, אויפֿהויבנדיק דעם קאָפּ פֿון נאָטיץ־ביכל און אויסשטעלנדיק אויף דעם ייִדן אַ פּאָר אויגן־גלעזער.

— וואָס הייסט? ס'געשעפֿט געמאַכט!

— וואָסער געשעפֿט? — וווּנדערט זיך דער יונגערמאַן, פֿאַר־ריכטנדיק די פּענסנע אויף דער דאַרער נאָז.

— אָט דאָס געשעפֿט מיט די ענגלישע זאַוויעסעס און די קעלבערנע מאָגנס.

— וואָס האָב איך צו טון מיט ענגלישע זאַוויעסעס און קעלבערנע מאָגנס? — וווּנדערט זיך דער יונגערמאַן און פֿאַרריכט ווידער די פּענסנע אויף דער דאַרער נאָז.

— וואָס דען האָט איר פֿאַרשריבן אין אייער ביכל אַריין? איר האָט דאָך עפּעס פֿאַרשריבן, פֿאַרצייכנט, וואָס האָט איר דאָרט פֿאַרשריבן?

— וואָס הייסט, וואָס איך האָב פֿאַרשריבן? איך האָב פֿאַרשריבן ווערטלעך. אייערע ווערטלעך האָב איך פֿאַרשריבן.

— וואָס פֿאַר אַ ווערטלעך האָט איר פֿאַרשריבן? וועלכע ווערטלעך?

— אייערע ווערטלעך, אייער סאָרט רעדן, אייער רעדנס־אַרט.

— טאָ צו וואָס דאַרף מען עס פֿאַרשרייבן? און אויפֿן

וואָרט גלויבט איר מיר נישט. איך בין שוין ב"ה אַן אַלטער סוחר יעדער וועט אייך זאָגן, אַז מיינס אַ וואָרט איז אַ וואָרט און אַ הבטחה איז אַן הבטחה און אַז איך זאָג, אַז די ענגלישע זאַוויעסעס מיט די קעלבערנע מאָגנס איז אַ סחורה און מען קאָן דערביי נתעשר ווערן, ווייס איך וואָס איך זאָג און איר קאָנט זיך אויף מיר פאַרלאָזן.

— ווייס איך וואָס, אַז איך רעד גאָרנישט וועגן די ענגלישע זאַוויעסעס און די קעלבערנע מאָגנס. עס האַנדלט זיך גאָר נישט אום דעם. עס האַנדלט זיך אום אייערע ווערטלעך, איר פאַרשטייט ?

— וואָס פאַר אַ ווערטלעך ? רבונו של עולם, וועלכע ווערטלעך ? !

— אָט טאַקע אייערע ווערטלעך, פון אייער רעדעכץ. איר רעדט, אָן עין הרע, אַזוי שיין, אַזוי זאַפטיק, אַזוי בילדלעך, אַז עס איז אַ מחיה צו הערן. היינט אייערע גלייכווערטלעך, וואָס איר וואַרפט דורך. דאָס איז דאָך גאָלד מיט זילבער.

— האָט איר געהערט אַ ביסל ? ווערטלעך גאָר ? וואָס פאַר אַ ווערטלעך און וואָס פאַר אַ זאַפט און וואָס פאַר אַ בילדער ? איך רעד אים וועגן זאַוויעסעס און קעלבערנע מאָגנס און ער רעדט מיר מיט זאַפט און בילדער. איך רעד אים געשעפט און ער וועגן גלייכווערטלעך. וואָס איז דאָס עפּעס ? איר נעמט אַן עלטערן יידן אַ סוחר און מאַכט פון אים חוזק ! איר נעמט מיך אויף דער העצקע !

— אָט—אָט ! איין רגעלע, איך וועל פאַרשרייבן דאָס לעצטע וואָרט. ווי האָט איר געזאָגט ? „נעמען אויף דער העצקע". וואָס איז דאָס, אַ ליטווישער אויסדרוק, צי אַ וואָלינער... אַ פּראַכטפולער אויסדרוק.

דער ייד פון די זאַוויעסעס מיט די קעלבערנע מאָגנס מאַכט אַ פאָר גרויסע קיילעכדיקע אויגן, פּאָכעט מיט די נאָזלעכער און וויל שיר אויסברעכן אין אַ ירגזון, נאָר דער יונגערמאַן באַרויִקט אים:

— איך וועל אייך ערקלערן. איך בין, פאַרשטייט איר מיך

אַ ייִד, וואָס גיט זיך אָפּ מיט פֿאָלקלאָר. דאָס איז מיין באַשעפֿטיקונג. דערמיט פֿאַרנעם איך מיך.

— אַזוי? הייסט עס, אַז איר האַנדלט נישט מיט קיין ענגלישע זאַוויעסעס און נישט מיט קיין קעלבערנע מאַגנס, נאָר מיט—ווי הייסט עס ביי אייך?

— פֿאָלקלאָר!

— פֿאָלקלאָר. איז וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מסחר, אָט דער דאָזיקער פֿאָלקלאָר און מיט וואָס עסט מען עס? אדרבא, דערציילט מיר אויך, איך האָב דאָך וועגן מיינע סחורות אייך דערציילט, טאָ מאַכט מיר אויך קלאָר, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין סחורה אַזאַ אָט דאָס — ווי זאָגט איר?

— פֿאָלקלאָר.

— פֿאָלקלאָר. צי איז דאָס אַ מלחמה־סחורה אַזאַ? מחמת פֿאַר דער מלחמה האָב איך עפּעס וועגן דער דאָזיקער סחורה גאָרנישט געהערט. און צי קאָן מען בכלל פֿון דעם כאַפּן אַ פּאַרדינסטל, ביי דער דאָזיקער סחורה? אדרבא, פֿריער האָב איך אייך דערציילט, איצט דערציילט איר מיר, לאָמיר הערן.

דער סוחרישער ייִד מאַכט זיך גרייט איינצוהערן און דער יונגערמאַן דערקלערט.

— פֿאַרשטייט איר מיך, פֿאָלקלאָר, דאָס איז נישט קיין סחורה. דאָס הייסט, אַז מען וויל — איז עס ווי אַ סחורה, נאָך אפֿשר אַ העכערע סחורה פֿון אַלע סחורות, נאָר דאָך איז עס נישט פֿון דעם מין סחורה, וואָס איר מיינט. פֿאָלקלאָר — דאָס איז אַזאַ מין שטודיום, אַזאַ מין פֿאָרשעניש, אַ זוכעניש און אַ זאַמלעניש. אַ זאַמלעניש פֿון די פֿאָלקסטימלעכקייטן, פֿון די טיפֿענישן פֿון די אוצרות פֿון פֿאָלק. האָט איר פֿאַרשטאַנען.

— זאָל איך אַזוי וויסן אַ בייזע וועטשערע, אויב איך פֿאַרשטיי אַ האַלב וואָרט, וואָס איר רעדט. רעדט דבורים! ט'איר געהערט אַ לשון.

— טאָ וועל איך אייך ערקלערן גענויער: אָט בין איך, למשל, אַ פֿאָלקלאָריסט, איך גיב זיך אָן מיט זאַמלענישן, איך זאַמל, איך קלויב, איך זאַמל לידלעך, ווערטלעך, שפּריכווערטער,

אַלערליי רעדנס־אַרטן, פֿאָלקסטימלעכע אויסדריקן, שפּראַך־ווענ־דונגען... אָט איר, למשל, אַז איר רעדט, רעדט איר זייער בילדלעך, זאַפֿטיק. איר וואַרפֿט דורך מיט אַלערליי ווערטלעך, זאָלצט־צי מיט שפּריכווערטלעך און באַפֿעפֿערט עס מיט אַזעלכע פֿאָלקסטימלעכע פֿאַרגלייכונגען, אַז עס איז ממש אַן אוצר פֿון אייך צו שעפּן ממש ווי פֿון אַ פֿאָלקס־קוואַל. איר רעדט און איך קלייב אויס אָט די אַלע דאָזיקע ווערטלעך און פֿאַרצייכן עס אין מיין נאָטיץ־ביכל.

— הייסט עס, אַז איר האָט גאָר נישט פֿאַרשריבן די ענגלישע זאַוויעסעס מיט די קעלבערנע מאָגנס, מיט די מקחים, נאָר גאָר עפּעס אַנדערש?

— אָט־אָט־אָט!

— מיין רעדעכץ איז פֿול, זאָגט איר, מיט אַלערליי אַנ־טיקלעך. און איך האָב גאָרנישט געוווּסט, ס׳אַראַ אוצרות עס ליגן אין מיין רעדעכץ. אָוואַ!

— געוויס. גאָלע פּערל! אָט גיט נאָר אויף טשיקאַוועס אַ קוק אָט דאָ אין ביכל אַריין, וועט איר זען. אָט שטייט פֿאַר־שריבן אייער „פּימפּער לגפֿן“, אַ גלענצנד וואָרט. אוז אָט איז אייערס: „אַ גוטן טאָג מיט דער נאַקרישקע“ און אָט האָט איר: „ביום ההוא עבדו שטאַנייסאָוו“. דאָס אַלץ איז גאָלע אַנטיקן.

— איז וואָס, אַ שטייגער, מאַכט איר מיט די דאָזיקע אַנטיקן?

— איך קלייב דאָס צוזאַמען און לאָז עס אָפּדרוקן אין אַ ביכל.

— וועט איר דעם „פּימפּער לגפֿן“ אויך אָפּדרוקן?

— יאָ.

— און דעם: „אַ גוטן טאָג מיט דער נאַקרישקע“?

— אויך.

— און פֿאַראַן אַזעלכע, וואָס קויפֿן דאָס דאָזיקע ביכל?

— פֿאַראַן, פֿאַראַן אַזעלכע.

— אָוואַ! הייסט עס, אַז עס איז דאָך אַ געשעפֿט. טאָ בעט איך אייך, פֿאַרגעסט נישט אָן מיר. עפּעס האָב איך דאָך

אין דעם אויף אַ חלק. וואָס נישט? ס'איז דאָך מיין סחורה: בעט איך אייך, איר זאָלט מיך נישט אָפּפרייערן. וואָרום איך וועל מיך נישט לאָזן. איך בין נישט מחויב צו ליפערן אייך סחורה אומזיסט! איר הערט און איר זאָלט זען די סחורה נישט פאַרמאַכליעווען תיכף ומיד. אַזוי גלייך, ווי איר וועט פון דער דאָזיקער סחורה עפּעס אויסלייזן, זאָלט איר מיר גלייך צושיקן מיין חלק ריוח. געמאַכט?

— געמאַכט.

— נו, טאָ נאַט אייך מיין אַדרעס און האָט מיר אַ גוטן שוין מיין סטאַנציע. דאָ מוז איך אַראָפּ.

ווי אַזוי מען האָט מיך דערקענט

אַנטקעגן דעם, וואָס איר זאָגט — בילדער. פאָטאָגראַפיעס, פּאָרטרעטן וכדומה.

איך רעד וועגן אונזערע ייִדישע בילדער רעד איך, וועגן די בילדער פון גרויסע מענטשן, שרייבער און כלל-טוער, וואָס ווערן געדרוקט און אַרויסגעגעבן פון אונזערע פאַרלעגער אין אַלערליי ביכער, צייטונגען, זשורנאַלן, אַלבאָמען, אַלמאַנאַכן און פּאָסט-קאַרטן, וואָס זענען ממש צו באַוווּנדערן מיט זייער ענ-לעכקייט און פּינקטלעכקייט.

אָט נעמט, למשל, מיך. איך האָב שוין אויך זוכה געווען, אַז איך זאָל זיין אָפּגעפּאָרטרעטלט אין אַ נייעם בוך — אַזאַ מין כרעסטאָמאַטיע, פון די גרעסטע שאַפונגען מיט די בילדער פון די גרעסטע שריפטשטעלער, דענקער און דיכטער, ווי, למשל, יונה פון פּינטשעוו מיט זיין באַריִמט ליד „דער עירב תבשילין", וואָס איז געווען געדרוקט אין פּינטשעווער וואָכנבלאַט „דער פּינטשעווער ווידער-קול". דאָרט געפינט איר אויך דאָס באַריִמטע בילד פון חאַצקל ביטערזאַלץ פון סלאָנים מיט זיין ליד, וואָס ער האָט געשריבן ספּעציעל לכבוד „צום גדליהו", דאָס ליד הייסט: „איך וויל נישט עסן!" ווייטער געפינט איר דאָרט דאָס בילד פון שמש פון חברה „זוקף כפופים" משה-אליה דער בדחן, דער סופליער פון זאַגלעמביער טרופּע און נאָך און נאָך אַזעלכע בילדער, ובתוכם בין איך אויך, איך אייער קנעכט. עכט און פּינקטלעך, ממש, ווי צוויי טראָפּן וואַסער.

אויף וויפיל איך בין ענלעך צו מיין בילד און אויף וויפיל דאָס בילד איז ענלעך צו מיר, גיי איך אייך דאָ דער-ציילן אַ קליינעם פאַקט, אַרויסגעכאַפּט פון סאַמע לעבן.

ויהי היום באַקום איך אַ בריוו פֿון ק"ק שמאַראָוויִדלאָוויִטש פֿון דער „חברה צו שטיִצן די אומגליקלעכע מענער, וואָס די ווייבער האָבן זיי אַוועקגעוואָרפֿן מיִט עופֿהלעך אויף די הענט". מען שרייבט מיִר אַז היות ווי דאָס שטעטל מיִט דער גאַנצער באַפֿעלקערונג, מיט דער איִנטעליִגענץ האָבן זיך פֿאַרבענקט נאָך מיין „גייסטיגע שפּייזע", מיִט וועלכער איך שפּייז אַלע שטעדט און שטעדטלעך, די גאַנצע מענטשנהייט און אַפֿילו די פּראָווינץ, זאָל איך מוחל זיין קומען אַהין מיט מיין גייסטיקער שפּייז און געבן זיי אויך אַביסל פֿון מיין „גייסטיקע שפּייזע".

הכלל, עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט אונטערהאַנדלונגען, מיִט אַ דיִנגעניִש, ביִז מיִר זענען מושווה געוואָרן און איך האָב מיִט מזל איינגעשטימט צו קומען מיִט מיין „גייסטיִקער שפּייזע" קיין שמאַראָוויִדלאָווקע צו געבן אַ פֿאָרלעזונג לטובת דער „חברה צו שטיצן די אומגליִקלעכע מענער, וואָס זענען פֿאַרלאָזן פֿון זייערע ווייבער מיִט קליינע קיִנדער אויף די הענט".

און דאָס איז ידוע, אַז עס קומט „אַ קראַפֿט" אין אַ שטאָדט אויף אַ קאָנצערט אָדער אויף אַ פֿאָרלעזונג וכדומה, לטובת אַ וועלכער עס איִז געזעלשאַפֿט, איִז מער ווי אַ יושר, אַז די פֿאָרשטייער פֿון דער געזעלשאַפֿט אָדער די אָרגאַניִזירער פֿון אָוונט זאָלן פֿאָרן מיִט אַ דעפּוטאַציע צום וואָקזאַל, באַגעגענען דעם גרויסן גאַסט.

און דאָ זענען די אָרגאַניִזירער געקומען אין אַ גרויסער פֿאַרלעגנהייט.

וואָרום ניִשט קוקנדיִק אויף מיין גרויסער באַריִמטקייט און פּאָפּולאַריִטעט אויף דער גאַנצער וועלט און אַפֿילו איִן דער פּראָוויִנץ, ווייסט דאָך קיין איין לעבעדיקער ילוד אשה פֿון דער שטאָדט שמאַראָוויִדלאָוויִטש ווי אַזוי איך זע אויס און וואָס פֿאַר אַ פּרצוף איך האָב. טאָ ווי אַזוי, אַ שטייגער, וועלן זיי וויִסן וועמען צו באַגעגענען אויפֿן וואָקזאַל און וועמען „אָפּצוהאָלן"?

האָבן די אונטערנעמער געמאַכט אַן אויסעראָרדנטלעכע

זיצונג זיך צו באַראַטן, וואָס צו טון און ווי אַזוי זיך צו געבן אַן עצה אין דער דאָזיקער פּאַרוויקלטער פראַגע.

האָט מען געטראַכט און געטראַכט ביז מען האָט געפונען אַן עצה.

היות, ווי עס איז באַוואוסט, אַז עס איז נישט לאַנג אַרויס אַ געוויסע כרעסטאָמאַטיע פון יידישע גדולים, דענקער און דיכטער מיט פּאָרטרעטן און בילדער און מיין פּאָרטרעט איז אויך בתוכם, לכן זאָל מען אויסשרייבן די דאָזיקע כרעסטאָמאַטיע, און מען זאָל זעצן אַ קאָמיסיע, וואָס זאָל זיך גוט איינקוקן אין מיין בילד און גענוי אויסשטודירן מיין פנים מיט מיין גאַנצן אויסזען און אַזוי-אַרום וועט מען מיך תיכף דערקענען ביי מיין אָנקומען אויף דער סטאַציע שמאַראָווידלאָוויטש און מען וועט ווייסן וועמען „אָפּצוהאַלטן".

האָט מען אַזוי געטון. מען האָט געזעצט אַ קאָמיסיע פון עטלעכע פּאַרשוין סאַמע פאַכקענער, וואָס האָבן אַ ידיעה אין הכמת הפּרצוף. קודם-כל דעם פאָטאָגראַף פון שטעדטל, וואָס האָט דאָס מענטשלעכע פנים אַזוי אויסגעשטודירט, אַז ער וועט אייך לויט די געזיכטס-ליניען גלייך זאָגן דעם כאַראַקטער און דעם מהות פון דעם גאַנצן מענטשן. דער צווייטער פּאַרשוין איז געווען דער קאַליגראַף הער פּאָטשעראַק, וואָס האָט אַ שטאַרקע ידיעה אין גראַפּאָלאָגיע (וואָס פאַר אַ שייכות גראַפּאָלאָגיע האָט צו דעם ענין—איז באַוואוסט בלויז די מיטגלידער פון דער באַראַטונג), דערנאָך איז אין דער קאָמיסיע אויך אַריין דער באַוווסטער טרעפער און כיראָמאַנט פון שטאָט ה׳ גימפּל, וואָס פאַרשטייט זיך זייער גוט אויף חכמת היד און חכמת הפּרצוף. מיט איין וואָרט, אַלץ אַזעלכע פאַך-מענטשן, וואָס זענען זייער נוצלעך אין דעם דאָזיקן ענין.

איז די דאָזיקע קאָמיסיע געזעסן דריי טעג מיט דריי נעכט און געשטודירט מיין פּאָרטרעט אין דער דאָזיקער כרעסטאָמאַטיע. און אַז מען האָט גוט און גרונדלעך אויסגעשטודירט מיין פּרצוף מיט אַלע זיינע געזיכטסצוגן און כאַראַקטער-שטריכן, מימיק און אויסדרוק, האָט זיך די קאָמיסיע אין דער באַ-

שטימטער צייט געלאָזט פֿאָרן צו דער סטאַציע מיך צו באַגעגענען.

איך בין געקומען צופֿאָרן אויף דער סטאַציע סמאַראָווידלאָוויטש, אַראָפּ אויפֿן פּעראָן און געבליבן שטיין מיט מיין וואַליזקע, אין וועלכער איך פֿיר מיט זיך מיין סורדוט מיט דעם ווייסן קאָלנער מיט די כּתבים, געשטאַנען און שטאַרק אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּוטאַציע מיט אַ פֿייערלעכער באַגעגעניש. נאָר קיין שום דעפּוטאַציע האָב איך נישט באַגעגנט. איך האָב בלויז געזען, ווי דריי פּאַרשוינען זענען העגדום-פּעגדום געלאָפֿן צום לאָקאָמאָטיוו צו און מיט גרויס שמחה און פֿרייד גערופֿן צום הייצער:

— פּאַניע טונקעלער, פּאַניע טונקעלער—האָבן זיי געשריען— מיר האָבן אייך דערקענט. ברוך הבא! ברוך הבא! דאָס זענט איר דאָך אונזער „קראַפּט", וואָס דאַרף ביי אונז היינט אַרויסטרעטן. מיר זענען געקומען אייך באַגעגענען! מיר האָבן דעם כּבוד, מיר האָבן די ערע!

דער הייצער, אַ גוי מיט אַ ברייט שוואַרץ-באַוואַקסן פּנים, ענלעך צו אַ באַרשט וואָס מען פּראָטירט פּאָדלאָגעס האָט וואַרשיינלעך געמיינט, אַז די חבֿרה מאַכט פֿון אים חוזק, האָט ער גענומען אין אַרויסגעלאָזן אויף זיי די גאַנצע פּאַרע, וואָס איז געווען אין קעסל פֿון לאָקאָמאָטיוו מיט אַזאַ ירגזון און שיפּעריי, אַז די חבֿרה דעפּוטאַטן האָבן זיך דערשראָקן אימת-מות און זיך געלאָזן לויפֿן צוריק.

לויפֿנדיק פֿאַרביי אַ שוואַרצן וואַגאָן מיט גראַטעס, אויף די פֿענסטער, אין וועלכן מען האָט געפֿירט שווערע אַרעסטאַנטן, זענען די יונגעלייט צוגעפּאַלן צו אַ פֿענסטערל, פֿון וועלכן עס האָט אַרויסגעקוקט אַ האַלב-אָפּגעגאָלטער קאָפּ מיט אַ פּנים, וואָס דערמאָנט שטאַרק דאָראָשעוויטשעס קאַטאָרגע-טיפּן אָדער לאָמבראָזאָס פֿאַרברעכער-רעצידיוויסטן: אַ קורצער פֿאַרוואַקסענער שטערן, שפּיציק גרינע אויגעלעך, רימענע יוכט-באַקן, גראָבע ליפּן און קרומע ציין.

אויך צו דעם פּאַרשוין זענען די יונגעלייט צוגעפּאַלן מיט דעמזעלבן נוסח.

— אַך, פּאַניע טונקעלער, פּאַניע טונקעלער! מען האָט אונז געשיקט נאָך אייך פֿון אונזער געזעלשאַפֿט. מיר זענען

געקומען אייך צו באַגעגענען. קומט מיט אונז! מיר האָבן שוין באַשטעלט אַ דראָזשקע.

די סאָלדאַטן, וואָס האָבן באַוואַכט דעם וואַגאָן, האָבן אַ פּנים געמיינט, אַז דאָס איז אַן איבערפאַל, און אַז די יונגע־לייט האָבן בדעה צו באַפרייען די אַרעסטאַנטן פון געפאַנצערטן וואַגאָן, האָבן זיי גענומען שיסן און זיך געוואָרפן אויף זיי מיט די קאָלבעס. עס איז אויסגעבראָכן אַ גרויסע מהומה.

אַ נס, די באַן־זשאַנדאַרמעריע האָט זיך באַצייטנס אַריינ־געמישט און עס איז נישט געקומען צו קיין בלוט־פאַרגיסונג.

ווען דער צוג איז אַוועק און עס האָט זיך אַביסל באַרויִקט, בין איך צוגעגאַנגען צו די מבולבלדיקע יונגעלייט, וואָס האָבן זיך געהאַלטן ביי די זייטן, און זיך געווענדעט צו זיי כהי לשנא:

— דאָס בין איך, די „קראַפּט", וואָס דאַרף ביי אייך היינט אַרויסטרעטן אויפן אָוונט מיט גייסטיקע „שפּייזע". איך, און נישט קיין אַנדערער. איר קאָנט מיך פירן אין שטאָט אַריין.

די יונגעלייט האָבן מיך אָנגעקוקט פאַרלאָרן און מיט גרויס חשד. איך האָב געזען, ווי זיי האָבן בשתיקה אַרויסגענו־מען אַ בוך און אַהין אַריינגעקוקט. דאָס האָבן זיי געהאַלטן די כרעסטאָמאַטיע און זיך איינגעקוקט אויף מיין בילד. דערנאָך האָבן זיי ווידער געקוקט אויף מיר, און אַזוי עטלעכע מאָל: אַ קוק אויף מיר און אַ קוק אין בוך, אַ קוק אין בוך און אַ קוק אויף מיר, ביז זיי זענען געקומען צו דער טיפסטער איי־בערצייגונג אַז לא היה ולא נברא: נישט איך בין טונקעלער און נישט איך בין די קראַפט פאַרן היינטיקן אָוונט. מיט איין וואָרט—„אַ סאַמאָזוואַניעץ".

דער נס איז געווען, וואָס איך האָב געהאַט ביי זיך מיין פּאַספּאָרט, האָב איך זיי געוויזן מיין פּאַספּאָרט, אַ מעטריקע, צוויי לעגיטימאַציעס, אַ מאַטריקולע, אַ קאָרעספּאָנדענץ־קאַרטע פון מיין רעדאַקציע, אַ וויזיט־קאַרטע, אַ מיטגלידס־קאַרטע פון ליטעראַטן־פאַריין און סתם עטלעכע בריוו מיט קאָנווערטן, וואָס זענען געווען אַדרעסירט צו מיר און דאַן ערשט האָבן זיי זיך איבערצייגט, אַז איך בין איך, דערזעלבער, נישט קיין אַנדערער און מען האָט מיך געפירט מיט פאַראַד אין שטאָט אַריין.